

กระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโก้
จังหวัดปทุมธานี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาชนบทศึกษา)
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
พ.ศ. 2553

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหิดล
Copyright by Mahidol University

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

กระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก
จังหวัดปทุมธานี

[Signature]

นางชฎาพร กมลกิจไพศาล
ผู้วิจัย

[Signature]

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ยงยุทธ บุราสิทธิ์,
ศศ.บ., ศศ.ม.

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

[Signature]

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เอี่ยม ทองดี,
ศศ.บ. (เกียรตินิยม), ศศ.ม.

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

[Signature]

อาจารย์เรณู เหมือนจันทร์เชย,
ศศ.บ., ศศ.ม.

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

[Signature]

[Signature]

ศาสตราจารย์บรรจง มไหสวริยะ,
M.D.
คณบดี
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

รองศาสตราจารย์เสาวภา พรศิริพงษ์,
ศศ.ม., Ph.D.
ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา
สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย
มหาวิทยาลัยมหิดล

วิทยานิพนธ์

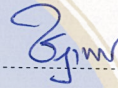
เรื่อง

กระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก
จังหวัดปทุมธานี

ได้รับการพิจารณาให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

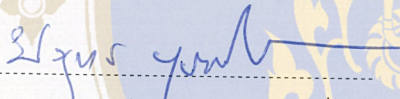
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาชนบทศึกษา)

วันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553

นางชฎาพร กมลกิจไพศาล

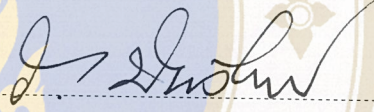
ผู้วิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ยังยุทธ บุราสิทธิ์,

ศศ.บ., ศศ.ม.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

รองศาสตราจารย์เรืองเดช ปิ่นเชื่อนชิตย์,

พธ.บ., M.A., Ph.D.

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เอี่ยม ทองดี,

ศศ.บ. (เกียรตินิยม), ศศ.ม.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

อาจารย์เรณู เหมือนจันทร์เชย,

ศศ.บ., ศศ.ม.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ศาสตราจารย์บรรจง มไหสวริยะ,

M.D.

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหิดล

รองศาสตราจารย์ดวงพร คำนูณวัฒน์,

นศ.บ., M.A.

ผู้อำนวยการ

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย

มหาวิทยาลัยมหิดล

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความกรุณา ให้คำปรึกษาและให้ความช่วยเหลือจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ขงยุทธ บุราสิทธิ์ ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์เอี่ยม ทองดี อาจารย์เรณู เหมือนจันทร์เชย กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.เรืองเดช ปันเขื่อนขันธ์ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่เป็นผู้ให้โอกาสในการศึกษาและให้คำปรึกษาคำแนะนำแก่ผู้วิจัยตลอดเวลา ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบคุณคุณอุทัยทิติ ศิลาณรงค์ คุณชยาภรณ์ ผอมจิ้น คุณปาริชาติ รักอ่อน คุณนรเทพ ใจปล้า คุณนิคม บางจริง ที่ช่วยในการรวบรวมข้อมูล คุณสุณี สุทธิวานิช คุณพจนา สุจำนงค์ คุณปลื้ม นั้บถือนบุญ และ ดร.สรยุทธ จันสุข ที่ให้คำแนะนำเป็นที่ปรึกษา รวมทั้งเป็นเพื่อนที่ดี

ขอขอบคุณ ผู้ใหญ่เดชา เครือโชติ คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำกลุ่มบ้าน ผู้นำกลุ่มต่างๆ และชาวบ้านบ้านทางยาวที่ให้ข้อมูลให้ความช่วยเหลือในการประสานงาน และให้สัมภาษณ์ ข้อมูลการศึกษาจนบรรลุผลในครั้งนี้

ขอขอบคุณ คุณอรุณ กมลกิจไพศาล ที่ให้กำลังใจ กำลังทรัพย์ ทำให้ผู้วิจัยเกิดความอดทน มุ่งมั่น จนกระทั่งเกิดผลสำเร็จได้ด้วยดี และขอขอบคุณพี่น้องผองเพื่อนสาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล ทุกคน

ชฎาพร กมลกิจไพศาล

กระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี
 PROCESS OF COMMUNITY PLANNING OF THANG YAO VILLAGE MU 8,
 KHLONG KHWAY SUB-DISTRICT, SAMKHOEK DISTRICT, PATHUM THANI PROVINCE

ชญาพร กมลกิจไพศาล 5037457 LCRU/M

ศศ.ม. (พัฒนาชนบทศึกษา)

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์: ขงยุทธ บุราลสิทธิ์, ศศ.ม., เอี่ยม ทองดี, ศศ.ม.,
 เรณู เหมือนจันทร์เชย, ศศ.ม.

บทคัดย่อ

การศึกษากระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการจัดทำแผนชุมชน กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และศึกษาปัญหาอุปสรรคการจัดทำแผนชุมชน ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพในพื้นที่ชุมชนบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากแบบสัมภาษณ์มีโครงสร้างและการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ พร้อมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วยคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำกลุ่มบ้าน ผู้นำกลุ่มองค์กรในหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า 1. กระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว มีจำนวน 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นตอนวิเคราะห์ชุมชน 2) ขั้นตอนการวางแผน 3) ขั้นตอนการดำเนินการ และ 4) ขั้นตอนการติดตามและการประเมินผล แผนชุมชนได้แบ่งแผนงานแบ่งออกเป็นแผนพึ่งตนเอง แผนความร่วมมือ และแผนขอรับการสนับสนุน 2. กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ชาวบ้านมีส่วนร่วมจัดทำแผนชุมชนระดับมากในขั้นตอนการวิเคราะห์ชุมชน โดยให้ข้อมูลปัญหาและความต้องการ และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ขั้นตอนการวางแผนใช้วิธีประชุมประชาคมให้ชาวบ้านส่วนใหญ่เข้าร่วมกำหนดเป้าหมาย วิสัยทัศน์และโครงการของชุมชน ขั้นตอนการดำเนินการผู้นำชุมชนจะเป็นผู้ประสานกับหน่วยงานสนับสนุน ชาวบ้านจะเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมหรือเป็นสมาชิกโครงการ และขั้นตอนการติดตาม และการประเมินผลชาวบ้านมีส่วนร่วมน้อย ส่วนใหญ่ผู้นำชุมชนจะเป็นผู้ติดตามและรายงานผล และ 3. ปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำแผนชุมชน ได้แก่ ขาดการเตรียมความพร้อม การจัดลำดับความสำคัญของปัญหามีน้อย การกำหนดเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาไม่ชัดเจน การวิเคราะห์ความสอดคล้องของโครงการไม่ชัดเจน ความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่มีน้อย และการมีส่วนร่วมในการติดตามและการประเมินผลน้อย ดังนั้นจึงควรส่งเสริมกระบวนการวิเคราะห์ชุมชน ให้วิเคราะห์ความสำคัญและเชื่อมโยง ได้พร้อมกับปรับปรุงแผนเป็นรายปีและบูรณาการแผนของหน่วยงานในพื้นที่

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม/ การพัฒนาชุมชน/ แผนชุมชน/ กระบวนการ

PROCESS OF COMMUNITY PLANNING OF THANG YAO VILLAGE MU 8,
KHLONG KHWAY SUB-DISTRICT, SAMKHOK DISTRICT, PATHUM THANI
PROVINCE

CHADAPRON KAMONKIJPISAL 5037457 LCRUM

M.A. (RURAL DEVELOPMENT STUDIES)

THESIS ADVISORY COMMITTEE: YONGYUTH BURASITH, M.A.,
IAM THONGDEE, M.A., RENU MUENJANCHOEY, M.A.

ABSTRACT

The study purpose was to study the process of community planning, community participation, and obstacles and other problems encountered in community planning, by using quality research methodology in the Thang yao Village community, Village No.8, Khlong Khway Sub-district , SamKhok District , Pathum Thani Province , and by using in-depth interviewing with structural questionnaires and informal interviewing, including participative observation. Target groups were village committees, house group leaders, organization group leaders of the village, and the related government officer.

Results found that: The process of community planning in Thang yao village had 4 phases: 1) community analysis, 2) planning, 3) operation, and 4) followup and evaluation. Community planning was divided into an autarkic or self-sufficient plan, a cooperation plan, and a support requesting plan. During the community analysis phase, villagers participated to develop the community plan at a high strategic level by becoming informed about problems and their requirements, and rearranging the priority of problems. In the community planning phase, villagers used meetings to let most villagers participate to determine targets, visions, and community projects. In the operation phase, a community leader became the coordinator who joined with the supporting government agencies. Villagers attended to process the activities, and applied to become members of the projects. And in the followup and evaluation phase, villagers participated in the community planning at the most detailed level. Mostly, community leaders were persons who followed and reported. Problems and obstacles encountered in community planning were: lack of readiness preparation, a low consideration for the priority of problems, unclear target determination and an unclear path for development. In addition, accordance analysis of the project was unclear, the responsibility in duty roles was insufficient, and participation in follow up and evaluation was low. Thus related government officers should encourage the community analysis process to analyze the importance of community planning, adjust the plan annually, and integrate the plan with the government agencies in valued in the area.

KEY WORDS: PARTICIPATION / COMMUNITY DEVELOPMENT /
COMMUNITY PLANNING / PROCESS

187 pages

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ค
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพประกอบ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
1.4 ขอบเขตของการศึกษา	6
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	6
1.6 ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา	7
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
2.1 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่	8
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน	10
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการ	17
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	20
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน	26
2.6 แผนพัฒนาและนโยบายที่เกี่ยวข้อง	29
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	33
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	37
3.1 การเลือกพื้นที่	37
3.2 แหล่งข้อมูล	37
3.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	38

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 สภาพทั่วไปของชุมชนบ้านทางยาว	41
4.1 ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดปทุมธานี	41
4.2 ข้อมูลทั่วไปของอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี	47
4.3 ข้อมูลทั่วไปของตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี	55
4.4 ข้อมูลทั่วไปของบ้านทางยาว ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี	59
บทที่ 5 การจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว	73
5.1 กระบวนการจัดทำแผนชุมชน	73
5.2 กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านทางยาว	86
5.3 ปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำแผนชุมชน	89
บทที่ 6 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	94
6.1 สรุปผล	94
6.2 อภิปรายผล	98
6.3 ข้อเสนอแนะ	108
บทสรุปแบบสมบูรณ์ภาษาไทย	109
บทสรุปแบบสมบูรณ์ภาษาอังกฤษ	123
บรรณานุกรม	139
ภาคผนวก	142
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	143
ภาคผนวก ข สำเนาแผนชุมชนบ้านทางยาว	146
ภาคผนวก ค ภาพแสดงกิจกรรมของบ้านทางยาว	181
ประวัติผู้วิจัย	187

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	แสดงจำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎร์ของจังหวัดปทุมธานี	45
2	แสดงจำนวนหมู่บ้านตามเขตการปกครองตำบล	50
3	แสดงจำนวนประชากรจำแนกตามพื้นที่ตำบล	51
4	แสดงจำนวนประชากรตำบลคลองควายแบ่งตามหมู่บ้าน	56
5	แสดงการประกอบอาชีพการเกษตรในพื้นที่ตำบลคลองควาย	57
6	แสดงประชากรบ้านทางยาวจำแนกตามช่วงอายุ	61

สารบัญภาพ

ภาพ		หน้า
1	กรอบแนวคิดการวิจัย	36
2	แผนที่อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี	49
3	แผนที่ของบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี	60

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

การพัฒนาชุมชนของประเทศไทยในอดีตที่ผ่านมา ส่วนใหญ่เป็นการดำเนินการควบคุม และบริหารจัดการจากภาครัฐ โดยมุ่งเน้นเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชนไปสู่ความทันสมัย แม้จะให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา และยึดหลักการให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ แต่กลับพบว่าบ่อยครั้งที่ความพยายามของรัฐที่จะทำให้ชุมชนสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นนั้น กลายเป็นการสร้างความปลอดภัยให้ชุมชนตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาการพัฒนาชุมชนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ประชาชนเป็นเพียงผู้คอยรับการพัฒนาจากกิจกรรมที่ภาคราชการได้กำหนดขึ้นและนำไปปฏิบัติ ประชาชนจึงต้องพึ่งพาการพัฒนาของรัฐมาตลอด แม้ว่าประชาชนจะมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน แต่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม หรือวางแผน ทำให้ชุมชนและรัฐเกิดปัญหาด้านต่างๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม จากการประสบปัญหาดังกล่าวภาครัฐจึงได้ให้ประชาชนเป็นผู้วางแผนพึ่งตนเองด้วยการกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชน มีประชาชนเป็นทีมปฏิบัติการ ด้วยการอาศัยความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนเพื่อคิดทบทวนผลการพัฒนาที่ผ่านมา ชุมชนยังขาดการประสานในลักษณะเครือข่ายที่ชัดเจน รวมทั้งการสนีกกำลังของคนในชุมชนที่ยังขาดความเข้มแข็งเพียงพอ เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ และสังคมยังไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเท่าที่ควร ทำให้ชุมชนมีลักษณะที่อ่อนแอ พึ่งตนเองได้น้อย การพัฒนาชุมชนนั้นจึงจำเป็นต้องให้ชุมชน เป็นผู้กระทำการพัฒนาด้วยตนเอง เริ่มตั้งแต่การคิดค้นหาปัญหา การกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา การดำเนินการแก้ไขปัญหา การประเมินผล และนำประสบการณ์จากชุมชนมาใช้ในการพัฒนาชุมชนต่อไป (อภิสิทธิ์ ขอมณี, 2546: 2)

ประเทศไทยให้ความสำคัญต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาประเทศและพัฒนาชุมชน เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน การแก้ไขปัญหาความยากจนในชนบทช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 – 2529) ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาของตนเองให้มากที่สุด โดยมีความชัดเจนมากขึ้นในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 – 2534) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่

ที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539) ได้เพิ่มบทบาทชุมชนให้มีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปราม อาชญากรรมยาเสพติด การพัฒนาจิตใจ การพัฒนาวัฒนธรรมและสังคม การพัฒนาและอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ การแก้ไขปัญหาสังคม การยกระดับคุณภาพชีวิตให้มี ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) เป็นต้น มา ภาครัฐให้ความสำคัญต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนต่อเนื่อง โดยกระจายอำนาจให้ ชุมชนและท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการพัฒนา สนับสนุนการจัดทำแผนให้เป็นเครื่องมือส่งเสริม กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและแก้ไขปัญหาที่ท้องถิ่นของตนเอง โดยใช้โครงการลงทุนเพื่อสังคม (SIF) ในช่วง พ.ศ. 2541– 2546 เพื่อพัฒนาขีดความสามารถการบริหารจัดการองค์กรชุมชนให้ สามารถพึ่งตนเองได้ในระยะยาว ซึ่งได้กระตุ้นประชาชนให้เกิดการรวมตัวกัน ร่วมคิด ร่วมแก้ไข ปัญหาของชุมชน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย และกระตุ้นผู้คนจำนวนมากให้มีจิตอาสาเข้าร่วม กิจกรรม และก่อรูปกระบวนการทำงานเพื่อสังคมในการสนับสนุนสังคมให้เข้มแข็ง ตลอดจนขยาย ผลกระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนให้คนในชุมชนได้รู้จักตนเองและรู้ชุมชนอย่างลึกซึ้ง รู้จักภูมิ ปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรในท้องถิ่น นำไปกำหนดวิถีชีวิตการพึ่งตนเองอย่างเป็นรูปธรรม

ต่อมาในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) รัฐบาลให้การสนับสนุนให้ชุมชนพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน เพื่อให้ชุมชนมี ความเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ โดยจัดสรรงบประมาณผ่านโครงการต่างๆ ให้ชุมชนโดยตรง เช่น โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โครงการธนาคารประชาชน โครงการพัฒนาศักยภาพ หมู่บ้าน/ชุมชน (SML) เป็นต้น ทำให้ประชาชนมีความตื่นตัวในการเรียนรู้ สามารถวิเคราะห์ปัญหา ของชุมชน แสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหา และมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา โดยจัดทำแผนชุมชน ใช้เป็นเครื่องมือในการทำงานของภาคีการพัฒนา และส่งเสริมกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และแผนพัฒนาของอำเภอทุกชั้นตอน (สำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) ได้ให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมการรวมตัวของคนในชุมชน เพื่อทำกิจกรรมที่ เป็นประโยชน์ของชุมชน การจัดการองค์ความรู้ และกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การสร้าง ภูมิคุ้มกันให้ชุมชนพร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต การส่งเสริมความมั่นคงของ ครอบครัว การจัดบริการทางสังคมในชุมชน การปลูกฝังค่านิยมที่ดีงาม การสร้างระบบ ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างชุมชน การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ชุมชนด้วยการบูรณาการ การเสริมสร้างศักยภาพด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม โดยรัฐให้การ สนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาที่ ยั่งยืน โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม การพึ่งพาตนเองของชุมชน และการเสริมสร้างความเข้มแข็ง

ของชุมชนเพื่อสร้างให้ชุมชนร่วมคิด ร่วมทำ และแก้ไขปัญหาชุมชน อย่างสอดคล้องกับสภาพพื้นที่ และศักยภาพของชุมชนที่นำไปสู่กระบวนการเรียนรู้การพึ่งพาตนเองภายใต้ยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข เพื่อให้ประชาชนได้มีบทบาทหน้าที่ในการขับเคลื่อนกระบวนการ ร่วมคิดวางแผนและจัดทำแผนชุมชนพร้อมกับการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550) เมื่อ พ.ศ. 2550 รัฐบาลได้ให้ทุกจังหวัดดำเนินการ โครงการ ภายใต้ยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข ที่เป็นกรอบในการพัฒนาชุมชน การพัฒนาสวัสดิการทางสังคม การ แก้ไขปัญหาความยากจน การเสริมสร้างความเข้มแข็ง และการพัฒนาขีดความสามารถพัฒนา คุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการรวมพลังจากทุกภาค ส่วนในท้องถิ่นให้สามารถดำเนินงานและพัฒนาท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม มีการปรับปรุง ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิภาค ท้องถิ่น ชุมชน และประชาสังคมอย่างเหมาะสม โดยมุ่งเน้นให้ ประชาชนและครอบครัวสามารถพึ่งตนเอง ใช้กลไกชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อน สะท้อนความต้องการ ของชุมชนและบูรณาการ โครงการของภาคีการพัฒนาให้เกิดกระบวนการเรียนรู้การจัดทำแผนอย่าง แท้จริง ชุมชนได้ร่วมกันคิด ร่วมกันกำหนดแนวทางและกิจกรรมการพัฒนาชุมชนด้วยหลักการ พึ่งตนเองจากศักยภาพ ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมในชุมชน ลดการพึ่งพิงภายนอก ปัญหาที่ชุมชนสามารถแก้ไขได้โดยไม่ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากภายนอก ชุมชน ก็จัดทำเป็นแผนพึ่งตนเอง กิจกรรมที่ชุมชนไม่สามารถดำเนินการได้ ก็จัดทำเป็นแผนความ ร่วมมือกับภาคีพัฒนาภายนอกหรือจัดทำเป็นแผนการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานภายนอก(กระทรวงมหาดไทย, 2550)

กรมการพัฒนาชุมชน เป็นหน่วยงานหนึ่งในสังกัดกระทรวงมหาดไทย มีภารกิจระดับ กระทรวงด้านการเสริมสร้างความมั่นคงและมั่งคั่งของเศรษฐกิจชุมชนแก่ประชาชนและชุมชนใน ชนบท มีวิสัยทัศน์ คือ “กรมการพัฒนาชุมชนเป็นหน่วยงานหลักในการส่งเสริมการบริหารจัดการ ชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืน” มีภารกิจสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) สร้างพลังชุมชน 2) สร้างระบบ การจัดการความรู้ และ 3) สร้างระบบการบริหารจัดการชุมชน โดยมีเป้าหมาย คือ ชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนพึ่งตนเองได้ ครอบครัวมีคุณภาพชีวิตดีมีความสุข ได้จัดสรรงบประมาณดำเนินการพัฒนา ศักยภาพผู้นำชุมชน ให้มีความรู้ทักษะในการบริหารจัดการขับเคลื่อนแผนชุมชน วิเคราะห์ตนเอง กำหนดทางเลือกแก้ไขปัญหาบรรจบไว้ในแผนชุมชน เชื่อมโยงกับแหล่งงบประมาณ และสนับสนุน ให้ประชาชนมีการเรียนรู้ ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้ชุมชนใช้ทุนที่มีอยู่ในชุมชน แก้ไขปัญหาชุมชนเป็น ลำดับแรก (กรมการพัฒนาชุมชน, 2551) ปีงบประมาณ 2551 กรมการพัฒนาชุมชนได้อนุมัติ งบประมาณตามยุทธศาสตร์กรมการพัฒนาชุมชน ปีงบประมาณ 2551 ให้ทุกจังหวัดได้ส่งเสริม ชุมชนให้จัดทำแผนชุมชนให้มีประสิทธิภาพและยกระดับแผนชุมชน โดยจัดสรรงบประมาณ ให้

จังหวัดปทุมธานี เป็นเงิน 1,201,160 บาท ส่งเสริมให้ชุมชนจัดทำแผนชุมชนและยกระดับแผนชุมชน จำนวน 430 หมู่บ้าน ซึ่งก่อนนี้จังหวัดปทุมธานี มีแผนชุมชน ระดับ A จำนวน 97 หมู่บ้าน ระดับ B จำนวน 180 หมู่บ้าน ระดับ C และไม่มีแผน จำนวน 153 หมู่บ้าน เมื่อดำเนินการตามโครงการแล้ว ทำให้มีแผนระดับ A จำนวน 375 หมู่บ้าน ระดับ B จำนวน 47 หมู่บ้าน และระดับ C จำนวน 8 หมู่บ้าน การจัดทำแผนชุมชนของจังหวัดปทุมธานีดังกล่าว พบว่าบางหมู่บ้าน มีการจัดทำแผนชุมชนตามลำพังโดยขาดการสนับสนุนจากส่วนราชการและภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้องในการให้ข้อเสนอแนะ และแผนชุมชนขาดมิติการกำหนดตำแหน่งอาชีพในชุมชนที่จะบอกทิศทาง การพัฒนาชุมชน ว่ามีภาพการพัฒนาใน 5 ปี ถึง 10 ปี ชำนาญอย่างไรและพัฒนาไปในทิศทางใด ซึ่งแผนชุมชนส่วนใหญ่ ยังเป็นแผนที่ใช้ของงบประมาณเพียงอย่างเดียว ความเป็นจริงของแผนชุมชนต้องเป็นแผนชุมชนที่เกิดขึ้นจากการคิดวิเคราะห์สภาพชุมชน และพัฒนาแผนที่เหมาะสมกับสภาพชุมชน ต้องมีการเชื่อมโยงและครอบคลุมกิจกรรมของส่วนราชการ ให้โครงการ/กิจกรรมที่ระบุไว้ในแผนชุมชน สามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ครอบคลุมและตรงตามความต้องการที่แท้จริง จากปัญหาดังกล่าวส่งผลให้แผนชุมชนขาดประสิทธิภาพไม่สามารถแก้ไขปัญหาชุมชนได้

แผนชุมชนบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี จากผลการประเมินคุณภาพชุมชนสามารถยกระดับแผนชุมชนเป็นระดับดีมาก (A) และเป็นแผนชุมชนมีความสมบูรณ์ครอบคลุมปัญหาของชุมชน และใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาหมู่บ้าน ได้เป็นอย่างดี มีแผนงาน โครงการในแผนชุมชนสามารถนำไปใช้แก้ไขปัญหาอย่างสอดคล้องกับปัญหาความต้องการของประชาชน เมื่อ พ.ศ. 2550 และ พ.ศ. 2551 บ้านทางยาวได้รับการสนับสนุนงบประมาณตามยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข จำนวน 5 โครงการ งบประมาณ 1,740,000 บาท โดยนำโครงการที่อยู่ในแผนชุมชน ประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขอรับการสนับสนุนงบประมาณในปีต่อไป และบ้านทางยาว มีการจัดทำแผนชุมชนและใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือ การพัฒนาชุมชนได้

อย่างไรก็ตาม การสร้างพลังและองค์ความรู้ที่พอเพียงต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของประชาชนและชุมชน ในการแก้ไขปัญหาของตนเองได้อย่างเหมาะสมยังเป็นสิ่งที่ยากเพราะประชาชนต้องเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา หน่วยงานภาครัฐและภาคีการพัฒนาต้องคอยสนับสนุน และส่งเสริมความสามารถของประชาชนในการแก้ไขปัญหาของตนเอง และสามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้ และกระบวนการจัดทำแผนชุมชนเป็นกระบวนการที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง การเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนไม่ใช่ทำเพียงครั้งเดียว ข้อสำคัญชุมชนต้องเรียนรู้การนำไปปฏิบัติ และประเมินผลการปฏิบัติงาน ตามสภาพที่มีอยู่ในแผนและทบทวนปรับแผนชุมชน ซึ่งต้องทำซ้ำอีกหลายครั้งจนกว่าจะสามารถใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือบริหารจัดการชุมชน หรือแก้ปัญหของ

ชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การปรับปรุงพัฒนายกระดับแผนชุมชนจึงเกิดขึ้นได้พร้อมกับการปรับแผนชุมชนตามสถานการณ์ของชุมชน (สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, 2551) ผู้ศึกษาจึงสนใจศึกษากระบวนการจัดทำแผนชุมชน โดยศึกษาการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี เพื่อศึกษากระบวนการจัดทำแผนชุมชน กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน และศึกษาปัญหาอุปสรรคของการจัดทำแผนชุมชน มีคำถามการวิจัยว่า บ้านทางยาวมีกระบวนการจัดทำแผนชุมชนอย่างไร ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชนอย่างไร และมีปัญหา อุปสรรคอะไรในการจัดทำแผนชุมชน

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษากระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

1.2.2 เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

1.2.3 เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคของการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.3.1 ทำให้ทราบกระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

1.3.2 ทำให้ทราบกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

1.3.3 ทำให้ทราบปัญหาอุปสรรคของการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

1.3.4 สามารถนำผลการศึกษาไปปรับกระบวนการจัดทำแผนชุมชนให้มีคุณภาพสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชน พร้อมก็นำแผนชุมชนไปประสานความร่วมมือกับภาคีการพัฒนาได้เหมาะสมมากขึ้น

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

1.4.1 ด้านเนื้อหา มีขอบเขตของการศึกษา ดังนี้

- 1) ศึกษากระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี
- 2) ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนของ บ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี
- 3) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

1.4.2 ด้านพื้นที่ ศึกษาเฉพาะบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

1.4.3 ด้านระยะเวลา ศึกษากระบวนการจัดทำแผนชุมชนในช่วงระยะเวลาที่ได้จัดทำแผนชุมชน พ.ศ. 2550 – 2551 ของบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

กระบวนการ หมายถึง การดำเนินตามลำดับขั้นตอน ตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนถึงจุดสุดท้าย โดยต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง และมุ่งสู่เป้าหมายสุดท้ายของการดำเนินการ

กระบวนการจัดทำแผนชุมชน หมายถึง ขั้นตอนของการกระทำ หรือลำดับการทำงานของ การจัดทำแผนชุมชน เริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์ชุมชน การวางแผน การดำเนินงาน การติดตาม และการประเมินผล โดยสมาชิกของบ้านทางยาว เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการพัฒนาตนเอง และพัฒนาชุมชนของตนเอง

การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในแนวคิดการเปลี่ยนแปลงการกระทำและลักษณะการเปลี่ยนแปลง โดยมีการวางแผนของชุมชนบ้านทางยาวไว้ล่วงหน้า

การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มบุคคลในขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินกิจกรรม ที่ผู้เข้าร่วมมีส่วนกระทำให้เกิดผลของกิจกรรมที่เข้าร่วมมิใช่เป็นผู้ร่วมคิดตัดสินใจหรือผู้ได้รับประโยชน์เท่านั้น ซึ่งอาจเป็นไปได้โดยการมีส่วนร่วมแบบตัวแทนหรือเป็นไปได้โดยการได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วยตนเอง

ทุนทางสังคม หมายถึง ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ฐาน วัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม
เกี่ยวกับความเอื้ออาทร และความสามัคคี ที่ทำให้คนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มีระบบคิด วิธีคิด
วิธีปฏิบัติ และความชำนาญที่มีอยู่ไปใช้ในการจัดการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

แผนชุมชน หมายถึง แผนที่เป็นแนวทางการพัฒนา และแก้ไขปัญหาของบ้านทางยาว
โดยผ่านกระบวนการชุมชน เริ่มตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมค้นหา ร่วมเรียนรู้ โดยการสำรวจ วิเคราะห์ข้อมูล
ของชุมชน เพื่อวางแผนการพัฒนา ที่สอดคล้องกับความต้องการ เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาที่ชัดเจน
สามารถกำหนดทิศทางการพัฒนา ทำให้คนในชุมชนได้รู้ว่าในแต่ละปีจะพัฒนาหมู่บ้านไปในทิศทางใด
และเป็นส่วนหนึ่งของระบบการจัดการชุมชนที่แสดงถึงประสิทธิภาพของความร่วมมือ และการเรียนรู้
ร่วมกันของคนในชุมชน

1.6 ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ ใช้เวลา 12 เดือน โดยเริ่มตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2551 สิ้นสุดเดือน
กรกฎาคม พ.ศ. 2552

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กระบวนการจัดทำแผนชุมชน เป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชน ขั้นตอน กระบวนการจัดทำแผนชุมชน บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในบทนี้จึงได้กำหนดหัวข้อการศึกษา ดังนี้

1. ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่
2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน
3. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการ
4. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
5. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน
6. แผนพัฒนาและนโยบายที่เกี่ยวข้อง
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่

ทัลคอตต์ ปาสัน (Talcott pasons อ้างใน Ritzer george, 2008: 101-103) ได้กล่าวถึงทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมในกลุ่มสำนักโครงสร้างหน้าที่นิยมซึ่งมีบทบาทในระบบสังคมเป็นพิเศษ และได้กำหนดโครงสร้างและระบบการทำงาน ที่มีความซับซ้อนของกิจกรรมต่างๆ ที่มุ่งตรงไปยังการตอบสนองความต้องการ หรือความต้องการของระบบสังคม ที่ประกอบด้วย โครงสร้างของระบบการทำงาน ทั้ง 4 ระบบ ได้แก่ ระบบการบริหารด้านบุคลากร คือ ระบบการทำงานซึ่งต้องปรับใช้ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่จำเป็น ระบบของลักษณะเฉพาะตัว ในการทำงานต้องแสดงวิธีการทำงานทำให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย ระบบทางสังคม ต้องควบคุมความสัมพันธ์เชื่อมกับระบบประสานความร่วมมือหรือบูรณาการ และระบบทางวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่ซ่อนเร้นจะต้องจัดทำบำรุงรักษา ซึ่งสร้างและรักษา เพื่อเป็นแรงจูงใจ เป็นกฎระเบียบทางสังคมเพื่อควบคุมสังคม การทำงานทั้ง 4 ระบบนี้ต้องมีความสมดุลของระบบ เพื่อรักษาคุณภาพให้สังคมดำรงอยู่ได้

ชนิตา รักษ์พลเมือง (2543: 53-55) ได้สรุปสาระข้อจำเป็นของหน้าที่ไว้ว่าเป็นการแสวงหาวิธีการบรรลุวัตถุประสงค์ (Goal attainment) วัตถุประสงค์ของระบบอาจเกี่ยวข้องกับ

สถานการณ์ภายนอกหรือวัตถุประสงค์ภายใน ที่มุ่งให้ระบบย่อยคงอยู่ และทำหน้าที่ตามกำหนด การบรรลุวัตถุประสงค์คือ การดำเนินการต่างๆ เพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายปลายทางโดยวิธีการจัดลำดับความสำคัญ (Priority) ของจุดประสงค์ต่างๆ ของระบบ รวมทั้งการสรรหาทรัพยากรให้ระบบที่ไม่ขัดกับมูลเหตุจูงใจ ความประสงค์ และความสามารถของสมาชิกอย่างรุนแรงโดยที่ระบบย่อยจะต้องทำหน้าที่ของตนเองอย่างสม่ำเสมอ เพื่อรักษาระบบใหญ่เป้าหมายของระบบใหญ่นั้น และควบคุมให้สมาชิกยอมรับและปฏิบัติตาม โดยปกติสถาบันสังคมที่ช่วยทำหน้าที่นี้ ได้แก่ สถาบันการเมือง การปรับให้เข้ากับสถานการณ์ของระบบใหญ่ และระบบย่อยต้องปรับตัวให้เข้ากัน ขณะเดียวกันระบบกระทำงานนี้ต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาวะแวดล้อม การปรับให้เข้ากับสภาพแวดล้อมแล้วแจ่มแจ้งสิ่งจำเป็นเหล่านี้ให้เข้ากับระบบ เพื่อช่วยให้การดำเนินการต่างๆ บรรลุจุดหมาย สถาบันสังคมที่ช่วยทำหน้าที่นี้ ได้แก่ สถาบันเศรษฐกิจ การบูรณาการหรือประสานกลมกลืน (Integration) เป็นความสามารถของระบบในการแสวงหาวิธีทางสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในระบบ สามารถประสานระบบย่อยๆ ที่แตกต่างกันให้อยู่ภายในระบบใหญ่รวมทั้งทำให้สมาชิกแต่ละคนกลมกลืนเข้ากันอย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นความพยายามที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมายเต็มที่ สถาบันที่ช่วยทำหน้าที่ดังกล่าว ได้แก่ สถาบันการศึกษา ครอบครัวหรือการเมือง เป็นต้น การขัดเกลาหรือควบคุมทางสังคม (Latency) เป็นการดำรงรักษาแบบแผนภายในเกี่ยวกับค่านิยมร่วมของสังคมมีประเด็นที่เกี่ยวข้อง 2 ประเด็น คือ 1) การรักษาแบบแผน และ 2) การจัดการความตึงเครียด การรักษาแบบแผน หมายถึง การขัดเกลาให้สมาชิกในสังคมมีคุณลักษณะที่เหมาะสมมีทักษะจำเป็นสำหรับการทำตามบทบาทที่กำหนดตามค่านิยมร่วมในสังคม ขณะเดียวกันระบบจำเป็นต้องแก้ไขความตึงเครียดและความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในระบบและระหว่างระบบย่อยอันจะเป็นเหตุลุกลามไปจนกระทั่งสังคมใหญ่อาจอยู่ไม่ได้ สถาบันที่ทำหน้าที่นี้ ได้แก่ สถาบันศาสนา สถาบันทางกฎหมาย เป็นต้น

สนธยา พลศรี (2547: 197) ได้กล่าวถึงทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ในส่วนที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนได้ ดังนี้

1) ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ เชื่อว่าสังคม ประกอบด้วยโครงสร้างที่เป็นระบบย่อยๆ หลายระบบ ระบบเหล่านี้ต่างมีหน้าที่ของตนเองแตกต่างกันออกไป แต่จะประสานสัมพันธ์กัน กลายเป็นพลังของชุมชนที่พร้อมจะร่วมมือกันเพื่อพัฒนาชุมชนของตนต่อไป

2) ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ เชื่อว่าสังคมจะดำรงอยู่ได้นั้น ระบบสังคมจะต้องมีเป้าหมายร่วมกัน มีการปรับตัวในลักษณะการบูรณาการ และควบคุมสังคมไม่ให้เกิดความตึงเครียด

หรือความขัดแย้ง ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนโครงการ และการดำเนินงานพัฒนาชุมชนได้ โดยการให้ผู้เกี่ยวข้องทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าว แผนงานและโครงการมีลักษณะยืดหยุ่นสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ และพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดข้อพิพาทหรือความขัดแย้ง

3) ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ เชื่อว่าสังคมที่สามารถดำรงอยู่ได้หรือสังคมที่พัฒนาแล้วนั้น เป็นสังคมที่มีดุลยภาพหรือมีความสมดุลในการพัฒนาชุมชนก็ควรดำเนินการให้ชุมชนเป้าหมายเป็นชุมชนที่มีดุลยภาพเช่นเดียวกัน

4) ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ เชื่อว่าสังคมต้องมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา ตามสภาวะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา เมื่อจะดำเนินงานพัฒนาชุมชน จึงต้องพร้อมเสมอที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแผนงาน โครงการและการดำเนินงาน เพราะแต่ละชุมชนอาจจะเกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ขึ้นได้ตลอดเวลา

5) ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ เชื่อว่าระบบสังคมกับระบบวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กัน และมีผลต่อการปรับตัวของบุคคล 5 ลักษณะ คือ (1) ทำตามระเบียบ (2) ฝ่าฝืนระเบียบ (3) ยึดกฎระเบียบ (4) ละทิ้งสังคม และ (5) พยายามเปลี่ยนแปลงสังคม ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนมาก เพราะเป็นแนวทางในการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย และแนวทางในการพัฒนา โดยเฉพาะการใช้ระบบสังคมและระบบวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนชนให้ประสบความสำเร็จ

จากแนวคิดทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ สามารถนำประเด็นเชิงระบบที่เกี่ยวข้องกับระบบสังคมที่กล่าวถึงการควบคุม ความสัมพันธ์ การประสานความร่วมมือในการบูรณาการระบบทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งซ่อนเร้นและสามารถสร้างแรงจูงใจที่จะทำให้เกิดความสมบูรณ์ของระบบ นำมาลดความขัดแย้งในสังคมหรือชุมชน การทำหน้าที่อย่างประสานกลมกลืนของระบบย่อยต่างๆ เป็น การประสานสัมพันธ์กลายเป็นพลังชุมชนทำให้ชุมชนพร้อมจะร่วมมือในการกระทำอันนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายร่วมกัน จากแนวคิดดังกล่าวสามารถนำมาใช้ประกอบการอธิบายกระบวนการในการขับเคลื่อนชุมชนได้เป็นอย่างดีโดยเฉพาะมิติของภาพทางสังคม

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

ความหมายของการพัฒนาชุมชน คำว่า การพัฒนาชุมชน (Community development) มาจากคำศัพท์ 2 คำ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2548) คือ การพัฒนา (Development) กับคำว่า ชุมชน (Community) คำทั้ง 2 คำนี้ มีผู้ให้ความหมายเอาไว้มากมายตามประสบการณ์และภูมิหลังที่ตนมีอยู่

และขึ้นอยู่กับว่าจะใช้คำนี้ไปในทางใดบ้างมีทั้งเหมือนกันและแตกต่างกัน ไปเมื่อศึกษาแล้วพอสรุปได้ ดังนี้

คำว่า “ชุมชน” หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่รวมกันในที่ใดที่หนึ่งโดยมีความรู้สึกผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมีความรู้สึกนึกคิดและสนใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลายๆสิ่งคล้ายกันมีการปฏิบัติต่อกันด้วยความรู้สึกที่ว่าแต่ละคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้น ชุมชน จึงประกอบด้วย คน (People)

อาณาบริเวณ (Area) ความสนใจร่วม (Common interest) การปฏิบัติต่อกัน (Interaction) ความสัมพันธ์ของสมาชิก (Relationship)

กรมการพัฒนาชุมชน (2547: 31) สรุปไว้ว่า ชุมชน หมายถึง พื้นที่ที่มีคนหลายคนอาศัยอยู่ด้วยกันใช้ชีวิตร่วมกันมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความสัมพันธ์กัน มีวัฒนธรรม คุณลักษณะสำคัญเหมือนกัน เขียนและพูดภาษาเดียวกัน มีค่านิยมขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเดียวกัน นอกจากนั้นชุมชนจะดำรงอยู่ได้ดีต่อเมื่อมีแรงยึดเหนี่ยวอยู่บางอย่าง อาจด้วยความเอื้ออาทรต่อกัน ความเป็นเครือญาติ การใช้ทรัพยากรร่วมกันหรือแม้แต่ภาวะจำยอม อพยพย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ที่เดียวกันหรือความจำเป็นที่ต้องอาศัยซึ่งกันและกันในการผลิตในชุมชนจะมีการแบ่งปันประโยชน์กันในลักษณะใดลักษณะหนึ่งแตกต่างกันไป อย่างไรก็ตามชุมชนไม่ใช่ภาพที่หยุดนิ่งตลอดเวลา ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุการณ์แวดล้อมของสังคมภายนอก บางเวลาความสัมพันธ์ในชุมชนก็มีความเข้มแข็งบางเวลาก็เสื่อมสลาย ชุมชนจะมีกระบวนการปรับความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนตลอดเวลาให้เป็นหน่วยทางสังคมที่คนสามารถพึ่งพาอาศัยกันและแก้ปัญหาร่วมกัน

สรฤทธ จันสุข (2552: 25-26) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนหลายๆกลุ่มที่อาศัยอยู่รวมกันในที่ใดที่หนึ่ง มีความรู้สึกผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความรู้สึกนึกคิดและสนใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลายๆ สิ่งคล้ายกัน มีการปฏิบัติต่อกันด้วยความรู้สึกที่ว่าแต่ละคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีความผูกพันอยู่กับอาณาบริเวณชุมชนแห่งนั้น มีความยึดเหนี่ยวกันเป็นปึกแผ่นมั่นคง มีการกระทำกิจกรรมหลายด้าน ด้วยกลุ่ม องค์กร ที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน มีแนวพฤติกรรมเป็นอย่างเดียวกัน การอยู่รวมกันมีลักษณะเป็นสังคมขนาดเล็ก มีประสบการณ์ ความรู้สึก ความสัมพันธ์ ซึ่งไม่สามารถกำหนดทางภูมิศาสตร์หรือกฎเกณฑ์ที่เป็นทางการ แต่เป็นสิ่งที่ประชาชนรู้สึกว่าเป็นสมาชิกอยู่ เป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างคนกับพื้นที่ มีการติดต่อสื่อสารและเรียนรู้ร่วมกัน เอื้ออาทรกันภายใต้บรรทัดฐานและวัฒนธรรมเดียวกัน ร่วมมือและพึ่งพาอาศัยกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน

คำว่า “พัฒนา” ถ้ามองในด้านปริมาณและคุณภาพ หมายถึง

1) การสร้างสรรค์เปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นกว่าเดิม จากระดับหนึ่ง ไปสู่อีกระดับหนึ่ง หรือจากลักษณะหนึ่งไปสู่อีกลักษณะหนึ่ง

2) การเสริมรักษา ปรับปรุง ชะลอเพื่อขยับยั้งความเสื่อมโทรมหรือชำรุดสึกหรอ สามารถใช้ประโยชน์ได้นานที่สุด คุ่มค่าที่สุด

ดังนั้นคำว่า “การพัฒนา” จึงหมายถึง การเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลง ในแนวความคิด และเปลี่ยนแปลงการกระทำ ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงนั้น มีการวางแผนไว้ แน่นอเนวล่วงหน้า สิ่งใดก็ตามถ้าไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นกว่าเดิมไม่นับว่าเป็น การพัฒนา

นรินทร์ จงวุฒิเวศย์ (2550: 7) ได้ให้ความหมายของคำว่า พัฒนา 4 ประการ คือ

1) การพัฒนาในความหมายเกี่ยวกับการวางแผน หมายถึง กระบวนการเคลื่อนย้าย จากการด้อยการพัฒนา (Underdevelopment) ให้หลุดพ้นจากความยากจน ซึ่งจะแสวงหาและบรรลุ ถึงได้อย่างแท้จริงโดยวิธีการวางแผนเพื่อการพัฒนา (Planning development) ซึ่งเป็นมาตรการทาง นโยบาย โดยภาพรวมทำให้การพัฒนาเพื่อให้หลุดพ้นจากทุกข์ยากที่ไม่พึงประสงค์

2) การพัฒนาในความหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติ การพัฒนาเป็นเครื่องมือเกี่ยวกับการ ชักชวน หรือกระตุ้นให้เกิดการเชื่อมโยงเป็นแนวทาง (Induced or instigated change) โดยมีการ ปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายโดยทั่วไปแล้วในการพัฒนามักจะมุ่งถึงการเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อสังคม โดยส่วนรวม

3) การพัฒนาในความหมายเกี่ยวกับเทคโนโลยี การพัฒนามีลักษณะของการปฏิบัติ ที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีการผลิต และการแบ่งชนชั้นทางสังคม ฉะนั้นไม่เพียงแต่การปรับตัวใน ระบบสังคมแต่ยังครอบคลุมถึงการเปลี่ยนแปลงทั้งสังคมไปสู่รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งบนพื้นฐาน ของการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ และเทคโนโลยีของระบบอุตสาหกรรม และการเปลี่ยนแปลง ทางสังคมที่จะตามมา

4) สมมติฐานของการพัฒนา มีความหมายเป็นไปตามค่านิยมและกระบวนการ บรรลุถึงค่านิยมการพัฒนา จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงทางสังคมคือ การเปลี่ยนแปลงระบบการจัดสรร หรือการกระจายทรัพยากรทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งผลการพัฒนาดังกล่าวก่อให้เกิดความ ชัดเจนทางสังคม ฉะนั้นการเป็นผู้นำทางการเมืองจึงมีความสำคัญที่จะส่งเสริมหรือขัดขวาง กระบวนการพัฒนา

สุธี ศรสวรรค์ (2538: 16-17) ได้รวบรวมนิยามของการพัฒนาชุมชนที่มีผู้ศึกษาวิจัยไว้ สามารถอธิบายได้ ดังนี้

1) การพัฒนาชุมชน เป็นกรรมวิธีที่มุ่งเสริมสร้างความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยความร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชน และควรจะเป็นความคิดริเริ่มของประชาชนเองด้วย แต่ถ้าประชาชนไม่รู้จักริเริ่มก็ให้ใช้เทคนิคกระตุ้นเตือนให้เกิดความคิดริเริ่ม ทั้งนี้เพื่อให้กรรมวิธีนี้ได้รับการตอบสนองจากประชาชนด้วยความกระตือรือร้นอย่างจริงจัง และองค์การ สหประชาชาติ ได้ยึดถือเป็นมาตรฐาน

2) การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการ ดำเนินการ ไปด้วยการรวมกำลังของราษฎร กับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ ให้เจริญยิ่งขึ้น และผสมผสานชุมชนเหล่านั้นเข้าเป็นชีวิตเพื่อทำให้ราษฎรสามารถอุทิศตนเองเพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติได้อย่างเต็มที่

3) การพัฒนาชุมชน เป็นเทคนิคและวิธีดำเนินงานโดยจัดทำเป็นโครงการเดียวกัน ในการที่จะส่งเสริมปรับปรุงชุมชน โดยพยายามที่จะรวมเอาความช่วยเหลือจากภายนอกมาร่วมผสมผสานกับความพยายามของชาวบ้านเอง และพยายามกระตุ้นความคิดริเริ่มจากท้องถิ่นและลักษณะผู้นำ และถือว่าเป็นส่วนสำคัญยิ่งในการนำการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในด้านนี้ องค์การ สหประชาชาติได้ให้คำ จำกัดความไว้ว่า กระบวนการซึ่งรวมเอาความมานะพยายามของประชาชน กับฝ่ายรัฐบาลเข้าด้วยกันในการช่วยส่งเสริมสภาพของชุมชนในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เพื่อให้ชุมชนเหล่านั้นได้มีบทบาทเข้าร่วมในชีวิตอันหนึ่งอันเดียวของประเทศชาติ และเพื่อให้มีส่วนร่วมสนับสนุนความเจริญของประเทศด้วยกรรมวิธีนี้ จึงมีความร่วมมือของประชาชนด้วยความศรัทธาที่จะสร้างเสริมระดับความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้นเป็นสาระสำคัญ โดยอาศัยความริเริ่มของตนเองเป็นสำคัญการกำหนดให้มีหน่วยองค์กรรัฐบาลเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือในด้านเทคนิคและวิชาการ เพื่อช่วยให้ความคิดริเริ่มการช่วยตัวเองและความช่วยเหลือซึ่งกันและกันให้ดำเนินอย่างมีประสิทธิภาพ

4) การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการแห่งการกระทำทางสังคม ราษฎรในชุมชนนั้น ร่วมกันจัดวางและลงมือกระทำการเอง โดยกำหนดว่ากลุ่มของตนและแต่ละบุคคลมีความต้องการอย่างไร และปัญหาาร่วมกันมีอะไรบ้าง แล้วจัดทำแผนงานของกลุ่มและของตนเอง เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการและสามารถแก้ปัญหาเหล่านั้นด้วยความพยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนนั้นๆ ให้มากที่สุด และถ้าจำเป็นอาจจะขอความช่วยเหลือทั้งด้านบริการและวัสดุจากองค์กรรัฐบาลและที่มิใช่ของรัฐบาลได้ คำว่าการพัฒนาชุมชนไม่อาจจะตีความหมายให้เป็นที่พอใจได้ถ้ากล่าวถึงเนื้อหาของคำ เพราะว่าเป็นปัญหาที่เกี่ยวกับวิธีการกระทำมากกว่าตัวงานที่กระทำจริงๆ ปัญหานี้จะตอบได้เมื่อรู้ว่าจะงานดังกล่าวนั้นกระทำไปโดยวิธีใด

5) การพัฒนาชุมชน หมายถึง การร่วมดำเนินงานปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน ให้ชุมชนมีความเป็นปึกแผ่นและดำเนินงานไปในแนวทางที่ต้องการ การทำงานพัฒนาชุมชนในขั้นแรกจะต้องอาศัยความร่วมมือกำลังกันของราษฎรในชุมชนนั้นๆ ในการช่วยตัวเองและร่วมมือกันดำเนินงาน แต่มักจะได้รับความช่วยเหลือทางด้านวิชาการจากหน่วยราชการหรือองค์กรอาสาสมัครอื่นๆ การพัฒนาชุมชนเป็นโครงการซึ่งช่วยให้ราษฎรในหมู่บ้านสามารถยื่นมือออกมารับเอาบริการต่างๆ ของรัฐบาลซึ่งมีอยู่แล้วไปใช้ประโยชน์

6) การพัฒนาชุมชนเป็นเพียงส่วนหนึ่งของขบวนการที่ใช้ในการสร้างความเจริญให้ท้องถิ่น เป็นส่วนที่มีลักษณะที่เห็นได้ชัดแตกต่างออกไปประกอบด้วย การช่วยตนเอง การพิจารณาถึงความต้องการที่แท้จริงของประชาชน การพิจารณาถึงลักษณะของสังคม วัฒนธรรม ประเพณี และลักษณะอื่นๆ ของชุมชนนั้นเป็นส่วนรวม

7) การพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการอย่างหนึ่งที่รัฐบาลนำมาใช้เพื่อเป็นการกระตุ้นช่วยเหลือและส่งเสริมประชาชนให้เกิดความคิดริเริ่ม และเข้าร่วมมือในการดำเนินงานปรับปรุงความเป็นอยู่ของตนเอง และเสริมสร้างท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

8) การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการที่มุ่งชักจูงและส่งเสริมประชาชนให้มีความรู้สึกระดือรือร้น สนใจที่จะเข้าร่วมมือดำเนินการปรับปรุงการทำมาหากิน และสร้างความเจริญให้กับท้องถิ่น

9) การพัฒนาชุมชน มีผลต่อการมีส่วนร่วมเพราะการที่บุคคลมีความเห็นแตกต่างกันไม่ว่าจะเป็นเรื่องผลประโยชน์ที่ได้รับจากการพัฒนาหรือการนำตัวเองเข้าไปพัวพันกับงานของส่วนรวม ย่อมมีผลให้การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนแตกต่างกันไป

จากคำนิยามดังกล่าว สามารถแบ่งความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนได้ 4 ประการได้แก่

1) การพัฒนาชุมชนเป็นขบวนการ ต้องทำกันอย่างต่อเนื่องอย่างมีระบบเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงนี้จำเป็นต้องใช้เวลาและอาศัยกรรมวิธีการเปลี่ยนแปลงที่ถูกต้องวิธี

2) การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการ ที่ใช้ความสามารถของประชาชนและความร่วมมือระหว่างประชาชนกับรัฐบาล ในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น วิธีการนี้ต้องเป็นที่ยอมรับและสามารถนำการเปลี่ยนแปลงมาสู่ชุมชนอย่างถาวรและมีประโยชน์ต่อชุมชน

3) การพัฒนาชุมชนเป็นกรรมวิธีการเปลี่ยนแปลง จากลักษณะหนึ่งไปสู่อีกลักษณะหนึ่งโดยเฉพาะการเน้นการเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติของคนเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางวัตถุ

4) การพัฒนาชุมชนเป็นแผนงานหรือโครงการที่ได้จัดทำขึ้น ตามหลักของการพัฒนาชุมชนเพื่อนำแผนงานหรือโครงการไปปฏิบัติให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยคนในชุมชน

แนวความคิดพื้นฐานการพัฒนาชุมชนเป็นแนวคิดเชิงกลยุทธ์ (Strategy) (กรมการพัฒนาชุมชน, 2548: 11-13) ประกอบด้วย การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการ (Process) วิธีการ (Method) ขบวนการ (Movement) และโครงการ (Program) ซึ่ง อีร์วินที.แซนเดอร์ (Irwin t. sander) ให้แนวความคิดไว้ ดังนี้

1) การพัฒนาชุมชนเป็นกรรมวิธี (Process) ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากภายในของตัวคนในชุมชน ได้แก่

1.1) เป็นการเปลี่ยนแปลงจากการที่มีคนเพียงสองสามคนหรือนักวิชาการจำนวนหนึ่งจากภายในหรือภายนอกชุมชนตัดสินใจปัญหาาร่วมกันของชุมชนให้แก่ชุมชน เป็นการตัดสินใจโดยประชาชนในท้องถิ่นนั่นเอง

1.2) เป็นการเปลี่ยนแปลงจากการร่วมมือจากเล็กน้อยไปสู่ความร่วมมือจำนวนมาก

1.3) เป็นการเปลี่ยนจากการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเพียงสองสามคนเปลี่ยนแปลงให้มีประชาชนเป็นจำนวนมากเข้ามามีส่วนร่วม

1.4) เป็นการเปลี่ยนแปลงจากการที่ทรัพยากรหรือผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกเข้ามาให้ความช่วยเหลือ เป็นการใช้ทรัพยากรที่ท้องถิ่นรู้จัก และประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมาจากสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเองให้เป็นประโยชน์โดยตนเอง

1.5) เป็นการย้ำที่ตัวประชากรว่าเกิดอะไรขึ้นบ้าง หลังจากที่มีการพัฒนาชุมชนได้เข้าไปแล้วในหมู่บ้าน

1.6) เป็นการเน้นระเบียบวินัยในตัวบุคคลหรือการพัฒนาพฤติกรรมของบุคคล มีการพัฒนาทางจิตใจสอดคล้องกับการพัฒนาวัตถุ

1.7) เป็นการให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนาจะต้องต่อเนื่อง ตั้งแต่กระบวนการนำคนมาใช้ เช่น มีส่วนร่วมคิด ริเริ่ม ตัดสินใจ การปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบ

2) การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการ (Method) ได้แก่ การพัฒนาชุมชนที่เน้นย้ำถึงจุดหมายปลายทาง (End) ได้แก่

2.1) เน้นไปที่จุดหมายปลายทางของการพัฒนาว่าต้องการอะไร แล้วนำการพัฒนาชุมชนเข้าไปใช้เพื่อให้จุดหมายปลายทางนั้นบรรลุผลสำเร็จตามที่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้า

2.2) เป็นการนำวิธีการพัฒนาชุมชนเข้าไปเร่งรัด ทำให้เกิดการพัฒนาเร็วขึ้นหรือใช้บำเหน็จรางวัลเป็นเครื่องล่อใจหรืออาจเป็น โดยการให้การศึกษอบรม เป็นต้น

2.3) เมื่อยี่สิบปีที่ผ่านมา นักวางแผน นักเศรษฐศาสตร์ จะนำเอาแบบการพัฒนาชุมชนที่เป็นวิธีการไปใช้เพื่อให้เกิดสวัสดิการทางสังคมเพื่อการสาธารณสุขหรือการสันตนาการ

2.4) การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการ เป็นการเน้นจุดหมายปลายทางของการพัฒนาว่าต้องการอะไรหรือบอแก้วัตถุประสงค์ ซึ่งจะต้องสอดคล้องกับนโยบาย ทิศทางการเมือง และสิ่งแวดล้อมของชุมชน

3) การพัฒนาชุมชนเป็น โครงการ (Program) ได้แก่ การพัฒนาที่ได้วางระเบียบ และวิธีการตลอดจนเนื้อหาต่างๆ โดยระบุถึงกิจกรรม (Activities) ที่จะต้องทำให้สำเร็จ ได้แก่

3.1) มุ่งไปที่กิจกรรมโครงการ หากกิจกรรมหรือโครงการใดสำเร็จก็ถือว่าเป็นการพัฒนาชุมชนแล้ว

3.2) การดำเนินการโครงการใดหากกิจกรรมอะไรสำเร็จเป็นที่พอใจของผู้ดำเนินการก็ถือว่าเป็นการพัฒนาชุมชน ประชาชนจะได้รับประโยชน์จากโครงการโดยการเปลี่ยนแปลงไปเช่นใดก็ไม่คำนึง

3.3) ตัวอย่างการพัฒนาชุมชนเป็นโครงการ ได้แก่

3.3.1) การดำเนินกิจกรรมโครงการ ตามแผน 5 ปี หรือก็ปีที่แล้วแต่

3.3.2) โครงการสาธารณสุข

3.3.3) โครงการพัฒนาการเกษตร

3.3.4) โครงการพัฒนาอุตสาหกรรม

3.3.5) โครงการพักผ่อนหย่อนใจ

3.4) การวัดผลงานของโครงการดังกล่าวเป็นการวัดจากรายงานที่ปรากฏเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง

4) การพัฒนาชุมชนเป็นขบวนการ (Movement) ได้แก่ การพัฒนาชุมชนที่มุ่งเปลี่ยนแปลงและพัฒนาที่ด้านจิตใจของประชาชนในชุมชน กล่าวคือ

4.1) เป็นการเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติของคน เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางวัตถุ

4.2) มุ่งหวังจะให้เกิดความเจริญก้าวหน้าขึ้นในชุมชนถึงขั้นอุปนิสัย ค่านิยม และเป้าหมายของแต่ละชุมชนที่แตกต่างไปตามระบบการเมืองและสังคม

สรุทฐ จันสุข (2552: 12) ได้สรุปความหมายไว้ว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงชุมชนให้ดีขึ้นในด้านพฤติกรรมแสดงออกของบุคคลในชุมชน การเปลี่ยนแปลงในด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ให้เป็นไปในทิศทางที่ได้วางแผนไว้ โดยกระทำจากชุมชนทั้งหมดหรือกระทำร่วมกับการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน หรือการกระทำจากภายนอกชุมชนทั้งหมดที่ชุมชนให้ความเห็นชอบก็ได้

จากแนวคิดการพัฒนาชุมชนได้นิยามว่า “การพัฒนา” หมายถึง การเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น และนิยามว่า “ชุมชน” หมายถึง องค์ประกอบของคน อาณาเขต ความสนใจร่วมกัน และการปฏิบัติต่อกันและความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ วัฒนธรรม ความเอื้ออาทร ความเป็นเครือญาติ และการใช้ทรัพยากรร่วมกัน ทั้งนี้การพัฒนาชุมชนต้องขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องเป็นขบวนการทางสังคม ด้วยความคิดและการกระทำเพื่อแก้ปัญหาหรือให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการ ดังนั้นจากนิยามและแนวคิดดังกล่าวสามารถกำหนดเป็นกรอบความคิด และวิเคราะห์ผลในเชิงกระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาได้ทั้งในแง่ของกรรมวิธีและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากภายในของตัวคนในชุมชน หรือในเชิงวิธีการที่เป็นจุดหมายปลายทางของการพัฒนา ในเชิงโครงสร้างกิจกรรมการพัฒนาและในเชิงกระบวนการขับเคลื่อนสู่การเปลี่ยนแปลง เมื่อพิจารณาคำว่า การพัฒนาชุมชน จึงเป็นการสร้างสรรค์เปลี่ยนแปลงชุมชนที่อยู่ร่วมกันของคนให้ดีขึ้นกว่าเดิมจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่งหรือจากลักษณะหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่งที่ดีกว่า

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการ

2.3.1 ความหมายของกระบวนการ มีผู้ให้ความหมายของคำว่ากระบวนการไว้ ดังนี้

วัลลภ กันทรวิชัย (2534: 12) ให้ความหมายว่า กระบวนการ หมายถึง แนวทางการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างมีขั้นตอน ซึ่งวางไว้อย่างเป็นลำดับตั้งแต่ต้นจนจบแล้วเสร็จตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ขั้นตอนดังกล่าวช่วยให้การดำเนินการมีประสิทธิภาพนำไปสู่ความสำเร็จตามจุดประสงค์และเป้าหมายได้ โดยใช้เวลาและทรัพยากรน้อยที่สุด

กาญจนา นาคสกุล (2552) กล่าวว่า กระบวนการ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เป็นลำดับตามระบบของสิ่งที่ดำเนินไปตามธรรมชาติ ปรัชญาการณัฏฐศาสตร์ที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งค่อยๆ เปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบ เช่น กระบวนการสังเคราะห์แสงของพืช กระบวนการเจริญเติบโตของเด็กตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาจนคลอดออกมาสู่โลก ซึ่งวิธีดำเนินการตามแบบแผนและขั้นตอนที่ได้กำหนดไว้แน่นอน เช่น เขาต้องการให้มีการพิจารณาข้อกล่าวหาตามกระบวนการยุติธรรมของศาล กระบวนการจัดการเรียนการสอน เป็นต้น

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการจึงสรุปว่า กระบวนการ หมายถึง การดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนถึงจุดสุดท้าย โดยต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง และมุ่งสู่เป้าหมายสุดท้ายของการดำเนินการ ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในกิจกรรมต่างๆ และผู้ศึกษาได้นำไปใช้ในกระบวนการจัดทำแผนชุมชน

2.3.2 ความจำเป็นที่ต้องใช้กระบวนการ มีเหตุผลที่ต้องเน้นกระบวนการในการดำเนินการ ดังนี้

1) เพื่อให้มีความสามารถรับความก้าวหน้า และการเพิ่มพูนของวิทยาการต่างๆ ที่มีมากขึ้นทุกวัน เนื่องจากต้องการให้การดำเนินการได้มีขั้นตอนการทำงานที่ชัดเจน มีการผสมผสานทั้งความรู้เก่าที่เห็นว่ามีค่าสำคัญ และความรู้ใหม่ที่เห็นว่าจำเป็น จึงแก้ปัญหาโดยเน้นกระบวนการแทนเนื้อหา เพื่อให้วิธีการทำงานดังกล่าวนำไปใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสม

2) เพื่อเน้นให้เกิดการคิดเป็น ทำเป็นแก้ปัญหาเป็น การใช้เทคนิคการทำงานวิธีนี้จะทำให้อิทธิกรรรม เกิดขึ้นโดยไม่คิดเนื้อหาแต่คิดที่กระบวนการซึ่งสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์ใหม่ๆ ได้

2.3.3 การออกแบบกระบวนการ สำนักงานรางวัลคุณภาพแห่งชาติ(2552)ได้เสนอวิธีการเพื่อพัฒนากระบวนการทำงาน โดยกำหนดให้หน่วยงานต่างๆ ดำเนินการออกแบบระบบงาน ได้ให้อธิบายวิธีการที่ใช้ในการกำหนดความสามารถพิเศษขององค์กร การออกแบบกระบวนการสำคัญที่ส่งมอบคุณค่าแก่ลูกค้า การเตรียมความพร้อมสำหรับภาวะฉุกเฉินที่อาจเกิดขึ้น และการทำให้องค์กรประสบความสำเร็จและยั่งยืน ได้แก่

1) มีวิธีการอย่างไรในการกำหนดความสามารถพิเศษขององค์กร ความสามารถพิเศษเหล่านี้มีอะไรบ้าง และมีความเชื่อมโยงกับพันธกิจ สภาพแวดล้อมด้านการแข่งขัน และแผนปฏิบัติการอย่างไร

2) มีวิธีการอย่างไรในการออกแบบและสร้างนวัตกรรมด้านระบบงาน โดยรวมทั้งวิธีการที่ใช้ตัดสินว่ากระบวนการใดในระบบงาน โดยรวมเป็นกระบวนการภายในองค์กร (กระบวนการทำงานที่สำคัญขององค์กร) และกระบวนการใดจะใช้ทรัพยากรจากแหล่งภายนอก

3) กระบวนการทำงานที่สำคัญมีอะไรบ้าง มีความสัมพันธ์กับความสามารถพิเศษอย่างไร รวมทั้งมีผลอย่างไรต่อการส่งมอบคุณค่าแก่ลูกค้า สร้างกำไร ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จและยั่งยืน

4) มีวิธีการอย่างไรในการจัดทำข้อกำหนดของกระบวนการทำงานที่สำคัญ โดยใช้ข้อมูลจากลูกค้า ผู้ส่งมอบ คู่ค้า และคู่ความร่วมมือ และข้อกำหนดของกระบวนการดังกล่าวคืออะไร

5) มีวิธีการอย่างไรในการออกแบบ และสร้างนวัตกรรมของกระบวนการทำงาน เพื่อให้เป็นไปตามข้อกำหนดที่สำคัญ มีวิธีการอย่างไร ในการนำเทคโนโลยีใหม่ ความรู้ขององค์กร และความคล่องตัวที่อาจจำเป็นในอนาคตมาประกอบในการออกแบบกระบวนการเหล่านี้ รวมทั้งมีวิธีการอย่างไรในการนำรอบเวลา ผลลัพธ์ การควบคุมต้นทุน รวมทั้งปัจจัยด้านประสิทธิภาพและประสิทธิผลอื่นๆ มาประกอบในการออกแบบกระบวนการเหล่านี้

6) องค์กรมีวิธีการอย่างไรเพื่อทำให้มั่นใจ และสถานที่ทำงานมีการเตรียมพร้อมต่อภัยพิบัติหรือภาวะฉุกเฉิน ระบบการเตรียมพร้อมต่อภัยพิบัติและภาวะฉุกเฉินดังกล่าว มีการคำนึงถึงการป้องกัน การจัดการ ความต่อเนื่องของการดำเนินการ และการทำให้คืนสู่สภาพเดิมอย่างไร

2.3.4 การจัดการและการปรับปรุงกระบวนการ องค์กรมีวิธีการอย่างไรในการจัดการ และปรับปรุงกระบวนการทำงานที่สำคัญขององค์กร โดยให้อธิบายว่าองค์กรมีวิธีการนำกระบวนการทำงานที่สำคัญไปปฏิบัติ จัดการ และปรับปรุงอย่างไร เพื่อส่งมอบคุณค่าแก่ลูกค้า รวมทั้งทำให้องค์กรประสบความสำเร็จและยั่งยืน โดยตอบคำถามต่อไปนี้

1) นำกระบวนการทำงานไปปฏิบัติอย่างไรเพื่อให้เป็นไปตามข้อกำหนด การทำให้มั่นใจว่าการปฏิบัติงานประจำวันของกระบวนการเหล่านี้ เป็นไปตามข้อกำหนดที่สำคัญ วิธีการนำข้อมูลจากลูกค้า ผู้ส่งมอบ คู่ค้า และคู่ความร่วมมือมาใช้ในการจัดการกระบวนการดังกล่าว คัชนิ ซี วัตผลการดำเนินการที่สำคัญที่องค์กรใช้ในการควบคุมและปรับปรุงกระบวนการทำงาน

2) การลดต้นทุนโดยรวม ที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบ การทดสอบ และการตรวจประเมินกระบวนการหรือผลการดำเนินการ การป้องกันไม่ให้เกิดสิ่งบกพร่อง ความผิดพลาดของการให้บริการ และการทำงานซ้ำ รวมทั้งการลดค่าใช้จ่ายในการประกันผลิตภัณฑ์ หรือการสูญเสียผลิตภัณฑ์ของลูกค้าให้น้อยที่สุด

3) การปรับปรุงกระบวนการทำงานเพื่อบรรลุผลการดำเนินการที่ดีขึ้น ลดความแปรปรวนของกระบวนการ ปรับปรุงผลิตภัณฑ์และบริการให้ดีขึ้น รวมทั้งทำให้กระบวนการทันกับความต้องการและทิศทางของธุรกิจอยู่เสมอ การแบ่งปันข้อมูลการปรับปรุงและบทเรียนที่ได้รับระหว่างหน่วยงานและกระบวนการอื่นๆ เพื่อผลักดันให้เกิดการเรียนรู้และสร้างนวัตกรรมในองค์กร

2.3.5 กระบวนการชุมชน หรือกระบวนการจัดระเบียบชุมชน (ขนิฐฐา กาญจนรังษิณนท, 2552: 1-2) เป็นการจัดระเบียบชุมชนที่เน้นแนวทางการพัฒนาความเป็นชุมชน หน้าที่ของกระบวนการชุมชน คือ การรักษาและพัฒนาคุณค่าทางกายภาพที่สามารถเพิ่มมูลค่าให้กับสินทรัพย์ของชุมชน เน้นกิจกรรมที่ทำโดยคนในชุมชนด้วยรูปแบบการทำงานร่วมกันเพื่อส่วนรวมของชุมชน กระบวนการชุมชนมี 5 ขั้นตอน ได้แก่

1) การวิเคราะห์ชุมชน เป็นการเรียนรู้เรื่องราวของชุมชน โดยการวิเคราะห์ที่เน้นปัญหาของชุมชน กับการวิเคราะห์ที่เน้นคุณค่า ซึ่งเป็นจุดเริ่มในการจัดระเบียบชุมชนและการพัฒนาที่มุ่งเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในชุมชนให้กลับมาเชื่อมั่นในพลังของตนเอง

2) การเรียนรู้และการตัดสินใจร่วมกัน ประชาชนทำการเรียนรู้และตัดสินใจร่วมกันในเรื่องส่วนรวมของชุมชน การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างประชาชนทำให้เกิดความเข้าใจกันและกัน พร้อมกับเป็นการสร้างการตระหนักรู้ในหน้าที่ของตนในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาชุมชน

3) การวางแผนชุมชน การจัดทำแผนชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและดำเนินการพัฒนาชุมชนของตนได้อย่างเต็มศักยภาพที่มี โดยยึดถือแผนงานของชุมชนที่ตนเองวางแผนเอง แผนความร่วมมือ และแผนการสนับสนุน

4) การดำเนินกิจกรรมของชุมชน ชุมชนสามารถนำแผนชุมชนไปดำเนินการเพื่อให้กิจกรรมของชุมชนเกิดกระบวนการชุมชนได้ 3 แนวทาง ได้แก่

- 4.1) แบ่งงานกันทำภายในชุมชน
- 4.2) ระดมทรัพยากรจากภายนอก
- 4.3) เสนอให้หน่วยงานภายนอกดำเนินการ

5) การประเมินผลชุมชน การกำหนดตัวชี้วัดสำหรับการประเมินการปฏิบัติงานของชุมชนเป็นการประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงานพัฒนาชุมชนเพื่อนำมาปรับปรุงการทำงาน และปรับปรุงระบบการติดตามผลงานให้มีความคุ้มค่าและเป็นไปได้ในการนำไปสู่การปฏิบัติ

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

2.4.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม เป็นสำนึกและความรับผิดชอบของประชาชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ครอบครัว และสังคม เป็นทางออกที่ช่วยให้การพัฒนาสามารถสนองต่อความต้องการของสังคมได้เป็นอย่างดี อีกทั้งสร้างให้เกิดความโปร่งใสขึ้นในสังคม เนื่องจากการตรวจสอบซึ่งกันและกันได้ มีผู้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

ไพรัตน์ เศษรินทร์ (2527: 6-7) ได้ให้ความหมาย และหลักการสำคัญเกี่ยวกับนโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาว่า หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลส่งเสริม ชักนำ และสร้างโอกาสให้กับประชาชน กลุ่มชน สมาคม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัคร ให้เข้ามามี ส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกัน

อकिन รพีพัฒน์ (2531: 30) ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้นำทูลอย่างไม่ใช่การกำหนดจากภายนอก แล้วให้ประชาชนเข้าร่วมแต่ต้องเป็นเรื่องของประชาชนคิดเอง โดยแบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา 2) ร่วมในการวิเคราะห์ถึงสาเหตุและที่มาของปัญหา 3) ร่วมในการเลือกวิธีการและวางแผนร่วมกันในการแก้ปัญหา 4) ร่วมในการดำเนินงานตามแผน และ 5) ร่วมกันในการประเมินผล วิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และปัจจัยที่มีส่วนทำให้เกิดผลสำเร็จ โดยการเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีพลังของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคมจะต้องพัฒนาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้น และปฏิบัติตามแผนการหรือโครงการต่างๆ โดยความสมัครใจ

พีระพล ไชยพงศ์ (2539: 8) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่รัฐส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชน ทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มชน ชมรมสมาคม มูลนิธิ

และองค์กรอาสาสมัครรูปแบบต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้

นเรศ สงเคราะห์สุข (2541: 10) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ในลักษณะที่เป็นกระบวนการพัฒนา เริ่มตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ได้แก่ การวิจัย (ศึกษาชุมชน) การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการบริหารจัดการ การติดตามและการประเมินผล ตลอดจนการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น

ปาริชาติ วัลย์เสถียร และคณะ (2546: 208) แบ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1) การสนับสนุนทรัพยากร คือ การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ แรงงาน การช่วยเหลือกิจกรรม การเข้าร่วมในการวางแผน การประชุมแสดงความคิดเห็น การดำเนินการ การติดตาม และการประเมินผล

2) อำนาจอหน้าที่ของผู้เข้าร่วม คือ ผู้นำเป็นกรรมการหรือสมาชิก ซึ่งลักษณะการมีส่วนร่วมนี้แสดงถึงระบบอำนาจของผู้เกี่ยวข้อง จึงเป็นการโต้แย้งว่าการมีส่วนร่วมโดยใช้วิธีการพัฒนาความสามารถของประชาชนเป็นเพียงการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมเพียงบางส่วน เพราะในบางกรณีประชาชน ไม่มีโอกาสเข้าร่วมการตัดสินใจเลือกทางออกที่ควรเป็น

2.4.2 หลักการที่ประชาชนมีส่วนร่วม (สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าคุณทหารลาดกระบัง, 2551) การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการต่างๆ ก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของมีความผูกพันต่อโครงการนั้นเพื่อช่วยเน้นย้ำให้เกิดความรู้สึกว่าโครงการนั้นเป็นความรับผิดชอบและเกิดจากน้ำพักน้ำแรงของพวกเขา ซึ่งในกระบวนการพัฒนาชุมชน ประชาชนจะมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1) มีส่วนร่วมในการคิดค้นหาปัญหาและศึกษาสาเหตุของปัญหา ขั้นตอนนี้ถือเป็นขั้นตอนแรกที่มีความสำคัญมาก เพราะปัญหาของชาวบ้านเป็นสิ่งที่ชาวบ้านต่างพบสัมผัสอยู่จนเกิดความเคยชิน โดยไม่คิดว่าสิ่งนั้นเป็นปัญหาจึงไม่กระตือรือร้นที่จะหาทางแก้ปัญหานั้น

2) มีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ โดยทั่วไปนักพัฒนาหรือนักวิชาการมักจะคิดว่าชาวบ้านไม่มีศักยภาพพอที่จะวางแผนดำเนินการด้วยตัวเองได้ ซึ่งอาจมีความเป็นจริงแต่เพียงบางส่วน แต่หากนักพัฒนาเชื่อมั่นในศักยภาพของความเป็นคนของทุกคนว่ามีศักยภาพที่จะพัฒนาได้ จึงเป็นหน้าที่ของนักพัฒนาที่จะเสริมความรู้หรือใช้เทคนิคต่างๆ เพื่อหาแนวทางในการจัดระบบความคิดของชาวบ้านให้สามารถวางแผนได้

3) มีส่วนร่วมในการลงทุนหรือปฏิบัติ คำว่าทุนอาจไม่ได้หมายถึงเฉพาะเงินทุนเท่านั้นแต่ชาวบ้านยังมีทรัพยากรที่อาจหาได้เอง เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ วัสดุตามธรรมชาติใน

หมู่บ้าน และรวมถึงแรงงานของชาวบ้าน ส่วนในการปฏิบัติชาวบ้านสามารถที่จะเข้าร่วมดำเนินการในส่วนของการกระทำได้ สิ่งเหล่านี้จะส่งผลให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของและเห็นคุณค่าพร้อมที่จะดูแลรักษา รวมทั้งได้เรียนรู้การทำงานในกิจกรรมนั้นด้วย

4) มีส่วนร่วมในการติดตามและการประเมินผล เป็นคำตอบสุดท้ายในการมีส่วนร่วม ที่เป็นการประเมินผล และช่วยให้ทราบถึงขั้นตอนการทำงาน ผลสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ทำให้สามารถปรับเปลี่ยนแผนให้เกิดผลงานที่ดีที่สุด ตลอดจนความต้องการอย่างสูงสุด

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2550: 26) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาโดยสรุปได้ 3 ส่วน คือ

1) ส่วนของการวางแผนพัฒนา จะเริ่มตั้งแต่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา การกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ในการแก้ไขบูรณาการ และพัฒนาการศึกษาชุมชนให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดความต้องการของชุมชน จัดลำดับความสำคัญของงาน กำหนดทรัพยากร และหาแหล่งทรัพยากร เพื่อนำไปสนับสนุนการจัดและพัฒนากิจกรรมในชุมชน

2) ส่วนของการจัดและดำเนินการตามแผนงาน โครงการ เป็นส่วนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการเข้ามาทำประโยชน์ในโครงการ โดยการร่วมมือช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุ อุปกรณ์ และแรงงาน การบริหารงานและประสานงาน ตลอดจนการดำเนินการขอรับความช่วยเหลือจากภายนอก

3) ส่วนของการประเมินผลโครงการ เป็นส่วนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลว่าโครงการพัฒนาที่ดำเนินการนั้น บรรลุตามวัตถุประสงค์ไว้หรือไม่ การติดตามประเมินผลนั้นอาจเป็นการประเมินความก้าวหน้าหรือผลสรุปรวมทั้งโครงการ

สำหรับการมีส่วนร่วมในความหมายที่เป็นนัยทางการเมือง (สายทิพย์ สุคติพันธ์, 2534: 92) เป็นการมีส่วนร่วมเป็นการเปลี่ยนแปลงกลไกในการพัฒนาจากการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลัก การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงหมายถึง การคืนอำนาจ (Empowerment) ในการกำหนดการพัฒนาให้แก่ประชาชนอย่างน้อยที่สุดประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการริเริ่มแผนงาน และดำเนินการในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่ การพัฒนา การแก้ไขปัญหา การกำหนดอนาคตของประชาชนเอง จากความหมายของการมีส่วนร่วมข้างต้น จึงสรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา หมายถึง กระบวนการให้โอกาสประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ กำหนดปัญหาความต้องการของตนเองเพื่อเป็นพลังเสริมอำนาจให้ประชาชน กลุ่มคนองค์กร อาสาสมัคร ให้สามารถบริหารจัดการชุมชนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องให้สอดคล้อง

กับปัญหาและความต้องการของประชาชน ตามแนวทางการศึกษาปัญหาของคนในชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มบุคคล ในขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินกิจกรรมอย่างหนึ่ง การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนที่เป็นไปในรูปแบบของผู้เข้าร่วมมีส่วนร่วมกระทำให้เกิดผลของกิจกรรมที่เข้าร่วมมิใช่เป็นผู้ร่วมคิดตัดสินใจหรือผู้ได้รับประโยชน์เท่านั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมพัฒนาไม่ใช้หมายถึงประชาชนเข้ามาทำกิจกรรมตามที่ได้จัดทำขึ้น และหมู่บ้านหรือชุมชนมีกิจกรรมและวิธีดำเนินงานของตนเองอยู่แล้ว ประชาชนมีศักยภาพที่จะพัฒนาชุมชนของตนเองได้ การที่ประชาชนหรือชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจสำหรับการกำหนดนโยบายการพัฒนาที่เป็นกระบวนการขั้นต้นของการวางแผนการพัฒนาชุมชนในส่วนที่เป็นที่อยู่อาศัยในการดำรงชีวิตของตนเอง นอกจากนี้ การกำหนดวัตถุประสงค์และวางแผนร่วมกันก็เป็นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาตามแผนงาน โครงการดังกล่าว และมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากการบริการ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการควบคุมประเมินโครงการของชุมชน ซึ่งอาจเป็นไปได้โดยการมีส่วนร่วมแบบตัวแทนหรือเป็นไปได้โดยการได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วยตนเอง

2.4.3 กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน การดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน กระบวนการมีส่วนร่วมนั้นมีหลายระดับตั้งแต่การไปถกเถียงแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การค้นหาปัญหา การวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน การวางแผนร่วมกับชาวบ้านเพื่อชาวบ้าน การปฏิบัติตามแผนมีการทำงานร่วมกันและการประเมินร่วมกัน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2548: 19)

ยงยุทธ บุราสิทธิ์ (2548: 13) ได้กล่าวถึง กระบวนการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน เพื่อนำสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริง (Real and need) ของ ชุมชนมาจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และร่วมในการตัดสินใจ และกำหนดความต้องการของชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา เมื่อจัดลำดับความสำคัญของปัญหาแล้ว แยกแยะสาเหตุของปัญหาที่ลงความเห็นว่าปัญหาสำคัญอันดับแรก ทราบสาเหตุของปัญหาเพื่อแก้ไขปัญหาให้ตรงจุด และยอมรับปัญหาร่วมกันว่าเป็นปัญหาของชุมชนที่ว่าสำคัญก่อนหลัง

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการเลือกวิธีและวางแผนการแก้ไขปัญหา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการแนวทางด้านทรัพยากร แหล่งทรัพยากร และเลือกวิธีการที่จะดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหา

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผนงาน โครงการ เมื่อได้คัดเลือกโครงการเพื่อกำหนดวิธีการปฏิบัติแล้ว ประชาชนก็ต้องร่วมกันปฏิบัติตามแผนงานที่วางไว้เพื่อรับผลประโยชน์ที่พึงจะได้รับจากการพัฒนาหรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

ขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในการติดตามและการประเมินผล เป็นการทบทวนถึงความก้าวหน้า และผลสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาที่ได้กระทำไป ประสพสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของประชาชนหรือไม่เพียงใดจากผลที่เกิดขึ้น วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคที่พบเห็นเพื่อร่วมกันทบทวนกิจกรรมและพัฒนากิจกรรมเพื่อดำเนินการต่อไปหรือหาทางแก้ไขให้ทันทั่วทั้งลดการสูญเปล่าของการใช้ทรัพยากร ช่วยทำให้โครงการดำเนินการไปอย่างมีประสิทธิภาพตรงตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้ในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาการตัดสินใจเป็นส่วนสำคัญที่จะเปิดโอกาสให้ประชาชนได้กระทำการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนา จึงจะถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมที่แท้จริงเพราะเป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาศักยภาพของประชาชนให้มีความเข้มแข็ง สามารถกำหนดความต้องการที่แท้จริงในการแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง แต่ในทางปฏิบัตินั้นประชาชนอาจไม่ได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เพราะอาจมีขั้นตอนที่กำหนดหลายประการ จึงสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนตั้งแต่การริเริ่มการพัฒนาเป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน วิเคราะห์ชุมชน ค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชนร่วมกัน และมีส่วนร่วมจัดลำดับความสำคัญของความต้องการเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้เริ่มเรียนรู้ สภาพของชุมชน วิถีชีวิตวัฒนธรรม สังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำงานพัฒนาชุมชน

ศรีปริญญา รูปกระจ่าง (2529: 31-34) ได้เสนอแนวคิดการมีส่วนร่วมไว้ 5 ทฤษฎี สรุปได้ ดังนี้

1) ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass persuasion) หมายถึง การใช้คำพูดหรือเขียน เพื่อมุ่งให้เกิดความเชื่อถือและการกระทำ การเกลี้ยกล่อมมี ประโยชน์ในการแก้ไขปัญหา การขัดแย้งในการปฏิบัติงาน ถ้าให้เกิดผลดีจะต้องมีศิลปะในการสร้างความสนใจในการเกลี้ยกล่อมให้เข้าใจแจ่มแจ้งให้เกิดศรัทธาตรงกับความต้องการของผู้ถูกเกลี้ยกล่อมโดยเฉพาะในเรื่องของความ ต้องการของคนตามหลักทฤษฎีของมาสโลว์ (Maslow) ที่เรียกว่าลำดับขั้นของความ ต้องการ (Hierarchy of needs) คือ ความต้องการของคนเป็นไปตามลำดับจากน้อยไปหามาก มีทั้งหมด 5 ระดับ ดังนี้

1.1) ความต้องการทางด้านสรีระวิทยา (Physiological needs) เป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ (Survival needs) ได้แก่ ความต้องการในเรื่องอาหาร น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และความต้องการทางเพศ เป็นต้น

1.2) ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยของชีวิต (Safety and security needs) ได้แก่ ความต้องการที่จะอยู่อย่างมีความปลอดภัยจากการถูกทำร้ายร่างกาย ถูกขโมยทรัพย์สิน ความมั่นคงในการทำงาน และการมีชีวิตอยู่อย่างมั่นคงในสังคม

1.3) ความต้องการทางด้านสังคม (Social needs) ได้แก่ ความต้องการความรัก ความต้องการที่จะให้สังคมรับตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

1.4) ความต้องการจะมีเกียรติชื่อเสียง (Self esteem needs) ได้แก่ ความภาคภูมิใจ ความต้องการดีเด่นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่จะได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ความต้องการด้านนี้เป็นความต้องการระดับสูงที่เกี่ยวกับความมั่นใจตนเองในเรื่องของความรู้ ความสามารถ และความสำคัญของบุคคล

1.5) ความต้องการความสำเร็จแห่งตน (Self actualization needs) เป็นความต้องการระดับสูงสุด เป็นความต้องการที่อยากจะทำให้เกิดความสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่างตามความนึกคิดของตนเองเพื่อจะพัฒนาตนเองให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ ความต้องการนี้จึงเป็นความต้องการพิเศษของบุคคลที่จะผลักดันชีวิตของตนเองให้เป็นแนวทางที่ดีที่สุดที่คาดหวังไว้

จากแนวคิดดังกล่าวพอสรุปได้ว่า การเกลี้ยกล่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนได้ โดยเฉพาะถ้าการเกลี้ยกล่อมนั้นเป็นเรื่องที่ตรงกับความต้องการขั้นพื้นฐานที่เกิดจากความพึงพอใจของมนุษย์แล้ว ย่อมส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมได้ในที่สุด

2) ทฤษฎีการระดมขวัญของคนในชาติ (National morale) หมายถึง คนทุกคนมีความต้องการด้านร่างกายและจิตใจ ถ้าคนมีขวัญดีผลการทำงานก็จะสูงตามไปด้วย แต่ถ้ามีขวัญไม่ดีผลงานก็จะต่ำ ทั้งนี้เนื่องจากขวัญเป็นสถานการณ์ทางจิตใจที่แสดงออกในรูปแบบพฤติกรรมนั่นเอง การจะสร้างขวัญให้ดีต้องพยายามสร้างทัศนคติที่ดีต่อผู้ร่วมงาน เช่น การไม่เอาไรด์เอาเปรียบ ให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับงาน เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น เป็นต้น และถ้าคนทำงานมีขวัญดีจะเกิดมีความสำนึกในการรับผิดชอบอันจะเกิดผลดีแก่หน่วยงานทั้งในส่วนที่เป็นขวัญส่วนบุคคล และขวัญของกลุ่ม ดังนั้นจะเห็นได้ว่าขวัญของคนเราโดยเฉพาะคนมีขวัญที่ดีนั้นย่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่น่าไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมได้เช่นกัน

3) ทฤษฎีสร้างความรู้สึกรักชาตินิยม (Nationalism) เป็นปัจจัยประการหนึ่ง ที่นำไปสู่การมีส่วนร่วม คือ การสร้างความรู้สึกรักชาตินิยมให้เกิดขึ้น เป็นความรู้สึกรักที่เป็นตัวของตัวเองที่จะ

อุทิศ หรือเน้นค่านิยมเรื่องผลประโยชน์ร่วมของชาติ มีความพอใจในชาติของตัวเองพอใจเกียรติภูมิ และจงรักภักดีผูกพันต่อท้องถิ่น

4) ทฤษฎีสร้างผู้นำ (Leadership) เป็นการสร้างผู้นำที่จะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจเพื่อบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน เพราะผู้นำเป็นปัจจัยที่สำคัญของการรวมกลุ่มคน จูงใจคนไปยังเป้าหมายประสงค์ โดยทั่วไปแล้วผู้นำจะมีทั้งผู้นำที่ดีเรียกว่า ผู้นำปติฐาน (Positive leader) ผู้นำพลวัต ที่มีการเคลื่อนไหวนำทำงานอยู่เสมอ (Dynamic leader) และผู้นำที่ไม่ดี ไม่มีผลงานสร้างสรรค์ที่เรียกว่า ผู้นำนิเสธ (Negative leader) ผลของการใช้ทฤษฎีการสร้างผู้นำ จึงทำให้เกิดกระแสการระดมความร่วมมือปฏิบัติงานอย่างมีขวัญ งานมีคุณภาพ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และความร่วมมือรับผิดชอบ การสร้างผู้นำที่ดีจึงนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ด้วยดีนั่นเอง

5) ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร (Administration and method) การใช้ระบบบริหารในการระดมความร่วมมือ เป็นวิธีหนึ่งที่ใช้กฎหมายระเบียบแบบแผนเป็นเครื่องมือในการดำเนินการ ผลของความร่วมมือยังไม่มีระบบใดที่ดีที่สุดในเรื่องการใช้การบริหารเฉพาะธรรมชาติของคนถ้าทำงานตามความสมัครใจอย่างตั้งใจ ไม่มีใครบังคับทำงานด้วยความรัก แต่ถ้าไม่ควบคุมเลยก็ไม่เป็นไปตามนโยบายความจำเป็นร่วมกับรัฐบาลเพราะการใช้ระบบบริหารเป็นการให้ปฏิบัติตามนโยบายเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมาย

จากแนวคิดการมีส่วนร่วมมีประเด็นกระบวนการมีส่วนร่วมดังกล่าว เป็นกระบวนการของการมีส่วนร่วมในการศึกษาวิเคราะห์ค้นหาสาเหตุ การมีส่วนร่วมในการวางแผนร่วมปฏิบัติ ร่วมติดตามและประเมินผล เพื่อกำหนดเป็นกรอบคิดในการศึกษา ระบบของการมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ รวมถึงการนำอำนาจหน้าที่ของผู้เข้าร่วม ซึ่งประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ สามารถทำให้เห็นถึงระบบอำนาจของผู้เกี่ยวข้องที่เป็น ผู้นำ กรรมการ สมาชิก เครือข่าย ในชุมชนหรือภาคีพัฒนาจากภาครัฐ ประชาสังคม และอื่นๆ เพื่ออธิบายถึงการมีโอกาสเข้าร่วมในแต่ละขั้นตอน

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน

2.5.1 ความหมายของการจัดทำแผนชุมชน (ขนิษฐา กาญจนรังษิณนท์, 2552: 10) หมายถึง การวางแผน การใช้พลังของชุมชนในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาชุมชนเพื่อการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน นำมาใช้ดำเนินการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนของตนเอง การวางแผนชุมชนจึงต้องเป็นสิ่งที่ริเริ่มโดยชุมชน การจัดทำแผนชุมชนเป็นกระบวนการของชุมชนที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสรุปทบทวน และร่วมรับผลประโยชน์จากการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง ทำให้มีระบบและมีข้อมูลที่เพียงพอในการตัดสินใจ เกิดความเชื่อมั่นในทรัพยากรชุมชน ศักยภาพของชุมชน และภูมิปัญญาของตนเองเพิ่มมากขึ้น และการจัดทำแผนชุมชนสามารถนำไปสู่การเกิดพลังอำนาจในการจัดการกับปัญหาของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กรมการพัฒนาชุมชนได้กำหนดตัวชี้วัดแผนชุมชนที่มีคุณภาพ ประกอบด้วย 6 ตัวชี้วัด ได้แก่

- 1) ใช้ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2ก) และข้อมูลบัญชีรายชื่อครัวเรือนร้อยละ 70 ขึ้นไป ร่วมในการวิเคราะห์และจัดทำแผนชุมชน
- 2) ตัวแทนครัวเรือนในชุมชนมีส่วนร่วมจัดทำแผนชุมชนมากกว่าร้อยละ 70 ของครัวเรือนทั้งหมด
- 3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชนตั้งแต่ต้น
- 4) มีแผนชุมชนเป็นลายลักษณ์อักษร
- 5) มีกระบวนการจัดทำแผนชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีแผนงาน โครงการที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข
- 6) มีกิจกรรมพึ่งตนเองอย่างน้อยร้อยละ 30 ของกิจกรรมในแผนชุมชน และมีการนำโครงการในแผนชุมชนไปปฏิบัติจริงร้อยละ 30 ของกิจกรรมพึ่งตนเอง (กรมการพัฒนาชุมชน, 2551: 105)

2.5.2 กระบวนการจัดทำแผนชุมชน เป็นกระบวนการที่เน้นการนำพลังชุมชนมาเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนชุมชนของสมาชิกของชุมชนร่วมกัน โดยเปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการคิด การปฏิบัติ แก้ไขปัญหา และพัฒนาชุมชน ในขั้นต้นอาจเริ่มจากการช่วยให้คนในชุมชนระดมพลังช่วยกันวิเคราะห์สถานภาพของชุมชนเพื่อหาคำตอบและตัดสินใจ ดังนี้

- 1) วิเคราะห์ชุมชน เพื่อศึกษาว่าสถานการณ์ของชุมชนเป็นอย่างไร
- 2) วางแผนชุมชน ควรวางแผนอย่างไรเพื่อจัดการกับปัญหาของชุมชน

3) ดำเนินการตามแผนชุมชน ร่วมกันดำเนินการกิจกรรมตามโครงการ ใครทำอะไร เมื่อไร โดยวิธีใด ใช้ทรัพยากรที่จำเป็นจากที่ไหน

4) การติดตามผล การติดตามผลการดำเนินการว่าควรจะทำอย่างไรต่อไป เพื่อให้แน่ใจว่าการดำเนินการโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

5) การประมวลผล จะประมวลผลการดำเนินการโครงการได้อย่างไร สิ่งที่ได้กระทำตามโครงการนั้นแก้ปัญหาความทุกข์ร้อนของชุมชนได้หรือไม่ สถานภาพของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปมากน้อยเพียงใด

จากการร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน ทำให้สมาชิกชุมชนทราบว่า ปัญหาของชุมชนเป็นอย่างไร ใครได้ผลกระทบมากที่สุด กระทบเรื่องอะไร ปัญหาดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกของชุมชนในการนำมาร่วมกันวางแผนเพื่อจัดการกับปัญหาของชุมชน การวางแผนจึงมีความสำคัญสำหรับชุมชนเองทำให้ทราบปัญหาอย่างมีทิศทาง โดยมีจุดเน้นที่กระบวนการตัดสินใจของชุมชนในการกำหนดอนาคต จัดลำดับความสำคัญและการกำหนดเป้าหมายที่เราถือว่าเป็นประชาธิปไตย โปร่งใส และสมาชิกของชุมชนได้แสดงความรับผิดชอบและสามารถตรวจสอบได้ วิธีการดังกล่าวชุมชนสามารถฝึกพลังชุมชน โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมติดตามผลและดำเนินการพัฒนาตนเอง และชุมชนของตนเอง ได้อย่างมีศักยภาพ เพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนต่อไป

สำนักนโยบายยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข (2546: 24-26) กล่าวว่ากระบวนการของแผนชุมชน เป็นกระบวนการของชาวบ้านในการพัฒนาตนเอง เพื่อให้เกิดการพึ่งพาซึ่งกันและกัน และการพึ่งพาชุมชน โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1) เวทีชาวบ้าน เป็นการรวมสมาชิกของชุมชนพูดคุยหรือเกี่ยวกับปัญหาของชุมชนเพื่อค้นหาตนเองและชุมชน โดยร่วมกันกำหนดชีวิตตนเอง

2) กิจกรรมการเรียนรู้ การนำข้อมูลสำคัญของชุมชนมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการสรุปข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการ

3) กำหนดทิศทางและกิจกรรมของชุมชน เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาร่วมกันค้นหาทางออกของปัญหา กำหนดจุดหมายของชุมชน กำหนดกิจกรรมที่ต้องทำ กำหนดระยะเวลา ดำเนินการของแต่ละกิจกรรม

4) เปิดเวทีประชาคมวิจารณ์แผนชุมชน เพื่อให้สมาชิกได้รับรู้และร่วมเสนอแนวทางการปรับปรุงแผนชุมชนให้เป็นที่ยอมรับ

5) ชุมชนมีส่วนร่วมจัดทำแผนชุมชน โดยชุมชนร่วมกับสมาชิกชุมชนร่วมกันบันทึกความสำเร็จ และปัญหาอุปสรรคเพื่อเป็นบทเรียนของชุมชน

แผนชุมชนเป็นการเริ่มต้นของการจัดการที่แสดงถึงความสามารถของชุมชน และจะเพิ่มคุณค่ายิ่งขึ้น หากสมาชิกของชุมชนได้นำแผนชุมชนที่ร่วมกันสร้างไปใช้ให้บรรลุเป้าหมาย การมีส่วนร่วมตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบส่งผลให้การพัฒนาตรงตามความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของแผนบนพื้นฐานความสัมพันธ์ของชุมชนและหลักของการพึ่งตนเอง และการประยุกต์ใช้แผนชุมชนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป สำหรับการช่วยเหลือจากภายนอกมิใช่ปัจจัยหลักในความสำเร็จของแผน แต่เป็นส่วนเสริมให้ชุมชนสามารถดำเนินงานกิจกรรมในการจัดทำแผนชุมชนให้บรรลุเป้าหมายการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน ไม่มุ่งเพียงด้านใดด้านหนึ่งหากแต่สามารถกำหนดความสำคัญของปัญหาเพื่อการวางแผนกิจกรรมต่างๆ ที่เหมาะสมกับสถานการณ์ และการดำเนินการอย่างต่อเนื่องแผนชุมชนจึงเป็นแผนสำหรับกำหนดแนวทางการดำเนินชีวิต ซึ่งอาจเปรียบเสมือนเป็นแผนชีวิตของคนในชุมชนก็ได้ จากแนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนได้นำมาวิเคราะห์เพื่อค้นหาคำตอบในคำถามวิจัยว่ากระบวนการจัดทำแผนชุมชน ควรประกอบด้วย การวิเคราะห์ชุมชน การวางแผน การดำเนินการ และการติดตามและการประเมินผล

2.6 แผนพัฒนาและนโยบายที่เกี่ยวข้อง

2.6.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550:4) จากสถานะด้านสังคมของประเทศ สำหรับสถานะของชุมชน พบว่า สังคมไทยได้ปรับตัวเข้าสู่ยุคการเปลี่ยนแปลงของชุมชนชนบทสู่ความเป็นเมืองอย่างต่อเนื่อง ขณะที่การพัฒนาชนบทกับเมืองมีลักษณะแยกส่วนส่งผลให้เกิดการไม่สมดุลของการพัฒนาของชุมชนชนบท อย่างไรก็ดี กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการจัดการความรู้มีมากขึ้น ส่งผลให้ชุมชนมีการรวมตัว รวมกลุ่ม และมีการเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้สามารถจัดการปัญหาที่มากกระทบกับชุมชนได้ในระดับหนึ่ง มีการเตรียมความพร้อมของท้องถิ่นให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีกลไกการบริหารงานให้พร้อมกับการกิจกรรมกระจายอำนาจโดยภาครัฐได้ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดทำแผนชุมชน การส่งเสริมกระบวนการประชาคมในการจัดทำแผนของส่วนท้องถิ่นและอำเภอ รวมทั้งพัฒนาศักยภาพของผู้นำชุมชนเพื่อเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ได้กำหนดยุทธศาสตร์สร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นฐานรากที่มั่นคงของประเทศโดยได้ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง ด้วยการส่งเสริมการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ จัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตามความพร้อมของชุมชน มีกระบวนการจัดการองค์ความรู้ และระบบการเรียนรู้ของชุมชนอย่างเป็นขั้นตอน

2.6.2 นโยบายกระทรวงมหาดไทย พ.ศ.2551-2554 (กรมการพัฒนาชุมชน,2551: 18) ภายใต้สถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม อย่างต่อเนื่องในช่วงปี พ.ศ. 2551 กระทรวงมหาดไทย ได้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบาย ให้สอดคล้อง กับสถานการณ์ดังกล่าวโดย มุ่งเน้นการดำเนินงานนโยบายรัฐบาลและเป้าหมายการพัฒนาประเทศ ตามแผนกระทรวงมหาดไทย ฉบับที่ 10 นำมาเป็นแนวทางหลักในการกำหนดแนวทางการปฏิบัติการแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของประชาชน โดยนโยบายกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2551-2554 มีนโยบายเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยการนำระบบฐานข้อมูลของคนจนเชื่อมโยงระบบข้อมูลพื้นฐานชุมชน เสริมสร้างกระบวนการชุมชนและแผนชุมชนเพื่อบูรณาการการวิเคราะห์การแก้ไขปัญหาให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและศักยภาพของชุมชน นโยบายตามภารกิจของกระทรวงมหาดไทยเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและชุมชนที่ สนับสนุนกระบวนการจัดทำแผนชุมชนให้ใช้ประโยชน์แก้ไขปัญหาของชุมชน ได้ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน สามารถพึ่งตนเองได้และรองรับกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก ภายใต้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งส่งเสริมบทบาทของ คณะกรรมการหมู่บ้าน การบูรณาการแก้ไขปัญหา และจัดทำแผนพัฒนาในระดับชุมชน

2.6.3 นโยบายการปฏิบัติงานของกรมการพัฒนาชุมชน (กรมการพัฒนาชุมชน,2551: 29) ภายใต้กรอบความคิดที่มุ่งเน้นการพัฒนาโดยคนเป็นศูนย์กลางการบริหารจัดการแนวใหม่ ที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงาน และการปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็วทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็งประชาชนพึ่งตนเองได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดีมีความสุขนั้น กรมการพัฒนาชุมชนได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาไว้ 6 ประเด็น ดังนี้

- 1) การพัฒนาทุนชุมชน เพื่อมุ่งหวังให้ชุมชนมีความมั่นคงทางด้านทุนชุมชน
- 2) การพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อมุ่งหวังให้ประชาชนในหมู่บ้านมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ
- 3) การพัฒนาขีดความสามารถของผู้นำชุมชน เพื่อมุ่งหวังให้ผู้นำชุมชน มีสมรรถนะในการบริหารจัดการชุมชนให้เข้มแข็งพึ่งตนเองได้
- 4) การขับเคลื่อนแผนชุมชน เพื่อมุ่งหวังให้มีการจัดทำแผนชุมชนที่มีคุณภาพและมีการบูรณาการกับแผนอำเภอและแผนจังหวัด
- 5) ส่งเสริมการจัดการความรู้ของชุมชน เพื่อมุ่งหวังให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6) การเสริมสร้างจิตสำนึกขององค์กร เพื่อมุ่งหวังให้องค์กรมีขีดความสามารถสูง เก่ง ดี และประชาชนในชุมชน และ ผู้มีส่วนได้เสียมีความพึงพอใจ ในการให้บริการ ของ กรมการ พัฒนาชุมชน

2.6.4 นโยบายรัฐบาลตามยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550: 26) คือ การปรับความคิดภาคประชาชน ต้องการให้ประชาชน ครอบครัวยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข ชุมชน สามารถปรับตัวปรับวิธีคิด และพึ่งตนเองได้โดยใช้ศักยภาพของชุมชนเองในการ บริหารจัดการชุมชน และเน้นครอบครัวและชุมชน การปรับบทบาทของหน่วยงานภาครัฐเพื่อให้มี ประสิทธิภาพ มีการบูรณาการร่วมกันและเกื้อหนุนให้ชุมชนสามารถดำเนินการได้ และตอบสนอง ความต้องการแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง วัตถุประสงค์ที่สำคัญของยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข คือ 1) ส่งเสริมให้ชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำ วิเคราะห์และแก้ไขปัญหาของชุมชนโดยชุมชน เป็นการ สร้างความสามารถในการพึ่งตนเอง 2) การเชื่อมโยงแผนชุมชนกับการดำเนินงานขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นใช้กระบวนการจัดทำแผนชุมชนเป็นพื้นฐานของการมีส่วนร่วม และการเรียนรู้ ของชุมชน และ 3) การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการชุมชนในการเปลี่ยนวิธีการดำเนินการ ตามความต้องการของประชาชนมาเป็นการสนับสนุนให้ประชาชนร่วมคิด ร่วมทำ ไม่ต้องรอให้ ภายนอกมาแก้ไขปัญหาให้ชุมชน

ยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข (กระทรวงมหาดไทย, 2551) เป็นกรอบใหญ่ของการพัฒนา หมู่บ้านและชุมชน การพัฒนาสร้างสังคม เป็นยุทธศาสตร์จัดความยากจน สร้างพลังความเข้มแข็ง พัฒนาขีดความสามารถในการพัฒนาชุมชนและความเป็นอยู่ของประชาชน บนแนวคิดปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงด้วยการรวมพลังของทุกภาคส่วนในภาระหน้าที่ให้สามารถดำเนินการและพัฒนา ตามหน้าที่ของตนเอง แผนยุทธศาสตร์มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

- 1) กลไกความเข้มแข็งของหมู่บ้าน
  - 1.1) ชุมชนประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่
  - 1.2) มีคนร่วมประชาคมในชุมชนที่ได้ผ่านขั้นตอนจากประชาคมของหมู่บ้าน โดยได้รับการคัดเลือกทำหน้าที่รับผิดชอบโครงการ
- 2) กลไกสนับสนุน มี 3 ระดับ
  - 2.1) ระดับอำเภอ มีคณะอำนวยการระดับอำเภอ มีหน้าที่บูรณาการ โครงการ ระดับชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานราชการ ภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง และจัดลำดับ ความสำคัญของ โครงการที่มาจากหมู่บ้าน รวมทั้งส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การจัดทำ แผนชุมชนให้มีคุณภาพ

2.2) ระดับจังหวัด มีคณะกรรมการระดับจังหวัด มีหน้าที่เชื่อมโยง และบูรณาการโครงการของชุมชนกับแผนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แผนจังหวัดในพื้นที่หรือต่อ ยอดด้วยงบประมาณยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข ตามหลักการและแนวทางที่กำหนดการอนุมัติแผนงาน โครงการและงบประมาณ

2.3) ระดับชาติ มีคณะกรรมการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข โดยพิจารณาให้ความเห็นชอบหลักเกณฑ์ในการกลั่นกรองโครงการตามแผนงาน และหลักการในการจัดสรรงบประมาณ ติดตามกำกับดูแล ติดตามประเมินผล และประสานความร่วมมือของภาคีการพัฒนา

3) กรอบแผนงานภายใต้ยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข มี 5 แผนงาน ได้แก่

- 3.1) แผนงานสร้างการเรียนรู้ และความสามารถในการจัดการของชุมชน
- 3.2) แผนงานกำหนดตำแหน่งการพัฒนาอาชีพของชุมชนภายใต้ระบบและกลไกการตลาด
- 3.3) แผนงานพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน
- 3.4) แผนงานสนับสนุนชุมชนให้มีบทบาทรองรับความอ่อนแอ ของครอบครัวไทย
- 3.5) แผนงานดูแลความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

4) หลักเกณฑ์การพิจารณาโครงการ เป็นโครงการและกิจกรรมที่ชุมชนเสนอมา ต้องมีลักษณะ ดังนี้

4.1) เป็นลักษณะโครงการที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และพัฒนาไปสู่กระบวนการแผนชุมชนที่มีคุณภาพที่ชุมชน ร่วมกันคิด ร่วมเรียนรู้ ร่วมกันดำเนินการ ร่วมค้นหาแนวทางการพัฒนา และแก้ไขปัญหาของชุมชน ที่ผ่านกระบวนการประเมินศักยภาพชุมชน

4.2) ยึดกรอบ 5 แผนงานหลัก (ตามข้อ 3) และสอดคล้องตามลักษณะภูมิสังคม โดยเป็นโครงการที่พร้อมดำเนินการ

4.3) เป็นโครงการที่มาจากแผนชุมชน และเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การดำเนินงานโครงการภายใต้ยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข จึงเป็นหลักการเพื่อให้ชุมชนเป็นหน่วยดำเนินการ และส่วนราชการเป็นผู้ช่วยเหลือ การจัดทำโครงการได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมการจัดทีมงาน และการระดมคนในชุมชน ประสานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทบทวนคุณภาพของแผนชุมชน ตามแนวทางการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหา และใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

จากแผนพัฒนาและนโยบายที่เกี่ยวข้องตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 นโยบายของกระทรวงมหาดไทย นโยบายการปฏิบัติงานของกรมการพัฒนาชุมชน และนโยบายรัฐบาลตามยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข เป็นแนวทางการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน การสร้างชุมชนให้เข้มแข็งโดยการเน้นการประสานการทำงานและกลไกในระดับชุมชน ท้องถิ่น และภาคราชการ ซึ่งสามารถนำมาวิเคราะห์ส่วนที่เป็นมิติของการตอบสนองและแก้ปัญหาใน 5 แผนงานตามกรอบยุทธศาสตร์ดังกล่าว

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โอกาส ปัญญา และคณะ (2544) ได้ศึกษาวิจัยระบบข้อมูลชุมชนศึกษา 4 ชุมชนใน 4 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคอีสาน ภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ พบว่า ภาพรวมของแต่ละชุมชนได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน สร้างกระบวนการเรียนรู้ ตั้งแต่การจัดเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล การวางแผน การปฏิบัติตามแผน และการประเมินผล ซึ่งทุกขั้นตอนทำโดยประชาชน ทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง มีการใช้ภูมิปัญญา และการปฏิบัติจริงในการวางแผนแบบพึ่งตนเอง

โสฬส ศิริไสย์ และคณะ (2548) ได้ศึกษาโครงการ ติดตาม ประเมินผล การแปลงยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาคความยากจนไปสู่การปฏิบัติ: กรณีการจัดทำแผนชุมชนใน 4 ภูมิภาค พบว่า การจัดทำแผนชุมชนเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเริ่มจากคนในชุมชน เข้ามาร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชน ตามความต้องการของคนในชุมชน โดยมีการพบปะพูดคุย (รวมคน) เป็นประจำและต่อเนื่อง ซึ่งคนในชุมชนได้ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างอิสระปราศจากความครอบงำจากส่วนราชการ แต่ส่วนราชการสามารถเข้าร่วมจัดการความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชน และแผนชุมชนที่ทำได้มีความเชื่อมโยงนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและนโยบายของรัฐบาล

ปราณี พรรณวิเชียร และคณะ (2551) ได้ศึกษาติดตามผลการจัดทำแผนชุมชนจังหวัดปทุมธานี พบว่า การจัดทำแผนชุมชน ได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของชุมชน มีการสำรวจหาสาเหตุและแนวทางการแก้ไข กำหนดอนาคตและทิศทางในการพัฒนาชุมชนตนเอง รวมทั้งการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนให้เรียนรู้เข้าใจตัวเอง โดยใช้กระบวนการชุมชนในการเรียนรู้ปัญหาและศักยภาพของชุมชน ต้องมีการวิเคราะห์สภาพชุมชนมีเป้าหมายและกำหนดแผนงานโครงการในการพัฒนาชุมชน และดำเนินการให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของชุมชน ภายใต้ยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข และแผนงานโครงการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 8 (2551) ได้ศึกษารูปแบบและกระบวนการแผนชุมชนที่มีคุณภาพในพื้นที่รับผิดชอบของศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 8 พบว่า ขั้นตอนการดำเนินงานในการทำแผนชุมชนแต่ละขั้นตอนควรมีการเตรียมความพร้อมวิทยากรทุกระดับ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในกระบวนการแผนชุมชนควรเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุขระดับจังหวัด พ.ศ.2551 กระบวนการเรียนรู้ของประชาชนสำหรับการจัดทำเวทีประชาชนเพื่อจุดประกายความคิด สร้างความมั่นใจและดำเนินการใช้กระบวนการแผนชุมชนในการจัดทำและปรับแผนชุมชน และควรเป็นการสนับสนุนการจัดทำและปรับแผนชุมชน โดยใช้ข้อมูลทางกายภาพของชุมชน ข้อมูลเศรษฐกิจของชุมชน และประการสำคัญควรประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อช่วยจัดทำแผนและประสานกันทุกระดับ

ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 11 (2551) ได้ศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการบูรณาการแผนชุมชนระดับตำบลที่มีคุณภาพ พบว่า การสังเกตกระบวนการจัดทำแผนชุมชนที่ได้จัดทำขึ้นในจังหวัดที่ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 11 รับผิดชอบ มีประเด็นสำคัญ 5 ประการ คือ 1) แผนชุมชนเป็นการสะท้อนปัญหาความคิดของผู้อื่นจากล่างขึ้นสู่บน (Button Up) 2) แผนชุมชนเป็นเครื่องวัดความเข้มแข็งของชุมชน 3) แผนชุมชนเป็นรากแก้วของการแก้ไขปัญหาชุมชน 4) แผนชุมชนเป็นโอกาสในการแสดงศักยภาพโดยหลักวิธีการพัฒนาชุมชน 5) แผนชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน ซึ่งประกอบด้วยผู้นำชุมชน คณะทำงานสนับสนุนการขับเคลื่อนแผนชุมชนระดับตำบล ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคีพัฒนา ได้ร่วมกันจัดทำแผนชุมชนในลักษณะบูรณาการและนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับพื้นที่โดยมีการจัดทำประชาคมเป็น 4 กิจกรรม ได้แก่ 1) เวทีการประชุมชี้แจงสร้างความเข้าใจ 2) เวทีประชาคมบูรณาการแผนชุมชนระหว่างตำบล 3) เวทีปรึกษาหารือแผนชุมชนระดับตำบล และ 4) เวทีประสานและติดตามการใช้ประโยชน์จากแผนชุมชนระดับตำบล โดยเมื่อมีการจัดทำแผนร่วมกันในแต่ละเวที แผนชุมชนสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนได้อย่างแท้จริง ในส่วนของปัญหาและอุปสรรคนั้น บางชุมชนยังขาดองค์ความรู้ในการบูรณาการแผนไม่สามารถมองเห็นปัญหาของตำบลได้อย่างครบถ้วน และบางชุมชนยังไม่เห็นความสำคัญของแผนชุมชนเท่าที่ควร จึงควรส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในการจัดทำแผนชุมชนอย่างต่อเนื่อง และมีการใช้ประโยชน์จากแผนชุมชนให้แพร่หลายและแท้จริง

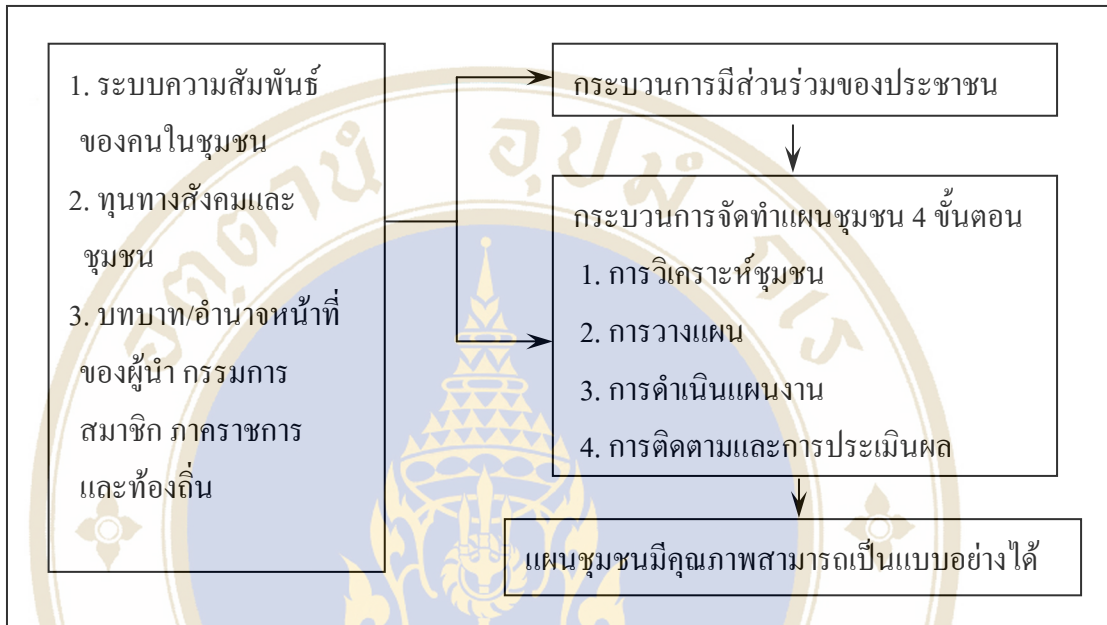
ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 12 (2551) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารกระบวนการจัดทำแผนชุมชนที่มีคุณภาพของจังหวัดในเขตพื้นที่ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 12 พบว่า การศึกษาตามเอกสารกระบวนการจัดทำแผนชุมชนมีความสำคัญต่อการจัดทำ

แผนเป็นอย่างมาก บทบาทคณะทำงานทุกระดับล้วนมีความสำคัญและมีความสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง แต่คนในชุมชนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจากผลการพัฒนาจากแผนชุมชนต้องตระหนักและให้ความสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วมกระบวนการจัดทำแผนชุมชน เพื่อให้ได้แผนชุมชนที่มีคุณภาพในการที่จะนำไปใช้เป็นเครื่องมือการพัฒนาชุมชนได้อย่างแท้จริง

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง (2551) ได้ศึกษาโครงการประเมินคุณภาพแผนชุมชน พบว่า การใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนร่วมมือกันแก้ไขปัญหาของชุมชนที่เผชิญอยู่ โดยร่วมกันคิด กำหนดทิศทางการพัฒนา และร่วมทำกิจกรรมส่วนรวม โดยคำนึงถึงด้านทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น โดยมีเป้าหมายให้ทุกหมู่บ้านมีแผนชุมชน ใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาความยากจนและวางรากฐานวิถีชีวิตบนความพอเพียงของหมู่บ้าน การพัฒนากระบวนการทำงานของตนเอง และกำหนดแผนการทำงานเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาตามศักยภาพและเป้าหมายของตนเอง

สรยุทธ จันสุข (2552: 155) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์จากตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้วยวิธีวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบและจัดกลุ่มองค์ประกอบด้วยหลักเหตุและผล ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีองค์ประกอบทั้งสิ้นจำนวน 12 ด้าน ได้แก่ 1) การแก้ไขปัญหาชุมชน 2) วัฒนธรรมชุมชน 3) ความสนใจการจัดการชุมชน 4) ความพึงพอใจวิถีชุมชน 5) ทรัพยากรน้ำและบริการสาธารณะ 6) ทรัพยากรที่ใช้ดำรงชีวิต 7) ระบบเศรษฐกิจ 8) ผลผลิตและรายได้ 9) กิจกรรมส่วนรวม 10) การสนับสนุนการเรียนรู้ 11)งานอาชีพและ 12) ทิศทางอนาคตชุมชน

จากแนวคิดข้อมูลและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวมาแล้วข้างต้น สามารถกำหนดกรอบการวิจัยในการศึกษาครั้งนี้ ดังภาพ 1

ภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่องกระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาวเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการวิเคราะห์กระบวนการจัดทำแผนชุมชน และการขับเคลื่อนแผนชุมชนของบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี การศึกษาผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และทำการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตในชุมชนพื้นที่ศึกษา ในบทนี้ได้กำหนดหัวข้อศึกษา ดังนี้

1. พื้นที่ศึกษา
2. แหล่งข้อมูล
3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 พื้นที่ศึกษา

การเลือกพื้นที่ศึกษา ได้กำหนดให้บ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี เป็นพื้นที่ศึกษา เนื่องจากบ้านทางยาวเป็นหมู่บ้านที่มีแผนชุมชนในระดับดีมาก และมีผู้นำที่เข้มแข็งเป็นที่ยอมรับของประชาชนในพื้นที่ ผู้นำมีศักยภาพในการประสานงบประมาณทั้งจากภายนอกและภายในมาใช้ในการพัฒนาหมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านที่คนในชุมชนมีการรวมตัวกัน โดยใช้อาชีพ และประเพณี ศิลปะ และวัฒนธรรม มีการพัฒนาในหลายด้านเพื่อเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ เข้าด้วยกัน ผู้วิจัยซึ่งทำงานด้านการพัฒนารับผิดชอบด้านการจัดทำแผนชุมชนในระดับจังหวัด ทำให้สามารถจัดเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพได้ดี โดยมีการพบปะพูดคุย สนับสนุนข้อมูลจากผู้ที่อยู่ในชุมชน จึงทำให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงของชุมชนเพื่อใช้ในการวิจัย

3.2 แหล่งข้อมูล

3.2.1 แหล่งข้อมูลด้านเอกสาร ที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลในการศึกษา ผู้ศึกษาวิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแผนชุมชน และกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนมาจากสถานที่ดังต่อไปนี้

- 1) ห้องสมุดสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล
- 2) ห้องสมุดกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย
- 3) สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดปทุมธานี
- 4) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี
- 5) สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสามโคก
- 6) เอกสารที่มีอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านทางยาว

3.2.2 พื้นที่ศึกษาที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก และสังเกตการณ์กระบวนการจัดทำแผนชุมชน และกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้วิจัยได้ใช้พื้นที่ ดังนี้

- 1) องค์กรบริหารส่วนตำบลคลองควาย เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขั้นต้นที่มีการสนับสนุนงบประมาณให้กับหมู่บ้านทางยาว
- 2) ชุมชนบ้านทางยาว เป็นพื้นที่เป้าหมายของการศึกษา ที่มีผู้นำชุมชน ประชาชน และโครงการจากแผนชุมชนลงสู่พื้นที่
- 3) วัดสหราษฎร์บำรุง เป็นสถานที่กลางของชุมชน การรวมกลุ่มประชาชนบ้านทางยาว

3.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.1 วิธีการรวบรวมข้อมูล เพื่อให้เกิดความชัดเจนและเป็นรูปธรรมในการศึกษาครั้งนี้ ได้กำหนดรูปแบบ และวิธีการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน คือ

1) การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Document study) เป็นการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากแนวคิดทฤษฎี โดยทำการรวบรวมเอกสาร ข้อมูล เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา และแสวงหาคำตอบ ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ ข้อมูลข่าวสารจากวารสาร หนังสือ อินเทอร์เน็ต และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ที่มีผู้ศึกษาไว้ในแง่มุมต่างๆ เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วม กระบวนการจัดทำแผนชุมชน และแผนชุมชน เป็นต้น

2) การศึกษาภาคสนาม (Field research) ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในชุมชน โดยผู้วิจัยได้ติดต่อประสานงานกับผู้ใหญ่บ้าน คือ นายเดชา เครือโชติ ไว้ล่วงหน้าเนื่องจากผู้ศึกษาเป็นนักวิชาการพัฒนาชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดปทุมธานี ทำให้คุ้นเคยกับผู้นำประชาชน และองค์กรต่างๆ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในพื้นที่หมู่บ้านเป็นอย่างดี ซึ่งได้รับความ

ร่วมมือ ในการประสานงาน และวางแผนเตรียมการแต่ละกลุ่มเป้าหมายและประเด็นที่ศึกษา และใช้เทคนิคการสังเกตประกอบการสัมภาษณ์ด้วย การศึกษาดังกล่าวมีรายละเอียด ดังนี้

2.1) การสัมภาษณ์ (Interview) โดยทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth interview) กับกลุ่มเป้าหมายเป็นรายบุคคล รายกลุ่ม จำนวนผู้ให้สัมภาษณ์มีทั้งหมด 48 คน ประกอบด้วย พระภิกษุ ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่ม องค์กร ประชาชนในหมู่บ้าน และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้าน ซึ่งเป็นลักษณะการสัมภาษณ์แบบมีประเด็น ตั้งคำถามในการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า และสัมภาษณ์เจาะลึกในจุดที่สนใจ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนทุกประเด็นที่ต้องการ เพราะได้สร้างความสัมพันธ์ให้ความคุ้นเคยกันกับผู้ถูกสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าแล้ว ทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงและถูกต้อง โดยก่อนจะลงพื้นที่ผู้ศึกษาได้ศึกษาข้อมูลพื้นฐานบ้านทางยาวก่อนที่จะลงไปศึกษาในประเด็นตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในชุมชน

2.2) การสังเกต (Observation) โดยสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non participant observation) ผู้ศึกษาได้เข้าไปร่วมกิจกรรมในชุมชน ได้แก่ การเข้าร่วมพิธีสำคัญของชุมชน การเข้าร่วมประชุม การร่วมกิจกรรมกลุ่มในชุมชน และการเข้าร่วมกิจกรรมทุกวันเสาร์เพื่อฝึกสอนเด็กเยาวชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรม โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้สังเกต ชักถาม และจดบันทึกไปพร้อมๆ กันด้วย และสังเกตพฤติกรรม และเหตุการณ์ในสถานที่สำคัญของหมู่บ้านเพื่อค้นหาความสัมพันธ์และสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน เมื่อได้ข้อมูลแล้วจึงนำมาเขียนสรุปแต่ละประเด็น

3.3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบเจาะลึก การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาแบบเจาะลึกในลักษณะวิเคราะห์ ถอดบทเรียนจากประสบการณ์จริงของชุมชน (Phenomenological) บ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี โดยเน้นกระบวนการได้มาของข้อมูลจากความเป็นจริงของชุมชน (Field work) จากภาคสนาม มีการกำหนดประเด็นหลักของการศึกษา และแยกออกเป็นหัวข้อการสนทนา (Guided conversation topics) ทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลชุมชนที่มีคุณภาพมากที่สุด และสามารถเข้าถึงชุมชนอย่างแท้จริง ได้แก่

1) การวิเคราะห์ข้อมูลประจำวันในพื้นที่ศึกษา โดยดำเนินการตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้รับรวบรวมมา เพื่อการวิเคราะห์เบื้องต้นของแต่ละหัวข้อและประเด็นในการสัมภาษณ์ หากข้อมูลที่ได้รับไม่สมบูรณ์ ผู้วิจัยจะเข้าไปพื้นที่เก็บข้อมูลเพิ่มเติม

2) ข้อมูลภาคสนามแต่ละชุด เมื่อผู้ศึกษานำมาวิเคราะห์จากนั้นแล้ว จึงเป็นการลงพื้นที่ภาคสนามจัดเวทีประชาคม วิเคราะห์บทเรียนที่ได้จากการจัดเก็บข้อมูลเบื้องต้น ระหว่างผู้ศึกษากับผู้เกี่ยวข้องในชุมชน เพื่อตรวจสอบข้อมูลที่จะนำเสนอและแก้ไขให้สมบูรณ์

3) ข้อมูลและผลการวิเคราะห์ที่สะท้อนกลับจากชุมชน ว่ากรณีศึกษาทั้งหมดจะถูกนำมาปรับปรุงแก้ไข ร่วมกับทำการสังเคราะห์ ให้เห็นเป็นภาพรวมของชุมชนในการจัดเวทีประชาคม

4) ผลการศึกษา จะนำเสนอต่อสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดปทุมธานี และสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสามโคก โดยนำเสนอเป็นเอกสารรายงานผลการศึกษา

3.3.3 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม การบันทึกภาพ และการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ใช้วิธีการอธิบายข้อมูลเชิงพรรณนาโดยอาศัยกรอบแนวคิดการวิจัยและสรุปผล มีขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

- 1) ตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องของข้อมูล
- 2) การจำแนกและการจัดหมวดหมู่ข้อมูล
- 3) สังเคราะห์และสรุปผลการศึกษา
- 4) นำเสนอผลการศึกษา

บทที่ 4

ชุมชนบ้านทางยาว

บ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตั้งอยู่ในพื้นที่ของตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี การจัดทำแผนพัฒนาชุมชนเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับลักษณะพื้นที่ในระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับตำบล การศึกษาในบทนี้ได้ศึกษาลักษณะทั่วไปของจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน จึงได้นำเสนอข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดปทุมธานี
2. ข้อมูลทั่วไปของอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี
3. ข้อมูลทั่วไปของตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี
4. ข้อมูลทั่วไปของบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัด

ปทุมธานี

4.1 ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดปทุมธานี

จังหวัดปทุมธานี (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, 2544:26-39) เดิมชื่อ “เมืองสามโคก” เป็นเมืองที่ก่อตั้งมาตั้งแต่สมัยพระบรมไตรโลกนาถมาถึงแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พ.ศ. 2112 กรุงศรีอยุธยาได้เสียให้แก่พม่า เมืองสามโคก จึงร้างไประยะหนึ่ง มีหลักฐานปรากฏในกฎหมายลักษณะพระธรรมนูญว่าด้วยการใช้ตราราชการ พ.ศ. 2179 ในแผ่นดินของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองแห่งกรุงศรีอยุธยาระบุว่าสามโคกเป็นหัวเมืองขึ้นกับกรมพระกลาโหม จึงแสดงให้เห็นว่าเมืองสามโคก มีฐานะเป็นเมืองมาก่อนแล้วตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. 2202 มังนันทมิตร ได้กวาดต้อนครอบครัวมอญเมืองเมาะตะมะ อพยพหนีภัยจากศึกพม่าเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ครอบครัวมอญเหล่านั้นไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านสามโคก จากนั้นมาชุมชนสามโคกได้พัฒนาขึ้นมาตามลำดับต่อมา พ.ศ. 2317 ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชแห่งกรุงธนบุรีชาวมอญได้อพยพหนีพม่าเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร เรียกว่า ครอบครัวพระยาแจ้ง สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่สามโคก และเมื่อ พ.ศ. 2358 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

นภลัยรัชกาลที่ 2 ได้มีการอพยพ ชาวมอญครั้งใหญ่ จากเมืองเมาะตะมะเข้ามาเรียกว่า มอญใหม่ พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ชาวมอญบางส่วนตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านสามโคก เมืองนนทบุรี และเมืองนครเขื่อนขันธ์ (อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ) จากสภาพของชุมชนที่มีขนาดเล็ก บ้านสามโคกจึงกลายเป็นเมืองสามโคกในเวลาต่อมา พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงสนพระทัยคุณแล และทำนุบำรุงชาวมอญเมืองสามโคกไม่ได้ขาด พ.ศ. 2358 พระองค์ได้เสด็จประพาสเมืองสามโคก ซึ่งตรงกับเทศกาลออกพรรษาและประทับที่พลับพลาริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งซ้ายเมืองสามโคก ยังความปลาบปลื้มใจให้แก่พสกนิกรชาวสามโคก จึงได้พากันห่อกล้วยน้ำว้าร้อยหวายขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายราชสักการะยังความซาบซึ้งในพระราชหฤทัยเป็นยิ่ง จึงบันดลพระราชหฤทัยให้พระราชทานนามเมืองสามโคกเสียใหม่ว่า “ประทุมธานี” และแต่งตั้งพระยาพิทักษ์ทวยหาร เป็นเจ้าเมือง พร้อมยกฐานะเป็นหัวเมืองชั้นตรี ซึ่งวันนั้นตรงกับวันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2483 ด้วยพระมหากรุณาธิคุณดังกล่าว ชื่อของเมืองประทุมธานีจึงได้เกิดขึ้นนับตั้งแต่นั้นมา

สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้ขยายพื้นที่การทำนา ขุดคลองรังสิตบริเวณทุ่งหลวงตะวันตกได้มีผู้คนหลั่งไหลอพยพเข้าไปตั้งบ้านเรือน ทำไร่ทำนาเป็นอันมาก จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเมืองใหม่ เพิ่มขึ้นมีชื่อว่า “เมืองธัญบุรี” เมื่อ พ.ศ.2445 สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้มีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ใช้คำว่า “จังหวัด” แทน “เมือง” โดยทั่วกันตั้งแต่วันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2449 เมืองประทุมธานีจึงเปลี่ยนมาเป็นจังหวัดประทุมธานี ขึ้นอยู่ในมณฑลกรุงเก่าและเมื่อ พ.ศ.2461 ทรงได้เปลี่ยนชื่อ “ประทุมธานี” เป็น “ปทุมธานี” ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ยุบจังหวัดธัญบุรีขึ้นกับจังหวัดปทุมธานี เมื่อ พ.ศ. 2475

4.1.1 เอกลักษณะของจังหวัดปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี ได้กำหนดคำขวัญประจำจังหวัด ไว้ว่า “ถิ่นบัวหลวง เมืองรวงข้าว เชื้อชาวมอญ นครธรรมะ พระตำหนักรวมใจ สดใสเจ้าพระยา ก้าวหน้าอุตสาหกรรม” โดยมีคำอธิบายไว้ ดังนี้

1) ถิ่นบัวหลวง จังหวัดปทุมธานีในอดีต มีบัวหลวงมาก ดอกบัวหลวงบานสะพรั่งไปทั่วเมือง เป็นท้องถิ่นหรือดินแดนแห่งดอกบัวหลวง รัชกาลที่ 2 เสด็จประพาสเมืองสามโคก พสกนิกรต่างนำดอกบัวหลวงมาทูลเกล้าฯ ถวายเป็นจำนวนมาก จึงโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามชื่อเมืองว่า ประทุมธานี คำว่าประทุม หมายถึง บัวหลวง ดังปรากฏในนิราศภูเขาทองของสุนทรภู่ ตอนหนึ่งว่า “ถึงสามโคก โสภณวิไลถึงปิ่นเกล้า พระพุทธเจ้าหลวงบำรุงซึ่งกรุงศรี ประทานนามสามโคกเป็นเมืองตรี ชื่อประทุมธานีเพราะมีบัว” ปัจจุบันจังหวัดปทุมธานียังคงใช้รูปดอกบัวหลวงเป็นตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัด

2) เมืองรวงข้าว จังหวัดปทุมธานีเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่ การประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 เคยเสด็จเมืองธัญบุรี ทรงสนับสนุนอาชีพเกษตรกรรม โปรดเกล้าฯ ให้มีการขุดคลองชลประทานและประตูระบายน้ำที่ทุ่งรังสิต ตั้งสถานีทดลองปลูกข้าว ทำให้ชาวจังหวัดปทุมธานี มีอาชีพทำนาส่วนใหญ่ ข้าวพันธุ์เหลือง ที่ปลูกที่จังหวัดปทุมธานีในอดีตนั้นเป็นสินค้าส่งออกที่มีชื่อเสียงมาก แต่ในปัจจุบันพื้นที่ทำนาดลดลงเนื่องจากเกษตรกรบางส่วนเปลี่ยนอาชีพ และปัจจุบันจังหวัดปทุมธานียังคงใช้รูปรวงข้าวเป็นตราสัญลักษณ์ของจังหวัด

3) เชื้อชาวมอญ แต่เดิมชนชาวมอญซึ่งอพยพมาจากประเทศพม่าเป็นจำนวนมาก ได้เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และได้รับพระบรมราชานุญาตให้มาตั้งถิ่นฐานในเขตอำเภอสามโคก และตำบลบางกะดี อำเภอเมืองปทุมธานี ต่อมาวิถีชีวิตของชนชาวมอญกับคนไทยดั้งเดิมได้หล่อหลอมและผสมผสานกลมกลืนกันก่อให้เกิดวัฒนธรรมประเพณีไทยรามัญดังที่ปรากฏอยู่ในทุกวันนี้ อาทิ ประเพณีเป็งสังกรานต์ (สงกรานต์) ปี่พาทย์มอญ รำมอญ สะบ้ามอญ การแห่หางหงส์ธงตะขาบ เป็นต้น

4) นครธรรมะ โดยธรรมะ หมายถึง คุณงามความดี ความชอบ ความถูกต้อง คำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา และหมายรวมถึงคำสั่งสอนของศาสนาคริสต์ อิสลาม และศาสนาอื่นด้วย ทุกวันนี้ชาวปทุมธานีส่วนใหญ่ยึดมั่นในธรรมะเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตจะเห็นได้จากวัดวาอารามต่างๆ มีความเจริญรุ่งเรืองมากในวันสำคัญทางศาสนาจะมีประชาชนเข้าร่วมพิธีกรรมอย่างเนืองแน่น

5) พระตำหนักรวมใจ คนไทยมีความจงรักภักดี และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ จังหวัดปทุมธานีเป็นที่ตั้งของพระตำหนักถึง 3 พระตำหนัก คือ (1) พระตำหนักสวนปทุม ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (2) พระตำหนักจักรีบังกช ของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ฯ และ (3) พระตำหนักพลอยปทุม ของสมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิงอุบลรัตนฯ จึงเปรียบประดุจเป็นจุดศูนย์รวมแห่งจิตใจและเป็นมิ่งขวัญของชาวจังหวัดปทุมธานี

6) สดใสเจ้าพระยา จังหวัดปทุมธานี มีแม่น้ำเจ้าพระยาหมู่บ้านคู่มือเมือง เป็นแม่น้ำสายหลักที่หล่อเลี้ยงชาวปทุมธานีมาจนถึงทุกวันนี้ ชาวปทุมธานี มีความรัก และความผูกพันอยู่กับแม่น้ำเจ้าพระยา จึงช่วยกันดูแลรักษา แม่น้ำเจ้าพระยาให้ใสสะอาดปราศจากมลพิษ เป็นเอกลักษณ์และเป็นความภาคภูมิใจของชาวจังหวัดปทุมธานีเป็นอย่างยิ่ง และปัจจุบันน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณวัดศาลาลำเล อำเภอเมืองปทุมธานี ใช้ผลิตน้ำประปาให้ชาวกรุงเทพฯ ได้ใช้อุปโภคบริโภค

7) ก้าวหน้าอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานีมีโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมาก มีนิคมอุตสาหกรรมขนาดใหญ่จำนวน 2 แห่ง คือ 1) นิคมอุตสาหกรรมนวนคร และ 2) นิคมอุตสาหกรรมบางกะดี มีโรงงานอุตสาหกรรมที่เจริญก้าวหน้า ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงในการผลิตสินค้า มีการลงทุนและการจ้างงานเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทำให้จังหวัดปทุมธานีมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชาชนสูงที่สุดในประเทศไทยในขณะนี้ ซึ่งส่งผลให้จังหวัดปทุมธานีมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว

4.1.2 ที่ตั้งและอาณาเขตของจังหวัดปทุมธานี จังหวัดปทุมธานีตั้งอยู่ในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย บริเวณเส้นละติจูด 14 องศาเหนือ และเส้นลองจิจูด 100 องศาตะวันออก อยู่เหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง 2.30 เมตร มีเนื้อที่ประมาณ 1,525.85 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 953,660 ไร่ ห่างจากกรุงเทพมหานครไปทางทิศเหนือ ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) เป็นระยะทางประมาณ 27.8 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอบางไทร อำเภอบางปะอิน และอำเภอมั่นขวัญใจ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อำเภอหนองแค และอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก และอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

ทิศใต้ ติดต่อกับ เขตหนองจอก เขตคลองสามวา เขตสายไหม เขตบางเขน และเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร อำเภอปากเกร็ด และอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และอำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี

4.1.3 จำนวนประชากร มีประชากรทั้งสิ้น 896,839 คน เป็นชาย 428,787 คน (ร้อยละ 47.8) เป็นหญิง 468,052 คน (ร้อยละ 52.2) มีครัวเรือนทั้งสิ้น 411,022 ครัวเรือน การตั้งถิ่นฐานในเขตเทศบาลร้อยละ 40.9 นอกเขตเทศบาลร้อยละ 59.1 ความหนาแน่นของประชากรโดยเฉลี่ย 587.7 คนต่อตารางกิโลเมตร จำนวนประชากรแบ่งตามเพศและตามอำเภอ ดังตาราง 1

ตาราง 1 แสดงจำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎร์ของจังหวัดปทุมธานี

อำเภอ	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)
เมืองปทุมธานี	78,427	85,087	163,514
ธัญบุรี	83,578	93,068	176,646
คลองหลวง	93,638	105,914	199,552
ลำลูกกา	99,219	107,639	206,858
ลาดหลุมแก้ว	25,203	25,927	51,130
สามโคก	24,676	26,024	50,700
หนองเสือ	24,046	24,393	48,439
รวม	428,787	468,052	896,839

ที่มา: ที่ทำการปกครองจังหวัดปทุมธานี เมื่อธันวาคม 2550

4.1.4 ลักษณะภูมิประเทศ พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดปทุมธานี เป็นที่ราบลุ่ม โดยมีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านใจกลางจังหวัดในเขตอำเภอเมืองปทุมธานี และอำเภอสามโคก ระยะทางความยาวประมาณ 30 กิโลเมตร ทำให้พื้นที่ของจังหวัดปทุมธานีถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ฝั่งตะวันตกของจังหวัดหรือบนฝั่งขวาของแม่น้ำเจ้าพระยา ได้แก่ พื้นที่ในเขตอำเภอลาดหลุมแก้วกับพื้นที่บางส่วนของอำเภอเมือง และอำเภอสามโคก กับฝั่งตะวันออกของจังหวัด หรือบนฝั่งซ้ายของแม่น้ำเจ้าพระยา ได้แก่ พื้นที่อำเภอเมืองบางส่วนของอำเภอธัญบุรี อำเภอกองหลวง อำเภอหนองเสือ อำเภอลำลูกกา และบางส่วนของอำเภอสามโคก โดยปกติระดับน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาในฤดูฝนจะเพิ่มสูงขึ้นเฉลี่ยประมาณ 50 เซนติเมตร ซึ่งทำให้เกิดภาวะน้ำท่วมในบริเวณพื้นที่ราบริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นบริเวณกว้าง และก่อให้เกิดปัญหาอุทกภัยในพื้นที่ฝั่งขวาของแม่น้ำเจ้าพระยา สำหรับพื้นที่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำเจ้าพระยานั้น เนื่องจากประกอบด้วยคลองซอยเป็นคลองชลประทานจำนวนมาก สามารถควบคุมจำนวนปริมาณน้ำได้ ทำให้ปัญหาเกี่ยวกับอุทกภัยมีน้อย แหล่งน้ำที่สำคัญนอกจากแม่น้ำเจ้าพระยาแล้วยังมีระบบคลองส่งน้ำชลประทาน คลองธรรมชาติ เช่น คลองสระ คลองพระอุดม คลองเชียงรากน้อย คลองบางเตย คลองบางโพธิ์ คลองแม่น้ำอ้อม คลองรังสิต ประยูรศักดิ์ คลองระพีพัฒน์ เป็นต้น

4.1.5 ลักษณะของดิน พื้นที่จังหวัดส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ดินมีลักษณะเป็นดินเหนียวจัด สภาพดินเป็นกรดปานกลางถึงเป็นกรดจัด มี pH ประมาณ 6-4 ซึ่งเป็นลักษณะของดินเปรี้ยว โดยจำแนกได้ ดังนี้

- 1) ดินเปรี้ยวน้อย มีเนื้อที่ 35,964.06 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 5.20
- 2) ดินเปรี้ยวปานกลางมีเนื้อที่ 426,292.54 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 61.58
- 3) ดินเปรี้ยวจัดมีเนื้อที่ 229,991.04 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 33.22 จากลักษณะของดิน

ดังกล่าวทำให้ไม่เหมาะกับการปลูกพืชไร่ และการปลูกข้าวได้ผลผลิตต่ำ จึงต้องมีการปรับปรุงโดยใช้ปูนขาวหรือปูนมาร์ลควบคู่กับการใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อให้การเพาะปลูกได้ผลผลิตดีขึ้น

4.1.6 ลักษณะภูมิอากาศ จากข้อมูลของสถานีอุตุนิยมวิทยา พบว่า พ.ศ. 2550 จังหวัดปทุมธานี มีปริมาณน้ำฝน 1,308.60 มิลลิเมตร น้อยกว่าใน พ.ศ. 2549 จำนวน 123.30 มิลลิเมตร จำนวนวันที่มีฝนตก 123 วัน ลดลงจากปีที่ผ่านมา 10 วัน ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยตลอดทั้งปีร้อยละ 74 และมีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดทั้งปีที่ 28.7 องศาเซลเซียส โดยอุณหภูมิสูงสุดที่ 39.5 องศาเซลเซียส เพิ่มขึ้นจากปีที่ผ่านมา 2.8 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิต่ำสุดที่ 14.8 องศาเซลเซียส ลดลงจากปีที่ผ่านมา 6.6 องศาเซลเซียส

4.1.7 การแบ่งเขตการปกครอง จังหวัดปทุมธานีแบ่งเขตการปกครองส่วนภูมิภาคออกเป็น 7 อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอเมืองปทุมธานี อำเภอธัญบุรี อำเภอลองหลวง อำเภอลำลูกกา อำเภอ ลาดหลุมแก้ว อำเภอสามโคก และอำเภอหนองเสือ มีตำบล 60 ตำบล และหมู่บ้าน 466 หมู่บ้าน การปกครองส่วนท้องถิ่นประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลเมือง 7 แห่ง เทศบาลตำบล 12 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 45 แห่ง

4.1.8 สภาพเศรษฐกิจ สภาพเศรษฐกิจโดยรวมของจังหวัดปทุมธานี มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ภาคอุตสาหกรรมเป็นสาขาการผลิตที่ทำรายได้สูงของจังหวัดใน พ.ศ. 2551 ด้านการเกษตร พื้นที่การเกษตรมีอยู่ในทุกอำเภอ และมีมากที่สุด ในอำเภอหนองเสือ อำเภอลำลูกกา อำเภอธัญบุรี อำเภอลาดหลุมแก้ว และอำเภอสามโคก โดยมีข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ พืชไร่ที่สำคัญ ได้แก่ มันสำปะหลัง อ้อยเคี้ยว ผลไม้ ได้แก่ มะม่วง ฝรั่ง มะพร้าว กัญชงน้ำว่า กัญชงหอม เป็นต้น พืชผักที่นิยมปลูกกันมาก ได้แก่ ถั่วฝักยาว ข้าวโพดหวาน ผักคะน้า ผักบุ้ง เป็นต้น ด้านประมง และ ปศุสัตว์ ได้แก่ ไก่เนื้อ โค กระบือ สุกร เป็ดไข่ ปลาจุก ปลาสวาย และปลานิล เป็นต้น มีการเพาะเลี้ยงกระชายไปทุกอำเภอ

4.2 ข้อมูลทั่วไปของอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

4.2.1 ประวัติความเป็นมาของอำเภอสามโคก (คณะกรรมการพัฒนาอำเภอสามโคก, 2550: 1-4) ชื่อเดิมคือ “เมืองสามโคก” เพราะมีโคกโบราณอยู่ในเมือง 3 แห่ง เมืองสามโคกเป็นเมืองเก่ามาช้านาน ปรากฏหลักฐานเมื่อหลังแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีที่ตั้งเดิมของเมืองสามโคกอยู่ที่บริเวณวัดพญาเมือง (ปัจจุบันเป็นวัดร้าง อยู่ใกล้ๆ กับวัดป่าจิว) ครั้งเมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาให้แก่พม่า เมื่อ พ.ศ. 2112 เมืองนี้ได้ร้างไป จนถึง พ.ศ. 2203 ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช สมิงเปอกับพรรคพวกมอญด้วยกันรวม 11 คน ได้พาครอบครัวมอญประมาณหมื่นคนอพยพหนีการกดขี่ของพม่า เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระองค์ทรงโปรดเกล้าให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านสามโคกริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาตะวันตก (บริเวณระหว่างวัดตำหนักกับวัดสะแก) ชุมชนมอญได้ขยายตัวเจริญรุ่งเรืองขึ้นตามลำดับ จึงได้จัดตั้งเป็นเมืองขึ้นมาในบริเวณใกล้กับวัดสิงห์ และใช้ชื่อว่า “เมืองสามโคก” การอพยพของชาวมอญที่ได้เข้ามาขอพึ่งพระบรมโพธิสมภารหลังจากสมัยแผ่นดินของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้มีการอพยพครั้งสำคัญอีกสองครั้ง คือ เมื่อ พ.ศ. 2317 ซึ่งตรงกับสมัยแผ่นดินของพระเจ้าตากสินมหาราช โดยมีพญาแจ้งตะละเส่ง กับพระยากลางเมืองเป็นหัวหน้า และ พ.ศ. 2358 ซึ่งตรงกับแผ่นดินของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 แห่งรัตนโกสินทร์ โดยมีสมิงรามัญเมืองเมาะตะมะเป็นหัวหน้า พระองค์ได้โปรดเกล้าให้ชาวมอญที่อพยพมาทั้งสองครั้งนี้ส่วนหนึ่งไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองสามโคก และอีกส่วนหนึ่งให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ปากเกร็ดเมืองนนทบุรี และนครเขื่อนขันธ์

สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ทรงตั้งเป็นอำเภอสามโคกตามพระราชบัญญัติการปกครองท้องที่ ร.ศ. 116 (พ.ศ.2440) จึงได้ย้ายที่ว่าการอำเภอไปตั้งแห่งใหม่ที่ปากคลองบางเตยริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตก ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2524 จึงได้ย้ายไปสร้างที่ว่าการอำเภอแห่งใหม่ ซึ่งอยู่ติดกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3111 สายปทุมธานี-สามโคก เชื่อมไปทางทิศใต้ในเขตพื้นที่ตำบลบางเตย

4.2.2 สภาพทางภูมิศาสตร์ อำเภอสามโคกมีสภาพทางภูมิศาสตร์ ดังนี้

1) ลักษณะที่ตั้งและภูมิประเทศ อำเภอสามโคก พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นราบลุ่มตั้งอยู่ริมสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งไหลผ่านพื้นที่จากทิศเหนือ ไปทิศใต้ ฤดูฝนน้ำ จะท่วมที่ราบริมแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นบริเวณกว้าง และมีคลองต่างๆ แยกจากแม่น้ำเจ้าพระยาหลายสายเป็นคลองซอยแผ่ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดของอำเภอ พื้นที่โดยทั่วไปจึงเหมาะแก่การประกอบอาชีพเกษตรกรรม

2) มีพื้นที่ตั้งอยู่สองฝั่งของแม่น้ำเจ้าพระยา ระยะทางห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 32 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 94.967 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 59,062.5 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอต่างๆ และจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

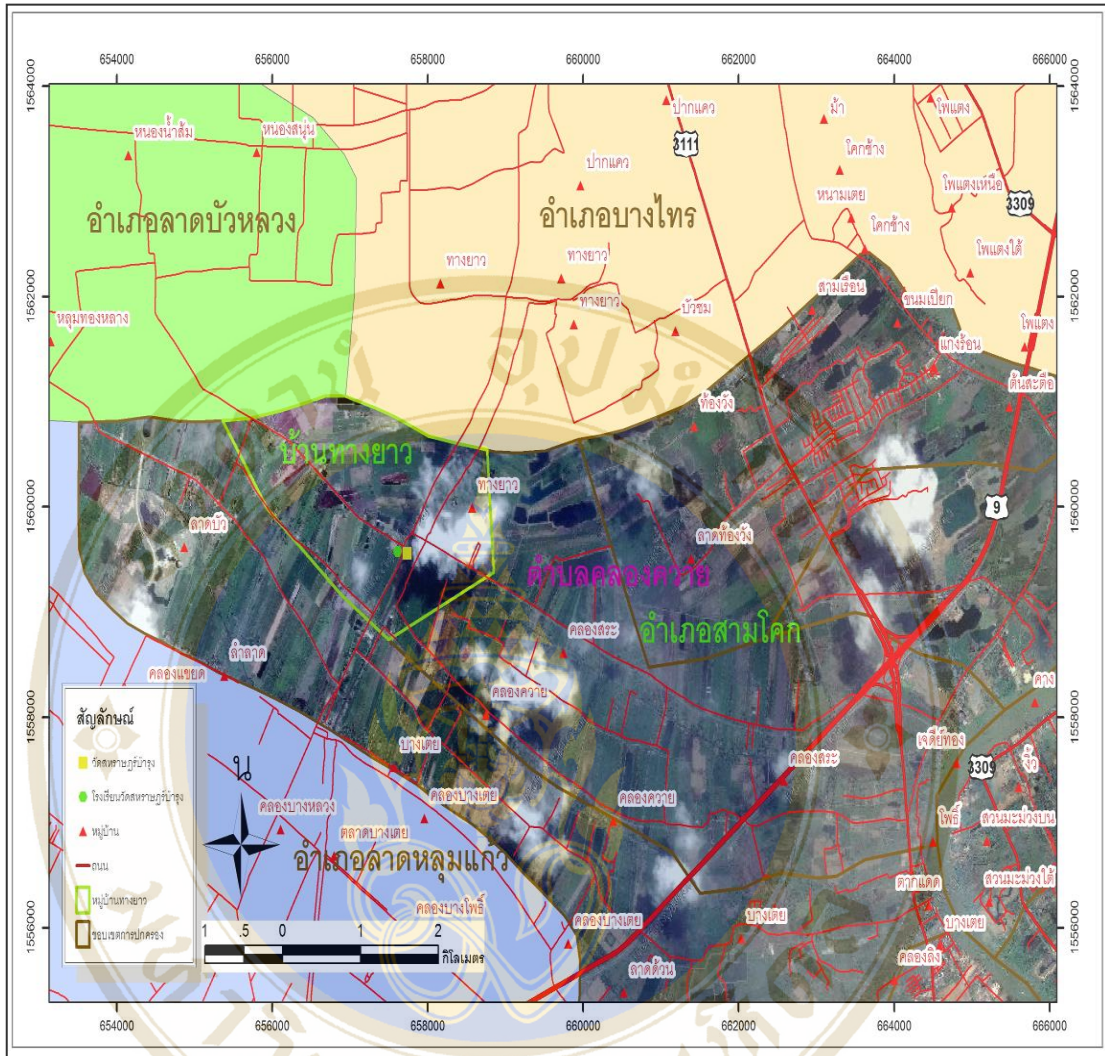
ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอเมืองปทุมธานี และอำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอเมืองปทุมธานี และอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

ลักษณะแผนที่ตั้งของอำเภอสสามโคก จังหวัดปทุมธานี ดังกล่าว มีอาณาบริเวณพื้นที่ติดต่อกับเขตพื้นที่อื่น ดังภาพ 2

ภาพ 2 แผนที่อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี
ที่มา: กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2545

3) ลักษณะภูมิอากาศและอุณหภูมิ เนื่องจากอำเภอสามโคกตั้งอยู่ในพื้นที่ภาคกลาง อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 33 องศาเซลเซียสต่ำสุดประมาณ 25 องศาเซลเซียส อยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสมต่อการตั้งถิ่นฐาน สภาพอากาศมี 3 ฤดูกาล เหมือนกับจังหวัดในภาคกลางโดยทั่วไป คือ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่ประมาณเดือนกุมภาพันธ์ไปจนถึงเดือนพฤษภาคม ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่ประมาณเดือนพฤษภาคมไปจนถึงเดือนพฤศจิกายน ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่ประมาณเดือนพฤศจิกายนไปจนถึงเดือนกุมภาพันธ์

4) ลักษณะการปกครอง แบ่งเขตการปกครองตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 เป็น 11 ตำบล 58 หมู่บ้าน ดังตาราง 2

ตาราง 2 แสดงจำนวนหมู่บ้านตามเขตการปกครองตำบล

ที่	ตำบล	ราชการบริหารส่วนท้องถิ่น	มีพื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวน (หมู่บ้าน)
1	บางเตย	เทศบาลบางเตย อยู่นอกเขตเทศบาล	12.29	8 (หมู่ 2-9) 2 (หมู่ 1,10)
2	คลองควาย	องค์การบริหารส่วนตำบลคลองควาย	22.15	8
3	เชียงรากใหญ่	องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงรากใหญ่	10.53	7
4	บ้านปทุม	องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านปทุม	10.30	6
5	เชียงรากน้อย	องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงรากน้อย	11.79	5
6	บ้านจิว	องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านจิว	3.39	5
7	สามโลก	องค์การบริหารส่วนตำบลสามโลก	7.65	4
8	ท้ายเกาะ	องค์การบริหารส่วนตำบลท้ายเกาะ	4.78	4
9	บางกระบือ	องค์การบริหารส่วนตำบลบางกระบือ	5.07	3
10	กระแซง	องค์การบริหารส่วนตำบลกระแซง	2.32	3
11	บางโพธิ์เหนือ	องค์การบริหารส่วนตำบลบางโพธิ์เหนือ	5.66	3

ที่มา: คณะกรรมการพัฒนาอำเภอสามโลก, 2550

5) ประชากร มีประชากรทั้งสิ้น 49,757 คน แยกเป็นชาย 24,241 คน เป็นหญิง 25,516 คน จำนวนครัวเรือน 17,388 ครัวเรือน ความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ยต่อพื้นที่ 524 คนต่อตารางกิโลเมตร ประชาชนสามารถแยกเป็นรายตำบล ดังตารางที่ 3

ตาราง 3 แสดงจำนวนประชากรจำแนกตามพื้นที่ตำบล

ที่	ตำบล	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)	ครัวเรือน
1	บางเตย	5,306	5,523	10,829	3,637
2	คลองควาย	2,700	2,713	5,413	1,410
3	เชียงรากใหญ่	2,824	3,067	5,891	1,921
4	บ้านปทุม	1,874	2,043	3,917	1,684
5	เชียงรากน้อย	1,631	1,668	3,299	887
6	บ้านจิว	1,138	1,207	2,345	646
7	สามโคก	2,377	2,473	4,850	1,850
8	ท้ายเกาะ	1,122	1,169	2,291	1,161
9	บางกระบือ	951	993	1,944	493
10	กระแชง	3,021	3,280	6,301	2,668
11	บางโพธิ์เหนือ	1,297	1,380	2,677	1,031
	รวม	24,241	25,516	49,757	17,388

ที่มา: คณะกรรมการพัฒนาอำเภอสามโคก, 2550

6) สภาพทางเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพในพื้นที่อำเภอสามโคกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักโดยมีพื้นที่ทางการเกษตร 34,185 ไร่ (ร้อยละ 36) นอกจากนี้อำเภอสามโคกยังมีการอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และการบริการมีรายละเอียด ดังนี้

6.1) การเกษตรกรรม

6.1.1) อาชีพทำนาประมาณร้อยละ 65

6.1.2) อาชีพทำไร่ประมาณร้อยละ 15

6.1.3) อาชีพรับจ้างการใช้แรงงานประมาณร้อยละ 10

6.1.4) อาชีพอื่นๆ ประมาณร้อยละ 10

6.2) การอุตสาหกรรม เนื่องจากอำเภอสามโคกได้กำหนดให้เป็นพื้นที่สำหรับเป็นแหล่งอนุรักษ์น้ำ ดิน และใช้เป็นพื้นที่ในทางการเกษตรจึงมีโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ประมาณ 60 แห่ง

6.3) การพาณิชยกรรมและการบริการ พื้นที่อำเภอสามโคก มีตลาดชุมชนที่จำหน่ายผลิตผลด้านการเกษตรและอื่นๆ จำนวน 2 แห่ง คือ ตลาดบางเตย และตลาดสี่แยกบางเตย มีสถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิงขนาดใหญ่ จำนวน 10 แห่ง มีโรงสีข้าว จำนวน 1 แห่ง และมีธนาคาร จำนวน 2 แห่ง

4.2.3 การท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวของอำเภอสามโคกมีทั้งสถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรม ดังนี้

1) สถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติ อำเภอสามโคกมีสถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติคือ วัดไผ่ล้อม ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านจิว ซึ่งได้มีประกาศเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่า ในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมิถุนายนของทุกปีจะมีนกปากห่างอพยพย้ายถิ่นมาจากไซบีเรียอาศัยอยู่ที่วัดแห่งนี้เป็นจำนวนมาก ภายในวัดจะมีหอดูนกเพื่อดูนกปากห่างที่มักจะทำรังและเกาะอยู่ตามยอดไม้

2) แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปกรรม วัฒนธรรมประเพณี ประวัติศาสตร์และโบราณคดี (สำนักงานกีฬาและการท่องเที่ยวจังหวัดปทุมธานี, 2550: 14-16) มีดังนี้

2.1) วัดสิงห์ ตั้งอยู่บนริมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาที่ตำบลสามโคก อำเภอสามโคก เชื่อกันว่าสร้างเมื่อครั้งที่ชาวมอญอพยพมาตั้งถิ่นฐานที่เมืองนี้ในบริเวณวัดมีโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ควรค่าแก่การศึกษาในด้านประวัติศาสตร์และศิลปะ มีหลวงพ่อโตเป็นพระพุทธรูปปางรักปิดทอง ปางมารวิชัยสมัยกรุงศรีอยุธยา นอกจากนี้บนกุฏิของวัดยังมีโบราณวัตถุที่เก็บรวบรวมไว้ เช่น พระแท่นบรรทมของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และอิฐมอญแบบเก่า บริเวณด้านข้างของวัดยังเป็นที่ตั้งของโบราณสถานเตาโถงอ่าง เตาเผาโบราณ แหล่งผลิตเครื่องปั้นดินในอดีต อันมีชื่อเสียงที่เรียกกันมาจนทุกวันนี้ว่า “โถงสามโคก”

2.2) วัดสะแก ตั้งอยู่ที่ ตำบลสามโคก อำเภอสามโคก ห่างจากจังหวัดปทุมธานี ประมาณ 6 กิโลเมตร ภายในวัดมีกุฏิสงฆ์ กุฏิเรือนไทยห้าห้อง ประดับลายรดน้ำสวยงาม มีโบสถ์และหอรบ่งเก่าสมัยอยุธยา

2.3) วัดตำหนัก ตั้งอยู่ที่ตำบลสามโคก อำเภอสามโคก ห่างจากตัวจังหวัด ประมาณ 8 กิโลเมตร วัดนี้มีอุโบสถเก่าที่มีลักษณะเด่นอยู่ที่ฐานรูปท้องเรือสำเภา พระประธานในอุโบสถสร้างด้วยหินทรายแดง และเจดีย์เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง

2.4) วัดจันทร์กะพ้อ ตั้งอยู่ตำบลบางเตยด้านฝั่งทางทิศตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ห่างจากศาลากลางจังหวัดประมาณ 6 กิโลเมตร สร้างโดยชาวมอญในสมัยรัชกาลที่ 2 โดยให้ชื่อว่า “วัดโก้วะ” ซึ่งแปลว่า “จันทร์กะพ้อ” ซึ่งชาวมอญถือว่าเป็นไม้มงคลเหมือนต้นราชพฤกษ์ ต่อมาปี 2495 พระราชสุทธีโสภณขอเปลี่ยนนามใหม่เป็น วัดจันทร์กะพ้อ ภายในวัดมีหอวัฒนธรรมซึ่งเก็บรวบรวมศิลปวัตถุ อันเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชาวมอญ และยังมีโครงการอนุรักษ์พันธุ์ปลาหน้าวัด วัดนี้ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นวัดพัฒนาดีเด่น นอกจากนี้ยังเป็นวัดที่ประกอบพิธีสำคัญของชาวมอญปทุมธานีเป็นประจำ เช่น พิธี “ถวายธงตะขาบ” เป็นต้น

2.5) วัดเจดีย์ทอง ตั้งอยู่ที่ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก ทางด้านฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ภายในวัดมีเจดีย์ทรงรามัญอายุประมาณ 160 ปี ภายในอุโบสถเป็นที่

ประดิษฐานพระพุทธรูป ซึ่งสร้างด้วยหยกขาวปางมารวิชัย เป็นที่เคารพสักการะของประชาชนทั่วไป และเจดีย์ใหม่ที่สร้างเพื่อบรรจุอัฐิโดยสร้างแบบศิลปะพม่าและมอญผสมผสานกันงามแปลกตาตึยงนั้ก

2.6) วัดท้ายเกาะ อยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาด้านทิศตะวันตก หมู่ที่ 3 ตำบลท้ายเกาะ มีเจดีย์มอญที่ใหญ่ที่สุด กุฏิเรือนไทยสวยงาม ศาลาสองหลังต่อกันที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ประทับในคราวเสด็จประพาสต้น เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม ร.ศ. 125 และชมพระเขี้ยวตบไฟ แต่ก่อนจะเขี้ยวบริเวณนี้ชุกชุมมากเป็นวัดที่อยู่สุดเขตจังหวัดปทุมธานี ติดต่อกับจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.7) วัดเมตดารงค์ อยู่ในเขตตำบลเชียงรากน้อย อำเภอสามโคก ภายในวัดมีเจดีย์แบบชะเวดากองฐานแปดเหลี่ยมยอดเจดีย์ฉัตรทำด้วยทองเหลืองเป็นลายเทพพนมอายุ 150 ปี มีหอสวดมนต์พื้นไม้สัก เสาไม้แก่นกลมศาลาการเปรียญทรงไทย เสาหงส์ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของ วัดมอญ มีรูปหงส์อยู่บนยอดเสา และใช้แขวนธงตะขาบตามประเพณีประจำปีของชาวมอญเสมอมา

2.8) วัดลับสุธาวาส ตั้งอยู่ที่ตำบลเชียงรากน้อย อำเภอสามโคก วัดมีสิ่งสำคัญคือ พระพุทธรูปสร้างด้วยโลหะปางมารวิชัย ธรรมาสันแบบเก่าที่เรียกว่าธรรมาสันยอดนางชี ทำด้วยไม้สักกลุ่สีแดงลายทอง และเจดีย์เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสองอายุกว่า 10 ปี มีฐานเป็นสิงห์องค์ตูปชั้นยอดเป็นบัวกลุ่ม 9 ชั้น ลักษณะของเจดีย์เป็นทรงสี่เหลี่ยม

2.9) วัดศาลาแดงเหนือ ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลเชียงรากน้อย อยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาทางด้านทิศตะวันออก มีสิ่งที่น่าสนใจ คือ ธรรมาสันเก่าหรือธรรมาสันยอดนางชี ลายจำหลักไม้ ศาลาการเปรียญ หมู่กุฏิหอไตร และเครื่องกรอน้ำสมัยโบราณที่หาชมได้ยาก นอกจากนี้มีการสวดมนต์ด้วยภาษามอญทุกวัน เวลาประมาณ 15.00 น. บริเวณวัดนี้มีการรักษาความสะอาดของหมู่บ้าน ได้อย่างดีเยี่ยม เป็นหมู่บ้านที่ชนะเลิศการประกวดหมู่บ้านอนุรักษ์แม่น้ำเจ้าพระยาคีเด่นของกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. 2541 และยังมีการปลูกบ้านเรือนไทยผสมผสานแบบมอญที่หาชมได้ยาก

2.10) วัดสองพี่น้อง ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลบ้านจิว ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา มีพระเจดีย์มอญอย่างกึ่ง 3 องค์ วัดสองพี่น้องสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2410 มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ 2 องค์ คือ หลวงพ่อเพชรเป็นพระพุทธรูปศิลปะอู่ทองปางมารวิชัย และหลวงพ่พลอย เป็นพระพุทธรูปศิลปะอู่ทองจำหลักด้วยศิลา แต่ถูกขโมยไปทางวัดได้สร้างขึ้นใหม่

2.11) วัดไผ่ล้อม สร้างขึ้นในสมัยอยุธยา ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาด้านทิศตะวันออก เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เนื่องจากบริเวณวัดนี้ มีต้นไผ่อยู่หนาแน่นเป็นที่อาศัยของนกปากห่างจำนวนมาก นกชนิดนี้จะอพยพมาอาศัยอยู่ที่วัดไผ่ล้อม

ในระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมิถุนายนของทุกปี ปัจจุบันเป็นสัตว์สงวนในความดูแลของกองอนุรักษ์สัตว์ป่ากรมป่าไม้ ในบริเวณวัดไผ่ล้อมมีร้านจำหน่ายของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวในวันเสาร์และวันอาทิตย์

4.2.4 ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี มีการทำบุญตักบาตรในวันพระ และวันสำคัญทางพุทธศาสนาเป็นประจำ นอกจากนี้ยังมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีสืบต่อกันมา คือ ประเพณีสงกรานต์ ตักบาตรพระร้อย การแห่ทางหงส์ การรำมอญ การจุดลูกหนู เป็นต้น

4.2.5 การสาธารณสุข มีการให้บริการด้านสาธารณสุขโดยมีสถานบริการ ดังนี้

- 1) โรงพยาบาลขนาด 10 เตียง จำนวน 1 แห่ง ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านปทุม
- 2) สถานีอนามัยประจำตำบล จำนวน 11 แห่ง
- 3) คลินิก จำนวน 2 แห่ง
- 4) ร้านขายยาแผนปัจจุบัน จำนวน 3 แห่ง

4.2.6 การคมนาคมขนส่ง การคมนาคมในเขตอำเภอสามโคกมี 2 ทาง คือ การคมนาคมทางบก และการคมนาคมทางน้ำ ดังนี้

1) ทางบก ประกอบด้วยทางหลวงแผ่นดิน ทางหลวงท้องถิ่น และถนนที่อยู่ในความรับผิดชอบของกรมชลประทาน คือ

- 1.1) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3111 สายปทุมธานี – สามโคก
- 1.2) ทางหลวงชนบท (ทางหลวงจังหวัด) รวมระยะทาง 45 กิโลเมตร
- 1.3) ทางหลวงชลประทาน 1 สาย ระยะทาง 15 กิโลเมตร
- 1.4) ทางหลวงท้องถิ่น เป็นถนนลูกรังใช้สัญจรไปมา ระหว่างตำบลและหมู่บ้าน
- 1.5) ถนนวงแหวนรอบนอก สาย 37 เริ่มจากอำเภอบางบัวทองถึงทางต่างระดับ

บางปะอิน (แยกถนนสายเอเชีย) ผ่านท้องที่ตำบลบางเตย ตำบลคลองควาย มีสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณวัดกร่าง ตำบลบางกระบือ

2) ทางน้ำ ประกอบด้วยแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านกลางเมืองจากทิศเหนือจดทิศใต้ และมีลำคลองแยกจากแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ฝั่ง คือ ฝั่งตะวันออก จำนวน 7 แห่ง และ ฝั่งตะวันตก จำนวน 18 แห่ง

4.3 ข้อมูลทั่วไปของตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

4.3.1 ลักษณะที่ตั้งอาณาเขต และเขตการปกครอง (องค์การบริหารส่วนตำบลคลองควาย, 2552: 1-5) มีที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลคลองควาย ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ถนนปทุมธานี-สามโคก ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ห่างจากที่ว่าการอำเภอสามโคก ประมาณ 2 กิโลเมตร เนื้อที่ประมาณ 23.17 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 14,479 ไร่ โดยรวมพื้นที่บางส่วนของตำบลบางเตย คือ หมู่ที่ 1 บ้านลาด และหมู่ที่ 10 บ้านลาดบัว เนื่องจากการยุบรวมตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง การยุบรวมองค์การบริหารส่วนตำบลเข้ากับองค์การบริหารส่วนตำบลอาณาเขตขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองควาย ติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลท้ายเกาะ และตำบลบางกระบือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

ทิศตะวันออก ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา

ทิศใต้ ติดต่อกับเทศบาลตำบลบางเตย อำเภอสามโคก และตำบลคูขวาง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลโคกช้าง อำเภอบางไทร และตำบลสิงหนาท อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

4.3.2 ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ สภาพภูมิศาสตร์ของตำบลคลองควายเป็นที่ราบลุ่ม เหมาะแก่การทำการเกษตร เนื่องจากมีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านและมีคลองธรรมชาติไหลผ่านหลายสาย ทำให้มีปริมาณน้ำที่เพียงพอ ประชากรในตำบลคลองควาย มีจำนวนประชากรรวมทั้งสิ้น 5,378 คน ดังตาราง 4

ตาราง 4 แสดงจำนวนประชากร ตำบลคลองควายแบ่งตามหมู่บ้าน

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน	ประชากร (คน)		
			ชาย	หญิง	รวม
1	บ้านเจดีย์ทอง	187	407	409	816
2	บ้านคลองสระ	366	580	596	1,176
3	บ้านคลองสระ	144	278	257	535
4	บ้านโพธิ์	306	432	412	844
5	บ้านคลองควาย	71	159	516	675
6	บ้านคลองควาย	90	124	154	278
7	บ้านคลองควาย	104	206	220	426
8	บ้านทางยาว	248	507	481	988
รวมประชากรตำบลคลองควาย		1,516	2,693	2,685	5,378

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลคลองควาย, 2552

4.3.3 สภาพเศรษฐกิจและสังคม โดยรวมมีลักษณะเป็นชุมชนเกษตรกรรมและรับจ้างทั่วไป มีการดำเนินวิถีชีวิตแบบชุมชนดั้งเดิม มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณีท้องถิ่น มีแรงเกาะเกี่ยวในความสัมพันธ์ของชุมชนอย่างเหนียวแน่น ดังนี้

1) ด้านโครงสร้างพื้นฐาน มีถนนสำหรับการคมนาคมขนส่ง ดังนี้

1.1) ถนนแอสฟัลท์ติก สาย 678 สายคลองสระ และถนน รพช. สายลำลาด-ลาดบัว ถนนสายบ้านโพธิ์ทางยาว เป็นถนนที่เชื่อมต่อภายในหมู่บ้าน ถนนสายหลักมีถนนวงแหวนตะวันตก สาย 3111 เป็นของกรมทางหลวงแผ่นดินตัดผ่านพื้นที่

1.2) ถนนคอนกรีตเสริมเหล็กภายในหมู่บ้านสายเชื่อมต่อทุกหมู่บ้าน เช่น ถนน คสล. สาย 367, ถนน คสล. สายหมู่ 8, ถนน คสล. เลียบคลองเจ๊ก, ถนน คสล. เลียบคลองควาย และถนน คสล. ทางเข้าโรงเรียนประชาบำรุง เป็นต้น

2) ด้านเศรษฐกิจ มีดังนี้

2.1) การประกอบอาชีพ มีอาชีพเกษตรกรรมร้อยละ 75 อาชีพรับจ้างร้อยละ 20 อาชีพการพาณิชย์และบริการร้อยละ 3 เป็นข้าราชการร้อยละ 1 และอื่นๆ ร้อยละ 1 ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในสาขาต่างๆ ได้แก่ ทำนา ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้นและไม้ดอกไม้ประดับ ดังตาราง 5

ตาราง 5 แสดงการประกอบอาชีพการเกษตรในพื้นที่ตำบลคลองควาย

หมู่ที่	ทำนา		ไม้ผล ไม้ยืนต้น		ไม้ดอกไม้ประดับ	
	พื้นที่ (ไร่)	จำนวนราย	พื้นที่ (ไร่)	จำนวนราย	พื้นที่ (ไร่)	จำนวนราย
1	119	3	101	22	32	1
2	1,041	30	226	54	75	3
3	1,740	38	236	65		
4	210	4	45	32		
5	310	8	136	39		
6	473	14	44	34		
7	1,251	46	56	44		
8	2,951	85	248	81		
รวม	8,095	228	1,092	371	107	4

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลคลองควาย, 2552

2.2) หน่วยงานธุรกิจ ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลคลองควาย มีดังนี้

2.2.1) อู่ซ่อมรถ จำนวน 2 แห่ง

2.2.2) โรงแรม จำนวน 1 แห่ง

2.2.3) ร้านค้าทั่วไป จำนวน 79 แห่ง

2.2.4) โรงงานอุตสาหกรรม จำนวน 20 แห่ง

2.2.5) เสาสัญญาณโทรคมนาคม จำนวน 6 แห่ง

2.3) การท่องเที่ยว พื้นที่ตำบลคลองควาย มีสถานที่ท่องเที่ยว 2 แห่ง คือ โบราณสถานวัดเจติยทัตถ์ และวัดป่าภูกิริยัตตปฎิพัฑฒาราม

2.4) การปศุสัตว์ มีการประกอบปศุสัตว์ในท้องถิ่น โดย การเลี้ยงไก่ เลี้ยงเป็ด ซึ่งเป็นแบบชาวบ้านทั่วไป

3) ด้านสังคม มีรายละเอียด ดังนี้

3.1) สถานศึกษา เขตองค์การบริหารส่วนตำบลคลองควาย มีสถานศึกษาหลายระดับ ได้แก่ ระดับประถมศึกษา มี 3 แห่ง ระดับมัธยมศึกษา 1 แห่ง ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา 1 แห่ง ระดับอุดมศึกษา 1 แห่งและที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านและห้องสมุด ดังนี้

3.1.1) ระดับประถมศึกษา 3 แห่ง ได้แก่

- (1) โรงเรียนวัดสามัคคิยาราม ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลคลองควาย
- (2) โรงเรียนคลองสระ (สภาวិทยาอุทิศ) ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลคลองควาย
- (3) โรงเรียนวัดสหราษฎร์บำรุง ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย

3.1.2) ระดับมัธยมศึกษา 1 แห่ง คือ โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า ปทุมธานี ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลคลองควาย

3.1.3) ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา 1 แห่ง คือ โรงเรียนสี่แยกบางเตย ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลบางเตย

3.1.4) ระดับอุดมศึกษา 1 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยชินวัตร ตั้งอยู่หมู่ที่ 10 ตำบลบางเตย

3.1.5) ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน/ห้องสมุดประชาชน 2 แห่ง ได้แก่

- (1) ห้องสมุดประชาชนชุมชนวัดสุราษฎร์รังสรรค์
- (2) ที่อ่านหนังสือประจำหมู่ที่ 10 บางเตย

3.2) สถาบัน และองค์กรทางศาสนา มีวัด และสำนักสงฆ์ จำนวน 5 แห่ง ได้แก่

- 3.2.1) วัดเจดีย์ทอง ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลคลองควาย
- 3.2.2) วัดสามัคคิยาราม ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลคลองควาย
- 3.2.3) วัดสุราษฎร์รังสรรค์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลคลองควาย
- 3.2.4) วัดสหราษฎร์บำรุง ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย
- 3.2.5) วัดป่ากุริทัตตปฏิบัติปาราม ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลคลองควาย

3.3) การสาธารณสุข มีสถานอนามัยประจำตำบล 2 แห่ง ได้แก่

- 3.3.1) สถานอนามัยตำบลคลองควาย ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลคลองควาย
- 3.3.2) สถานอนามัยตำบลบางเตย ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลบางเตย

3.4) การสังคมสงเคราะห์ และสวัสดิการสังคม ปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลคลองควาย มีชมรมผู้สูงอายุที่เข้มแข็ง จัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและผู้สูงอายุได้รับเบี้ยยังชีพคนละ 500 บาทต่อเดือน คนพิการได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพคนพิการคนละ 500 บาทต่อเดือน และผู้ป่วยเอดส์ได้รับการสนับสนุนเบี้ยยังชีพคนละ 500 บาทต่อเดือน

4.4 บ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

4.4.1 ประวัติความเป็นมา บ้านทางยาวเป็นหมู่บ้านที่ตั้งมาเร็วกว่าปี เป็นบ้านชยคลองสุดท้ายของตำบลคลองควาย ติดต่อกับอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี การคมนาคมระยะแรกใช้เรือหรือเดินเท้า ไม่มีถนน เป็นทางเท้าระยะไกลต้องใช้เวลาเดินทางเป็นวัน ในการติดต่อทางน้ำจะเป็นเรือแจว และตั้งชื่อหมู่บ้านตามลักษณะภูมิประเทศ คือ บ้านทางยาว การตั้งบ้านเรือนของประชาชนมักตั้งบ้านเรือน เกาะตามริมคลอง ได้แก่ คลองสระ คลองควาย คลองพระอุดม และกระจัดกระจายไปตามทุ่งนา

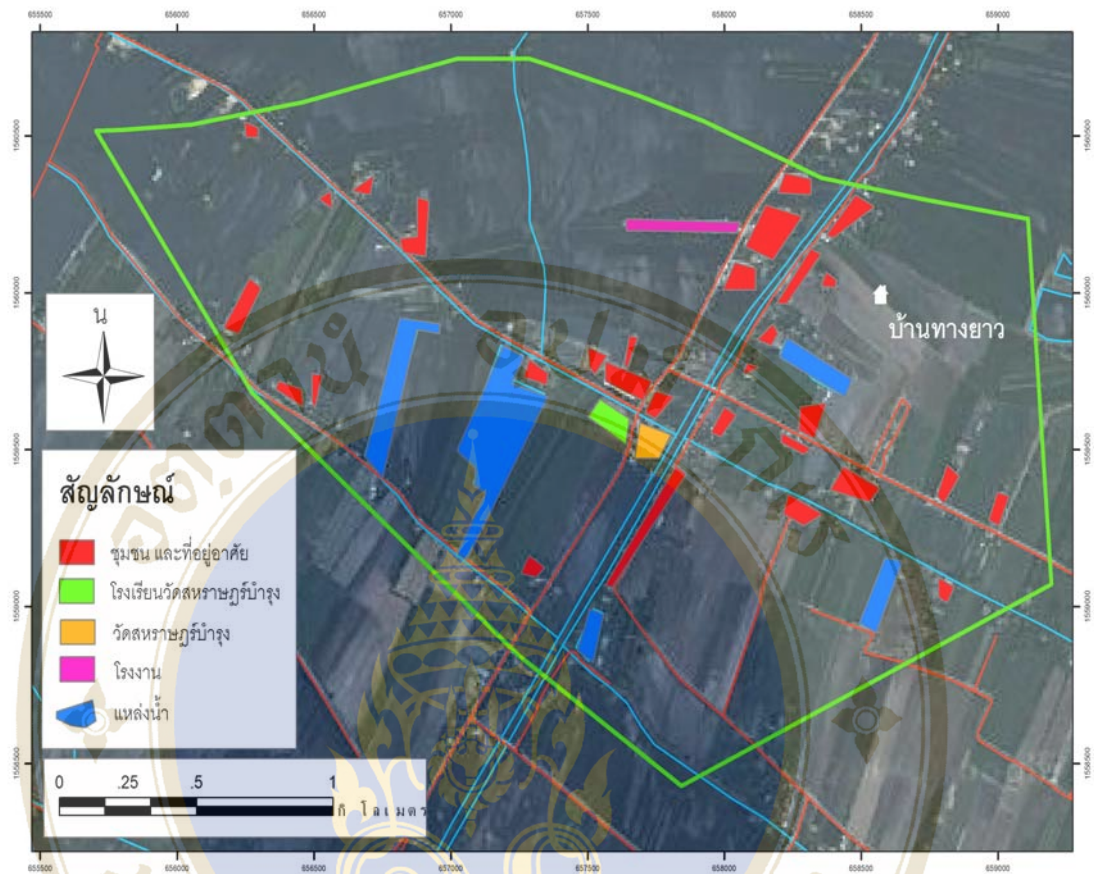
4.4.2 สภาพพื้นที่ตั้งและภูมิประเทศ บ้านทางยาวมีพื้นที่ประมาณ 3,231 ไร่ มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่าน ส่งผลให้บริเวณดังกล่าวมีสภาพเหมาะสมกับการทำนา และปลูกไม้ผล เนื่องจากแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านทำให้ประสบอุทกภัยบ่อยครั้ง บ้านทางยาว หมู่ที่ 8 มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับหมู่ที่ 3 ตำบลโรงช้าง อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ทิศตะวันออก ติดต่อกับหมู่ที่ 3 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

ทิศใต้ ติดต่อกับหมู่ที่ 7 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับหมู่ที่ 10 ตำบลบางเตย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี และอำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาพ 3 แผนที่ของบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี
ที่มา: จากการสำรวจโดยใช้ระบบภูมิสารสนเทศ เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2552

4.4.3 ลักษณะของชุดดิน ส่วนใหญ่เป็นดินที่มีสภาพเป็นชุดดินรังสิต ชุดดินเสนา ชุดดินธัญบุรี ซึ่งมีสภาพเป็นกรด ขาดแร่ธาตุอาหารพืชจำพวกไนโตรเจน และฟอสฟอรัส การระบายน้ำของชุดดินมีศักยภาพที่เหมาะสมในการทำนามากกว่าการปลูกพืชชนิดอื่น สภาพการใช้ประโยชน์ที่ดิน ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่นาข้าว นอกจากนี้ยังมีการทำไร่นาสวนผสม ชุมชนส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณใกล้กับทางน้ำ ทำให้วิถีชีวิตต่างๆ ในชุมชนมีความสัมพันธ์กับทางน้ำ หมู่บ้านทางยาวยังคงมีวิถีชีวิตในลักษณะเป็นชนบท มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นพื้นที่อุตสาหกรรมเพียงเล็กน้อย แต่ปัญหาการใช้ที่ดิน คือ การขุดบ่อดินสำหรับขนดินไปขายเพื่อปรับถมพื้นที่นอกพื้นที่ตามความต้องการของธุรกิจต่างๆ ทำให้เกิดความสูญเสียทรัพยากรดินที่มีความสำคัญต่อการเกษตรตามมา

4.4.4 ประชากร บ้านทางยาวมีครัวเรือนจำนวน 188 ครัวเรือน เป็นหญิงจำนวน 397 คน เป็นชายจำนวน 422 คน รวมประชากรจำนวน 819 คน จำนวนช่วงอายุจากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) พ.ศ. 2551 ดังตาราง 6

ตาราง 6 แสดงประชากรบ้านทางยาวจำแนกตามช่วงอายุ

แยกตามช่วงอายุ	รวม (คน)	ชาย (คน)	หญิง (คน)
น้อยกว่า 1 ปี	10	6	4
1 ปีเต็ม - 2 ปี	20	16	4
3 ปีเต็ม - 5 ปี	25	15	10
6 ปีเต็ม - 11 ปี	69	40	29
12 ปีเต็ม - 14 ปี	32	19	13
15 ปีเต็ม - 17 ปี	29	18	11
18 ปีเต็ม - 49 ปี	448	232	216
50 ปีเต็ม - 60 ปี	118	45	73
มากกว่า 60 ปีขึ้นไป	68	31	37
รวม	819	422	397

ที่มา: ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) จังหวัดปทุมธานี พ.ศ. 2551

4.4.5 โครงสร้างทางสังคม ประชาชนในหมู่บ้านทางยาวส่วนใหญ่เป็นคนที่อาศัยอยู่ดั้งเดิม มีความสัมพันธ์เป็นญาติพี่น้อง และการประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพดั้งเดิมของคนในชุมชนแต่ละครอบครัวมีลูกประมาณ 8-10 คน เพื่อใช้แรงงานทำการเกษตร วัตถุประสงค์หลักในการพบปะพูดคุย ปรึกษาหารือกันในชุมชน บางครอบครัวมีการแต่งงานระหว่างครอบครัว เกิดระบบเครือญาติในชุมชนทำให้เกิดความรักใคร่ กลมเกลียว เคารพผู้อาวุโสและพระภิกษุ พ่อแม่เลี้ยงดูลูกด้วยตัวเอง คอยดูแลพูดคุย กินข้าวร่วมกัน มีการแบ่งปันกัน ใช้วัฒนธรรมประเพณีเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างให้กับลูกหลาน ทำให้ลูกหลานเชื่อฟังพ่อแม่ น้องเชื่อฟังพี่ ประชาชนบ้านทางยาวใช้วัดสหราษฎร์บำรุง เป็นศูนย์กลางกิจกรรมสาธารณะ ร่วมคิด พบปะพูดคุย หากมีความขัดแย้งเกิดขึ้นในชุมชนจะให้ผู้อาวุโสแก้ไขความขัดแย้งปัญหาต่างๆ ความขัดแย้งส่วนใหญ่จึงยุติลงโดยไม่ต้องพึ่งเจ้าหน้าที่ นอกจากนี้ ประเพณี วัฒนธรรม ยังเป็นส่วนเชื่อมความรัก ความสามัคคีของคนในชุมชน โดยพระภิกษุและวัดเป็นที่พึ่งทางจิตใจ การอบรมสั่งสอนของแต่ละครอบครัวได้นำหลักคำสอนทางศาสนามาเป็นเครื่องมือนำทาง การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว การเชื่อกฎแห่งกรรม ประชาชนนิยมทำบุญเข้าวัดถือศีล และมักจะพาบุตรหลานของตนเองไปวัดด้วย จึงทำให้ชาวบ้านบ้านทางยาวมีจิตใจผูกพันกัน รู้จักกันทั้งหมู่บ้าน และมีความคุ้นเคยเป็นอย่างดี

4.4.6 ผู้นำชุมชน เป็นผู้ที่มีความโดดเด่นมากขณะนี้ คือ นายเดชา เครือโชติ ได้รับเลือกตั้งเป็นผู้นำหมู่บ้านตั้งแต่ พ.ศ. 2548 เป็นผู้นำที่ชาวบ้านให้การยอมรับเชื่อถือ และมีความสามารถในการพัฒนาเป็นอย่างมาก ทำให้การพัฒนาหมู่บ้านเจริญก้าวหน้าเป็นที่รู้จักของคนในอำเภอ จังหวัด และต่างจังหวัด และยังมีทีมงานช่วยเหลือผู้นำหมู่บ้านในการพัฒนาหมู่บ้านที่ได้รับการคัดเลือกจากชาวบ้านให้มาช่วยกันทำงาน โดยชาวบ้านได้พิจารณาคัดเลือกคุณสมบัติ คือ เป็นคนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน มีความซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน และมีศีลธรรม จากความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน ทำให้การพัฒนาหมู่บ้านส่งผลต่อการร่วมมือร่วมใจกันในชุมชน ทุกคนพอใจผู้นำและทีมงานจึงเกิดความสามัคคีร่วมมือกัน พิจารณาได้จากการจัดทำเวทีประชาคม การเก็บข้อมูลปัญหาต่างๆ ผู้นำจะมีการมอบหมายให้ผู้แทนกลุ่มบ้าน นำปัญหาความต้องการ นำมาเพื่อหาทางแก้ไข ทำให้หมู่บ้านได้รางวัลต่างๆ มากมาย ได้แก่ รางวัลเกษตรกรนาร่อง ศูนย์เรียนรู้ดีเด่นในการพัฒนาหมู่บ้าน ผู้นำได้ทำหน้าที่ 3 ประการ คือ 1) เป็นแกนนำ นำชาวบ้านในการพัฒนาหมู่บ้านในด้านต่างๆ 2) เป็นแกนกลาง เป็นศูนย์รวมในการรับฟังปัญหาต่างๆ ทั้งภาครัฐ ประชาชน ท้องถิ่น เพื่อประสานความร่วมมือ และ 3) เป็นสื่อกลาง นำข่าวสารต่างๆ ไปบอกแก่คนในชุมชนและนำปัญหาต่างๆ ไปแจ้งส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อประสานขอความร่วมมือพัฒนาหมู่บ้าน ในชุมชนมีคณะกรรมการหมู่บ้าน ที่มีหน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อย บำบัดทุกข์ บำรุงสุขของคนในชุมชน และผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ คือ ผู้นำกลุ่มต่างๆ ผู้นำกลุ่มบ้าน ซึ่งเลือกจากคนในหมู่บ้านมาบริหารจัดการกันเอง มีกลุ่มต่างๆ มากมายที่ดำเนินการบริหารเกี่ยวกับทุนชุมชน ได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มกองทุนน้ำมัน เป็นต้น การบริหารกลุ่มเหล่านี้ต้องใช้ความไว้วางใจ ความซื่อสัตย์ ของคณะกรรมการในการทำงานเป็นอย่างยิ่ง ขณะนี้กลุ่ม องค์กร ที่มีอยู่ทุกกลุ่มได้มีความมั่นคงและเป็นประโยชน์ต่อชุมชน

4.4.7 ศาสนาและประเพณี ศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่มีผู้นับถือส่วนใหญ่ ที่มีคติความเชื่อเรื่องดั้งเดิมและคติความเชื่อทางศาสนาที่พัฒนาสู่การประกอบอาชีพ และวัฒนธรรมทางประเพณี ปฏิบัติในชีวิตประจำวันซึ่งได้ยึดถือปฏิบัติมาตั้งแต่อดีต ประเพณีวัฒนธรรมมีมาจากหลักคำสอนของศาสนาพุทธ เช่น การรักษาศีลอุโบสถ การทำบุญที่วัดในวันธรรมสวนะ ประเพณีตักบาตรพระร้อย ประเพณีสงกรานต์ วันสำคัญทางศาสนา เป็นต้น วัดจึงเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชาวบ้านตลอดมา วันสำคัญต่างๆ ชาวบ้านจะไปวัดเป็นจำนวนมากเพื่อพบปะพูดคุย และร่วมกันสืบทอดวัฒนธรรม

วัดสหราษฎร์บำรุง เป็นวัดตามพุทธศาสนา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งอยู่เลขที่ 41 ถนนสามโลก หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี สร้างเมื่อวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2479 มีเนื้อที่ 10 ไร่ อยู่ริมคลองสระ คลองพระอุดม และถนนสายสามโคก-ลาดหลุมแก้ว

วัดนี้ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2549 ปัจจุบันมีพระปรติวินัย วินัยโร เป็นเจ้าอาวาส ภายในวัดมีอาคารต่างๆ เช่น อุโบสถ กุฏิสงฆ์ ศาลาการเปรียญ ศาลาทำน้ำ ปูชนียวัตถุ มีพระประธานในพระอุโบสถ นามว่า “หลวงพ่อดรยรัตน์” โดยมีการจัดงานประจำปี ปีละ 1 ครั้งในวันขึ้น 12 ค่ำ เดือน 12

4.4.8 ความเชื่อและพิธีกรรม ประชาชนบ้านทางยาวส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ แล้วพัฒนาไปสู่การปฏิบัติจนขยายเป็นประเพณีของชุมชน ความเชื่อของชาวพุทธ มีความเชื่อในเรื่อง การเกิด การตาย เชื่อในกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว และการทำบุญเพื่อเป็นการสะสมบุญ จะส่งผลต่อแก่ผู้ทำบุญแก่ครอบครัว บุตรหลาน ทั้งชาตินี้และชาติหน้า หากทำบุญมากๆ บุญนั้นจะทำให้ผู้ทำบุญได้รับความสุข หากยังเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะสงสาร บุญที่กระทำให้ยังสามารถอุทิศให้แก่สรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ด้วย การตัดบาตรตอนเช้า และการเข้าวัดถือศีลในวันธรรมสวนะยังคงมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง โดยความเชื่อและพิธีกรรม มีดังนี้

1) การพึ่งพา เกื้อกูลกัน ระหว่างพระสงฆ์และฆราวาส ยังมีสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ○ ดังปรากฏในการร่วมกันก่อสร้างถาวรวัตถุในทางพุทธศาสนา ○ และสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ส่วนรวม ศาสนกุศลเหล่านี้จะตกทอดเกิดประโยชน์ต่ออนุชนรุ่นหลัง ซึ่งเห็นได้จาก วัดสหราษฎร์บำรุง มีการก่อสร้างมากมายจนเกือบเต็มพื้นที่วัด ชาวบ้านส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับวัดและพระสงฆ์เป็นอย่างดี มีการทำบุญตักบาตรเป็นประจำ มีพระเทศนาธรรมเป็นประจำ ชาวบ้านทางยาวยังมีความเชื่อเรื่องกรรมและยึดมั่นต่อคำสั่งสอนทางศาสนา ไม่ทะเลาะวิวาท ไม่เบียดเบียน ไม่เอาเปรียบผู้อื่น รักความสงบ โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางทางจิตใจในการพบปะประชุม ลูกบ้าน ทำบุญ และงานพิธีต่างๆ คนสูงอายุส่วนใหญ่เข้ามาฟังธรรมทุกวันพระ มาทำบุญตักบาตร นำอาหารมาทำบุญ ส่วนคนวัยทำงานมาทำบุญตอนเช้าแล้วต้องรีบกลับไปทำงาน แต่หากเป็นวันสำคัญ ได้แก่ วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา จะมีคนมาทำบุญฟังเทศน์เป็นจำนวนมาก และพาบุตรหลานไปวัดด้วย

2) ศาลพระภูมิ ชาวบ้านทางยาวมีความเชื่อว่า ฟ้า ดิน น้ำ ต้นไม้ และอาคารบ้านเรือน มีผีเจ้าที่เจ้าทางปกปักรักษาอยู่ผนวกกับความเชื่อทางศาสนาพุทธและพราหมณ์ ทำให้เกิดการพัฒนาพิธีการอันเชิญเทพารักษ์มาสถิตย์ยังศาล โดยมีพระพรชัยมงคลเป็นเทพารักษ์ โดยทรงสวมชฎาทรงสูง สวมพระภูษาห้อยชายมีสายรุ้ง และสายสังวาลทรงสวมกำไล บั้นเหน่ง และพาหุรัด สวมฉลองพระบาทเชิงงอน พระหัตถ์ซ้ายทรงถืออุ้งเงิน พระหัตถ์ขวาทรงถือพระขรรค์ ปกครองดูแลทะเลสาบบ้านเรือนให้ปลอดภัย และประสบความสำเร็จเป็นสุข ในการตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่ส่วนใหญ่ก็ศึกษาเล่าเรื่องมาจากบรรพบุรุษ คือ ปู่ ตา พ่อ โดยเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์เร้นลับได้ผูกพันในชีวิตแทบทุกคน ศาลพระภูมิเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างหนึ่งที่ใกล้ชิดตัวอันเกิดจากความเชื่อ และความ

ศรัทธา พิธีกรรมจึงต้องมีการกระทำอย่างถูกต้อง การบวงสรวงเช่นสังเวช และการตั้งศาลพระภูมิ เพื่อให้ความเป็นสิริมงคลแก่ผู้อยู่อาศัย ถือเป็นพิธีกรรมแบบโบราณ โดยกระทำเมื่อปลูกบ้านใหม่ หรือย้ายที่อยู่ เพราะเชื่อว่าศาลพระภูมิเจ้าที่ จะปกป้องรักษาคุ้มครองบ้านและบริวารให้อยู่เป็นสุข เจริญรุ่งเรือง การเช่นไหว้บูชา และบนบานศาลกล่าว เพื่อให้ประกอบอาชีพค้าขาย ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร หรือขอให้ทำนามีผลผลิตสูง เมื่อได้รับตามคำบน ก็จะแก้บนด้วยอาหารคาว หวาน ผลไม้ ดอกไม้ ธูปเทียน ผ้าสามสี แต่ไม่นิยมแก้บนด้วยสุรา ปริมาณสิ่งของแก้บนแล้วแต่กำลังทรัพย์ของเจ้าบ้าน โดยการตั้งศาลพระภูมิต้องเป็นบริเวณพื้นดิน มิใช่เป็นบริเวณติดกับพื้นของตัวบ้าน โดยจุดที่ตั้งของศาลพระภูมิต้องไม่มีเงาของตัวบ้านทอดลงมาทับ และควรอยู่ห่างจากบริเวณหน้าบ้าน สิ่งปลูกสร้าง และไม่ควรตั้งศาลให้หันหน้าตรงกับประตูบ้าน การตั้งศาลพระภูมิจะต้องปรึกษาพราหมณ์ผู้ประกอบพิธี โดยเริ่มจากการดูฤกษ์ยามที่ดีของเจ้าบ้านเพื่อให้เกิดความสุข และความเจริญรุ่งเรืองของเจ้าบ้าน ปัจจุบันชาวบ้านทางยาวมีการตั้งศาลพระภูมิทุกครัวเรือน

3) การละเล่นโนเน เป็นการเล่นพื้นบ้านมาในสมัยก่อน โดยเล่นประกอบการทำงาน คือ การโหลกขนมเงิน เพราะขนมเงินเป็นอาหารอย่างหนึ่งของคนไทย ที่นิยมรับประทานในงานบุญ งานแต่งงาน วันเข้าพรรษา วันตรุษสารท ซึ่งการโหลกแป้ง ต้องใช้แรงงานมาก และใช้คนจำนวนมาก ที่สำคัญมักจะเป็นหนุ่มสาวทำให้เกิดการร้อยเรียงเป็นบทกลอน เป็นท่วงทำนองที่มีจังหวะเข้ากับจังหวะของการโหลกขนมเงิน มีการคิดบทร้องเป็นสร้อย มีการคิดกลอนโต้ตอบกัน อย่างสนุกสนานสลับทอดกันมา และกลอนที่ร้องโต้ตอบกัน จะเป็นเสียงเพลงที่คิดกันเป็นกลอนสด เรียกว่าการเล่นโนเน มีหนุ่มสาวล้อมรอบครกคราวละประมาณ 10 คน ใช้ไม้ไผ่โหลก พ่อเพลงแม่เพลงจะร้องแซวกัน จากสี่เสื่อหรือจากชื่อคน เช่น มะไฟสี่เสื่อลาย มะกอกสี่เสื่อดอก และเมื่อพ่อเพลงแม่เพลงร้องแล้ว จะมีลูกคู่ร้องว่า “เอ๊ยยอดเจ้าเอ๊ย ขยายโนเนเอ๊ย โนเน โนเน โนซ่า ไม่รักไม่มาแม่โนเนเอ๊ย” (ชะม้อย ฤทธิ์มังกร, 10 กุมภาพันธ์ 2552) ปัจจุบันสังคมเปลี่ยนไปจากการทำขนมเงิน กลายเป็นการจ้างและการซื้อมาแทนที่ ประเพณีการละเล่นเพลงโนเน จึงเป็นเพียงการแสดงเพื่ออนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านให้มีการสืบทอดเรื่อยมาเท่านั้น

4) ตักบาตรพระร้อย การทำบุญตักบาตรพระร้อย เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมานาน เป็นร้อยๆ ปี การทำบุญตักบาตรพระร้อยของชาวบ้านยังถือเป็นงานสำคัญด้วยเหตุผล 3 ประการ คือ

4.1) เพื่อเป็นการต่ออายุพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบไป

4.2) เพื่อแสดง มุทิตาจิต ยินดีที่บุตรหลานได้บวชเรียนและมีพระภิกษุเพิ่มขึ้น

4.3) เพื่อให้บุตรหลานที่อยู่ห่างไกลกลับบ้านเพื่อมาทำบุญร่วมกันในช่วง

เทศกาลสำคัญของศาสนา

การตัดกบตรพระร้อยจะทำกันในเทศกาลวันออกพรรษาตั้งแต่แรม 1 ค่ำ เดือน 11 เป็นต้นไป พิธีจะเริ่มช่วงเช้า ผู้ร่วมตัดกบตรจะลงเรือ เข้ามาจับกันเป็นพวงต่อกันเป็นแถวยาวไปตามลำน้ำหน้าวัดสหราษฎร์บำรุง พระสงฆ์ก็จะลงเรือตามมารับอาหารตั้งแต่ต้นจนสุดท้าย แต่ปัจจุบันไม่ได้ลงเรือแล้ว มีการตั้งโต๊ะรอบพระอุโบสถและลานวัดและนิมนต์พระมาเป็นร้อยรูปแทน

4.4.9 ด้านเศรษฐกิจ มีรายละเอียด ดังนี้

1) รายได้และค่าใช้จ่ายของครัวเรือน ส่วนใหญ่ได้มาจากภาคการเกษตร ได้แก่ ทำนา ทำสวน ทำไร่ รองลงมา คือ รายได้จากการทำงานรับจ้าง และค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่จะใช้จ่ายเพื่อซื้อวัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตร ได้แก่ ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง น้ำมัน เป็นต้น หากมีอาชีพรับจ้างจะใช้จ่ายไปกับการซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคในครัวเรือน ประชาชนมีรายได้เฉลี่ยต่อปีคนละ 81,536 บาท (ข้อมูลจปฐ. พ.ศ. 2552) ผู้ทำการเกษตร การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ ส่วนใหญ่เป็นที่ดินของตนเอง และมีการเช่าที่ดินอื่นทำการเกษตรทั้งในและนอกพื้นที่ เช่น เช่าที่ดินจากอำเภอบางซ้าย อำเภอบางไทร อำเภอสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น

2) อาชีพ บ้านทางยาวมีน้ำทำการเกษตรตลอดปี ทำให้เกษตรกรมีน้ำใช้ทำอาชีพด้านเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา ทำนา เลี้ยงปลา และมีบางส่วนที่มีอาชีพรับจ้าง

2.1) การทำนาเป็นอาชีพหลัก เพราะสภาพพื้นที่เอื้ออำนวยมีน้ำเพียงพอตลอดปี การทำนาเป็นอาชีพดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตกาล เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านและเทคโนโลยีท้องถิ่นที่ได้สั่งสมและถ่ายทอดประสบการณ์เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่ทั้งตนเองและสิ่งแวดล้อม เพื่อการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ และวิถีชีวิตของชุมชน ปัจจุบันหมู่บ้านทางยาวมีทุนทรัพยากรธรรมชาติมากมายที่ใช้เพื่อการทำนา ได้แก่

2.1.1) การทำนาด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน อดีตอาศัยน้ำฝนและทำนาเพียงครั้งเดียว ใช้แรงคนและสัตว์เป็นส่วนใหญ่ โดยใช้ควายลากคันไถ ลากคราด ลากเลื่อน และนวดข้าว วิธีการทำนาในอดีตมีวิธีการจัดการให้ทันเวลา เพื่อไม่ให้ผลผลิตเสียหาย เมื่อมีงานที่มากกว่ากำลังคนในครอบครัว ไม่สามารถทำได้ทันเวลา ชาวนาจะใช้วิธี “ลงแขก” ให้เพื่อนบ้านมาช่วยเหลือขอแรงให้ช่วย ไม่ต้องตอบแทนกัน เจ้าของนาเพียงจัดหาอาหารมาไว้เลี้ยงแขก และอีกวิธีเรียกว่า “แขกลงแรง” เมื่อถึงคราวงานของคนอื่นที่เคยมาช่วยตน ก็จะต้องไปช่วยเขาเป็นการตอบแทนกัน

2.1.2) การทำนาปีละ 2 ครั้ง ในพื้นที่มีคลองกักเก็บน้ำไว้ใช้ตลอดปี พื้นที่นาจะอยู่ไม่ไกลจากหมู่บ้าน นอกจากชาวนาจะทำนาที่ของตนเองในหมู่บ้านแล้ว ยังมีการเช่าจากนายทุน ในอำเภอบางซ้าย อำเภอสนา และอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา การทำนาปัจจุบันต้องมีทุนสำหรับซื้อปุ๋ย เชื้อยา ค่าน้ำมัน และจ้างแรงงานจากหมู่บ้านหรือลูกหลาน

2.2) การทำสวน ชาวบ้านบางส่วนได้ประกอบอาชีพทำสวนเพื่อบริโภคและส่งขาย พืชที่นิยมปลูก ได้แก่ มะพร้าว มะม่วง กล้าย มีรายได้หมุนเวียนทั้งปีเป็นรายได้เสริม โดยส่วนใหญ่ทำสวนบริเวณพื้นที่หลังบ้าน ช้างบ้าน เพื่อสะดวกต่อการดูแลรักษา และให้ร่มเงาเกิดความร้อนบริเวณบ้าน อีกทั้งยังมีการขุดบ่อเลี้ยงปลาบริเวณบ้าน นิยมเลี้ยงปลาเบญจพันธุ์ ที่ไม่ต้องให้อาหาร การขุดบ่อเลี้ยงปลาอีกประการหนึ่ง คือ การเลี้ยงปลาควัก ควบคู่กับการเลี้ยงไก่ โดยพ่อค้าเข้ามาซื้อถึงที่ มีการนำอาหารสัตว์มาให้ก่อน ทำให้ประชาชนมีรายได้ทั้งปี

2.3) อาชีพรับจ้าง ประชาชนที่ไม่มีพื้นที่ทำนาจะมีอาชีพรับจ้างทั่วไป หรือหากมีพื้นที่ทำนาที่พ่อแม่ดูแลได้ ลูกหลานก็จะออกรับจ้างทำให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้น เพราะชาวบ้านทางยาวเป็นคนขยันทำมาหากิน ทุกครอบครัวมีงานทำ ทำให้เกิดรายได้เข้าชุมชนลดการเกิดปัญหาต่างๆ จากการจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) พ.ศ. 2552 บ้านทางยาวมีรายได้เฉลี่ยคนละ 81,536 บาทต่อปี

4.4.10 ด้านกิจกรรมในชุมชน บ้านทางยาวมีการดำเนินกิจกรรมในชุมชน ดังนี้

1) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านทางยาว จัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 2540 สมาชิกเริ่มแรกจำนวน 18 คน ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 110 คน ประธานคนแรกคือ นายลำเจียก ดิบริสุทธิ สมาชิกจะส่งสัจจะที่บ้านของประธานทุกวันที่ 30 ของเดือนพร้อมก็นำเงินฝากธนาคาร และทุกวันที่ 5 ของเดือนจะปล่อยให้สมาชิกได้กู้ยืม การกู้เงินส่วนใหญ่จะกู้ยืมไปในการประกอบอาชีพ โดยมีกติกาว่าจะให้สมาชิกกู้ได้ก็ต่อเมื่อเป็นสมาชิกไม่น้อยกว่า 6 เดือนถ้ามีสัจจะ 10,000 บาทสามารถกู้ได้ 15,000 บาท มีคนค้ำประกัน 2 คน ปัจจุบันกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านทางยาวมีเงิน 1,100,000 บาท มีการปันผลให้สมาชิกทุกปีโดยให้ดอกเบ็ยร้อยละ 6 ต่อปี

2) กลุ่มกองทุนน้ำมัน จัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 2550 โดยใช้งบประมาณจากโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้าน (SML) จำนวน 250,000 บาท จากการจัดทำเวทีประชาคมหมู่บ้านว่าต้องการจัดทำโครงการกองทุนน้ำมันเพราะคนในหมู่บ้านประกอบอาชีพการทำนา ต้องใช้น้ำมันในการสูบน้ำ วิดน้ำ ใช้เครื่องยนต์ในด้านการเกษตร ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 62 คนสมาชิกกู้ยืมได้คนละ 4,000 บาท โดยออกเป็นตั๋วไปซื้อน้ำมันที่ปั้มน้ำมันบางจาก (สามโลก) และใช้เงินคืนภายใน 6 เดือน ดอกเบ็ยร้อยละ 0.50 บาทต่อเดือน ต่อมาได้อนุมัติให้สมาชิกยืมเป็นเงิน ไปซื้อน้ำมันตามความต้องการ ปัจจุบันสมาชิกยืมได้รายละ 4,500 บาท สัณญญา 6 เดือน โดยครั้งต่อไปส่งใช้คืนเงินต้นพร้อมดอกเบ็ยเป็นเงิน 4,635 บาท

3) กลุ่มเลี้ยงเป็ดไข่เพื่อการออมเมื่อ พ.ศ. 2551 ชุมชนได้รับงบประมาณจากยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข พ.ศ. 2551 จำนวน 210,000 บาท เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และสร้างระบบการออมแก่ครัวเรือน สามารถดำรงชีวิตได้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โครงการนี้ผ่านการ

ประชาคมและบรรจู่ในแผนชุมชน ของบ้านทางยาว เป็นความต้องการของชุมชนมีสมาชิกจำนวน 80 คน คณะกรรมการได้ซื้อเปิดไข่ให้สมาชิกครัวเรือนละ 20 ตัว เลี้ยงประมาณ 2 เดือน เปิดจะไข่ สมาชิกจะต้องมีการอมฟากสักจะเดือนละ 150 บาท สมาชิกทุกคนต้องมาพบกันทุกวันที่ 5 ของเดือน เพื่อประชุมและส่งเงินสักจะ เงินกองทุนปัจจุบันมีจำนวน 64,693 บาท การเลี้ยงเปิดสมาชิกจะนำไปเปิดไปเลี้ยงกันเอง บางคนกั้นคอกไว้บริเวณบ้านหรือไม่กี่เลี้ยงชายฝั่งคลองสระนางสมจิตร พันธุ์ ผัก บอกว่าได้เปิดมาเลี้ยง 20 ตัว ไข่วันละ 15 - 20 ฟองๆ ละ 3 บาท หลังจากเหลือกินแล้วจะรวบรวมไปขาย 2 - 3 วัน โดยนำไปฟากขายที่ร้านค้าเพื่อเพิ่มรายได้ และนายสำรวจ ชูทรัพย์ เล่าว่าการเลี้ยงเปิดจะปล่อยเปิดตามธรรมชาติ และการให้ข้าวเปลือก ซึ่งเป็นอาหารเปิด จะออกไข่วันละ 15-20 ฟองเปิดที่เลี้ยงไข่จะมีคุณภาพจากเมื่อกะเทาะเปลือกไข่เปิดออก ไข่แดงไข่ไม่จิ้มพื้นจิ้มลงที่ไข่แดง ไข่ไม่จิ้มพื้นจะไม่ล้นจะตั้งตรงแสดงว่าไข่มีคุณภาพ ส่วนครัวเรือนที่มีอาชีพรับจ้างจะเลี้ยงเปิดไว้บริเวณบ้านหรือฟากให้เด็กหรือคนแก่เลี้ยง เมื่อเปิดไข่จะเก็บไว้กินเพื่อลดรายจ่ายในการซื้ออาหาร

4) กลุ่มผลิตข้าวมอลต์ ประชาชนร้อยละ 90 ในหมู่บ้านประกอบอาชีพการเกษตร โดยการทำนา ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ ผู้นำหมู่บ้านจึงได้จัดประชุมประชาคมเพื่อระดมความคิด และหาแนวทางแก้ไขปัญหา โดยวิเคราะห์ได้ว่า ประชาชนส่วนใหญ่เริ่มสนใจดูแลสุขภาพของตน นิยมรับประทานอาหารที่ให้ประโยชน์มีคุณค่าสารอาหารสูง ได้แก่ ข้าว ที่มีคุณค่าทางอาหารแก้โรคเหน็บชา ช่วยการขับถ่าย เป็นต้น ที่ประชุมจึงคิดเพิ่มมูลค่าราคาข้าวและพัฒนาให้มีคุณภาพดีขึ้น เมื่อผู้ใหญ่บ้านได้ประสานขอความร่วมมือและขอรับการสนับสนุนจากภาครัฐให้เข้ามาช่วยเหลือ มหาวิทยาลัยรังสิตก็มีโครงการทำข้าวมอลต์ และองค์การบริหารส่วนตำบลคลองควาย ได้เชิญตัวแทนของหมู่บ้าน ในตำบลคลองควาย เข้าร่วมประชุมเพื่อหาผู้สนใจในการทดลองวิจัย และหาแหล่งวัตถุดิบในการผลิตข้าวมอลต์ ทำให้ผู้นำชุมชนบ้านทางยาวให้ความสนใจในกิจกรรมจึงขอเข้าร่วมโครงการข้าวมอลต์ในครั้งนี้ การดำเนินงานโครงการผลิตข้าวมอลต์ เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2548 โดยมหาวิทยาลัยรังสิตร่วมกับผู้นำชุมชนได้ใช้เวลาทดลองวิจัยทำข้าวมอลต์ ซึ่งมีการทดลองทดลองถูกกันเป็นระยะเวลาานพอสมควรกว่าจะประสบความสำเร็จ วัตถุดิบที่ใช้ คือ ข้าวพันธุ์ปทุมธานี 1 และข้าวหอมมะลิเป็นวัตถุดิบสำหรับผลิตข้าวมอลต์ การผลิตข้าวมอลต์ ออกจำหน่าย กลุ่มประสบปัญหาไม่มีทุนในการซื้อข้าวเปลือก ซึ่งเป็นวัสดุในการผลิตจึงได้นำปัญหานี้เข้าบรรจู่ไว้ในแผนชุมชน “โครงการจัดซื้อข้าวเปลือกชุมชน” งบประมาณ 250,000 บาท จากโครงการชุมชนพอเพียง (SML) พ.ศ. 2552

ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผลิตข้าวมอลต์ นอกจากข้าวออกแล้ว กลุ่มยังมีการแปรรูปข้าวมอลต์เป็น โจ๊ก อีกผลิตภัณฑ์หนึ่งมีตลาดจำหน่าย ได้แก่ ศูนย์การค้าเดอะมอลล์ ตลาด อ.ต.ก. และตลาดประชานิเวศน์ เป็นต้น ภายได้ซื้อผลิตภัณฑ์ “ซันออไรซา” (Sunoryza) และได้จดทะเบียน

เป็นวิสาหกิจชุมชนในนามกลุ่มเกษตรเฉลิมพระเกียรติบ้านทางยาว และได้ส่งเข้าคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ปี พ.ศ. 2551 ได้ระดับห้าดาว

5) กองทุนหมู่บ้านบ้านทางยาว เป็นโครงการที่ได้รับมาจากโครงการกองทุนหมู่บ้านหนึ่งล้านบาท ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 135 คน มีคณะกรรมการจำนวน 9 คน แบ่งเป็นชาย 3 คน หญิง 6 คน มีนายเดชา เครือโชติ เป็นประธานกองทุน การสมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิกจะต้องมีการฝากเงินสัจจะคนละ 100 บาทต่อเดือน โดยจะมีการเก็บเงินสัจจะทุกวันที่ 5 ของทุกเดือน ในช่วงเวลา 08.00 -12.00 น. ณ ที่ทำการกองทุน สมาชิกส่วนใหญ่จะรู้บทบาทหน้าที่ของตนเอง และจะนำเงินฝากสัจจะมาชำระด้วยตนเองหรือฝากลูกหลานมาชำระ โดยมีคณะกรรมการที่รับหน้าที่รับชำระเงินจะมาปฏิบัติหน้าที่โดยพร้อมเพรียงกัน หลังจากรับชำระเงินเสร็จสิ้นก็จะให้เหรียญของกองทุนจะนำเงินฝากธนาคารทันทีไม่มีการนำเงินเก็บไว้ข้ามวัน

การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านบ้านทางยาว มีการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมใช้หลักประชาธิปไตยในการบริหารงานไม่ว่าจะเป็นประธาน กรรมการ สมาชิก ทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การตัดสินใจในเรื่องต่างๆ จะจัดให้มีการประชุมทุกครั้งเพื่อขอมติจากสมาชิกบางครั้งการเรียกประชุมสมาชิกจะพบปัญหาอยู่บ้าง การเรียกประชุมนั้นต้องเรียกวันอาทิตย์ โดยจะออกหนังสือให้กับสมาชิกได้ทราบทุกครั้ง การแก้ไขปัญหาการเรียกประชุมนั้นคณะกรรมการได้เรียกประชุมสมาชิกในวันที่มีการปล่อยเงินกู้แต่ละงวด เพราะการปล่อยเงินกู้แต่ละครั้งจะมีสมาชิกเข้าร่วมประชุมจำนวนมาก โดยมีการปล่อยกู้ปีละ 1 ครั้ง การประชุมจะมีการแสดงบัญชีการเงินทุกครั้ง เพื่อให้สมาชิกได้ทราบความเคลื่อนไหว และความก้าวหน้าของกองทุน

สมาชิกของกองทุนหมู่บ้านมีความต้องการที่จะกู้เงินจากกองทุนเพราะมีดอกเบียเพียงร้อยละ 6 ต่อปี จึงทำให้สมาชิกสนใจในการกู้เงินเพื่อนำไปใช้ในการประกอบอาชีพของตน การชำระคืนมีระยะเวลา 1 ปี จึงทำให้การเก็บเงินชำระคืน สอดคล้องกับการประกอบอาชีพส่วนใหญ่ของสมาชิกที่มีรายได้จากผลผลิตด้านการเกษตรปีละครั้ง สมาชิกจึงจะมีเงินมาชำระคืนได้ และไม่มีหนี้ค้ำชำระ กองทุนหมู่บ้านบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ได้นำผลกำไรจากดอกเบียในการปล่อยเงินกู้ให้กับสมาชิก จัดสรรตามอัตราส่วนร้อยละเพื่อปันผลให้ผู้กู้เงิน ค่าตอบแทนคณะกรรมการเป็นเงิน ประกันความเสี่ยงของกองทุน เงินสมทบกองทุน สวัสดิการ และทุนการศึกษา ในส่วนสวัสดิการได้ใช้ในการช่วยเหลือเป็นเงินฉาบปกิจศพฯ ละ 500 บาท พวงหรีดเคารพศพ และให้ทุนการศึกษากับบุตรหลานของสมาชิกประจำทุกปี ในส่วนของการสนับสนุนการทำนุบำรุงสงฆ์ก็ให้ความสำคัญโดยนำเงินส่วนหนึ่งไปถวายวัดสหราษฎร์บำรุง เพื่อใช้ในการทำนุบำรุงศาสนา

6) กองทุนแม่ของแผ่นดิน โครงการกองทุนแม่ของแผ่นดินเป็นโครงการที่สถาบันพระมหากษัตริย์ทรงเห็นภัยของยาเสพติดที่เพิ่มความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ เป็นเหตุให้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ มอบให้ชุมชนเพื่อเป็นขวัญกำลังใจในการต่อสู้กับยาเสพติดของกลุ่มพลังมวลชนพลังแผ่นดินที่อาสาต่อสู้กับยาเสพติด โดยมีพระราชประสงค์ที่จะให้นำไปใช้ประโยชน์ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในหมู่บ้าน ซึ่งพระองค์ทรงเป็นแม่ของแผ่นดินที่มีต่อพสกนิกรชาวไทยและเป็นมงคลสูงสุด สิ่งที่พระราชทานนี้บังเกิดผลเพิ่มพูนอย่างไม่ให้มีวันหมดสิ้น เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนให้กลับคืนสู่ความเข้มแข็ง สามารถต่อสู้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างมั่นคง หมู่บ้านที่ได้รับพระราชทานกองทุนแม่ของแผ่นดินต้องเป็นหมู่บ้านที่พัฒนาเป็นตัวอย่าง ผ่านกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของหมู่บ้าน มีความพร้อมของคนในชุมชน สนับสนุนกิจกรรมในชุมชนที่แสดงถึงการพึ่งพาตนเองของชุมชน มีความกระตือรือร้นในการพัฒนาชุมชนตนเองให้เจริญก้าวหน้า (คู่มือการขับเคลื่อนการป้องกันยาเสพติด, 2550) เมื่อ พ.ศ. 2551 บ้านทางยาวได้รับคัดเลือกเป็นหมู่บ้านในโครงการกองทุนแม่ของแผ่นดินหลังได้รับพระราชทานทรัพย์เป็นเงินขวัญถุง เมื่อวันที่ 29 กันยายน 2551 ผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นผู้แทนเข้าร่วมพิธีรับพระราชทานเงินขวัญถุงกองทุนแม่ของแผ่นดิน ณ อิมแพ็คเมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี โดยมี ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี เสด็จเป็นองค์ประธาน เมื่อได้รับเงินขวัญถุงกองทุนแม่ของแผ่นดินแล้ว มีการประชุมคณะกรรมการเพื่อประชาสัมพันธ์ให้คนในหมู่บ้านได้เป็นขวัญและกำลังใจ โดยประชาชนในหมู่บ้านได้ร่วมสมทบเพิ่มกองทุนได้ต่อยอดเงินกองทุนให้เพิ่มมากขึ้น ปัจจุบันได้มีกิจกรรมเพื่อป้องกันแก้ไขปัญหาเสพติดแก่เยาวชน คือ กิจกรรมรักษาสืบทอดวัฒนธรรมแก่เยาวชนด้วยการฝึกสอนลูกแก่เยาวชน ทุกวันเสาร์ ขณะนี้มีเยาวชนเข้าร่วมโครงการ จำนวน 100 คน เยาวชนที่ได้รับการฝึกสอนสามารถนำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพหารายได้เพิ่มขึ้น และในวันเสาร์ช่วงเวลาที่ว่างจะมีการสอนกีฬาให้แก่เยาวชนเพื่อใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และลดปัญหาเสพติด

4.4.11 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นสมบัติที่มีค่าอย่างยิ่งสำหรับมนุษย์ การดูแลรักษาและการจัดการทรัพยากรอย่างมีคุณค่าเกิดประโยชน์ต่อชุมชนย่อมส่งผลให้ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข บ้านทางยาว มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำและคลองไหลผ่าน ทำให้มีความเหมาะสมสำหรับการทำการเกษตร มีทรัพยากรดินและความสมดุลของพื้นที่ทำการเกษตรสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างสมบูรณ์ ในพื้นที่มีลำคลองไหลผ่าน 3 สาย คือ คลองพระอุดม คลองสระ และคลองควาย ประชาชนใช้ประโยชน์จากน้ำในลำคลองเพื่อการเพาะปลูก การอุปโภค บริโภค และเลี้ยงสัตว์ นอกจากนั้นยังมีการทำเขื่อนกักเก็บน้ำไม่ให้น้ำท่วมในฤดูที่มีน้ำมาก ชาวบ้านทางยาวทำนาปีละ 2 ครั้ง (นาปรังและนาหว่านน้ำตาม) และการทำการเกษตรตลอดปี โดยอาศัยการจ้างแรงงานในการนิตยา วิชา น้ำ หว่านปุ๋ย เป็นต้น ทำให้ต้องมีการจ้างแรงงานและมีงานทำตลอดทั้งปี

โดยมีรายได้วันละ 250–300 บาท และชุมชนได้อาศัยแหล่งน้ำเป็นแหล่งอาหารของคนและสัตว์ มาตลอดจนถึงปัจจุบัน สำหรับการใช้น้ำประปาจากทรัพยากรธรรมชาติ มีดังนี้

1) การใช้น้ำประปาจากที่ดินส่วนใหญ่ใช้เป็นพื้นที่ทำนาข้าว ทำไร่นาสวนผสม ปลูกพืชสวน และขุดบ่อเลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ ชาวบ้านส่วนใหญ่จะสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยในบริเวณริมคลอง 2 ฝั่ง ทำให้เกิดวิถีชีวิตในชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับน้ำ และที่นิยมปลูกสร้างบ้านเรือนบริเวณริมคลองหรือบ้านเรือนที่มีใต้ถุนสูงเพราะจะช่วยทำให้ได้รับลมธรรมชาติมีอากาศปลอดโปร่ง เย็นสบายและไม่ให้น้ำท่วม โดยชาวบ้านจะกั้นเป็นกระชังปลา เลี้ยงเป็ด และปลูกพืชผักสวนครัวไว้บริเวณริมคลองสำหรับใช้เป็นอาหารและแจกจ่ายเพื่อนบ้านใกล้เคียง บริเวณบ้านจะมีการปลูกไม้ผล ได้แก่ มะม่วง มะพร้าว ก้อย เป็นต้น โดยปลูกไว้กินและขาย และทำให้บริเวณบ้านร่มรื่นเย็นสบาย นอกจากนี้สภาพพื้นที่หมู่บ้านมีความร่มรื่น อากาศบริสุทธิ์ มีทุ่งนาที่สวยงาม และชุมชนยังมีวิถีชีวิตแบบชุมชนชนบทอยู่จนถึงปัจจุบันนี้

2) ปัญหาการใช้ที่ดิน เป็นการนำดินออกจากพื้นที่เพื่อขาย รับถมพื้นที่ ทำให้เกิดบ่อดินเป็นความสูญเสียทรัพยากรดินตามธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อการทำการเกษตร และก่อให้เกิดปัญหาทรบทรทุกดินวังเร็วเกิดฝุ่นละออง ฝุ่นควัน มลพิษในชุมชน ซึ่งอาจทำให้เกิดอุบัติเหตุได้ ปัญหาอีกประการหนึ่ง เป็นปัญหาที่ประชาชนยังขาดความรู้ด้านสุขอนามัย และด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน โดยยังมีการทิ้งขยะลงลำคลองขาดการดูแลเรื่องการปล่อยน้ำเสียน้ำทิ้งจากชุมชน ซึ่งน้ำทิ้งมีการปนเปื้อนของเศษอาหารและของเสียต่างๆ ส่งผลให้ผักตบชวาซึ่งเป็นวัชพืชน้ำเจริญเติบโตและมีปริมาณเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว กลายเป็นสิ่งกีดขวางการระบายน้ำในพื้นที่ ทำให้คุณภาพน้ำใช้และน้ำทางการเกษตรเสียหาย เมื่อมีผักตบชวามากก็จะมีการใช้สารเคมีกำจัดผักตบชวาตามมาส่งผลให้น้ำมีการปนเปื้อนสารเคมีเป็นอันตรายต่อคนและสิ่งมีชีวิตอื่นด้วย ปัจจุบันผู้นำชุมชนได้พยายามประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจให้แก่ชุมชนบริเวณใกล้เคียงได้ช่วยกันดูแลรักษาและพัฒนาสภาพแวดล้อมให้เหลือไว้ถึงรุ่นลูกหลานสืบไป

3) การคมนาคม มีความสะดวกสบาย มีเส้นทางติดต่อบ้านทางยาว 3 เส้นทาง โดยเชื่อมถึงอำเภอสามโคก อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี อำเภอเสนา และอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำให้ชุมชนสะดวกในการติดต่อและการเดินทางเข้าออกหมู่บ้าน ถนนส่วนใหญ่เป็นถนนลาดยาง แต่มีการปรับปรุงบ่อยครั้งเนื่องจากทรบทรทุกดินทำให้สภาพผิวถนนชำรุดทรุดโทรมในบางช่วงซึ่งเป็นปัญหาต่อการคมนาคมของหมู่บ้าน

4.4.12 ด้านการศึกษา บ้านทางยาว มีโรงเรียน 1 แห่ง คือ โรงเรียนวัดสหราษฎร์บำรุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานีเขต 1 เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลจนถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เขตพื้นที่บริการ ได้แก่ หมู่ที่ 7 และหมู่ที่ 8 บ้านทางยาว แต่เดิมโรงเรียนแห่งนี้

เป็นโรงเรียนประชาบาล เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2481 ปัจจุบันมีอาคารแบบ สปข. 105/29 จำนวน 4 หลัง ส้วม 1 หลัง (4 ห้อง) ส่วนอาคารอเนกประสงค์ชำรุดจำนวน 1 หลัง โรงเรียนมีพื้นที่ประมาณ 4 ไร่ ปัจจุบันมีนักเรียน 68 คน มีครู 3 คน มีครูจ้างสอน 1 คน วิทยากรช่วยสอนเป็นพระ 1 รูป และประชาชนในชุมชน 3 คน การเรียนการสอนของโรงเรียนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับภายนอกโรงเรียนเพื่อให้นักเรียนได้มีพัฒนาการและเสริมสร้างประสบการณ์ ได้แก่ วัดไผ่ล้อม วัดเจดีย์หอย ห้องวิทยาศาสตร์ ห้องสื่อ ห้องสมุด ห้องสหกรณ์ ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องดนตรี นอกจากนี้ยังมีปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำหมู่บ้าน ได้ให้ความรู้แก่นักเรียน ได้แก่

- 1) พระประดิษฐ์ วิมลโร เจ้าอาวาสวัดสหราษฎร์บำรุง ให้ความรู้เรื่องศาสนา
- 2) พระสงกรานต์ มีปรมโม พระวัดสหราษฎร์บำรุง ให้ความรู้เรื่องศาสนา ศิลปะ
- 3) นายขอนแก่น ประมวล ศิษยาภิบาลคริสตจักรปทุมธานี ให้ความรู้เรื่องดนตรี
- 4) นางมารีญา ประมวล คริสตจักรปทุมธานี ให้ความรู้เรื่องดนตรี
- 5) นายโอภาส อุ่นเอม ศูนย์วัฒนธรรมแห่งชาติ ให้ความรู้เรื่องกลองยาว ลิเก
- 6) เจ้าหน้าที่บริษัท รอยเตอร์ซอฟต์แวร์ (ประเทศไทย) จำกัด ให้ความรู้เรื่องกีฬา และคอมพิวเตอร์
- 7) นางอำไพ ยินดีวรรณ แม่บ้าน ให้ความรู้เรื่องการทำอาหาร การเกษตร
- 8) เจ้าหน้าที่ตำรวจ สภ. สามโคก ให้ความรู้เรื่องจราจร และยาเสพติด

การส่งบุตรหลานเข้าเรียน ชาวบ้านนิยมให้บุตรหลานเข้าศึกษาในโรงเรียนวัดสหราษฎร์บำรุง เมื่อจบการศึกษาระดับประถมศึกษาแล้ว ได้ส่งให้บุตรหลานเข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนเตรียมอุดมมถมน้อมเกล้า เป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 2 กิโลเมตร เนื่องจากการเดินทางสะดวก ง่ายต่อการดูแล สามารถควบคุมเวลาการเดินทางจากบ้านถึงโรงเรียนได้ และไม่เสียค่าใช้จ่ายมาก มีเพียงบางครอบครัวที่ส่งลูกหลานไปเรียนต่อในอำเภอหรือจังหวัด แต่เมื่อจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาแล้ว จะให้ลูกไปเรียนต่อสายอาชีพหรือให้ออกมาช่วยงานในครอบครัวหรือออกมารับจ้างในหมู่บ้าน ระดับการศึกษาของประชาชนในหมู่บ้านทางยาวส่วนใหญ่จบชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลายตามลำดับ

4.4.13 ด้านสาธารณสุข มีทั้งการแพทย์แผนปัจจุบันและแพทย์แผนไทย ดังนี้

- 1) การแพทย์แผนปัจจุบันตำบลคลองควาย มีหน่วยงานรับผิดชอบด้านสาธารณสุข จำนวน 2 หน่วย ประกอบด้วย สถานีอนามัยตำบลคลองควายรับผิดชอบพื้นที่ หมู่ที่ 1-7 และสถานีอนามัยตำบลบางเตยรับผิดชอบ พื้นที่ หมู่ที่ 8 มีประชากร ตามข้อมูล จปฐ. พ.ศ. 2551 จำนวน 188 ครัวเรือน ประชากร 815 ราย มีเจ้าหน้าที่สาธารณสุข จำนวน 3 ท่าน คิดเป็นสัดส่วน เฉพาะหมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย เท่ากับ 1:271 โรคที่เป็นปัญหาสำคัญ 5 อันดับแรก คือ 1)

โรคระบบทางเดินหายใจ 2) โรคเบาหวาน/ความดันโลหิตสูง 3) โรคระบบไหลเวียนโลหิต 4) โรคผิวหนัง และ 5) ใช้ไม่ทราบสาเหตุ สถานื่อนามัยได้ดำเนินงานด้านการส่งเสริมสุขภาพร่วมกับอาสาสมัครสาธารณสุขในพื้นที่ตำบล จำนวน 44 ราย ประกอบด้วย อสม. ชาย 11 คน อสม. หญิง 33 คน โดยร้อยละ 99.01 ของประชากรมีหลักประกันสุขภาพ และประชากรร้อยละ 67.09 ใช้สิทธิประกันสุขภาพถ้วนหน้า รองลงมาเป็นสิทธิประกันสังคม และสิทธิข้าราชการตามลำดับ ผู้สูงอายุที่มีอาชีพทำนา เมื่อมีอาการปวดเมื่อยข้อกระดูกจะมาหมอที่สถานอนามัย มีบางส่วนที่ไปโรงพยาบาลในจังหวัด มีจำนวนน้อยที่ไปหาหมอกlinikเอกชน ขณะนี้มีโรคที่พบใหม่จากผู้ที่มาอาชีพรับจ้างทำนา โดยรับจ้างหว่านปุ๋ย ถีดยาฆ่าแมลง จะมีอาการมึนงง ตัวชา อ่อนเพลีย ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาภายหลัง ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านได้ประชุมหาแนวแก้ไข โดยให้ลดการใช้ปุ๋ยเคมี และยาฆ่าแมลงลงหันมาทำปุ๋ยหมัก มีการจัดที่ดินให้ปลูกผักปลอดสารพิษ โดยทำร่วมกันประมาณ 10 ไร่ ขณะนี้ได้ดำเนินการบ้างแล้ว มีการปลูกผักกระเฉด ผักบุ้ง ถั่วฝักยาว มีผลผลิตนำออกจำหน่ายทุกวัน

2) การรักษาด้วยการแพทย์แผนโบราณ เมื่อสมัยก่อนประมาณ 50 ปี ครูเลี่ยม เครือโชติ ได้นำสมุนไพรมาใช้รักษาอาการปวดเมื่อย ปวดกระดูก จับเส้น พร้อมกับมีคาถาที่ใช้ น้ำมันพนั้รักษาโรคตาแดง โรคทางทุม โรคงูสวัด ซึ่งปัจจุบัน นายโถม เครือโชติ เป็นบุตรของครูเลี่ยม เครือโชติ ได้สืบทอดการใช้สมุนไพรรักษาแบบโบราณดังกล่าว ประชาชนบ้านทางยาวส่วนมากมีอายุยืนประมาณ 90 ปี และคนเหล่านี้ออกกำลังกายจากการทำงาน กินอาหารที่ตนเองปลูก เข้าวัดฟังธรรมเพื่อให้มีจิตใจแจ่มใสทำให้สุขภาพแข็งแรง

บทที่ 5

การจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว

การจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว ได้ศึกษากระบวนการจัดทำแผนชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นผู้นำแบบทางการและไม่เป็นทางการ การวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของกระบวนการจัดทำแผนชุมชน โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง และการสังเกตการปฏิบัติของชุมชน ในบทนี้จึงได้เสนอผลที่ได้รับจากการศึกษาการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาวตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. กระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว
2. กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านทางยาว
3. ปัญหาและอุปสรรคของการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว

5.1 กระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว

ประกอบด้วยกระบวนการทั้งสิ้น 2 กระบวนการ ได้แก่ กระบวนการเตรียมการ มีทั้งสิ้น 6 ขั้นตอน กระบวนการจัดทำแผนชุมชนมีทั้งสิ้น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. กระบวนการเตรียมการ มีการเตรียมความพร้อมชุมชน การจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ได้เริ่มดำเนินการประชาคมหมู่บ้าน โดยผู้นำชุมชน คือ ผู้ใหญ่บ้านและทีมงาน ประกอบด้วย ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำกลุ่มองค์กรต่างๆ ผู้นำกลุ่มบ้าน เพื่อให้เกิดการพัฒนาและความเจริญก้าวหน้าของหมู่บ้าน แก้ไขปัญหาและความต้องการของประชาชน ให้ประชาชนมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาหมู่บ้านของตนเอง จึงมี การจัดเวทีประชาคมเกิดขึ้นเป็นประจำและมองทิศทางการพัฒนาหมู่บ้านในแต่ละด้าน ตามความสามารถของชุมชนเพื่อเป็นรากฐานของชุมชนเข้มแข็ง ความสามารถในการบริหารจัดการของชุมชน ในลักษณะการพึ่งพาช่วยเหลือตนเองในการแก้ไขปัญหาส่วนรวมและปัญหาส่วนตัว เพื่อแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรมให้แก่คนในชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดระบบบริหารจัดการชุมชน การวางแผนชุมชน ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลชุมชน สภาพปัญหาของชุมชน เพื่อให้ประชาชนในชุมชนสามารถนำทรัพยากรที่มีในชุมชนทั้งทุนทางธรรมชาติและทุนทางสังคมมาเป็นเป้าหมายในการร่วมกันกำหนด

ทิศทาง แนวทางการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยดำเนินการดังนี้

1) การประชุมกลุ่มบ้าน ผู้นำหมู่บ้านมีความสำคัญในการผลักดันการแก้ไขปัญหาและความต้องการของประชาชน โดยผู้นำหมู่บ้านเป็นผู้ที่ได้รับการคัดเลือกมาจากประชาชนในหมู่บ้าน ที่มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีศีลธรรม น่าเชื่อถือ และได้รับการไว้วางใจจากประชาชน จึงทำให้การพัฒนาหมู่บ้านมีการแบ่งความรับผิดชอบของผู้นำไว้แต่ละกลุ่มบ้านอย่างชัดเจน โดยผู้นำกลุ่มบ้านจะไปสอบถามปัญหาความต้องการและประชุมเฉพาะแต่ละกลุ่มบ้าน เพื่อนำปัญหาและความต้องการนำเสนอต่อที่ประชุมประชาคม บ้านทางยาว ได้แบ่งกลุ่มบ้าน ออกเป็น 7 กลุ่มบ้าน ดังนี้

- 1.1) กลุ่มบ้านหน้าวัด
- 1.2) กลุ่มบ้านหลังวัด
- 1.3) กลุ่มบ้านผู้ช่วย
- 1.4) กลุ่มบ้านติดเนียร
- 1.5) กลุ่มบ้านยายตุ้
- 1.6) กลุ่มบ้านผู้ใหญ่เือก
- 1.7) กลุ่มบ้านตายนต์

2) การเตรียมผู้นำหมู่บ้าน ผู้นำชุมชนมีทั้งเป็นแบบทางการในตำแหน่ง ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน และแบบไม่เป็นทางการได้แก่ พระภิกษุ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโส ผู้นำกลุ่มองค์กรในหมู่บ้าน ได้แก่

2.1) นายเดชา เกรือโชติ	ผู้ใหญ่บ้าน
2.2) นายสมศักดิ์ น้าศรี	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
2.3) นายประเทือง ทนทะนาน	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
2.4) นายสุทธิ พักต์เพียงจันทร์	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
2.5) นายสำรวย พันธุ์ฝัก	ผู้นำหมู่บ้าน
2.6) นายสำรวย ชูทรัพย์	ผู้นำหมู่บ้าน
2.7) นายวิฒนะ โภชะ	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
2.8) นางฟ่องทรัพย์ สุขสุแพทย์	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
2.9) นางอำไพ โภชะ	อาสาสมัคร
2.10) นายสมจิตร ถิ่นพ่ายพ	อาสาสมัคร
2.11) นายเจิม ถิ่นพ่ายพ	อาสาสมัคร
2.12) นายสน วงศ์ราตรี	ผู้นำกลุ่ม

2.13) นางวันเพ็ญ อุ่มญาติ อาสาสมัคร

2.14) นายสาย วันเพ็ญ ผู้นำกลุ่ม

2.15) นายสมจิตร เป็งทา อาสาสมัคร

2.16) เจ้าอาวาสวัดสหราษฎร์บำรุง

ผู้นำชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกโดยประชาชนในชุมชน ที่เห็นว่าเป็นคนที่ซื่อสัตย์ ตั้งใจทำงาน มีความรับผิดชอบ น่าเชื่อถือ และมีศีลธรรม พบว่าผู้ได้รับการคัดเลือกเป็นคนที่หมู่บ้านตั้งแต่เกิดและเป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาหมู่บ้านให้เจริญก้าวหน้า

3) การคัดเลือกคณะกรรมการจัดทำแผนชุมชน ซึ่งเป็นการคัดเลือกโดยประชาชนอย่างแท้จริง จากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการสนทนากลุ่ม (focus group) พบว่าการคัดเลือกได้พิจารณาบุคคลที่มีภาวะผู้นำ และเป็นผู้นำชุมชนแบบเป็นทางการหรือแบบไม่เป็นทางการอยู่แล้ว คุณสมบัติบุคคลที่ชุมชนใช้เป็นเกณฑ์คัดเลือก ได้แก่

3.1) เป็นคนดี เป็นที่ยอมรับของคนในหมู่บ้าน

3.2) มีสุขภาพแข็งแรง

3.3) มีศีลธรรม เป็นที่น่าเชื่อถือของชาวบ้าน

3.4) มีความรู้ในประสานการจัดทำแผน

3.5) เป็นตัวแทนของครัวเรือนอย่างน้อยครัวเรือนละ 1 คน

3.6) ผู้แทนหน่วยงานที่เป็นภาคีการพัฒนาได้ตั้งเป็นคณะที่ปรึกษาในการจัดทำแผนชุมชน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ประมง พัฒนาการอำเภอ/พัฒนากร เกษตรอำเภอ เจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และภาคีภาคเอกชน

4) การคัดเลือกผู้ช่วยจัดทำแผนชุมชน จากการสัมภาษณ์เชิงลึกของตัวแทนประชาชนในหมู่บ้านเพื่อมาช่วยเหลือในการจัดทำแผนชุมชน ได้พิจารณาจากบุคคลที่มีความเป็นผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ พบว่าการเลือกผู้ช่วยจัดทำแผนชุมชนควรมีคุณลักษณะ ดังนี้

4.1) มีความรู้ ความเข้าใจ มองเห็นปัญหาของหมู่บ้านในภาพรวม และสามารถให้ข้อเสนอแนะที่ประโยชน์ต่อหมู่บ้าน

4.2) น่าเชื่อถือ เป็นที่ยอมรับของคนในหมู่บ้าน

4.3) มีความตั้งใจ แสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ในการจัดทำแผนชุมชน

4.4) เป็นคนรู้ข้อมูล อดีต ปัจจุบัน และอนาคตในการพัฒนาหมู่บ้าน

4.5) มีความคุ้นเคยและเป็นกันเอง

นอกจากนี้ ความคิดเห็นของตัวแทนประชาชนในหมู่บ้าน กล่าวว่า ควรมีเจ้าหน้าที่จากส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมาช่วยเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำในการจัดทำแผนชุมชนด้วย

5) การเตรียมข้อมูล อุปกรณ์ และเครื่องมือ มีการแบ่งข้อมูลเป็นกลุ่มบ้าน เพื่อกระจายความรับผิดชอบการวิเคราะห์ข้อมูลและเตรียมการพัฒนาหมู่บ้าน ผู้นำแต่ละกลุ่มบ้านเป็นผู้รวบรวมข้อมูลในภาพรวมของกลุ่มบ้าน เกี่ยวกับความต้องการ ปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหาในการนำเสนอต่อที่ประชุมประชาคมการจัดทำแผนชุมชนของหมู่บ้าน สำหรับอุปกรณ์และเครื่องมือในการจัดทำแผนชุมชน ส่วนใหญ่ใช้สถานที่และอุปกรณ์ในการจัดเวทีประชาคมที่ศาลาการเปรียญวัดสหราษฎร์บำรุง ซึ่งเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน ประชาชนเดินทางสะดวก มีสถานที่ใช้รองรับประชาชนที่เข้าร่วมประชุมอย่างพอเพียง

6) การประสานงาน ชุมชนได้ประสานความร่วมมือจากคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำกลุ่มบ้าน ผู้นำทางศาสนา (พระภิกษุ) ผู้อาวุโส ผู้นำกลุ่มองค์กรต่างๆ และได้มีการเชิญผู้แทนภาคส่วนราชการ องค์กรภายนอก ที่เกี่ยวข้องร่วมประชุมและให้ข้อเสนอแนะ ในการแจ้งข่าวสารให้คนในหมู่บ้านเข้าร่วมประชุมจะประกาศข่าวผ่านที่หอกระจายข่าว บอกผู้แทนกลุ่มบ้านให้เดินบอกสมาชิกทุกครัวเรือนและฝากบอกต่อกันแต่ละครัวเรือน บางครั้งผู้ใหญ่บ้านจะขับรถที่มีเครื่องขยายเสียงประชาสัมพันธ์ในหมู่บ้าน หรือใช้หนังสือแจ้งให้ผู้รับแจ้งรับทราบ หรือบอกข่าวในงานพิธีต่างๆ เช่น งานบวช งานศพ งานแต่งงาน งานทำบุญที่วัด เป็นต้น การประสานกับหน่วยงานภายนอก ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบล ปลัดอำเภอ พัฒนาการ ครู เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เจ้าหน้าที่เกษตร เจ้าหน้าที่ประมง เป็นต้น ผู้ใหญ่บ้านจะไปพบและนัดหมายเจ้าหน้าที่โดยตรงถึงสถานที่ทำงานเพื่อเชิญเข้าร่วมประชุมเตรียมข้อมูลในการเป็นที่ปรึกษา เป็นที่ปรึกษา และคอยผู้ให้ข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวข้องในการจัดทำแผนชุมชนของหมู่บ้าน

2. กระบวนการจัดทำแผนชุมชนในขั้นตอนนี้เป็นการดำเนินการวางแผนงาน การวิเคราะห์ข้อมูล การประชุม ประชาคม การจัดทำเอกสาร มีรายละเอียด ดังนี้

1) การวิเคราะห์ชุมชน เป็นจุดเริ่มต้นของการจัดทำแผนชุมชน และเป็นการค้นหาปัญหาและความต้องการของชุมชน การวิเคราะห์ชุมชน มีการดำเนินการ ดังนี้

1.1) การเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน ได้แก่ ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) โดยผู้นำชุมชนจะเป็นผู้จัดเก็บเป็นประจำทุกปีจากตัวชี้วัดจำนวน 42 ตัวชี้วัด และต้องเก็บทุกครัวเรือนในห้วงเดือนมกราคม ถึงเดือนกุมภาพันธ์ จากนั้นจะนำแบบสอบถามดังกล่าวส่งให้กับองค์การบริหารส่วนตำบลดำเนินการประมวลผลข้อมูล และเมื่อได้ผลแล้วชุมชนจะจัดเวทีประชาคมเพื่อตรวจสอบข้อมูล ว่าถูกต้องครอบคลุมหรือไม่ ข้อมูลที่ได้จะแสดงถึงปัญหาการพัฒนาหมู่บ้าน

1.2) การเก็บรวบรวมปัญหาและความต้องการของประชาชน ปัญหาและความต้องการเป็นปัญหาของแต่ละครัวเรือนที่นำมารวมกันเป็นปัญหาของหมู่บ้าน และผู้นำหมู่บ้านจะนำปัญหาและความต้องการมาพูดคุยกับคณะกรรมการหมู่บ้านประมาณ 15-20 คน เพื่อประมวลผลเป็นภาพรวมของหมู่บ้านเพื่อนำเสนอต่อเวทีประชาคมของหมู่บ้านต่อไป

การวิเคราะห์ชุมชนบ้านทางยาว พบว่า ปัญหาและความต้องการของชุมชน มีมุมมองที่หลากหลายในการดำเนินงาน โดยชุมชน ทำให้พวกเขาเองสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนได้ มีการสะท้อนให้เห็นภาพต่างๆ ของชุมชนอย่างชัดเจน และกระบวนการดังกล่าวเป็นการกระตุ้นความร่วมมือและร่วมใจกันเป็นเจ้าของชุมชน การเรียนรู้ชุมชนจากการวิเคราะห์ชุมชน ทำให้คนในชุมชน ได้รู้จักชุมชน รู้จักคิดค้นหาวิธีการแก้ไขปัญหาตามศักยภาพของชุมชน ซึ่งเป็นประสบการณ์การเรียนรู้และเป็นความภูมิใจในความเป็นเจ้าของชุมชน มีการมองภาพของชุมชนในอนาคตที่ต้องการให้ชุมชนก้าวหน้าด้วยคนในชุมชน และทุกคนมีหน้าที่ต้องเข้าร่วมประชุม ร่วมคิด ร่วมแสดงออก และร่วมกันกำหนดทิศทางพัฒนาชุมชน

2) การวางแผน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ปัญหาและความต้องการของชุมชนผ่านเวทีประชาคมชาวบ้านที่มีการกำหนดปัญหาในมุมมองของคนในชุมชน ปัญหาที่พวกเขาประสบอยู่ทุกวัน ประชาชนจึงต้องเข้าประชุมเพื่อร่วมแสดงความคิดเห็นในการกำหนดกิจกรรม โครงการที่สามารถแก้ไขปัญหาที่ชุมชนหรือครัวเรือนประสบอยู่ และเพื่อให้มีการแลกเปลี่ยน พูดคุยกันของสมาชิกชุมชน มีทั้งที่มีความเห็นตรงกันและความเห็นที่ขัดแย้งกันแต่ในเวทีประชาคมก็สามารถหาทางออกที่เหมาะสมพึงพอใจกันทุกฝ่าย ความร่วมมือส่วนใหญ่ของคนในชุมชนจะเป็นผู้เสนอแผนงานกิจกรรม และจัดลำดับความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ยอมรับและเข้าใจกันมากขึ้น ลดความขัดแย้งทางความคิด มองผลลัพธ์ที่เป็นประโยชน์ร่วมของชุมชนเป็นสำคัญ สิ่งที่เกิดขึ้นจากการประชุมวางแผน ประชาชนที่เข้าประชุมมีโอกาสได้รับฟังปัญหาต่างๆ ของหมู่บ้าน ได้นำปัญหาของตนเองเสนอต่อผู้แทนกลุ่มบ้าน และนำเสนอต่อที่ประชุมใหญ่ โดยแต่ละคนในหมู่บ้านใช้เวทีประชาคมในการประชุมและรับรู้ปัญหาของชุมชนมากขึ้น ทำให้มองปัญหาในลักษณะที่เป็นส่วนรวมว่าขณะนี้เกิดอะไรขึ้นจะช่วยเหลือกันอย่างไร การวางแผนจึงเป็นการเริ่มต้นดำเนินการแก้ไขปัญหา เพื่อรวบรวมข้อมูลของชุมชนว่าชุมชนควรจะวางแผนจัดการปัญหา กำหนดกิจกรรมในการร่วมคิด ร่วมบูรณาการแผนงาน โครงการกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เพราะแผนชุมชนจะต้องมีแผน 3 ประเภท คือ แผนพึ่งตนเอง เพื่อเป็นแผนที่ชุมชนสามารถดำเนินการ โครงการกิจกรรมได้ด้วยตนเองและอาศัยทรัพยากรที่มีในชุมชนของตนเองโดยไม่พึ่งพาภายนอก แผนความร่วมมือ เพื่อเป็นแผนที่ชุมชนสามารถดำเนินการโครงการกิจกรรมได้ด้วยตนเองบางส่วนและอาศัยความช่วยเหลือจากภายนอกบางส่วน โครงการกิจกรรมจึงจะบรรลุผล และแผนขอรับการสนับสนุน เพื่อเป็นแผนที่

ชุมชนต้องการขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานเนื่องจากชุมชนไม่สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง

การจัดทำแผนชุมชน เมื่อได้วันประชุมจัดทำแผนชุมชนที่เหมาะสม โดยใช้ศาลาการเปรียญวัดสหราษฎร์บำรุงเป็นสถานที่จัดเวทีประชาคม ผู้เข้าร่วมประชุมได้ลงลายมือชื่อเข้าร่วมประชุมครบตามจำนวนที่ต้องการ ผู้ใหญ่บ้านจึงดำเนินการเปิดเวทีประชาคม จากนั้นผู้แทนกลุ่มบ้านได้นำเสนอปัญหาและความต้องการของแต่ละกลุ่มบ้านเพื่อนำเข้าที่ประชุมใหญ่ให้ได้รับทราบร่วมกันว่าปัญหาแต่ละกลุ่มบ้านมีปัญหาใดบ้าง เมื่อทราบถึงปัญหาและความต้องการของชุมชนแล้ว จึงได้ร่วมกันวิเคราะห์ ปัญหา และนำข้อมูลจากการร่วมกันคิดวิเคราะห์ มาจัดลำดับความสำคัญโดยผ่านการเห็นชอบจากเวทีประชาคมให้บรรจุไว้ในแผนชุมชนสำหรับใช้เป็นแนวทางกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนเอง ดังนี้

2.1) ปัญหาของชาวบ้านทางยาว เมื่อนำมาจัดหมวดหมู่ให้เป็นแผนงาน และโครงการ ปัญหาของบ้านทางยาว ได้แก่

2.1.1) การประกอบอาชีพด้านการเกษตร คือ การทำนา การทำปุ๋ยหมัก เครื่องมือการทำปุ๋ยอัดเม็ด การเพิ่มผลผลิต การตลาด การพัฒนาเพิ่มมูลค่า เป็นต้น

2.1.2) ยาเสพติด เนื่องจากบ้านทางยาวมีเส้นทางติดต่อกับพื้นที่อื่นหลายเส้นทาง ทำให้การแพร่กระจายของยาเสพติดเป็นไปได้ง่าย

2.1.3) สุขภาพ คือ ปวดเมื่อย ความดัน เบาหวาน และโรคที่เกิดใหม่ เช่น ซาโมมือ ซาซา มินง อ่อนเพลีย เนื่องจากการทำงานใช้สารเคมี ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง

2.1.4) ปัญหาถนนเป็นหลุมบ่อ มีฝุ่นควัน เนื่องจากมีรถบรรทุกดินวิ่งตลอดเวลา

2.2) เป้าหมายและทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน เป็นการกำหนดวิสัยทัศน์ การพัฒนาหมู่บ้าน ปี พ.ศ. 2550 - 2554 บ้านทางยาวได้กำหนดวิสัยทัศน์ของหมู่บ้านไว้ว่า “สาธารณูปโภคครบครัน บริหารจัดการด้วยความโปร่งใส บริการประชาชนคือหัวใจ ยกระดับรายได้ประชาชน นำหมู่บ้านให้เข้มแข็ง สร้างเสริมประชาธิปไตย ใส่ใจการศึกษา อนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีไทย มีสุขภาพอนามัยที่ดี วิถีเศรษฐกิจพอเพียง” และแผนชุมชนบ้านทางยาวได้กำหนดกิจกรรมการพัฒนาแต่ละด้านไว้ทั้งหมดรวม 11 ด้าน เพื่อเป็นกิจกรรมขับเคลื่อนไปสู่วิสัยทัศน์เป้าหมายของชุมชน

2.3) อัตลักษณ์ของหมู่บ้าน เป็นการกำหนดความเป็นตัวตน ของชุมชนจากศักยภาพของชุมชนที่มีอยู่ ชาวบ้านได้ร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพที่แท้จริงแล้ว จึงกำหนดอัตลักษณ์ของหมู่บ้านเป็น หมู่บ้านส่งเสริมการเกษตร

2.4) การกำหนดตำแหน่งการพัฒนาอาชีพ จากทุนชุมชนที่มีอยู่หมู่บ้านทางยาวจะพัฒนาศักยภาพให้เป็นจุดการค้าชุมชน ภายในช่วงระยะเวลา 5 – 10 ปีข้างหน้า เพื่อหารายได้ให้กับชุมชน

2.5) การจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและกำหนดแผนงาน โครงการเร่งด่วน ในการแก้ไขปัญหา จากปัญหาต่างๆ ที่มีการจัดกลุ่มของปัญหาแล้ว ได้นำมาจัดลำดับความสำคัญเพื่อแก้ไขปัญหา โดยจัดทำโครงการแก้ไขปัญหาจากข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน(กชช. 2ก)และข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) และนำปัญหาความต้องการของชาวบ้านที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่นำมาจัดทำแผนชุมชนด้วยมีการลงมติความสำคัญของโครงการ เพื่อจัดทำเป็นรูปเล่มเอกสาร ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไป การวิเคราะห์ศักยภาพ ทิศทาง การพัฒนา การจัดลำดับความต้องการ การจัดทำโครงการแยกเป็นด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสุขอนามัย

2.6) การจัดประเภทแผนงาน โครงการ กิจกรรม เป็นการวางแผนสนับสนุนการแก้ไขปัญหาที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลให้ปฏิบัติตามแผนชุมชนจำแนกได้ 3 ลักษณะ คือ

2.6.1) แผนพึ่งตนเอง

2.6.2) แผนความร่วมมือ (ชุมชนทำร่วมกันกับหน่วยงานอื่นๆ) และ

2.6.3) แผนขอรับการสนับสนุน เป็นกิจกรรมที่เกินความสามารถของหมู่บ้าน

2.7) การรับรองแผนและจัดทำรูปเล่มฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหมู่บ้าน และเป็นแผนพัฒนาหมู่บ้าน และใช้ในการประสานแผนทุกระดับ

3) การดำเนินงาน (ปฏิบัติการ) เมื่อชุมชนได้จัดทำแผนชุมชนที่มีองค์ประกอบครบสมบูรณ์ตามโครงสร้างของแผนชุมชน จากนั้นจึงเป็นการประชุมเพื่อนำโครงการที่มีอยู่ในแผนมาจัดลำดับความสำคัญ เพื่อให้สมาชิกของชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกันว่าชุมชนจะดำเนินการอย่างไรต่อไป โครงการที่มีในแผนจะทำอะไร ทำที่ไหน ทำเมื่อไหร่ ใช้เงินเท่าไร ใครเป็นผู้ดำเนินการ ใครรับผิดชอบ ต้องขอความร่วมมือกันอย่างไร คนในชุมชนจะต้องรู้ด้วยว่าจะต้องทำอะไร และช่วยเหลืออย่างไร จะได้ติดตามตรวจสอบถูกต้อง ในทุกวันที่ 5 ของเดือน จะมีการนำปัญหาและโครงการต่างๆ มาพูดคุยกันเพื่อติดตามความก้าวหน้าของโครงการ ติดตามปัญหาและอุปสรรคพร้อมกับเตรียมข้อมูลเพื่อนำแผนชุมชนไปประสานของโครงการกับส่วนราชการ เช่นที่ทำการปกครองอำเภอ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ สำนักงานวัฒนธรรมอำเภอ และองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น โดยผู้ใหญ่บ้านจะไปติดต่อส่วนราชการด้วยตัวเองและเข้าไปประสานกับส่วนราชการบ่อยที่สุดเพื่อให้มีความคุ้นเคยกับทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างดี ทำให้ผู้ใหญ่บ้านได้รับเชิญไปบรรยาย และเข้าประชุมสัมมนาในโครงการต่างๆ เป็นจำนวนมาก

การจัดทำโครงการกิจกรรมของบ้านทางยาว เมื่อแผนชุมชนผ่านเวทีประชาคมของหมู่บ้านแล้ว ได้จัดทำแผนชุมชนเป็นรูปเล่มเพื่อใช้ประโยชน์ในการพัฒนาหมู่บ้าน และจัดส่งแผนชุมชนไปให้ห้องปฏิบัติการบริหารส่วนตำบล สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ที่ทำการปกครองอำเภอ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เป็นต้น เพื่อขอรับงบประมาณสนับสนุนในส่วนที่เกินความสามารถของชุมชน เมื่อปี พ.ศ. 2550 และ พ.ศ. 2551 หมู่บ้านทางยาวได้รับงบประมาณจากโครงการอยู่ดีมีสุข และหน่วยงานราชการที่ได้ประสานขอรับการสนับสนุนเป็นเงิน 1,740,000 บาท จำนวน 5 โครงการ ซึ่งโครงการที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณเป็นโครงการที่ได้ระบุไว้ในแผนชุมชน ได้แก่

- 3.1) โครงการโรงสีชุมชน
- 3.2) โครงการชุดลอกคลองสระ
- 3.3) โครงการเลี้ยงเป็ดไข่เพื่อการออม
- 3.4) โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์วัดสหราษฎร์บำรุง
- 3.5) โครงการปลูกต้นไม้ดูแลความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ

แผนงานโครงการที่มีความจำเป็นเร่งด่วน คณะทำงานจะดำเนินการยื่นเสนอของบประมาณสนับสนุนในกิจกรรมที่จะต้องใช้งบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล และส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อบรรจุไว้ในข้อบัญญัติขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นหรือแผนปฏิบัติการตามยุทธศาสตร์ของจังหวัดและส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

สำหรับโครงการกิจกรรมที่ชุมชนสามารถทำเองได้ ชุมชนได้จัดทำแผนปฏิบัติการและดำเนินการให้เป็นไปตามแผน เมื่อดำเนินการโครงการใดแล้วเสร็จ จะแจ้งให้ประชาชนได้รับทราบถึงผลของโครงการ ปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงาน โดยแจ้งผ่านหอกระจายข่าวหรือการประชุมประจำเดือน โครงการที่ชุมชนสามารถทำได้ด้วยตนเองที่ได้ดำเนินการแล้ว ได้แก่ โครงการออมทรัพย์เพื่อการผลิต โครงการระดมทุนส่งเสริมอาชีพประมาณ 4 – 5 กลุ่ม โครงการที่ได้ดำเนินการมีความก้าวหน้าเป็นอย่างดี

4) การติดตามและการประเมินผล ในการจัดทำแผนชุมชนต้องมีการติดตาม ทบทวนและประเมินผลแผนชุมชนอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อทบทวนแผนชุมชนที่ทำไว้ยังเป็น ปัญหาและเป็นความต้องการของชุมชนอยู่หรือไม่ โดยการจัดเวทีประชาคมเพื่อปรับและทบทวนแผนชุมชนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ปัญหา และความต้องการของชุมชนในปัจจุบัน มีรายละเอียด ดังนี้

- 4.1) การติดตามแผนชุมชน มีวิธีการติดตามแผนชุมชน ดังนี้

4.1.1) การประชาสัมพันธ์ มีการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานอยู่เป็นประจำทางหอกระจายข่าวและการประชุมหมู่บ้าน เพื่อแจ้งผลการดำเนินโครงการให้ชาวบ้านได้รับทราบและเข้าร่วมในกิจกรรมของโครงการ เข้าเป็นสมาชิกหรือเป็นกรรมการในโครงการที่เกี่ยวข้องในหมู่บ้านซึ่งมีการกระจายไปตามกลุ่มบ้านเพื่อให้ประชาชนได้รับรู้และเข้าใจอย่างถูกต้องตรงกัน ทุกคนในชุมชนต้องคอยตรวจสอบโครงการ โดยการกระทำลักษณะนี้เป็นการติดตามผลจากประชาชนในชุมชนเป็นเบื้องต้น ผลงานต่างๆ ที่หมู่บ้านได้ดำเนินการ อาทิ โครงการข้าวมอลต์ได้ให้ประชาชนในชุมชนร่วมเป็นคณะกรรมการและเข้ามาเป็นสมาชิก และร่วมกันผลิตสินค้าข้าวมอลต์การทำจี้ก จากการติดตามผลการดำเนินงานที่ผ่านมาโดยตลอด ทำให้ข้าวพันธุ์ปทุมธานี 1 เป็นที่รู้จักและได้รับการคัดสรรหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ระดับ 5 ดาว เมื่อปี พ.ศ. 2551 และกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษา คุณานของประชาชนและหน่วยงานทั่วไป

4.1.2) การประชุม ผู้ใหญ่บ้านจะเรียกชาวบ้านให้เข้าร่วมประชุมโดยมีการลงทะเบียนเข้าร่วมประชุม และนำแผนชุมชนที่ได้จัดทำไว้เข้าเป็นวาระการประชุม เพื่อแจ้งต่อที่ประชุมให้รับทราบว่าโครงการอะไรบ้างที่ได้ดำเนินการ มีปัญหาในการดำเนินการอย่างไร ปัญหาอะไรที่ได้แก้ไขไปแล้ว และยังมีเหลือปัญหาอะไรที่ต้องได้รับการแก้ไขอีก ผู้ศึกษาได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับการตรวจสอบและทบทวนแผนชุมชน พบว่า การประชุมประชาคมเป็นการตรวจสอบและปรับแผนชุมชนให้ถูกต้องตรงกับสภาพปัญหาและความต้องการ และให้มีความเหมาะสมกับพื้นที่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างจริงจัง มีการสอบถามผลความก้าวหน้าของโครงการ ปัญหาการดำเนินงานเพื่อนำมาปรับแผนชุมชนให้เป็นปัจจุบัน

4.2) การประเมินผล จากการศึกษา วิธีการประเมินผลแผนชุมชนของหมู่บ้านทางยาวในประเด็นผลสำเร็จของการดำเนินงานตามแผนชุมชนและการส่งผลต่อการพัฒนาชุมชน มีรายละเอียด ดังนี้

4.2.1) ผลสำเร็จของการดำเนินงานตามแผนชุมชน การดำเนินงานตามแผนชุมชนมีทั้งโครงการกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จมีผลเป็นที่น่าพอใจหลายโครงการ ได้แก่ โครงการข้าวมอลต์ โครงการจัดทำปุ๋ยชีวภาพ โครงการกลุ่มผู้ใช้น้ำ โครงการกองทุนน้ำมัน โครงการกองทุนแม่ของแผ่นดิน เป็นต้น ซึ่งโครงการเหล่านี้สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตของชุมชนกลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่ภายนอกให้การยอมรับ และยังสามารถส่งเสริมให้คนในชุมชนมีอาชีพเสริมและมีรายได้เพิ่มขึ้น และบางโครงการก็ไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากกลุ่มและสมาชิกในชุมชนขาดความรู้และทักษะในการดำเนินงาน คือ โครงการทำปลาร้า แต่สมาชิกชุมชนก็เกิดการเรียนรู้ร่วมกันว่ากลุ่มยังต้องมีการพัฒนาและเพิ่มทักษะด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

4.2.2) การส่งผลต่อการพัฒนาชุมชน การประเมินผลโครงการกิจกรรมตามแผนชุมชนได้ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนที่เป็นผลดี คือ ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ประชาชนได้รับประโยชน์จากการดำเนินการ โครงการทำให้ชาวบ้านมีความต้องการอยากเข้าร่วมเป็นสมาชิกในการดำเนินการตามโครงการ และการดำเนินงานโครงการกิจกรรมร่วมกันทำให้เกิดความรักใคร่ สามัคคีกัน มีความเป็นญาติพี่น้องกัน และอยากร่วมกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนทุกกิจกรรม

4.3) การปรับปรุงแผนชุมชน การจัดทำแผนชุมชนขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญคือการปรับปรุงแผนให้เป็นปัจจุบันสอดคล้องกับสถานการณ์ชุมชน หมู่บ้านทางยาวได้ดำเนินการปรับปรุงแผนชุมชนโดยการประชุมประชาคมร่วมกันกำหนดแนวทางการพัฒนาหมู่บ้าน เชิญส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมทบทวนแผนชุมชนและปรับแผนชุมชน เจ้าหน้าที่จะเข้ามาทบทวนข้อมูลชุมชนและให้ข้อเสนอแนะพูดคุยกัน เมื่อแผนชุมชนมีการทบทวนและปรับเป็นร่างแผนชุมชนได้นำเข้าสู่เวทีประชาคมของหมู่บ้านให้ร่วมกันพิจารณาและขอความเห็นชอบ จากข้อมูลการปรับปรุงแผนชุมชน พบว่า การเกษตรส่วนใหญ่เป็นการทำนา มีการจ้างแรงงานลัดสารเคมี ถีดยามาแมลง ให้ปุ๋ยนาข้าว ทำให้เกิดปัญหาสุขภาพของประชาชนเนื่องจากการใช้สารเคมีในการประกอบอาชีพ มีอาการมึนงง ตัวชา เป็นต้น ปัญหาการประกอบอาชีพส่วนใหญ่ชาวบ้านมีอาชีพเดียวและไม่สามารถเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรได้เนื่องจากต้นทุนการผลิตสูง ปัญหาที่เกิดขึ้นใหม่จากการปรับแผนชุมชนคือ การแพร่ระบาดของยาเสพติด และถนนเป็นหลุมเป็นบ่อ มีฝุ่นละอองเป็นมลพิษในชุมชน มีการนำปัญหาเหล่านี้เข้าที่ประชุมประชาคมเมื่อมีการปรับแผนชุมชนใหม่เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา และร่วมกันทบทวนโครงการที่ได้จัดทำขึ้นไว้ในแผนเดิมว่าโครงการใดไม่จำเป็นในปัจจุบันให้ตัดทอนส่วนที่ไม่จำเป็นออก และปรับปรุงโครงการดังกล่าวให้สามารถแก้ไขปัญหาที่มีอยู่ในแผนชุมชน โครงการที่เกิดขึ้นจากการปรับปรุงแผนชุมชน คือ โครงการปลูกพืชผักสวนครัว โครงการส่งเสริมการทำปุ๋ยหมักเพื่อลดการใช้สารเคมี เป็นต้น และการประชุมประชาคมมีการสรุปการประชุม จัดทำรายงานการประชุม และนำโครงการที่ได้ปรับปรุงแล้วแจ้งข่าวประชาสัมพันธ์ตามหอกระจายข่าว และนำเสนอต่อการประชุมในวันเทศกาลสำคัญของชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย

เมื่อมีการปรับปรุงแก้ไขแผนชุมชนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันของหมู่บ้านแล้ว คณะทำงานแผนชุมชนจะจัดทำเอกสารแผนชุมชนที่ได้ปรับปรุงให้เป็นรูปเล่มเก็บไว้ที่หมู่บ้าน และส่งแผนชุมชนฉบับปรับปรุงให้องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด คณะกรรมการบริหารงานอำเภอ (กบอ.) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการจัดทำแผนพัฒนาของอำเภอและจังหวัด สำหรับขอรับการสนับสนุนงบประมาณโครงการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

3. โครงการและกิจกรรมของแผนชุมชนแต่ละด้าน เมื่อหมู่บ้านทางยาวได้จัดทำแผนชุมชนจากการจัดทำเวทีประชาคมในหมู่บ้าน แผนชุมชนแต่ละด้านที่ได้มาจากปัญหาและความต้องการของประชาชนในชุมชน การสำรวจข้อมูลความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (จปฐ.) และการปรึกษากับผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชน ในแผนชุมชนได้แยกโครงการออกเป็น 6 ด้าน ได้แก่

1) ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนบ้านทางยาวประสบปัญหาไม่มีอาชีพ ในชุมชน ไม่ชอบออกไปทำงานนอกพื้นที่จึงได้จัดทำโครงการด้านนี้ระบุไว้ในแผนชุมชน และมอบให้ ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้รับผิดชอบจัดทำโครงการ ดังนี้

- 1.1) โครงการส่งเสริมการจัดทำบัญชีครัวเรือน
- 1.2) โครงการส่งเสริมการดำรงชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 1.3) โครงการปลูกพืชผักสวนครัว
- 1.4) โครงการจัดทำปุ๋ยชีวภาพ และปุ๋ยอินทรีย์
- 1.5) โครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพ
- 1.6) โครงการเลี้ยงปลา
- 1.7) โครงการปรับปรุงคุณภาพข้าว

2) ด้านความเข้มแข็งของชุมชน จากปัญหาที่พบว่า ประชาชนส่วนมากไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม ทุนประกอบอาชีพไม่เพียงพอ จึงได้จัดทำโครงการด้านนี้ระบุไว้ในแผนชุมชน และมอบให้ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้รับผิดชอบจัดทำโครงการ ดังนี้

- 2.1) โครงการส่งเสริมการออม (กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต)
- 2.2) โครงการกองทุนน้ำมัน
- 2.3) โครงการกองทุนเปิดไข่ (กลุ่มเลี้ยงเปิดไข่เพื่อการออม)
- 2.4) โครงการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ (ส่งเสริมอาชีพทางการเกษตร)

3) ด้านสิ่งแวดล้อม ผลจากการขยายตัวของเมืองเข้าสู่ชุมชน จำนวนประชากรมีปริมาณมากขึ้นทำให้จำนวนขยะเพิ่มขึ้น ปัญหาของครัวเรือนทิ้งขยะลงแหล่งน้ำ ผักตบชวาลอยตามลำคลอง การใช้สารเคมีทำการเกษตรและไหลลงแม่น้ำ การเกิดน้ำเน่าเสีย จึงได้จัดทำโครงการด้านนี้ระบุไว้ในแผนชุมชน และมอบหมายให้ นายสมศักดิ์ จำาศรี ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้รับผิดชอบจัดทำโครงการ ดังนี้

- 3.1) โครงการรณรงค์ลดการใช้ปุ๋ยเคมี
- 3.2) โครงการกำจัดผักตบชวา
- 3.3) โครงการจัดสร้างโรงไฟฟ้าโดยนำผักตบชวาเป็นเชื้อเพลิง
- 3.4) โครงการรณรงค์การไม่ทิ้งขยะลงในแม่น้ำ

- 3.5) โครงการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม
- 3.6) โครงการจัดทำที่รองรับขยะ (ถังขยะ)
- 3.7) โครงการสนับสนุนพันธุ์ไม้ (ครั้วเรือนละ 3 – 5 ต้น)
- 3.8) โครงการคลองสวยน้ำใส
- 3.9) โครงการขุดลอกวัชพืชในคลองพระอุดม

4) ด้านสาธารณสุข ผู้สูงอายุในชุมชนมีเป็นจำนวนมากเพราะเป็นชุมชนดั้งเดิม การดูแลและป้องกันสุขภาพให้มีความสมบูรณ์จึงเป็นความต้องการของชุมชน จึงได้จัดทำโครงการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุและสุขภาพทั่วไป และมอบหมายให้ นางอำไพ โภษะ เป็นผู้รับผิดชอบจัดทำโครงการ ดังนี้

- 4.1) โครงการตรวจสุขภาพผู้สูงอายุ (การตรวจสุขภาพ)
- 4.2) โครงการกำจัดขุงลาย
- 4.3) โครงการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมสุขภาพประจำหมู่บ้าน

5) ด้านป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด หมู่บ้านทางยาวมีเส้นทางเชื่อมกับภายนอกหลายด้าน ทำให้คนแปลกหน้ามีโอกาสเข้ามาในหมู่บ้าน กลายเป็นหมู่บ้านที่เสี่ยงต่อการเกิดปัญหายาเสพติด เพื่อป้องกันปัญหาเกิดขึ้นในชุมชนจึงได้จัดทำโครงการด้านนี้ระบุไว้ในแผนชุมชน และมอบหมายให้ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้รับผิดชอบจัดทำโครงการ ดังนี้

- 5.1) โครงการกองทุนแม่ของแผ่นดิน
- 5.2) โครงการเฝ้าระวัง/จัดเวรยาม
- 5.3) โครงการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน (เล่นลิเก)
- 5.4) โครงการส่งเสริมการกีฬาสำหรับเยาวชน

6) ด้านโครงสร้างพื้นฐาน เนื่องจากภายในหมู่บ้านมีรถบรรทุกขนดินวิ่งอยู่ตลอดเวลาทำให้ถนนชำรุดและเสียหาย และสะพานบางแห่งก็มีการชำรุดด้วย จึงได้จัดทำโครงการด้านโครงสร้างพื้นฐานระบุไว้ในแผนชุมชน และมอบหมายให้ นายประเทือง ทนนะนาน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้รับผิดชอบจัดทำโครงการ ดังนี้

- 6.1) โครงการก่อสร้างสะพาน
- 6.2) โครงการสร้างถนนเลียบบคลอง
- 6.3) โครงการปรับปรุงยกระดับถนน
- 6.4) โครงการปรับปรุงถนนทางเข้าหมู่บ้าน

4. การเรียนรู้กระบวนการจัดทำแผนชุมชนของชุมชน การศึกษากระบวนการจัดทำแผนชุมชนหมู่บ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี มีผลทำให้ชาวบ้านและผู้นำชุมชน ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในชุมชน ได้แก่

1) การเรียนรู้เรื่องประชาธิปไตย มีการแสดงความคิดเห็น การลงมติออกเสียงในที่ประชุม และการรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น

2) การประสานงาน ชุมชนได้รับความรู้จากการศึกษาดูงานในแหล่งอื่นๆ และนำมาปรับใช้การประสานงานทั้งภายในและภายนอกชุมชน

3) การเรียนรู้เทคนิควิธีการจัดทำแผน โดยสามารถนำมาประยุกต์ใช้จัดทำแผนงานโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน

4) เกิดความสามัคคีกันภายในหมู่บ้าน มีการช่วยเหลือกันพึ่งพาอาศัยกัน และให้การสนับสนุนกิจกรรมชุมชนมากขึ้น

5) รู้ข้อมูลข่าวสารเพิ่มขึ้นในการจัดทำแผนชุมชน รู้วิธีการร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน

6) ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์จากบุคคลภายนอกที่เข้าร่วมประชุมประชาคม แสดงความคิดเห็นในชุมชน

7) รู้ทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน การแก้ไขปัญหาชุมชนต้องมีการประชุมหารือกันและทำกิจกรรมร่วมกัน

8) ได้เรียนรู้ความตั้งใจของชาวบ้านทุกคนที่พยายามเสนอปัญหาเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน

9) ได้เรียนรู้ความต้องการของคนในชุมชนและร่วมวางแผนงาน โครงการกิจกรรมที่สนองตอบความต้องการของประชาชนอย่างชัดเจน

10) ได้เรียนรู้ผลของการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาหมู่บ้านที่พบว่าชุมชนท้องถิ่นให้การยอมรับกระบวนการพัฒนาของหมู่บ้านทางยาวมากขึ้น

11) ได้เรียนรู้ในเรื่องการประสานงานกับทั้งภายในและภายนอกชุมชน

12) ได้รับความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนชุมชนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่คอยให้คำแนะนำปรึกษา

13) ได้เรียนรู้วิธีการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยอาศัยการวางแผนและดำเนินงานกิจกรรมตามแผนชุมชน ที่เกิดจากความต้องการพัฒนาหมู่บ้านของประชาชน

14) เกิดการจัดกลุ่มคนของชุมชนไว้ 3 ระดับ ได้แก่

14.1) ผู้ที่สามารถเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้ เป็นผู้มีอาชีพและฐานะที่มั่นคง

14.2) ผู้ที่มีอาชีพทำนา แต่มีที่ดินทำนากันงานน้อยต้องเช่าที่ดินจากคนอื่นเพิ่มเติม

14.3) ผู้ที่ไม่มีที่ดินทำกินต้องประกอบอาชีพรับจ้าง เช่นรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม รับจ้างในด้านการเกษตร รับจ้างงานทั่วไป เป็นต้น

15) มีการสร้างผู้นำชุมชนรุ่นใหม่ โดยการมอบหมายงานให้รับผิดชอบ มีการแต่งตั้งเป็นผู้นำกลุ่มต่างๆ การประสานงานกับหน่วยงานราชการภายนอกหรือองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เนื่องจากชาวบ้านได้เรียนรู้กระบวนการพัฒนาผู้นำ การสร้างผู้นำทดแทน และการสร้างทีมทำงานให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง

กล่าวโดยสรุป กระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว แบ่งเป็น 2 กระบวนการ คือ การเตรียมการและการจัดทำแผนชุมชน กระบวนการเตรียมการประกอบด้วยกิจกรรมจำนวน 6 กิจกรรม ได้แก่ 1) การประชุมกลุ่มบ้าน 2) การเตรียมผู้นำชุมชน 3) การคัดเลือกคณะทำงานจัดทำแผนชุมชน 4) การคัดเลือกผู้ช่วยจัดทำแผนชุมชน 5) การเตรียมข้อมูล และ 6) การประสานงาน และกระบวนการจัดทำแผนชุมชนมีขั้นตอนจำนวน 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการวิเคราะห์ชุมชน ขั้นตอนการวางแผน ขั้นตอนการดำเนินงาน และขั้นตอนการติดตามและการประเมินผล ในส่วนของแผนชุมชนบ้านทางยาวมีโครงการและกิจกรรมจำนวน 6 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านความเข้มแข็งของชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสาธารณสุข ด้านป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด และด้านโครงสร้างพื้นฐาน การเรียนรู้กระบวนการจัดทำแผนชุมชนของชุมชนทำให้ชาวบ้านและผู้นำชุมชนรับประสบการณ์ในด้านที่เกี่ยวกับ ประชาธิปไตย การประสานงาน เทคนิควิธีการจัดทำแผน การสร้างความสามัคคีกัน รับรู้ข้อมูลข่าวสารเพิ่มขึ้น ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์จากบุคคลภายนอก รู้ทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน ปัญหาเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน ความต้องการของคนในชุมชน ผลการเปลี่ยนแปลงการพัฒนา รู้วิธีการแก้ไขปัญหาของชุมชน รู้จักสถานะของกลุ่มคนในชุมชน เป็นต้น

5.2 กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านทางยาว

กระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว ประชาชนในหมู่บ้านได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม ตามกระบวนการจัดทำแผนชุมชน ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมคิดวิเคราะห์ คณะกรรมการหมู่บ้านได้นำข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) และข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช. 2ค) เสนอต่อการประชุมประชาคม และนำข้อมูลปัญหาของครัวเรือนและของกลุ่มบ้าน มาให้สมาชิกชุมชนได้ร่วมกันคิดว่าปัญหาที่ร่วมกันจัดเก็บและรวบรวมขึ้นมา เป็นปัญหาของชุมชนแท้จริงหรือไม่ เพื่อวิเคราะห์ปัญหาร่วมกันว่ามีสาเหตุมา

จากอะไร ปัญหาใดมีความสำคัญที่ต้องเร่งดำเนินการแก้ไขอย่างเร่งด่วน และร่วมกันคิดวิเคราะห์ที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าว ได้อย่างไรเพื่อให้ปัญหาหรือความต้องการของชุมชนได้รับการแก้ไข

ขั้นตอนนี้คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำกลุ่มองค์กรในหมู่บ้านและชาวบ้านได้ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลศักยภาพของหมู่บ้าน ทิศทางและโอกาสในการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหา การระบุสภาพปัญหา และความต้องการของหมู่บ้านการวิเคราะห์ข้อเสนอ ในการประชุมประชาคม โดยวิเคราะห์กิจกรรมที่เกิดขึ้นจากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช. 2ค) ข้อมูลจากกลุ่มองค์กรที่มีอยู่ในชุมชน การดำเนินงานโครงการที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลที่ได้จากนำเสนอของผู้แทนกลุ่มบ้านในเวทีประชาคมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นฐานสำหรับการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านอย่างแท้จริง

2) การมีส่วนร่วมวางแผน จากการเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นผ่านประชุมประชาคมว่าจะดำเนินการวางแผนแก้ไขปัญหายังไง ชาวบ้านได้เสนอโครงการที่สามารถนำไปแก้ไขปัญหามุมชนและสนองต่อความต้องการของชุมชน ในการวางแผนงานโครงการแต่ละด้านต้องจัดทำเป็นแผนงานโครงการที่ต้องการบรรจุไว้ในแผนโดยระบุปริมาณงาน งบประมาณ เป้าหมาย ระยะเวลาดำเนินการ โครงการดังกล่าวเป็นโครงการประเภทชุมชนสามารถดำเนินการได้หรือโครงการที่ต้องการคนช่วยเหลือหรือเป็นโครงการที่ขอรับการสนับสนุนจากผู้ที่เกี่ยวข้องที่ใดบ้าง และการวางแผนในแต่ละด้านได้มอบให้ผู้เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น โดยตรงเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการโครงการ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ มอบให้นายเดชา เครือโชติ ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้รับผิดชอบ ด้านสิ่งแวดล้อม มอบให้นายสมศักดิ์ นำศรี ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้รับผิดชอบ ด้านสาธารณสุข มอบให้นางอำไพ โกษะ เป็นผู้รับผิดชอบ เป็นต้น และการประชุมแต่ละครั้งหากประชุมตรงกับวันพระหรือวันสำคัญทางศาสนาที่วัดสหราษฎร์บำรุงชาวบ้านจะเข้าร่วมประชุมมาก และได้ร่วมแสดงความคิดเห็นทั้งที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย มีบางส่วนที่คอยเป็นผู้ฟังและคล้อยตามผู้นำ หากมีการโต้แย้งในที่ประชุมและหาข้อสรุปไม่ได้ จะใช้วิธีการยกมือลงมติตัดสินการโต้แย้งดังกล่าวโดยไม่ทำให้เกิดการผิดใจกันเมื่อการประชุมเสร็จสิ้น

การมีส่วนร่วมในการวางแผนจัดทำแผนชุมชน ทำให้ชุมชนมองเห็นปัญหาและข้อจำกัดของหมู่บ้าน ศักยภาพที่มีในชุมชน ผู้นำชุมชนและทีมงานสามารถใช้วิธีการดังกล่าวแก้ไขปัญหามาตรฐานทิศทางการพัฒนาชุมชน การนำกระบวนการมีส่วนร่วมเข้ามาพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันชุมชนจะสามารถหาข้อสรุปในการกำหนดเป้าหมาย วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์การพัฒนาในระยะสั้น ระยะปานกลาง และระยะยาวของหมู่บ้านได้

3) การมีส่วนร่วมปฏิบัติ เมื่อผู้ใหญ่บ้านประชาสัมพันธ์แผนงานโครงการว่ามีโครงการอะไรบ้างที่จะต้องดำเนินการจากชาวบ้านในหมู่บ้านด้วยกัน จะมีการระบุวันเวลาในการทำกิจกรรม

ร่วมกันส่วนใหญ่จะกำหนดจัดกิจกรรมในวันสำคัญของชุมชน โดยแจ้งให้ชาวบ้านร่วมกันทำตามแผนงานโครงการที่ได้ระบุไว้ โครงการที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้เองและได้ดำเนินการไปแล้ว ได้แก่ โครงการรณรงค์กำจัดผักตบชวาในแม่น้ำลำคลอง โครงการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด โดยใช้ลิเก กีฬาเป็นสื่อ โครงการดังกล่าวได้จัดกิจกรรมทุกวันเสาร์ ณ โรงเรียนสหราษฎร์บำรุง ผู้ปกครองก็จะนำเด็กและเยาวชนมาเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้งโดยช่วงเช้าจะฝึกสอนลิเก ช่วงบ่ายจะฝึกสอนการเล่นกีฬา สำหรับโครงการที่ได้ขอรับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาล ได้แก่ โครงการตามยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข พ.ศ. 2551 ได้จัดทำโครงการเลี้ยงเป็ดเพื่อการออม ชาวบ้านสนใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกของโครงการทุกครัวเรือน และผู้นำชุมชนได้จัดทำแผนงานโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานต่างๆ และเมื่อได้รับงบประมาณสนับสนุนจะแจ้งให้ประชาชนทราบและเข้าร่วมกิจกรรมตามแผนที่กำหนดไว้

การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการตามแผนงานโครงการภายในแผนชุมชนนั้น เป็นการทำงานร่วมกันของคณะทำงานจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว โดยการประสานการปฏิบัติงานกับหัวหน้ากลุ่มบ้านและประชาชนในหมู่บ้าน เพื่อขอความร่วมมือร่วมแรงจัดทำกิจกรรมแก้ไขปัญหาหมู่บ้านแบบพึ่งตนเอง และดำเนินการประสานขอรับการสนับสนุนงบประมาณจัดกิจกรรมตามโครงการจากองค์การบริหารส่วนตำบล และส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดทำโครงการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนที่ระบุไว้ในแผนชุมชน

4) การมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผล เมื่อได้รับงบประมาณมาดำเนินการแล้ว ผู้นำหมู่บ้านที่รับผิดชอบโครงการจะเป็นบุคคลสำคัญในการติดตามความก้าวหน้าของโครงการ พร้อมกับให้ครัวเรือนที่เป็นสมาชิกโครงการแต่ละกลุ่มช่วยกันดูแล และร่วมประเมินผลกิจกรรม โดยทุกวันที่ 5 ของเดือน จะมีการจัดประชุมที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนและชาวบ้านได้มีโอกาสพบปะพูดคุยสนทนากันเกี่ยวกับความก้าวหน้าของโครงการที่ดำเนินการ ปัญหาที่ทำให้เกิดอุปสรรคในการดำเนินงาน อาทิ โครงการเลี้ยงเป็ดเพื่อการออม เมื่อนำเป็ดไปเลี้ยงแล้วมีการดูแลเป็ดอย่างไร ปัจจุบันเป็ดออกไข่อย่างไร ให้เป็ดกินอาหารอะไร เมื่อได้ไข่เป็ดมาแล้วนำไปขายที่ร้านหรือนำไปเป็นอาหาร เป็นต้น จากการประเมินผลการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการตามแผนชุมชนพบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่จะทำโครงการเกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพที่เป็นลักษณะทุนหมุนเวียน โดยให้ยืมเป็ดไข่ไปเลี้ยงแล้วนำทุนมาคืน หรือการออมทรัพย์ทุกเดือนเพื่อขยายผลไปให้ครัวเรือนอื่นได้มีทุนประกอบอาชีพต่อไป และหากโครงการใดไม่ประสบความสำเร็จคณะทำงานก็จะดำเนินการปรับเปลี่ยนโครงการตามปัญหาและความต้องการของประชาชน

การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลแผนชุมชนบ้านทางยาว ผู้นำชุมชนจะเป็นแกนหลักในการติดตามโครงการกิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ ทำให้ชุมชนมีการ

ประเมินผลความสำเร็จของโครงการอย่างต่อเนื่องเพื่อทบทวนและปรับปรุงแผนชุมชนให้เป็นปัจจุบันสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

บทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชนของผู้นำชุมชน ผู้นำชุมชนได้มีบทบาทสำคัญในการจัดทำแผนชุมชน ดังนี้

- 1) การเข้าร่วมประชุมเพื่อผลักดันปัญหาและคัดกรองปัญหาของชุมชน
- 2) การประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านได้ทราบกิจกรรมของโครงการและเข้าร่วมประชุม
- 3) การเสาะสละตนเพื่อทำประโยชน์และให้ความรู้แก่ประชาชน
- 4) การทำหน้าที่นัดและเชิญชวนชาวบ้านให้เข้าร่วมประชุม โดยประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสาย หอกระจายข่าว หรือเดินบอกแต่ละครัวเรือนตามที่ผู้นำกลุ่มบ้านรับผิดชอบ
- 5) การจัดการประชุมประชาคมเพื่อจัดทำแผนชุมชน
- 6) การเข้าประชุมประชาคมและเสนอปัญหาต่างๆ ของหมู่บ้านและแจ้งข่าวสารราชการให้ที่ประชุมทราบ
- 7) ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้านของตนเพื่อให้เกิดความไว้วางใจและเชื่อถือศรัทธาชาวบ้าน

กล่าวโดยสรุป กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชนของชาวบ้านทางยาวตามกระบวนการจัดทำแผนชุมชนของหมู่บ้านทางยาวชาวบ้านมีส่วนร่วมทั้ง 4 ขั้นตอน ได้แก่

- 1) ขั้นตอนการวิเคราะห์ชุมชน ผู้นำกลุ่มบ้านรับผิดชอบในการค้นหาปัญหาและความต้องการของชุมชน ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลที่แท้จริง และเข้าร่วมประชุมประชาคมเพื่อรับรู้สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน
- 2) ขั้นตอนการวางแผน ชาวบ้านเข้าร่วมเสนอความคิดเห็นเพิ่มเติมรายละเอียดของแผนชุมชนร่วมกัน
- 3) ขั้นตอนการดำเนินการ ผู้นำชุมชนได้แบ่งหน้าที่รับผิดชอบหน่วยงานภายนอกหรือรับผิดชอบโครงการ ชาวบ้านได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกโครงการและร่วมดำเนินการโครงการ
- 4) ขั้นตอนการติดตามและการประเมินผล ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกของโครงการจะปฏิบัติตามข้อกำหนดของโครงการและทุกวันที่ 5 ของเดือน จะประชุมร่วมกันเพื่อติดตามความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงานโครงการ

5.3 ปัญหาและอุปสรรคของการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว

ปัญหาและอุปสรรคของการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว จำแนกตามกระบวนการจัดทำแผนชุมชน 4 ขั้นตอน ได้แก่

5.3.1 ปัญหาในขั้นตอนการวิเคราะห์ชุมชน ขั้นตอนนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนในทุกด้านที่เป็นข้อมูลในการนำมาศึกษาสภาพชุมชน มีปัญหาและอุปสรรค ดังนี้

1) การเตรียมความพร้อมของคนในชุมชน ส่วนใหญ่ชาวบ้านทางยาวมีการประกอบอาชีพทางการเกษตร โดย การทำนา ทำสวน เลี้ยงปลา เป็นต้น วิถีชีวิตของชาวบ้านจึงต้องประกอบอาชีพและให้เวลากับการหาเลี้ยงชีพของตนเองและครอบครัว ทำให้ความพร้อมในการเข้าร่วมกิจกรรมของคนส่วนใหญ่จึงทำได้ยาก การประชุมชาวบ้านระดมความคิดเห็นในการจัดทำแผนชุมชนเพื่อการพัฒนาหมู่บ้าน คณะทำงานจะหาโอกาสในวันที่คนส่วนใหญ่หยุดงานกันมาก เช่น วันพระ วันเทศกาลสำคัญต่างๆ โดยมีการพบปะพูดคุย ประชาสัมพันธ์ให้ทราบก่อนล่วงหน้า และขอความร่วมมือเข้าร่วมกิจกรรมในวันที่ดำเนินการทำให้ได้รับความมือจากชาวบ้านเพิ่มมากขึ้น

2) การวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาและความต้องการของหมู่บ้านรวมทั้งการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาผู้นำ และกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำชุมชนขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ การจำแนกปัญหา ระบุสาเหตุของปัญหา และความต้องการของหมู่บ้านยังมีความไม่ชัดเจน เมื่อมีการประชุมกันมากขึ้น เข้าร่วมกิจกรรมที่หน่วยงานภายนอกจัดขึ้นบ่อยครั้ง จะทำให้ผู้นำเกิดทักษะและประสบการณ์ในการวิเคราะห์ปัญหา และความต้องการของหมู่บ้านได้ตรงประเด็น และรวดเร็วมากขึ้น

5.3.2 ปัญหาในขั้นตอนการวางแผน ขั้นตอนนี้เป็นการวิเคราะห์ชุมชนในอนาคตจึงเป็นในขั้นตอนการวางแผนมีปัญหาและอุปสรรค ดังนี้

1) การกำหนดเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน หมู่บ้านทางยาวได้กำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาหมู่บ้านที่มีประเด็นเนื้อหาสำหรับดำเนินการตามแผนชุมชนกว้างเกินไป ครอบคลุมประเด็นการพัฒนาทุกด้าน ทำให้การพัฒนาไปสู่วิสัยทัศน์ต้องใช้ระยะเวลายาวนานในการดำเนินการ ทำให้ผู้นำชุมชนและชาวบ้านเกิดความเบื่อหน่าย มองไม่เห็นความสำเร็จของการพัฒนา หมู่บ้านทางยาวควรกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาชุมชนให้เกิดผลสัมฤทธิ์ภายใน 1- 2 ปี และการกำหนดวิสัยทัศน์ควรจะมีประเด็นที่เป็นทิศทางการพัฒนาสู่อนาคตที่มุ่งหมายให้มีความชัดเจน เพื่อกระตุ้นให้ทุกคนร่วมมือกันพัฒนาหมู่บ้านให้สำเร็จบรรลุเป้าหมายมีความภาคภูมิใจและต้องการจะพัฒนาให้ชุมชนดีขึ้นต่อไป

2) วิสัยทัศน์การพัฒนาหมู่บ้านขาดความสอดคล้องกับสภาพชุมชน เป้าหมายของการพัฒนาหมู่บ้านเป็นการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค ในขณะที่สภาพปัญหาของหมู่บ้าน คือ ปัญหาด้านการประกอบอาชีพ การมีงานทำของคนในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นปัญหาหลักของชุมชน และ อัตลักษณ์ของหมู่บ้านที่เป็นตัวตนแท้จริง คือ หมู่บ้านส่งเสริมอาชีพการเกษตร ดังนั้นเมื่อวิสัยทัศน์ อัตลักษณ์ เป้าหมายการพัฒนา และสภาพปัญหาของชุมชน สิ่งเหล่านี้หากไม่มีความสอดคล้องต้องกัน

ย่อมส่งผลให้การพัฒนาไม่บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผน เนื่องจากหากดำเนินการ โครงการตาม วัตถุประสงค์ปัญหาชุมชนก็ไม่ได้รับการแก้ไข ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการจัดทำแผนงาน โครงการและ ดำเนินกิจกรรมตามแผนงานโครงการดังกล่าว

5.3.3 ปัญหาในขั้นตอนการดำเนินงานตามแผน ขั้นตอน นี้เป็นการนำแผนชุมชนไป ปฏิบัติให้เกิดกิจกรรมในชุมชนตามแผน ในขั้นตอนการดำเนินงานตามแผนมีปัญหาและอุปสรรค ดังนี้

1) ขาดการบันทึกเสนอเวทีประชุมประชาคม เพื่อวิเคราะห์ว่าโครงการกิจกรรม ใดบ้างที่ชุมชนได้ดำเนินการไปแล้วสามารถแก้ไขปัญหาของหมู่บ้านได้อย่างไร มีโครงการกิจกรรม ใดบ้างที่ยังไม่ได้ดำเนินการ โครงการที่มีอุปสรรคมีข้อขัดข้องอย่างไร และขอความร่วมมือจาก ประชาชนในการเข้าร่วมกิจกรรมเรื่องใดบ้าง มีโครงการใดที่องค์การบริหารส่วนตำบลหรือ หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องได้บรรจุไว้ในแผนงบประมาณรายจ่ายประจำปี ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการ ประสานงานอย่างต่อเนื่องและสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดความศรัทธาแก่ประชาชน

2) ขาดความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ คณะกรรมการหมู่บ้านหรือผู้นำกลุ่มบ้าน ที่มีบทบาทหน้าที่ในการประสานงานติดตามผลการดำเนินงานโครงการที่ได้รับไว้ในแผน ชุมชน เมื่อถึงเวลาในการปฏิบัติส่วนใหญ่ผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้ดำเนินการประสานงานติดตามผล และ เนื่องจากผู้ใหญ่บ้านมีภารกิจหน้าที่หลายด้าน จึงทำให้การประสานแผนและดำเนินการกิจกรรม โครงการพัฒนาหมู่บ้านตามแผนชุมชนไม่บรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาของชุมชน

5.3.4 ปัญหาในขั้นตอนการติดตาม และการประเมินผล ขั้นตอนนี้เป็น การติดตามผล ของ การดำเนินงานตามแผนชุมชนว่าโครงการที่รับการสนับสนุนได้ดำเนินการตามที่กำหนดไว้ หรือไม่ และสามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ระดับใด ในขั้นตอนการติดตามและการประเมินผลมี ปัญหาอุปสรรค ดังนี้

1) การยึดติดกับรูปแบบแผนที่เป็นลายลักษณ์อักษร ข้อจำกัดของการดำเนินงานที่ หมู่บ้านทางยาวได้ยึดติดกับรูปแบบของแผนที่ระบุเป็นลายลักษณ์อักษรมากเกินไป ทำให้การ ประชุมประชาคมเพื่อปรับปรุงแผนในแต่ละครั้งต้องผ่านการแสดงความคิดเห็นของผู้นำและคนใน ชุมชน จึงทำให้โครงการที่บรรจุอยู่ในแผนชุมชนเกิดอุปสรรคในการขับเคลื่อนกิจกรรมการปฏิบัติ ไม่ทันกับการแก้ไขปัญหา แท้จริงแล้วชุมชนสามารถดำเนินการทบทวนและปรับปรุงแผนชุมชนได้ ทันทีจากการประชุมประชาคมในชุมชนแต่ละครั้ง ซึ่งวิธีการดังกล่าวมักจะถูกกลืนเนื่องจากการ กำหนดกิจกรรมปรับปรุงแผนชุมชนขึ้นอยู่กับผู้ใหญ่บ้านและผู้นำชุมชนเป็นส่วนใหญ่

2) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบมีน้อย การเร่งรัดการดำเนินงาน โครงการกิจกรรมการพัฒนาส่วนใหญ่จะผลักภาระหน้าที่ให้กับผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ดำเนินการ ทำให้

กระบวนการเรียนรู้และการยอมรับผลงานกิจกรรมของคนในหมู่บ้านเกิดปัญหาในการรับรู้และเป็นสาเหตุทำให้ผู้นำชุมชนขาดโอกาสที่จะได้รับความร่วมมือจากประชาชนเพิ่มขึ้น

3) ความชัดเจนของการอนุมัติงบประมาณสนับสนุน การสนับสนุน โครงการกิจกรรมขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในแต่ละปีขึ้นอยู่กับทิศทางการทำงานและนโยบายของหน่วยงานในขณะนั้น หมู่บ้านทางยาวจึงไม่สามารถทบทวนกิจกรรมและปรับปรุงแผนชุมชนให้สอดคล้องกับความคาดหวังของคนในหมู่บ้านและชุมชนได้

5.3.5 ภาพรวมปัญหาของการจัดทำแผนชุมชน ผู้นำชุมชน สมาชิกชุมชน ได้ร่วมกันจัดทำแผนชุมชน เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชน ของบ้านทางยาว ทำให้ เกิดผลกระทบต่อชุมชนหรือหมู่บ้านอื่นที่มีพื้นที่ติดต่อกัน ได้แก่

1) ผลกระทบด้านแม่น้ำลำคลอง เนื่องจากหมู่บ้านทางยาวมีลำคลองไหลผ่าน 3 สาย และเชื่อมต่อหมู่บ้านอื่น โดยรอบทั่วทั้งอำเภอสามโคก หากมีฝักตบขวาเต็มลำคลอง และไม่ช่วยกันกำจัดให้หมดไป ก็จะทำให้หมู่บ้านมีสภาพลำคลองตื้นเขิน น้ำไหลไม่สะดวก และเกิดการกระจายฝักตบขวาไปยังหมู่บ้านอื่นให้ได้รับผลกระทบด้วย

2) ประตูนํ้า เป็นประตุนํ้าเพื่อควบคุมนํ้าในลำคลองให้อยู่ในสภาพปกติ และการระบายนํ้าให้นํ้าเสียจากคลองและจากที่นํ้าไหลเข้าสู่ชุมชน ซึ่งหมู่บ้านที่ต้องใช้ประตุนํ้าจะต้องมีการประชุมตกลงวางแผนร่วมกันถึงช่วงเวลาในการระบายนํ้า เพราะเป็นทรัพยากรที่ต้องใช้ประโยชน์ร่วมกัน

3) ปัญหาเสพติด บ้านทางยาวมีเส้นทางเดินทางเข้าออกได้หลายสาย ทำให้การควบคุมประชาชนที่เข้าออกในหมู่บ้านยากลำบาก ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งของการเกิดปัญหาเสพติดในชุมชน และเป็นเส้นทางกระจายยาเสพติดในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้นำชุมชนจึงมีการจัดตั้งตำรวจชุมชนเพื่อช่วยให้เกิดการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด และยังมี การฝึกอบรมอาชีพ ฝึกอบรมให้กับเยาวชนเพื่อให้ห่างไกลเสพติดอีกวิธีการหนึ่ง

4) การกำหนดนโยบายและโครงการที่มาจากหน่วยงานภาครัฐ อาจทำให้การพัฒนาไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน หากมีการจัดทำแผนชุมชนที่เกิดจากความต้องการของชุมชนจะสามารถลดปัญหาการแทรกแซงทางการเมืองในการพัฒนาชุมชน และเป็นการพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไปแต่มีความยั่งยืน

กล่าวโดยสรุป ปัญหาและอุปสรรคการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว ได้แก่ การหาช่วงเวลาว่างพร้อมกันของชาวบ้านในการประชุมประชาคมได้ยาก ผู้นำชุมชนขาดทักษะการวิเคราะห์ชุมชนและการจำแนกปัญหาของชุมชน การวางแผนชุมชน ต้องมีเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมประชุมเพื่อให้แผนชุมชนมีความสอดคล้องกับภารกิจของหน่วยงาน

ปัญหาบางปัญหาไม่ได้รับการแก้ไขจากโครงการเนื่องจากแผนชุมชนไม่สอดคล้องกับแผนของราชการ และบางครั้งโครงการที่ได้รับสนับสนุนมีความล่าช้าไม่ทันต่อการแก้ไขปัญหาของชุมชน ผู้ได้รับผลประโยชน์จากกิจกรรมโครงการอยู่ในวงจำกัดทำให้บางคนขาดโอกาสเข้าร่วมกิจกรรม และมีการเกรงใจกันในการแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมประชาคมทำให้เกิดการคล้อยตามผู้นำชุมชนเสนอเป็นส่วนใหญ่

บทที่ 6

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษากระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เพื่อศึกษากระบวนการจัดทำแผนชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางยาว การวิจัยได้แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Document study) เพื่อหาข้อมูลมาประกอบการวิเคราะห์เพิ่มเติม และการศึกษาภาคสนาม (Field research) โดยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth interview) กับประชากรกลุ่มเป้าหมาย รูปแบบการสัมภาษณ์มีทั้งแบบเป็นทางการ (Formal interview) และไม่เป็นทางการ (Informal interview) และวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) จากผลการศึกษาที่ได้ศึกษาผ่านมารายละเอียดในบทนี้จึงกล่าวถึงสรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

6.1 สรุปผล

การศึกษากระบวนการจัดทำแผนชุมชน ของหมู่บ้านทางยาว มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการจัดทำแผนชุมชน ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน และศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำแผนชุมชน การศึกษาดังกล่าวสามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้ ดังนี้

6.1.1 กระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว มีกระบวนการจัดทำแผนชุมชนจำนวน 2 กระบวนการ คือ

- 1) กระบวนการเตรียมการ มีกิจกรรมดำเนินการ จำนวน 6 ขั้นตอน ได้แก่
  - 1.1) การประชุมกลุ่มบ้าน
  - 1.2) การเตรียมผู้นำชุมชน
  - 1.3) การคัดเลือกคณะทำงานจัดทำแผนชุมชน
  - 1.4) การคัดเลือกผู้ช่วยจัดทำแผนชุมชน
  - 1.5) การเตรียมข้อมูล
  - 1.6) การประสานงาน
- 2) กระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว 4 ขั้นตอน ได้แก่

2.1) ขั้นตอนการวิเคราะห์ชุมชน ชาวบ้านได้ใช้ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช. 2ก) ข้อมูลสภาพปัญหาของครัวเรือน และของชุมชนในระดับกลุ่มบ้าน ข้อมูลความต้องการของชุมชนเพื่อป้องกันปัญหาในอนาคต และข้อมูลการพูดคุยค้นหาปัญหาในที่ประชุมประชาคมร่วมกับเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการ โดยชาวบ้านได้วิเคราะห์ศักยภาพชุมชนจากข้อมูลที่มีอยู่พร้อมกับค้นหาเพิ่มเติมเพื่อการตัดสินใจ กิจกรรม ในขั้นตอนของการวิเคราะห์ชุมชน ประกอบด้วย

2.1.1) การเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน

2.1.2) การเก็บรวบรวมปัญหาและความต้องการของประชาชน

2.2) ขั้นตอนการวางแผน เป็นการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมายการพัฒนา ยุทธศาสตร์การพัฒนาหมู่บ้าน และโครงการกิจกรรม โดยแยกโครงการไว้เป็นหมวดหมู่ในแต่ละด้านเพื่อความสะดวกในการประสานขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก นอกจากนี้ยังได้แบ่งแผนออกเป็น แผนพึ่งตนเอง แผนความร่วมมือ และแผนการสนับสนุน และใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือในการดำเนินงานกิจกรรมการพัฒนาชุมชน กิจกรรมในขั้นตอนการวางแผน ประกอบด้วย

2.2.1) การจัดหมวดหมู่ของปัญหา ได้แก่

(1) การประกอบอาชีพด้านการเกษตร

(2) ยาเสพติด

(3) สุขภาพ

(4) ถนนเป็นหลุมบ่อ มีฝุ่นควัน

2.2.2) กำหนดเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน

2.2.3) กำหนดอัตลักษณ์ของหมู่บ้าน

2.2.4) กำหนดตำแหน่งการพัฒนาอาชีพ

2.2.5) การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

2.2.6) จัดประเภทแผนงาน โครงการ กิจกรรม ได้แก่

(1) แผนชุมชนพึ่งตนเอง

(2) แผนชุมชนความร่วมมือ

(3) แผนขอรับการสนับสนุน

2.2.7) การรับรองแผนและจัดทำรูปเล่มฉบับ

2.3) ขั้นตอนการดำเนินงาน ผู้นำชุมชนได้จัดทำแผนชุมชนเป็นรูปเล่ม นำไปประสานขอความร่วมมือ ขอรับการสนับสนุน หรือนำไปบรรจุเข้าแผนพัฒนาของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในส่วนที่เป็นแผนความร่วมมือและแผนการสนับสนุน สำหรับแผนพึ่งตนเอง

คณะทำงานได้ประชุมประชาคมร่วมกันอีกครั้งเพื่อกำหนดรายละเอียดโครงการและมอบผู้รับชอบให้ดำเนินการ กิจกรรมในขั้นตอนการดำเนินการ ประกอบด้วย

2.3.1) การมอบหมายผู้รับผิดชอบจัดทำรายละเอียดโครงการ

2.3.2) ขอรับการสนับสนุนโครงการ

2.3.3) การบรรจุแผนเข้ากับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2.3.4) การมอบผู้รับผิดชอบดำเนินโครงการ

2.4) ขั้นตอนการติดตามและการประเมินผล โดยการจัดประชุมประชาคมในวันที่ 5 ของเดือน เพื่อติดตามโครงการว่ามีปัญหาอุปสรรคอย่างไร และประเมินผลกิจกรรมเพื่อปรับปรุงแผนงานโครงการเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับปัญหาและความต้องการของชาวบ้าน กิจกรรมในขั้นตอนการติดตามและการประเมินผล ประกอบด้วย

2.4.1) การติดตามแผนชุมชน ได้แก่

(1) การประชาสัมพันธ์

(2) การประชุม

2.4.2) การประเมินผล ได้แก่

(1) ผลสำเร็จของการดำเนินงานตามแผนชุมชน

(2) การส่งผลต่อการพัฒนาชุมชน

2.4.3) การปรับปรุงแผนชุมชน

6.1.2 กระบวนการมีส่วนร่วม ของชาวบ้านทางยาว ตามกระบวนการจัดทำแผนชุมชนของหมู่บ้านทางยาวชาวบ้านมีส่วนร่วมตามขั้นตอน ดังนี้

1) ขั้นตอนการวิเคราะห์ชุมชน ผู้นำกลุ่มบ้านได้รับผิดชอบในการค้นหาปัญหาและความต้องการของชุมชน และการจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช. 2ค) โดยสอบถามแต่ละครัวเรือน ชาวบ้านได้ให้ความสนใจ และมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลที่แท้จริง ชาวบ้านส่วนใหญ่เข้าร่วมประชุมประชาคมเพื่อรับรู้สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนพร้อมกับร่วมเสนอความคิดเห็นของตนเองในการแก้ไขปัญหา

2) ขั้นตอนการวางแผน ชาวบ้านส่วนใหญ่เข้าร่วมเสนอความคิดเห็นเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมายการพัฒนา ยุทธศาสตร์การพัฒนาหมู่บ้าน และโครงการกิจกรรมเพื่อหาวิธีการแก้ไขปัญหาที่ตนได้รับประโยชน์ในกิจกรรมนั้นด้วย

3) ขั้นตอนการดำเนินการ ผู้นำชุมชนจะแบ่งหน้าที่รับผิดชอบในการประสานงานโครงการกับหน่วยงานภายนอกหรือรับผิดชอบโครงการเป็นแผนฟังกตนเอง สำหรับชาวบ้านมีส่วนร่วมในเข้าเป็นสมาชิกเป็นคณะกรรมการของโครงการ และร่วมดำเนินการโครงการให้บรรลุผล

4) ขั้นตอนการติดตามและการประเมินผล ชาวบ้านที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกหรือคณะกรรมการของโครงการ ทุกคนจะปฏิบัติตามข้อกำหนดของแต่ละโครงการอย่างเคร่งครัด และทุกวันที่ 5 ของเดือน จะร่วมกันติดตามความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงานโครงการ เพื่อประเมินผลความสำเร็จและปรับปรุงทบทวนแผนต่อไป

6.1.3 ปัญหา และอุปสรรคการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว ได้แก่

- 1) ขั้นตอนการวิเคราะห์ชุมชน ผู้นำชุมชนขาดทักษะการวิเคราะห์ชุมชนและการจำแนกปัญหาจึงต้องพูดคุยกันบ่อยครั้งเพื่อให้เกิดการเรียนรู้
- 2) ขั้นตอนการวางแผน ต้องมีเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมประชุมเพื่อให้ได้โครงการสอดคล้องกับภารกิจของหน่วยงานราชการนั้น
- 3) ขั้นตอนการดำเนินการวางแผน บางปัญหาไม่ได้รับการแก้ไขเนื่องจากโครงการที่มีในแผนไม่สอดคล้องกับแผนของหน่วยงานราชการ บางครั้งการสนับสนุนโครงการได้รับล่าช้าหรือได้รับการสนับสนุนโครงการที่ไม่ได้แก้ไขปัญหาของชุมชน
- 4) ขั้นตอนการติดตามและการประเมินผล โครงการที่ได้รับการสนับสนุนหน่วยงานเจ้าของงบประมาณจะให้เร่งดำเนินการจึง ทำให้การกระจายข่าวไม่ทั่วถึง ผู้ได้รับผลประโยชน์อยู่ในวงจำกัดบางคนขาดโอกาสเข้าร่วมกิจกรรม และผู้นำชุมชนมีบทบาทมาก ทำให้มีการเกรงใจกันในการแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมประชาคม
- 5) ปัญหาทั่วไปที่ทำให้กระบวนการจัดทำแผนมีอุปสรรค ได้แก่ การประชุมประชาคมแต่ละครั้งต้องกำหนดตรงกับวันสำคัญหรือมีงานบุญในหมู่บ้าน เนื่องจากชาวบ้านประกอบอาชีพการเกษตร และรับจ้าง จึงต้องออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน การประชุมต้องมีการนัดหมายล่วงหน้าเพื่อให้เข้าร่วมประชุมอย่างพร้อมหน้ากัน

โดยสรุป กระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว มีปัจจัยด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่เป็นเครือญาติเกี่ยวข้องกัน ทำให้เกิดความสามัคคี เอื้ออาทร ระบบอาวุโสทำให้ชุมชนลดความขัดแย้งลงได้ การประชุมประชาคมจัดทำแผนชุมชน และการมีส่วนร่วมของชุมชนได้รับความร่วมมือเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาคนในชุมชน ซึ่งเป็นเครือญาติกันทั้งชุมชน อำนาจหน้าที่ของผู้นำชุมชนที่เป็นแกนนำและเป็นสื่อกลางนำชาวบ้านพัฒนาในด้านต่างๆ เป็นศูนย์กลางการรับฟังปัญหา การประสานความร่วมมือ การนำข่าวสารเข้าสู่ชุมชน และการนำปัญหาของชุมชนไปสู่ภาคราชการ และท้องถิ่น ผู้นำชุมชนมีความสามารถประสานงานได้อย่างดี ปัจจัยที่สนับสนุนแผนชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง คือ ทุนทางสังคมและชุมชน เพื่อให้เป็นต้นทุนการพัฒนาที่ต่อเนื่อง ผลสำเร็จของการพัฒนาหมู่บ้านตามแผนชุมชน ทำให้การประกอบอาชีพของครัวเรือนมีรายได้ค่อนข้างสูง มีกิจกรรมในชุมชนที่ครอบคลุมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการศึกษา การ

สาธารณสุข การส่งเสริมกลุ่มอาชีพ กองทุนชุมชน ซึ่งเป็นต้นทุนสำคัญที่สนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และกระบวนการจัดทำแผนชุมชนที่ดีมีคุณภาพ

6.2 อภิปรายผล

การศึกษากระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว ผู้วิจัยได้เสนอผลการอภิปรายออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

6.2.1 ผลการศึกษากระบวนการจัดทำแผนชุมชนหมู่บ้านทางยาวได้จัดทำแผนชุมชนโดยมีขั้นตอน 4 ขั้นตอน ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการจัดทำแผนชุมชน ของขนิษฐา กาญจนรังษินันท์ (2552) ประกอบด้วย การวิเคราะห์ชุมชน การวางแผน ดำเนินการ และการติดตามและการประเมินผล ในแต่ละขั้นตอนมีผลการศึกษา ดังนี้

1) การวิเคราะห์ชุมชน เป็นการจัดเตรียมข้อมูลของหมู่บ้าน โดยผู้ใหญ่บ้านเป็นแกนหลักนำทีมคณะทำงานที่มีอยู่ในหมู่บ้านและผู้อาวุโสเป็นที่เคารพนับถือของคนในหมู่บ้าน ผู้นำร่วมกันจัดประชุมประชาคม ณ ศาลาการเปรียญวัดสหราษฎร์บำรุง เนื่องจากมีความพร้อมด้านสถานที่และอุปกรณ์สำหรับจัดทำแผนชุมชน สอดคล้องกับกระบวนการของชาวบ้านในการพัฒนาตนเองของสำนักนโยบายยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข (2546) ที่กล่าวว่าชาวบ้านเป็นผู้จัดประชุมประชาคมโดยการรวมสมาชิกของชุมชนเพื่อค้นหาตนเองค้นหาชุมชน นำข้อมูลชุมชนมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน และสรุปข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการ โดยเปิดเวทีประชาคมเพื่อให้สมาชิกได้รับรู้และร่วมกันเสนอข้อมูลให้เป็นที่ยอมรับ การประชุมประชาคมผู้นำชุมชนได้ประสานกับผู้แทนหน่วยงานราชการที่ปฏิบัติงานอยู่ในพื้นที่ระดับตำบล หมู่บ้าน เพื่อเข้าร่วมประชุมให้ข้อมูลในส่วนที่หน่วยงานราชการมีอยู่และเป็นที่ยอมรับในการจัดทำแผนชุมชนแต่ละขั้นตอน การประสานหน่วยงานราชการเข้าร่วมประชุมสอดคล้องกับการศึกษาการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของ สรยุทธ จันสุข (2552: 151) ด้านการสนับสนุนการเรียนรู้ โดยชุมชนต้องมีองค์กรหลักในการขับเคลื่อนเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ของชุมชน และมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาให้ความช่วยเหลือแนะนำอย่างสม่ำเสมอในสิ่งที่ประชาชนติดต่อคนในชุมชน แหล่งข้อมูลของหมู่บ้านทางยาวที่ใช้ในการวิเคราะห์ชุมชน ประกอบด้วย ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช. 2ค) ข้อมูลการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิตของคนในหมู่บ้านจากการพูดคุยซักถามในเวทีประชาคม ข้อมูลการเพิ่มผลผลิตการทำนา ทำสวน และเลี้ยงปลา ข้อมูลด้านสังคมและการสาธารณสุข ข้อมูลผลผลิตและรายได้ชุมชนจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องนำข้อมูลมาเข้าร่วมวิเคราะห์ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษารูปแบบและกระบวนการ

แผนชุมชนที่มีคุณภาพของศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 8 (2551) โดยการทำให้แผนชุมชนควรมีกระบวนการเรียนรู้เพื่อจุดประกายความคิด สร้างความมั่นใจให้กับประชาชนจากการนำข้อมูลด้านกายภาพของชุมชน ข้อมูลเศรษฐกิจของชุมชน และข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้องสำหรับการวิเคราะห์ชุมชนหมู่บ้านทางยาว ได้แบ่งหมู่บ้านออกเป็นกลุ่มบ้าน จำนวน 7 กลุ่มบ้าน เพื่อสร้างผู้นำชุมชนให้เกิดขึ้นและกระจายอยู่ในทุกพื้นที่ ผู้นำกลุ่มบ้านมีบทบาทหน้าที่ผู้รับผิดชอบรวบรวมปัญหา นำเสนอปัญหาของกลุ่มบ้านต่อที่ประชุม ประสานงานติดต่อกับสมาชิก และรับผิดชอบงานอื่นๆ ที่ประชาคมส่วนใหญ่หรือผู้นำชุมชนได้มอบหมาย ลักษณะการแบ่งกลุ่มบ้านสอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้าง และหน้าที่ของสนธยา พลศรี (2547: 197) ที่ประกอบด้วยระบบย่อยๆ หลายระบบ และแต่ละระบบต่างก็มีหน้าที่ของตนเองแตกต่างกัน และยังคงประสานสัมพันธ์กันกลายเป็นพลังของชุมชนที่จะร่วมมือกันเพื่อพัฒนาชุมชนของตน ผู้เข้าร่วมประชุมประชาคมจัดทำแผนชุมชนในหมู่บ้านมีทั้งเด็ก เยาวชน ประชาชนทั่วไป ผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มองค์กร พระภิกษุ และเจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการที่ปฏิบัติงานในตำบล โดยร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาชุมชน วิเคราะห์ความต้องการชุมชน และทุกคนมีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมซึ่งได้ส่งผลดีต่อการจัดทำแผนชุมชนของบ้านทางยาวให้เป็นที่ยอมรับของทุกคนและของส่วนราชการ การเข้าร่วมประชุมที่หลากหลายและมีความกระตือรือร้นนี้สอดคล้องกับการศึกษาปัจจัยที่มีส่วนทำให้เกิดผลสำเร็จของ อคิน รพีพัฒน์ (2531: 30) โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมอย่างกระตือรือร้น ประชาชนมีพลังในกระบวนการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคมจะต้องพัฒนาและปฏิบัติตามแผนการหรือโครงการต่างๆ ด้วยความสมัครใจยอมทำให้เกิดผลสำเร็จเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป

จากขั้นตอนการวิเคราะห์ชุมชน ทำให้สมาชิกชุมชนทราบปัญหาของชุมชน ผลกระทบที่ชุมชนได้รับในแต่ละเรื่อง ประโยชน์ต่อสมาชิกของชุมชนในการเข้าร่วมวางแผนเพื่อจัดการกับปัญหาของชุมชน จุดเน้นของกระบวนการตัดสินใจกำหนดอนาคตชุมชน การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การแสดงความรับผิดชอบของสมาชิกชุมชนในการเตรียมการพัฒนาตนเอง และพัฒนาชุมชน

2) การวางแผน แผนชุมชนบ้านทางยาวได้จัดทำแผนงานโครงการภายใต้กรอบโครงการยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข ซึ่งการจัดทำแผนชุมชนได้กำหนดปัญหาจากสภาพจริงของชุมชนในแต่ละด้าน ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การสาธารณสุข ยาเสพติด โครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งแวดล้อม ฯลฯ โดยผู้นำกลุ่มบ้านต้องปรับแผนชุมชนใน แต่ละด้านที่ได้จัดทำไว้ให้สอดคล้องกับแผนงาน โครงการยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุขเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน การจัดทำแผนงาน โครงการภายใต้กรอบโครงการยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุขนี้สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลตามโครงการยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุขของ กระทรวงมหาดไทย (2551) ซึ่งเป็นกรอบการ

พัฒนาหมู่บ้านและชุมชนที่เป็นยุทธศาสตร์จัดความยากจน สร้างพลังความเข้มแข็ง พัฒนาขีดความสามารถในการพัฒนาชุมชนและความเป็นอยู่ของประชาชนบนแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การกำหนดเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน ได้นำผลการวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพของชุมชน ที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของประชาชนและการพัฒนาหมู่บ้านมากำหนดเป็นวิสัยทัศน์ เพื่อให้มองเห็นภาพอนาคตของหมู่บ้านไว้ว่า “สาธารณูปโภคครบครัน บริหารจัดการด้วยความโปร่งใส บริการประชาชนคือหัวใจ ยกระดับรายได้ให้ประชาชน นำชุมชน/หมู่บ้านให้เข้มแข็ง สร้างเสริมประชาธิปไตย ใส่ใจการศึกษา อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีไทย มีสุขอนามัยที่ดี วิถีเศรษฐกิจพอเพียง” โดยมีอัตลักษณ์ของหมู่บ้านคือ “หมู่บ้านส่งเสริมอาชีพการเกษตร” จากการร่วมกันศึกษาวิเคราะห์ชุมชนของคนส่วนใหญ่ การกำหนดวิสัยทัศน์ อัตลักษณ์ และเป้าหมายการพัฒนาหมู่บ้านนี้สอดคล้องกับการติดตามผลการจัดทำแผนชุมชนจังหวัดปทุมธานีของปราณี พรธณวิเชียร และคณะ (2551) ที่พบว่า การจัดทำแผนชุมชนต้องมีการสำรวจหาสาเหตุ แนวทางการแก้ไขปัญหา กำหนดเป้าหมายอนาคตและทิศทางในการพัฒนาชุมชนของตนเอง การกำหนดกิจกรรมแผนงาน โครงการที่จะแก้ไขปัญหาหมู่บ้านมีแผนงาน 3 ประเภท คือ แผนพึ่งตนเอง เป็นกิจกรรมตามโครงการที่ชาวบ้านสามารถดำเนินการได้ด้วยตนเองหรือร่วมมือกันในชุมชนทำกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาชุมชนในส่วนที่ดำเนินการได้ เช่น การจัดทำบัญชีครัวเรือน การประหยัดและออมทรัพย์ การลดรายจ่ายในครัวเรือน โดยปลูกพืชผักไว้กินเอง เป็นต้น แผนการดำเนินงานร่วมกันกับหน่วยงานภาคีการพัฒนาที่เป็นแผนความร่วมมือ ชุมชนต้องแสวงหาความร่วมมือและทำร่วมกับหน่วยงานภาคีการพัฒนาโดยบางส่วนต้องอาศัยงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ เช่น โครงการศูนย์เรียนรู้ชุมชน โครงการจัดทำภาษาชนะเก็บขยะ เป็นต้น และแผนขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ดำเนินการซึ่งต้องใช้งบประมาณและเทคนิคเฉพาะในการดำเนินการเป็นโครงการที่เกินขีดความสามารถของชุมชน เช่น โครงการก่อสร้างถนนคอนกรีต โครงการก่อสร้างสะพานคอนกรีตข้ามคลองของหมู่บ้าน โครงการประปาหมู่บ้าน การฝึกอบรมที่ต้องใช้ความรู้ความสามารถเป็นพิเศษ เป็นต้น ผู้ใหญ่บ้านจะเป็นหลักในการจัดทำแผนชุมชนมีบทบาทเด่นในการเตรียมข้อมูล เตรียมผู้เข้าร่วมประชุมและประสานงานกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในการขอรับการสนับสนุนด้านการจัดทำแผนชุมชน โดยเป็นผู้มีความเสียสละและมีความตั้งใจในการพัฒนาหมู่บ้านและทำงานเพื่อส่วนรวมพร้อมกับประพฤตินั้นเป็นแบบอย่างที่ดี สามารถสร้างความสามัคคี และกำหนดทิศทางการพัฒนาที่ตรงตามความต้องการของประชาชน และเป็นที่ยอมรับของชาวบ้านและหน่วยงานราชการที่ร่วมทำงานในหมู่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของสรยุทธ จันสุข (2552: 147) ด้านการแก้ไข

ปัญหาชุมชน โดยผู้นำชุมชนสามารถทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมด้วยความเสียสละพร้อมทั้งเป็นที่พึ่งของสมาชิกชุมชนได้ มีการปรับปรุงแผนชุมชนให้เป็นปัจจุบันและสอดคล้องกับนโยบายของชาติ การวางแผนเป็นการออกแบบระบบการพัฒนาชุมชนในอนาคตเพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรในการพัฒนาชุมชนเป็นไปโดยมีประสิทธิภาพตามสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน เป็นจุดเริ่มต้นของการแสดงความสามารถของชุมชน การมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบการพัฒนาในด้านต่างๆ ให้ตรงตามความต้องการของประชาชนโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ในการทำงานบนพื้นฐานการพึ่งตนเองเป็นสำคัญ

3) การดำเนินงาน การดำเนินงานตามแผนชุมชนเป็นการนำแผนงาน โครงการและกิจกรรมที่ระบุไว้ในแผนชุมชนไปสู่การปฏิบัติงานเพื่อแก้ไขปัญหาที่มีอยู่ในหมู่บ้าน การดำเนินการดังกล่าวผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้านจะเป็นแกนหลักในการประสานกับชาวบ้านนำโครงการไปสู่การปฏิบัติงานตามแผนพึ่งตนเอง และดำเนินการประสานขอรับการสนับสนุนงบประมาณหรือวิชาการจากหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องตามแผนความร่วมมือ การดำเนินงานแผนชุมชนนี้สอดคล้องกับการศึกษานิยามการพัฒนาชุมชนของสุธี ศรสวรรค์ (2538:16-17) โดยชุมชนร่วมกันดำเนินงานปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้มีความเป็นปึกแผ่นและเป็นไปในแนวทางการที่ต้องการ และต้องอาศัยความร่วมมือรวมกำลังกันของราษฎรในชุมชนนั้นๆ เพื่อช่วยเหลือตัวเองในเบื้องต้น และรับความช่วยเหลือทางด้านวิชาการจากหน่วยราชการหรือองค์กรอาสาสมัครที่เป็นโครงการช่วยให้ราษฎรในหมู่บ้านสามารถรับบริการดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ได้ ผู้นำชุมชนจะใช้ความพยายาม ความตั้งใจจริง มุ่งมั่นเสียสละในการติดต่อประสานงานการพูดคุยสื่อสารเกี่ยวกับสภาพปัญหาของหมู่บ้าน ประชาสัมพันธ์สภาพปัญหาและความต้องการขอรับการสนับสนุนจากผู้เกี่ยวข้องในเวทีต่างๆ เพื่อให้ผู้สนับสนุนเข้าใจและให้ความช่วยเหลือมากกว่าการอนุมัติสนับสนุนงบประมาณตามระบบการเสนอแผนงาน โครงการของหมู่บ้านตามปกติ ความพยายามประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของคณะทำงานจึงทำให้หน่วยงานภาคีการพัฒนาเอาใจใส่ต่อการนำแผนชุมชนไปวิเคราะห์และใช้ประโยชน์ในการจัดทำแผนปฏิบัติการของหน่วยงานแต่ละปีเพื่อพิจารณาให้การสนับสนุนงบประมาณในการแก้ปัญหาโดยใช้แผนชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการบูรณาการแผนชุมชนระดับตำบลที่มีคุณภาพของศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 11 (2551) พบว่า ผู้นำชุมชน คณะทำงานสนับสนุนการขับเคลื่อนแผนชุมชนระดับตำบล ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ ภาคีพัฒนาได้ร่วมกันบูรณาการและประยุกต์แผนชุมชนให้เหมาะสมกับพื้นที่เพื่อให้แผนชุมชนสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนได้อย่างแท้จริง

การขับเคลื่อนแผนชุมชนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป ชุมชนจำเป็นต้องจัดทำแผนชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกชุมชน ไม่นับแผนเพียงด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น แต่ต้องสามารถกำหนดความสำคัญของปัญหาและวางแผนงาน โครงการอย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ โดยให้ชุมชนดำเนินการกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่องและใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตเปรียบเสมือนเป็นแผนชีวิตของคนในชุมชน ส่วนการช่วยเหลือและสนับสนุนจากภายนอกมิใช่ปัจจัยหลักเป็นเพียงปัจจัยเสริมให้ชุมชนสามารถขับเคลื่อนกิจกรรมได้สำเร็จเท่านั้น

4) การติดตามและการประเมินผล เป็นการทบทวนและปรับปรุงแผนชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นใหม่และที่เปลี่ยนแปลงไป หากปัญหามีกำหนดไว้ในแผนชุมชนขณะจัดทำแผนเร่งด่วนชุมชนสามารถที่จะดำเนินการ โครงการกิจกรรมได้ทันที แต่หากไม่ได้รับการแก้ไขในช่วงเวลาดังกล่าวสถานการณ์ของสภาพปัญหาอาจเป็นปัญหาที่เพิ่มความยากลำบากในการแก้ไขหรืออาจเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เช่น ปัญหาน้ำเน่าเสียในช่วงที่แหล่งน้ำไม่มีการถ่ายเทอาจเกิดขึ้นเฉพาะช่วงน้ำตายในช่วงฤดูการทำนา แต่เมื่อมีการถ่ายเทเกิดขึ้นน้ำลงโดยธรรมชาติปัญหาดังกล่าวก็อาจหมดไป การปรับปรุงแผนชุมชนขณะทำงานมักจะไม่ให้ความสำคัญมากนักมีการดำเนินการเพียงปีละครั้ง โดยผู้ใหญ่บ้านจะเป็นคนจัดทำตามสภาพที่เกิดขึ้นจริง ในการจัดทำแผนงานที่เจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการมองเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและได้มาประสานขอความร่วมมือบรรจุแผนงาน โครงการของงบประมาณของหน่วยงานไว้ในแผนชุมชน ในส่วนนี้สอดคล้องกับการศึกษาโครงการติดตาม ประเมินผลการแปลงยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจนไปสู่การปฏิบัติของโสภณ ศิริไสย์ และคณะ (2548) พบว่าส่วนราชการที่เกี่ยวข้องสามารถเข้ามาร่วมจัดการความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชน และให้แผนชุมชนได้มีความเชื่อมโยงกับนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและนโยบายของรัฐบาล การเร่งรัดติดตามผลการดำเนินงาน โครงการกิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผนชุมชน ชาวบ้านมักให้ความสำคัญน้อยอาจจะเนื่องจากชาวบ้านยังไม่เข้าใจความสำคัญของการติดตามประเมินผลโดยอาจมองว่าเมื่อได้รับงบประมาณมาแล้วการติดตามและการประเมินผลก็ไม่สามารถได้รับงบประมาณส่วนของโครงการนั้นเพิ่มเติม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการบูรณาการแผนชุมชนระดับตำบลที่มีคุณภาพของ ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 11 (2551) พบว่า ชุมชนยังไม่เห็นความสำคัญของแผนชุมชนเท่าที่ควรจึงควรส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในการจัดทำแผนชุมชนอย่างต่อเนื่อง และให้มีการใช้ประโยชน์จากแผนชุมชนแพร่หลายอย่างแท้จริง การรายงานผลโครงการ กิจกรรมที่ดำเนินการในหมู่บ้าน ชาวบ้านจะรับรู้โดยตรงด้วยการเล่าต่อกันแบบปากต่อปากมากกว่าการนำเสนอรายงานในเวทีประชาคมหรือการประชุมชาวบ้าน เนื่องจากการประชุมแต่ละครั้งมักจะหยิบยกเฉพาะปัญหาใหญ่ที่เกิดขึ้น เพื่อจัดทำแผนงาน โครงการที่จะดำเนินการใน

อนาคต และต้องการความร่วมมือจากประชาชนเป็นส่วนใหญ่มากกว่าการพูดคุยเรื่องเดิมๆ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษารูปแบบและกระบวนการแผนชุมชนที่มีคุณภาพของศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 8 (2551) พบว่า ควรมีการเตรียมความพร้อมวิทยากรกระบวนการในการจัดทำแผนชุมชนเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในกระบวนการแผนชุมชนสำหรับการจัดทำเวทีประชาคมจุดประกายความคิด สร้างความมั่นใจในการจัดทำและปรับปรุงแผนชุมชน

กล่าวโดยสรุป กระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ประกอบด้วย กระบวนการเตรียมการ ซึ่งเป็นการเตรียมความพร้อมในการดำเนินการจัดทำแผนชุมชน และกระบวนการจัดทำแผนชุมชนมี 4 ขั้นตอน มีความสอดคล้องกับแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ของ ขนิษฐา กาญจนรังษิณนท์ (2552)

6.2.2 ผลการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านทางยาว ตามกระบวนการจัดทำแผนชุมชน 4 ขั้นตอน มีผลการศึกษา ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมวิเคราะห์ชุมชน ผู้ใหญ่บ้านและผู้นำชุมชนจะเป็นแกนหลักในการจัดทำแผนชุมชน ประชาชนส่วนใหญ่จะให้ความร่วมมือเข้าร่วมประชุมเป็นอย่างดีแต่แสดงความคิดเห็นและเสนอแนะในการประชุมน้อย โดยจะให้ผู้นำกลุ่มบ้านแสดงความคิดเห็นแทนและเห็นชอบด้วยส่วนใหญ่จากการสังเกตผู้เข้าร่วมวิเคราะห์ชุมชนส่วนใหญ่จะประพฤติตนเป็นผู้ฟังที่ดีและไม่แสดงความคิดเห็นในการประชุม แต่เมื่อเลิกประชุมแล้วมักจะจับกลุ่มวิพากษ์วิจารณ์กันภายนอกการประชุม แต่ยังยอมรับผลการประชุมจึงไม่ส่งผลกระทบต่อการจัดทำแผนชุมชนและการพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีสร้างผู้นำของ ศรีปริชญ์ ฐประจ่าง (2529: 31-34) กล่าวว่า การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน เนื่องจากผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญในการรวมกลุ่ม การจูงใจสมาชิก ไปยังเป้าหมาย การสร้างผู้นำจึงทำให้เกิดกระแสการระดมความร่วมมือปฏิบัติงานอย่างมีขวัญกำลังใจ ผลงานมีคุณภาพ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และความรับผิดชอบร่วมกัน ผู้นำที่ดีย่อมนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วยดีนั่นเอง

2) การมีส่วนร่วมวางแผน แผนงาน โครงการในแผนชุมชนบ้านทางยาวได้ระบุกิจกรรมที่จะดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนในภาพกว้างเป็นช่วงระยะเวลา 4 ปี (พ.ศ. 2551-2554) ซึ่งอาจจะเป็นอุปสรรคต่อการผลักดันวิสัยทัศน์ของหมู่บ้านให้ประสบผลสำเร็จตามที่คาดหวัง ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือเข้าร่วมกิจกรรมประชุมประชาคมเป็นอย่างดีแต่จะแสดงออกผ่านผู้นำกลุ่มบ้านสำหรับการตัดสินใจชาวบ้านจะยกมือให้คะแนนในการเลือกกิจกรรมโครงการเพื่อจัดลำดับความสำคัญ สอดคล้องกับการศึกษาระบบข้อมูลชุมชนของ โอภาส ปัญญา และคณะ (2544) พบว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เริ่มตั้งแต่การจัดเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล การวางแผน การปฏิบัติตามแผน และการประเมินผล ทุกขั้นตอนทำโดยประชาชน และสอดคล้องกับ

การศึกษาโครงการติดตาม ประเมินผลการแปลงยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจนไปสู่การปฏิบัติ ของโสฬส ศิริไสย์ และคณะ (2548) พบว่า การจัดทำแผนชุมชนเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเริ่มจากคนในชุมชนเข้ามาร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนตามความต้องการของคนในชุมชน โดยการพบปะพูดคุยกันเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง และได้ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างอิสระ ปราศจากความครอบงำ ผู้นำชุมชนและประชาชนส่วนใหญ่มักจะจำแนกปัญหา สาเหตุของปัญหา และความต้องการของหมู่บ้าน ได้ยังไม่ชัดเจนต้องอาศัยความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนเป็นผู้คอยกระตุ้นให้ชุมชนมองเห็นภาพความแตกต่างได้ แต่ผู้นำชุมชนมีความเข้าใจปัญหาและสามารถกำหนดกิจกรรมไว้ในแผนชุมชนเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับการศึกษาการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของ สรยุทธ จันสุข (2552: 151) พบว่าชุมชนต้องมีองค์หลักในการขับเคลื่อนเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันตั้งอยู่ในพื้นที่ของชุมชน และมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาให้ความช่วยเหลือแนะนำอย่างสม่ำเสมอในสิ่งเป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชน

3) การมีส่วนร่วมดำเนินการ ขั้นตอนนี้จะเป็นบทบาทหลักของผู้นำชุมชนเป็นส่วนใหญ่ในการประสานกับหน่วยงานราชการเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณตามโครงการประชาชนมีหน้าที่ให้ความร่วมมือการวิพากษ์วิจารณ์โครงการที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านในทางที่ดี และมีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิกของโครงการ ร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นอย่างยุติธรรมเพื่อให้หมู่บ้านดำเนินกิจกรรมได้บรรลุตามเป้าหมายโครงการ ขั้นตอนนี้สอดคล้องกับการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของยงยุทธ บุราสิทธิ์ (2548: 13) ที่กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผนเพื่อให้ประชาชนร่วมกันปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ และร่วมกันรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับการพัฒนาหรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและการประเมินผล ในการติดตามและการประเมินผลการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาวมักจะเป็นบทบาทของผู้นำชุมชนเป็นส่วนใหญ่ชาวบ้านทั่วไปยังให้ความสนใจการติดตามและการประเมินผลโครงการน้อย เนื่องจากต้องให้ความสำคัญกับการประกอบอาชีพของตนและการดำรงชีวิตของครอบครัวซึ่งจำเป็นต้องใช้เวลาในการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และอาจจะมีสาเหตุมาจากโครงการที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนหรือโครงการที่ชุมชนดำเนินการเองไม่ได้มีปัญหาเกิดขึ้นในภาพรวมของชุมชนจึงอาจมองว่ายังไม่จำเป็นต้องมีการติดตามและการประเมินผลโครงการในช่วงนี้ ทำให้การติดตามและการประเมินผลโครงการส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของเจ้าของงบประมาณที่ต้องประเมินและรายงานผลให้หน่วยงานทราบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดตามกระบวนการจัดทำแผนชุมชนของสำนักนโยบายยุทธศาสตร์กระทรวงสาธารณสุข (2546) และ ขนิษฐา กาญจนรังษิณนธ์ (2552) โดย ขั้นตอนของกระบวนการ

แผนชุมชนต้องมีการประมวลผลการดำเนินการ โครงการต่างๆ เพื่อวิเคราะห์ผลการแก้ไขปัญหา ความทุกข์ร้อนของชุมชน และประเมินสถานภาพที่เปลี่ยนแปลงไป พร้อมกับร่วมกันบันทึกความสำเร็จหรือความล้มเหลวเพื่อเป็นบทเรียนของชุมชน

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนและชาวบ้านทางยาว เกิดจากการที่ชุมชนนี้ส่วนใหญ่เป็นคนดั้งเดิม อาศัยอยู่มาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ จึงทำให้มีความสัมพันธ์กันในชุมชนแบบเครือญาติ และเนื่องจากแต่ละครัวเรือนจะมีลูกมาก แต่ก็ยังอาศัยอยู่ในชุมชนแห่งนี้เรื่อยมา ทำให้มีการแต่งงานกันบ้าง เป็นเพื่อนกันบ้าง จึงเป็นสิ่งที่ดีต่อการสร้างสัมพันธ์กันในชุมชน มีการพบปะพูดคุยกันในวันสำคัญทางพุทธศาสนา และการมีผู้นำที่มีความตั้งใจในการทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ทำให้คนในชุมชนเป็นผู้ตามที่ดี มีความไว้วางใจ ลดความขัดแย้งกันในชุมชน ชาวบ้านเป็นผู้ตามที่ดี ให้การยอมรับนับถือการทำงานของผู้นำ

6.2.3 ผลการศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว แต่ละขั้นตอนของการจัดทำแผนชุมชนมีปัญหาและอุปสรรค ดังนี้

1) ปัญหาการเตรียมความพร้อมของคนในชุมชน คนส่วนใหญ่มีความพร้อมน้อยในการเข้าร่วมกิจกรรม คณะทำงานจะหาโอกาสในวันสำคัญที่คนส่วนใหญ่หยุดงานกันมาก โดยมีการพบปะพูดคุย ประชาสัมพันธ์ให้ทราบก่อนล่วงหน้า และขอความร่วมมือเข้าร่วมกิจกรรมในวันที่ดำเนินการทำให้ได้รับความมือจากชาวบ้านเพิ่มมากขึ้น สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องมาจากชาวบ้านส่วนใหญ่มีการประกอบอาชีพทางการเกษตร ทำให้มีกิจกรรมในการประกอบอาชีพตลอดเวลา และมีความว่างไม่ตรงกัน

2) การวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาและความต้องการของหมู่บ้าน รวมทั้งการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ผู้นำชุมชนยังขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ การจำแนกปัญหา การระบุสาเหตุของปัญหาและความต้องการของหมู่บ้านยังมีความไม่ชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาการมีส่วนร่วมในการบูรณาการแผนชุมชนระดับตำบลที่มีคุณภาพของศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชน เขตที่ 11 (2551) ที่พบว่าชุมชนยังขาดองค์ความรู้ในการบูรณาการแผนไม่สามารถมองเห็นปัญหาของชุมชนได้อย่างครบถ้วน และได้เสนอว่าควรส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในการจัดทำแผนชุมชนอย่างต่อเนื่อง

3) การกำหนดเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน หมู่บ้านทางยาวได้กำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาหมู่บ้านที่มีประเด็นเนื้อหาสำหรับดำเนินการตามแผนชุมชนกว้างเกินไป ครอบคลุมประเด็นการพัฒนาทุกด้าน ทำให้การพัฒนาไปสู่วิสัยทัศน์ต้องใช้ระยะเวลายาวนานในการดำเนินการผู้นำชุมชนและชาวบ้านเกิดความเบื่อหน่าย มองไม่เห็นความสำเร็จของการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของปราณี พรรณวิเชียร และคณะ (2551) การสำรวจหาสาเหตุและแนว

ทางการแก้ไข ต้องมีการวิเคราะห์สภาพชุมชนมีเป้าหมายและกำหนดแผนงาน โครงการในการพัฒนาชุมชน และดำเนินการให้สอดคล้องกันและเป็นรูปธรรมชัดเจน

4) วิสัยทัศน์การพัฒนาหมู่บ้านขาดความสอดคล้องกับสภาพชุมชน เป้าหมายของการพัฒนาหมู่บ้านเป็นการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค ในขณะที่สภาพปัญหาของหมู่บ้าน คือ ปัญหาด้านการประกอบอาชีพ การมีงานทำของคนในหมู่บ้านซึ่งเป็นปัญหาหลักของชุมชน วัตถุประสงค์ของหมู่บ้านที่เป็นตัวตนแท้จริง คือ หมู่บ้านส่งเสริมอาชีพการเกษตร สิ่งเหล่านี้หากไม่มีความสอดคล้องต้องกันย่อมส่งผลให้การพัฒนาไม่บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผน สาเหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเกิดจากการจัดทำแผนชุมชนเป็นเรื่องใหม่สำหรับชุมชน กระบวนการเรียนรู้ของผู้นำชุมชนจึงยังไม่สามารถเข้าใจกระบวนการจัดทำแผนชุมชนได้ทั้งระบบได้ ส่วนนี้จึงต้องสร้างการเรียนรู้กระบวนการจัดทำแผนชุมชนให้เกิดความต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะจากการศึกษาของศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 11 (2551)

5) ขาดการบันทึกเสนอเวทีประชุมประชาคม เพื่อวิเคราะห์ว่าโครงการกิจกรรมใดบ้างที่ชุมชนได้ดำเนินการไปแล้วสามารถแก้ไขปัญหของหมู่บ้านได้อย่างไร มีโครงการกิจกรรมใดบ้างที่ยังไม่ได้ดำเนินการ โครงการที่มีอุปสรรคมีข้อขัดข้องอย่างไร และขอความร่วมมือจากประชาชนในการเข้าร่วมกิจกรรมเรื่องใดบ้าง สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องมาจากผู้นำชุมชนไม่ถนัดในการจดบันทึก และการดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนในอดีตใช้การพูดคุยตกลงกัน เมื่อมีการบันทึกการประชุมจึงทำให้ผู้นำชุมชนไม่เกิดความเคยชิน และบางครั้งการประชุมก็ไม่สามารถสรุปประเด็นการประชุมได้

6) ขาดความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ คณะกรรมการหมู่บ้านหรือผู้นำกลุ่มบ้านที่มีบทบาทหน้าที่ในการประสานงานติดตามผลการดำเนินกิจกรรมโครงการที่ได้ระบุไว้ในแผนชุมชน เมื่อถึงเวลาในการปฏิบัติส่วนใหญ่ผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้ดำเนินการประสานงานติดตามผล และเนื่องจากผู้ใหญ่บ้านมีภารกิจหน้าที่หลายด้าน แต่จากการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมแล้วก็ยังถือว่าการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาวยังมีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมตามแนวคิด ของสายทิพย์ สุคติพันธ์ (2534: 92) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็น การคืนอำนาจในการกำหนดการพัฒนาให้ประชาชนประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการริเริ่มแผนงาน และดำเนินการกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถดำเนินการได้ด้วยตนเองหรือมอบหมายให้ผู้แทนของตนดำเนินการก็ได้

7) การยึดติดกับรูปแบบแผนที่เป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้โครงการในแผนชุมชนเกิดอุปสรรคในการขับเคลื่อนกิจกรรม ไม่สามารถปฏิบัติได้ทันกับการแก้ไขปัญหาที่แท้จริง สาเหตุเนื่องมาจากกระบวนการจัดทำแผนเป็นไปตามขั้นตอนที่ได้ศึกษาจากเอกสารและต้องมีกระบวนการตามขั้นตอนที่ทางราชการกำหนดไว้

8) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบมีน้อย ทำให้กระบวนการเรียนรู้และการยอมรับผลงานกิจกรรมของคนในหมู่บ้านเกิดปัญหาในการรับรู้และเป็นสาเหตุทำให้ผู้นำชุมชนขาดโอกาสที่จะได้รับความร่วมมือจากประชาชนเพิ่มขึ้น ในส่วนนี้จึงต้องสร้างการเรียนรู้กระบวนการจัดทำแผนชุมชนให้เกิดความต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะจากการศึกษาของศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 11 (2551)

9) การกำหนดนโยบายและโครงการที่มาจากหน่วยงานภาครัฐ ทำให้การพัฒนาไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน หากมีการจัดทำแผนชุมชนที่เกิดจากความต้องการของชุมชนจะสามารถลดปัญหาการแทรกแซงทางการเมืองในการพัฒนาชุมชน และเป็นการพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไปและมีความยั่งยืน ในส่วนนี้สอดคล้องกับการศึกษาของโสฬส ศิริไสย์ และคณะ (2548) ที่พบว่าแผนชุมชนที่ทำมีความเชื่อมโยงกับนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและนโยบายของรัฐบาล และสอดคล้องกับการศึกษาของปราณี พรรณวิเชียร และคณะ (2551) ที่พบว่าการวิเคราะห์สภาพชุมชนเพื่อกำหนดแผนงาน โครงการในการพัฒนาชุมชนมีการดำเนินการให้สอดคล้องกับโครงการภายใต้ยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข และแผนงานโครงการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

กล่าวโดยสรุป ปัญหาและอุปสรรคการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว เกิดขึ้นในทุกกระบวนการจัดทำแผนชุมชนและเกิดขึ้นในภาพรวมของกระบวนการด้วย แต่การเกิดปัญหาและอุปสรรคชุมชนสามารถจัดการกับสภาพที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเอง และหมู่บ้านทางยาวมีกระบวนการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาถือเป็นปัจจัยสำคัญในการควบคุมการเกิดปัญหาในอนาคตได้

6.3 ข้อเสนอแนะ

ผลที่ได้จากการวิจัยสำหรับการนำผลการศึกษาระบบการจัดทำแผนชุมชน และกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนไปใช้ประโยชน์ ในการพัฒนาชุมชนหรือการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

6.3.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป จากผลการศึกษาที่มีประเด็นสำคัญที่เสนอแนะ ดังนี้

1) ควรสร้างกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนให้เกิดขึ้น โดยเน้นกระบวนการวิเคราะห์ชุมชนเพื่อให้ทุกคน ได้รู้ข้อมูลและมองเห็นสภาพปัญหาของหมู่บ้านที่แท้จริง สามารถวิเคราะห์เหตุการณ์เชื่อมโยงปัญหาสู่ทิศทางการแก้ไขปัญหาได้ถูกต้อง

2) ควรพัฒนากระบวนการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา พร้อมแนวทางแก้ไข ให้กับผู้นำชุมชนให้สามารถกำหนดปัญหาจัดลำดับความสำคัญของปัญหาจัดทำแนวทางการแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นระบบ

3) ควรส่งเสริมให้มีการทบทวนและปรับปรุงแผนชุมชนเป็นรายปี เพื่อการติดตามประเมินผลการแก้ไขปัญหา ติดตามปัญหาที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข และจัดทำศูนย์เรียนรู้สำหรับโครงการที่ประสบผลสำเร็จในการแก้ไขปัญหาหรือการพัฒนาหมู่บ้านให้ชุมชนได้เกิดการเรียนรู้กระบวนการจัดทำแผนชุมชนอย่างต่อเนื่อง

4) หน่วยงานราชการในระดับอำเภอที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ตำบล หมู่บ้าน ควรนำยุทธศาสตร์ของหน่วยงานและยุทธศาสตร์ของจังหวัดที่มีเป้าหมายการพัฒนาในระดับหมู่บ้านเข้าร่วมจัดทำแผนชุมชนแบบบูรณาการเพื่อร่วมกันประเมินแผนการจัดทำค่าของงบประมาณทุกระดับทุกปี

5) ควรมีการสร้างผู้ชุมชนรุ่นใหม่ที่มีการเรียนรู้กระบวนการจัดทำแผนให้เกิดความชำนาญ หรือมีการจัดอบรมผู้นำชุมชนหลักสูตรนักจัดทำแผนมืออาชีพ เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้การจัดทำแผนชุมชนที่แท้จริง

6.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยขอเสนอแนะประเด็นสำคัญที่ควรวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1) ควรศึกษาเปรียบเทียบแผนชุมชนของหมู่บ้านที่ใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จอย่างน้อยตำบลละ 1 หมู่บ้าน เพื่อนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติให้กับหมู่บ้านอื่นต่อไป

2) ควรศึกษาเกณฑ์การประเมินแผนชุมชนเชิงคุณภาพเพื่อกำหนดเกณฑ์มาตรฐานแผนชุมชน สำหรับใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาแผนชุมชนในอนาคต

กระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี
PROCESS OF COMMUNITY PLANNING OF THANG YAO VILLAGE MU 8, KHLONG
KHWAY SUB-DISTRICT, SAMKHOK DISTRICT, PATHUM THANI PROVINCE

ชญาพร กมลกิจไพศาล 5037457 LCRU/M

ศศ.ม. (พัฒนาชนบทศึกษา)

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์: ชงยุทธ บุราสิทธิ์, ศศ.ม., เอี่ยม ทองดี, ศศ.ม.,
เรณู เหมือนจันทร์เชย, ศศ.ม.

บทสรุปแบบสมบูรณ์

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหา

การพัฒนาชุมชนในอดีตที่ผ่านมาเป็นการดำเนินการ ควบคุม และบริหารจัดการจากภาครัฐ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และยึดหลักการให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ แต่กลับพบว่าพัฒนานั้นกลายเป็นการสร้างคามอ่อนแอให้ชุมชน ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาการพัฒนาชุมชนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ประชาชนเป็นเพียงผู้รับการพัฒนาจากกิจกรรมที่ภาคราชการได้กำหนดและนำไปปฏิบัติ ประชาชนต้องพึ่งพาการพัฒนาของรัฐมาตลอด แม้จะมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน แต่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มวางแผน ทำให้ชุมชนและรัฐเกิดปัญหาด้านต่างๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม จากปัญหาดังกล่าวภาครัฐจึงได้ให้ประชาชนเป็นผู้วางแผนพึ่งตนเองด้วยการกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชน มีประชาชนเป็นทีมปฏิบัติการด้วยการอาศัยความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนเพื่อคิดทบทวนผลการพัฒนาที่ผ่านมา รวมทั้งการผนึกกำลังของคนในชุมชนให้เข้มแข็งเพียงพอ แต่เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ และสังคมปัจจุบันยังไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชน ทำให้ชุมชนมีลักษณะที่อ่อนแอพึ่งตนเองได้น้อย การพัฒนาชุมชนนั้นจึงจำเป็นต้องให้ชุมชนเป็นผู้กระทำการพัฒนาด้วยตนเองในทุกขั้นตอน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) ได้ให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมการรวมตัวของคนในชุมชน เพื่อทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ของชุมชน การสร้างภูมิคุ้มกันชุมชนให้พร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงในอนาคต การเสริมสร้างศักยภาพด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม โดยรัฐให้การสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาที่ยั่งยืน เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม การพึ่งพาตนเองของชุมชน และการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้ชุมชนร่วมคิด ร่วมทำ และแก้ไขปัญหาชุมชนอย่างสอดคล้องกับสภาพพื้นที่และศักยภาพของชุมชนสู่กระบวนการเรียนรู้การพึ่งพาตนเองภายใต้ยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข เพื่อให้ประชาชนได้มีบทบาทหน้าที่ในการขับเคลื่อนกระบวนการ ร่วมคิดวางแผนและจัดทำแผนชุมชน โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนและครอบครัวเกิดกระบวนการเรียนรู้การจัดทำแผนอย่างแท้จริง ชุมชนได้ร่วมกันคิดกำหนดแนวทาง กิจกรรมการพัฒนาชุมชนด้วยหลักการพึ่งตนเองจากศักยภาพ ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมในชุมชน ลดการพึ่งพิงภายนอก ปัญหาที่ชุมชนสามารถแก้ไขได้โดยไม่ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากภายนอก ชุมชน ก็จัดทำเป็นแผนพึ่งตนเอง กิจกรรมที่ชุมชนไม่สามารถดำเนินการได้ ก็จัดทำเป็นแผนความร่วมมือกับภาคีการพัฒนาภายนอกหรือจัดทำเป็นแผนขอรับการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานภายนอก

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้อนุมัติงบประมาณตามแผนปฏิบัติการราชการประจำปีงบประมาณ 2551 ได้ส่งเสริมชุมชนให้จัดทำแผนชุมชนให้มีประสิทธิภาพและยกระดับแผนชุมชนโดยจัดสรรงบประมาณให้ทุกจังหวัด สำหรับจังหวัดปทุมธานีมีบางหมู่บ้านที่มีการจัดทำแผนชุมชนตามลำพังโดยขาดการสนับสนุนจากส่วนราชการและภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง ในการให้ข้อเสนอแนะ และแผนชุมชนขาดมิติการกำหนดตำแหน่งอาชีพในชุมชนที่จะบอกทิศทางการพัฒนาชุมชน จากปัญหาดังกล่าวส่งผลให้แผนชุมชนขาดประสิทธิภาพไม่สามารถแก้ไขปัญหาชุมชนได้ แผนชุมชนบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี เป็นแผนชุมชนระดับดีมาก (A) และมีความสมบูรณ์ครอบคลุมปัญหาของชุมชน ใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี สำหรับการสร้างพลังและองค์ความรู้อย่างพอเพียงต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในการแก้ไขปัญหาของตนเองได้อย่างเหมาะสม เป็นสิ่งยากเพราะประชาชนต้องเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา หน่วยงานภาครัฐและภาคีการพัฒนาต้องคอยสนับสนุน และส่งเสริมความสามารถของประชาชนในการแก้ไขปัญหาของตนเอง และสามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้ และกระบวนการจัดทำแผนชุมชนเป็นกระบวนการที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง การเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนไม่ใช่ทำเพียงครั้งเดียว ข้อสำคัญชุมชนต้องเรียนรู้การนำแผนไปปฏิบัติ และประเมินผลการปฏิบัติงาน การปรับปรุงพัฒนาระดับแผนชุมชน

จึงเกิดขึ้นได้พร้อมกับการปรับแผนชุมชนตามสถานการณ์ของชุมชนผู้ศึกษาจึงสนใจศึกษากระบวนการจัดทำแผนชุมชนของบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี และเพื่อศึกษากระบวนการจัดทำแผนชุมชน กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน และศึกษาปัญหาอุปสรรคของการจัดทำแผนชุมชน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี
2. เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี
3. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคของการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบล คลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

3. วิธีการดำเนินงานวิจัย

การศึกษาเรื่องนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์กระบวนการจัดทำแผนชุมชนเพื่อการพัฒนา และการขับเคลื่อนแผนชุมชนของบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีศึกษาข้อมูลจากเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้อง จากห้องสมุดสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล, ห้องสมุดกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดปทุมธานี, สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี, สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสามโคก และเอกสารที่มีอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านทางยาว ในส่วนของการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนพื้นที่ศึกษา ในด้านอาชีพ ประเพณี ศิลปะ และวัฒนธรรมฯลฯ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดทำแผนชุมชน กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งใช้พื้นที่จาก องค์การบริหารส่วนตำบลคลองควาย, ชุมชนบ้านทางยาว, วัดสหราษฎร์บำรุง และสถานที่ในการรวมกลุ่มของประชาชนบ้านทางยาว

การประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล จากการศึกษาข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม การบันทึกภาพ และการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์โดยการอธิบายข้อมูลเชิงพรรณนาจากกรอบแนวคิดในการวิจัย และสรุปผล ด้วยขั้นตอน

การ ตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องของข้อมูล, การจำแนกและการจัดหมวดหมู่ข้อมูล, สังเคราะห์และสรุปผลการศึกษา และการนำเสนอผลการศึกษา

4. ผลการวิจัย

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ 1) กระบวนการจัดทำแผนชุมชน 2) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน และ 3) ปัญหาอุปสรรคของการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี มีผลการศึกษา ดังนี้

1. กระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว มีกระบวนการ 4 ขั้นตอน ได้แก่

1) ขั้นตอนการวิเคราะห์ชุมชน ชาวบ้านได้ใช้ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช. 2ค) ข้อมูลสภาพปัญหาของครัวเรือนและของชุมชนในระดับกลุ่มบ้าน ข้อมูลความต้องการของชุมชนเพื่อป้องกันปัญหาในอนาคต และข้อมูลการพูดคุยค้นหาปัญหาในที่ประชุมประชาคมร่วมกับเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการ โดยชาวบ้านได้วิเคราะห์ศักยภาพชุมชนจากข้อมูลที่มีอยู่พร้อมกับค้นหาเพิ่มเติมเพื่อการตัดสินใจ

2) ขั้นตอนการวางแผน เป็นการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมายการพัฒนา ยุทธศาสตร์ การพัฒนาหมู่บ้าน และโครงการกิจกรรม โดยแยกโครงการไว้เป็นหมวดหมู่ในแต่ละด้านเพื่อความสะดวกในการประสานขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก นอกจากนี้ยังได้แบ่งแผนออกเป็น แผนพึ่งตนเอง แผนความร่วมมือ และแผนการสนับสนุน และใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือในการดำเนินงานกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

3) ขั้นตอนการดำเนินงาน ผู้นำชุมชนได้จัดทำแผนชุมชนเป็นรูปเล่ม นำไปประสานขอความร่วมมือ ขอรับการสนับสนุน หรือนำไปบรรจุเข้าแผนพัฒนาของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในส่วนที่เป็นแผนความร่วมมือและแผนการสนับสนุน สำหรับแผนพึ่งตนเอง คณะทำงานได้ประชุมประชาคมร่วมกันอีกครั้งเพื่อกำหนดรายละเอียด โครงการและมอบผู้รับผิดชอบให้ดำเนินการ

4) ขั้นตอนการติดตามและการประเมินผล โดยมีการจัดประชุมประชาคมในวันที่ 5 ของเดือน เพื่อติดตามโครงการว่ามีปัญหาอุปสรรคอย่างไร และประเมินผลกิจกรรมเพื่อปรับปรุงแผนงาน โครงการเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับปัญหาและความต้องการของชาวบ้าน

2. การมีส่วนร่วมของชาวบ้านทางยาวตามกระบวนการจัดทำแผนชุมชนของหมู่บ้าน ทั้งหมด 4 ขั้นตอน ได้แก่

1) ขั้นตอนการวิเคราะห์ชุมชน ผู้นำกลุ่มบ้านได้รับผิดชอบในการค้นหาปัญหาและความต้องการของชุมชน และการจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช. 2ค) โดยสอบถามแต่ละครัวเรือน ชาวบ้านได้ให้ความสนใจ และมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลที่แท้จริง ชาวบ้านส่วนใหญ่เข้าร่วมประชุมประชาคมเพื่อรับรู้สภาพปัญหา และความต้องการของชุมชนพร้อมทั้งร่วมเสนอความคิดเห็นของตนเองในการแก้ไขปัญหา

2) ขั้นตอนการวางแผน ชาวบ้านส่วนใหญ่เข้าร่วมเสนอความคิดเห็นเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมายการพัฒนา ยุทธศาสตร์การพัฒนาหมู่บ้าน และโครงการกิจกรรมเพื่อหาวิธีการแก้ไขปัญหาที่ตนได้รับประโยชน์ในกิจกรรมนั้นด้วย

3) ขั้นตอนการดำเนินการ ผู้นำชุมชนจะแบ่งหน้าที่รับผิดชอบในการประสานงานโครงการกับหน่วยงานภายนอกหรือรับผิดชอบโครงการเป็นแผนฟิ่งตนเอง สำหรับชาวบ้านมีส่วนร่วมในเข้าเป็นสมาชิกเป็นคณะกรรมการของโครงการ และร่วมดำเนินการโครงการให้บรรลุผล

4) ขั้นตอนการติดตามและการประเมินผล ชาวบ้านที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกหรือคณะกรรมการของโครงการ ทุกคนจะปฏิบัติตามข้อกำหนดของแต่ละโครงการอย่างเคร่งครัด และทุกวันที่ 5 ของเดือน จะร่วมกันติดตามความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงานโครงการ เพื่อประเมินผลความสำเร็จและปรับปรุงทบทวนแผนต่อไป

3. ปัญหาและอุปสรรคการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว ปัญหาและอุปสรรค ได้แก่

1) การประชุมประชาคมแต่ละครั้งต้องกำหนดตรงกับวันสำคัญหรือมีงานบุญในหมู่บ้าน เนื่องจากชาวบ้านประกอบอาชีพการเกษตร และรับจ้าง จึงต้องออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน การประชุมต้องมีการนัดหมายล่วงหน้าเพื่อให้เข้าร่วมประชุมอย่างพร้อมหน้ากัน

2) ผู้นำชุมชนขาดทักษะการวิเคราะห์ชุมชนและการจำแนกปัญหาจึงต้องพูดคุยกันบ่อยครั้งเพื่อให้เกิดการเรียนรู้

3) การวางแผนของชุมชนทุกครั้งต้องมีเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมประชุมเพื่อให้ได้โครงการสอดคล้องกับภารกิจของหน่วยงานราชการนั้น เมื่อหน่วยงานไม่เข้าประชุมก็ทำให้ชุมชนไม่มีทิศทางที่ชัดเจนในการกำหนดโครงการ หรือหากเข้าร่วมประชุม บางครั้งก็ครอบงำแนวคิดของชุมชน

4) การดำเนินการตามแผนของชุมชนบางปัญหาไม่ได้รับการแก้ไขเนื่องจากโครงการที่มีในแผนไม่สอดคล้องกับแผนของหน่วยงานราชการ

5) การสนับสนุนโครงการบางครั้งได้รับล่าช้าหรือได้รับการสนับสนุนโครงการที่ไม่ได้แก้ไขปัญหาของชุมชน

6) โครงการที่ได้รับการสนับสนุนหน่วยงานภายนอกเจ้าของงบประมาณจะเร่งดำเนินการให้ทันระยะเวลาตามงบประมาณ การกระจายข่าวจึงไม่ทั่วถึง ผู้ได้รับผลประโยชน์อยู่ในวงจำกัด ทำให้บางคนขาดโอกาสเข้าร่วมกิจกรรม

7) ผู้นำชุมชนมีบทบาทมาก ทำให้มีการเกรงใจกันในการแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมประชาคม

กระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาวดังกล่าว มีปัจจัยของความสัมพันธ์ชุมชนที่เป็นเครือญาติเกี่ยวดองกันทำให้เกิดความสามัคคีและเอื้ออาทร ระบบอาวุโสทำให้ชุมชนลดความขัดแย้งลงได้ และการมีส่วนร่วมของชุมชนได้รับความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาคนในชุมชน อำนาจหน้าที่ของผู้นำชุมชนที่เป็นสื่อกลางการรับฟังปัญหา การประสานความร่วมมือจากภายนอกสู่ชุมชนนำปัญหาของชุมชนออกไปสู่ภาคราชการและท้องถิ่น และปัจจัยที่สนับสนุนให้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง คือ ทุนสังคมและชุมชน เป็นต้นทุนการพัฒนาที่ต่อเนื่อง ผลสำเร็จของการพัฒนาหมู่บ้านตามแผนชุมชนทำให้อาชีพของครัวเรือนมีรายได้ค่อนข้างสูง มีกิจกรรมในชุมชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการศึกษา การสาธารณสุข การส่งเสริมกลุ่มอาชีพ กองทุนชุมชน ที่เป็นต้นทุนสนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และกระบวนการจัดทำแผนชุมชนที่ดี

5. สรุปและอภิปรายผล

กระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว มีกระบวนการ 4 ขั้นตอน คือ การวิเคราะห์ชุมชน การวางแผน การดำเนินงาน และการติดตามและการประเมินผล ด้านการมีส่วนร่วมของชาวบ้านทางยาวตามกระบวนการจัดทำแผนชุมชนของหมู่บ้าน พบว่า 1) การวิเคราะห์ชุมชนชาวบ้านส่วนใหญ่มีส่วนร่วมเพื่อรับรู้สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนพร้อมกับร่วมเสนอความคิดเห็นมาก 2) การวางแผน ชาวบ้านส่วนใหญ่เข้าร่วมกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ และโครงการกิจกรรมในระดับมาก 3) การดำเนินการ ชาวบ้านมีส่วนร่วมเป็นสมาชิกหรือคณะกรรมการและร่วมดำเนินการ โครงการระดับมาก และ 4) การติดตามและการประเมินผล ชาวบ้านที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกหรือคณะกรรมการจะปฏิบัติตามข้อกำหนดและร่วมกันติดตามความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรคของโครงการเพื่อประเมินผลความสำเร็จและปรับปรุงทบทวนแผนระดับน้อย เพราะคิดว่าเป็นหน้าที่ของผู้นำ และปัญหาและอุปสรรคการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาวพบว่า การประชุมประชาคมแต่ละครั้งต้องกำหนดให้ตรงวันสำคัญและนัดหมายกันล่วงหน้า ผู้นำชุมชนขาดทักษะการวิเคราะห์ชุมชนและการจำแนกปัญหาของชุมชน การวางแผนชุมชนต้องมี

เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานราชการเข้าร่วมประชุมเพื่อให้โครงการสอดคล้องกับภารกิจหน่วยงาน การดำเนินการวางแผนของชุมชนบางปัญหาไม่ได้รับการแก้ไขเนื่องจากโครงการที่มีในแผนไม่สอดคล้องกับแผนของหน่วยงานราชการ การสนับสนุนโครงการบางครั้งได้รับล่าช้าหรือได้รับการสนับสนุนโครงการที่ไม่ได้แก้ไขปัญหาของชุมชน การกระจายข่าวโครงการไม่ทั่วถึง ผู้ได้รับผลประโยชน์อยู่ในวงจำกัด และชาวบ้านเกรงใจกันในการแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมประชาคม

ผลการศึกษาระบบการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาวที่ได้จัดทำแผนชุมชน โดยมีขั้นตอน 4 ขั้นตอนนั้น สอดคล้องกับกระบวนการจัดทำแผนชุมชนของขนิษฐา กาญจนรังษิณันท์ (2552) ประกอบด้วย การวิเคราะห์ชุมชน การวางแผน ดำเนินการ และการติดตามและ การประเมินผล

1. การวิเคราะห์ชุมชน เป็นการจัดเตรียมข้อมูลของหมู่บ้าน โดยผู้ใหญ่บ้านเป็นแกนหลักนำทีมคณะทำงานที่มีอยู่ในหมู่บ้านและผู้อาวุโสเป็นที่เคารพนับถือของคนในหมู่บ้านผู้นำร่วมกันจัดประชุมประชาคม ณ ศาลาการเปรียญวัดศรราชบุรีบำรุง เนื่องจากมีความพร้อมด้านสถานที่และอุปกรณ์สำหรับจัดทำแผนชุมชน สอดคล้องกับกระบวนการของชาวบ้านในการพัฒนาตนเองของ สำนักนโยบายยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข (2546) ที่กล่าวว่าชาวบ้านเป็นผู้จัดประชุมประชาคมโดยการรวมสมาชิกของชุมชนเพื่อค้นหาตนเองค้นหาชุมชน นำข้อมูลชุมชนมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน และสรุปข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการ โดยเปิดเวทีประชาคมเพื่อให้สมาชิกได้รับรู้และร่วมกันเสนอข้อมูลให้เป็นที่ยอมรับ การประชุมประชาคมผู้นำชุมชนได้ประสานกับผู้แทนหน่วยงานราชการที่ปฏิบัติงานอยู่ในพื้นที่ระดับตำบล หมู่บ้าน เพื่อเข้าร่วมประชุมให้ข้อมูลในส่วนที่หน่วยงานราชการมีอยู่และเป็นที่ปรึกษาในการจัดทำแผนชุมชนแต่ละขั้นตอน การประสานหน่วยงานราชการเข้าร่วมประชุมสอดคล้องกับการศึกษาการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสรยุทธ จันสุข (2552: 151) ด้านการสนับสนุนการเรียนรู้ โดยชุมชนต้องมีองค์กรหลักในการขับเคลื่อนเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันตั้งอยู่ในพื้นที่ของชุมชน และมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาให้ความช่วยเหลือแนะนำอย่างสม่ำเสมอในสิ่งเป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชน แหล่งข้อมูลของหมู่บ้านทางยาวที่ใช้ในการวิเคราะห์ชุมชน เป็นข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช. 2ค) และข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษารูปแบบและกระบวนการแผนชุมชนที่มีคุณภาพของศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 8 (2551) โดยการทำให้แผนชุมชนควรมีกระบวนการเรียนรู้เพื่อจุดประกายความคิด สร้างความมั่นใจให้ประชาชนจากการนำข้อมูลด้านกายภาพของชุมชน ข้อมูลเศรษฐกิจของชุมชนและข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้องสำหรับการวิเคราะห์ชุมชนหมู่บ้านทางยาวได้แบ่งหมู่บ้านออกเป็นกลุ่มบ้าน จำนวน 7 กลุ่มบ้าน เพื่อสร้างผู้นำชุมชนให้เกิดขึ้นและกระจายอยู่ในทุกพื้นที่ ผู้นำกลุ่มบ้านมีบทบาทหน้าที่

รับผิดชอบรวบรวมปัญหา นำเสนอปัญหาของกลุ่มบ้านต่อที่ประชุม ประสานงานติดต่อกับสมาชิก และรับผิดชอบงานอื่นๆ ที่ประชาคมส่วนใหญ่หรือผู้นำชุมชนได้มอบหมาย ลักษณะการแบ่งกลุ่มบ้านสอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ ของสนธยา พลศรี (2547: 197) ที่ประกอบด้วยระบบย่อยๆ หลายระบบ และมีหน้าที่ของตนเองแตกต่างกัน ผู้เข้าร่วมประชุมประชาคมมีทั้งเด็ก เยาวชน ประชาชนทั่วไป ผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มองค์กร พระภิกษุ และเจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการได้ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาชุมชน วิเคราะห์ความต้องการของชุมชน และทุกคนมีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมซึ่งได้ส่งผลดีต่อการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาวให้เป็นที่ยอมรับของทุกคน และของส่วนราชการ การเข้าร่วมประชุมที่หลากหลายและมีความกระตือรือร้นสอดคล้องกับการศึกษาปัจจัยที่มีส่วนทำให้เกิดผลสำเร็จของอกิน รพีพัฒน์ (2531: 30) โดยมีส่วนร่วมของประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมอย่างกระตือรือร้น ประชาชนมีพลังในกระบวนการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคมจะต้องพัฒนาและปฏิบัติตามแผนงานหรือ โครงการต่างๆ ด้วยความสมัครใจยอมทำให้เกิดผลสำเร็จเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป

2. การวางแผนชุมชนบ้านทางยาว ได้จัดทำแผนงาน โครงการภายใต้กรอบโครงการ ยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข ได้กำหนดปัญหาจากสภาพจริงของชุมชนในด้าน เศรษฐกิจ สังคมและ วัฒนธรรม การสาธารณสุข ยาเสพติด โครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งแวดล้อม โดยผู้นำกลุ่มบ้านต้องปรับแผนชุมชนให้สอดคล้องกับแผนงาน โครงการยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุขเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณ การจัดทำแผนงาน โครงการภายใต้กรอบโครงการยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลตามโครงการยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข ของกระทรวงมหาดไทย (2551) ซึ่งเป็นกรอบการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนที่เป็นยุทธศาสตร์จัดความยากจน สร้างพลังความเข้มแข็ง พัฒนาขีดความสามารถในการพัฒนาชุมชนและความเป็นอยู่ของประชาชนบนแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การกำหนดเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน ได้นำผลการวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพของชุมชน ที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของประชาชนและการพัฒนาหมู่บ้านมากำหนดเป็นวิสัยทัศน์ เพื่อให้มองเห็นภาพอนาคตของหมู่บ้านไว้ว่า “สาธารณสุขปลอดภัย บริหารจัดการด้วยความโปร่งใส บริการประชาชนคือหัวใจ ยกระดับรายได้ให้ประชาชน นำชุมชน/หมู่บ้านให้เข้มแข็ง สร้างเสริมประชาธิปไตย ใส่ใจการศึกษา อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีไทย มีสุขอนามัยที่ดี วิถีเศรษฐกิจพอเพียง” โดยมีอัตลักษณ์ของหมู่บ้านคือ “หมู่บ้านส่งเสริมอาชีพการเกษตร” จากการร่วมกันศึกษาวิเคราะห์ชุมชนของคนส่วนใหญ่ การกำหนดวิสัยทัศน์ อัตลักษณ์ และเป้าหมายการพัฒนาหมู่บ้านซึ่ง สอดคล้อง กับ การติดตามผล การจัดทำแผนชุมชน จังหวัดปทุมธานี ของปราณี พรหมวิเชียร และคณะ (2551) ที่พบว่า การจัดทำแผนชุมชนต้องมีการสำรวจหาสาเหตุ แนวทางการแก้ไขปัญหา กำหนดเป้าหมายอนาคตและทิศทางในการพัฒนาชุมชนของตนเอง การกำหนด

กิจกรรมแผนงาน โครงการที่จะแก้ไขปัญหาหมู่บ้านมีแผนงาน 3 ประเภทคือ แผนพึ่งตนเอง เป็นกิจกรรมตามโครงการที่ชาวบ้านสามารถดำเนินการได้ด้วยตนเองหรือร่วมมือกันในชุมชนทำกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนในส่วนที่ดำเนินการได้เช่นการจัดทำบัญชีครัวเรือนการประหยัดและออมทรัพย์ การลดรายจ่ายในครัวเรือน โดยปลูกพืชผักไว้กินเอง เป็นต้น แผนการดำเนินงานร่วมกันกับหน่วยงานภาคีการพัฒนาที่เป็นแผนความร่วมมือ ชุมชนต้องแสวงหาความร่วมมือและทำร่วมกับหน่วยงานภาคีการพัฒนาโดยบางส่วนต้องอาศัยงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ เช่น โครงการศูนย์เรียนรู้ชุมชน โครงการจัดทำภาระกิจระยะ เป็นต้น และแผนขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ดำเนินการซึ่งต้องใช้งบประมาณและเทคนิคเฉพาะในการดำเนินการเป็น โครงการที่เกินขีดความสามารถของชุมชน เช่น โครงการก่อสร้างถนนคอนกรีต โครงการก่อสร้างสะพานคอนกรีตข้ามคลองของหมู่บ้าน โครงการประปาหมู่บ้าน การฝึกอบรมที่ต้องใช้ความรู้ความสามารถเป็นพิเศษ เป็นต้นผู้ใหญ่บ้าน จะเป็นหลักในการจัดทำแผนชุมชนมีบทบาทเด่นในการเตรียมข้อมูล เตรียมผู้เข้าร่วมประชุม และประสานงานกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในการขอรับการสนับสนุนด้านการจัดทำแผนชุมชน โดยเป็นผู้มีความเสียสละและมีความตั้งใจในการพัฒนาหมู่บ้านและทำงานเพื่อส่วนรวมพร้อมกับประพฤตินั้นเป็นแบบอย่างที่ดี สามารถสร้างความสามัคคี และกำหนดทิศทางการพัฒนาที่ตรงตามความต้องการของประชาชน และเป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน และหน่วยงานราชการที่ร่วมทำงานในหมู่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสฤทธ จันสุข (2552: 147) ด้านการแก้ไขปัญหาชุมชนที่ผู้นำชุมชนสามารถทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมด้วยความเสียสละพร้อมทั้งเป็นที่พึ่งของสมาชิกชุมชน ได้มีการปรับปรุงแผนชุมชนให้เป็นปัจจุบันและสอดคล้องกับนโยบายของชาติ

3. การดำเนินงานตามแผนชุมชนเป็นการนำแผนงาน โครงการและกิจกรรมที่ระบุไว้ในแผนชุมชนไปสู่การปฏิบัติงาน การดำเนินการดังกล่าวผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้านจะประสานกับชาวบ้านนำโครงการไปสู่การปฏิบัติงานตามแผนพึ่งตนเอง และดำเนินการประสานขอรับการสนับสนุนงบประมาณหรือวิชาการจากหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องตามแผนความร่วมมือ การดำเนินงานแผนชุมชนส่วนนี้สอดคล้องกับการศึกษานิยามการพัฒนาชุมชนของสุธี ศรสวรรค์ (2538: 16-17) โดยชุมชนร่วมกันดำเนินงานปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้มีความเป็นปึกแผ่นในแนวทางที่ต้องการ และอาศัยความร่วมมือของราษฎรในชุมชนเพื่อช่วยเหลือตัวเองในเบื้องต้น และรับความช่วยเหลือทางด้านวิชาการจากหน่วยงานช่วยให้ราษฎรในหมู่บ้านสามารถรับบริการดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ได้ ผู้นำชุมชนจะใช้ความพยายาม ความตั้งใจจริง มุ่งมั่นเสียสละในการติดต่อประสานงานการพูดคุยสื่อสารเกี่ยวกับสภาพปัญหาของหมู่บ้าน ประชาสัมพันธ์สภาพปัญหาและความต้องการขอรับการสนับสนุนจากผู้เกี่ยวข้องในเวทีต่าง ๆ เพื่อให้ผู้สนับสนุนเข้าใจและให้

ความช่วยเหลือมากกว่าการอนุมัติสนับสนุนงบประมาณตามระบบการเสนอแผนงาน โครงการของหมู่บ้านตามปกติ ความพยายามประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของคณะทำงานจึงทำให้หน่วยงานภาคีการพัฒนาเอาใจใส่ต่อการนำแผนชุมชนไปวิเคราะห์และใช้ประโยชน์ในการจัดทำแผนปฏิบัติการของหน่วยงานแต่ละปีเพื่อพิจารณาให้การสนับสนุนงบประมาณในการแก้ปัญหาโดยใช้แผนชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการบูรณาการแผนชุมชนระดับตำบลที่มีคุณภาพของศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 11 (2551) พบว่าผู้นำชุมชนคณะทำงานสนับสนุนการขับเคลื่อนแผนชุมชนระดับตำบล ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคีพัฒนา ได้ร่วมกันบูรณาการและประยุกต์แผนชุมชนให้เหมาะสมกับพื้นที่เพื่อให้แผนชุมชนสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนได้อย่างแท้จริง

4. การติดตามและการประเมินผลให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นใหม่และที่เปลี่ยนแปลงไป หากปัญหามีกำหนดไว้ในแผนชุมชนขณะจัดทำแผนชุมชนสามารถดำเนินการโครงการกิจกรรมได้ทันที การปรับปรุงแผนชุมชนคณะทำงานมักจะไม่ได้ให้ความสำคัญมากนักมีการดำเนินการเพียงปีละครั้ง การจัดทำแผนงานนี้เจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการมองเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและได้มาประสานขอความร่วมมือบรรจุมูลงาน โครงการของงบประมาณของหน่วยงานไว้ในแผนชุมชน ส่วนนี้สอดคล้องกับการศึกษาโครงการติดตามประเมินผลการแปลงยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจนไปสู่การปฏิบัติของโสฬส ศิริไสย์ และคณะ (2548) พบว่า ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องสามารถเข้ามาร่วมจัดการความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชน และให้แผนชุมชนได้มีความเชื่อมโยงกับนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและนโยบายของรัฐบาล การเร่งรัดติดตามผลการดำเนินงาน โครงการกิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผนชุมชน ชาวบ้านมักให้ความสำคัญน้อยอาจจะเนื่องจากชาวบ้านยังไม่เข้าใจความสำคัญของการติดตามประเมินผลโดยอาจมองว่าเมื่อได้รับงบประมาณมาแล้วการติดตาม และการประเมินผลก็ไม่สามารถได้รับงบประมาณส่วนของโครงการนั้นเพิ่มเติม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการบูรณาการแผนชุมชนระดับตำบล ที่มีคุณภาพ ของศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 11 (2551) พบว่าชุมชนยังไม่เห็นความสำคัญของแผนชุมชนเท่าที่ควรจึงควรส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในการจัดทำแผนชุมชนอย่างต่อเนื่อง และให้มีการใช้ประโยชน์จากแผนชุมชนแพร่หลายอย่างจริงจัง การรายงานผล โครงการ กิจกรรมที่ดำเนินการในหมู่บ้าน ชาวบ้านจะรับรู้โดยตรงด้วยการเล่าต่อกันแบบปากต่อปากมากกว่าการนำเสนอรายงานในเวทีประชาคมหรือการประชุมชาวบ้าน เนื่องจากการประชุมแต่ละครั้งมักจะหยิบยกเฉพาะปัญหาใหญ่ที่เกิดขึ้น เพื่อจัดทำแผนงาน โครงการที่จะดำเนินการในอนาคต และต้องการความร่วมมือจากประชาชนเป็นส่วนใหญ่มากกว่าการพูดคุยเรื่องเดิมๆ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษารูปแบบและกระบวนการแผนชุมชนที่มีคุณภาพ ของศูนย์ช่วยเหลือ

ทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 8 (2551) พบว่า ควรมีการเตรียมความพร้อมวิทยากรกระบวนการในการจัดทำแผนชุมชนเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในกระบวนการแผนชุมชนสำหรับการจัดทำเวทีประชาคมจุดประกายความคิด สร้างความมั่นใจในการจัดทำและปรับปรุงแผนชุมชน

ผลการศึกษาระบบการมีส่วนร่วมของชาวบ้านทางยาว ตามกระบวนการจัดทำแผนชุมชน 4 ขั้นตอน พบว่า

1) การมีส่วนร่วมวิเคราะห์ชุมชน ผู้ใหญ่บ้านและผู้นำชุมชนจะเป็นแกนหลักในการจัดทำแผน ประชาชนให้ความร่วมมืออย่างดีแต่แสดงความคิดเห็นและเสนอแนะน้อย โดยผู้นำกลุ่มบ้านแสดงความคิดเห็นแทนและจะเห็นชอบด้วย จากการสังเกตผู้เข้าร่วมวิเคราะห์ชุมชนส่วนใหญ่จะประพฤติดนเป็นผู้ฟังที่ดี หลังจากเลิกประชุมแล้วมักจะจับกลุ่มวิพากษ์วิจารณ์กันภายนอก แต่ยังไม่ยอมรับผลการประชุมจึงไม่ส่งผลกระทบต่อการจัดทำแผนชุมชนและการพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีสร้างผู้นำ ของศรีปริญญา รูปกระจ่าง (2529: 31-34) กล่าวว่า การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน เนื่องจากผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญในการรวมกลุ่ม การจูงใจสมาชิกไปยังเป้าหมาย การสร้างผู้นำจึงทำให้เกิดกระแสการระดมความร่วมมือปฏิบัติงานอย่างมีขวัญกำลังใจ ผลงานมีคุณภาพ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และยอมรับผิชอบร่วมกัน ผู้นำที่ดีย่อมนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วยดีนั่นเอง

2) การมีส่วนร่วมวางแผนงาน โครงการในแผนชุมชน กิจกรรมที่จะดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนในภาพกว้างเป็นช่วงระยะเวลา 4 ปี (พ.ศ. 2551-2554) ซึ่งอาจจะเป็นอุปสรรคต่อการผลักดันวิสัยทัศน์ของหมู่บ้านให้ประสบผลสำเร็จตามที่คาดหวัง ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือเข้าร่วมกิจกรรมประชุมประชาคมเป็นอย่างดี การตัดสินใจชาวบ้านจะยกมือให้คะแนนในการเลือกกิจกรรมโครงการเพื่อจัดลำดับความสำคัญ สอดคล้องกับการศึกษาระบบข้อมูลชุมชนของโอภาส ปัญญา และคณะ (2544) พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เริ่ม ตั้งแต่การจัดเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล การวางแผน การปฏิบัติตามแผน และการประเมินผล ทุกขั้นตอนทำโดยประชาชน และสอดคล้องกับการศึกษาโครงการติดตามประเมินผลการแปลงยุทธศาสตร์ การแก้ไขปัญหาความยากจนไปสู่การปฏิบัติของโสฬส ศิริไสย์ และคณะ (2548) พบว่า การจัดทำแผนชุมชนเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเริ่มจากคนในชุมชนเข้ามาร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนตามความต้องการของคนในชุมชน โดยการพบปะพูดคุยกันเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง และได้ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างอิสระ ปราศจากความครอบงำ ผู้นำชุมชนและประชาชนส่วนใหญ่มักจะจำแนกปัญหา สาเหตุของปัญหา และความต้องการของหมู่บ้านได้ยังไม่ชัดเจนต้องอาศัยความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนเป็นผู้คอยกระตุ้นให้ชุมชนมองเห็นภาพความแตกต่างได้ แต่ผู้นำชุมชนมีความเข้าใจปัญหา และสามารถกำหนดกิจกรรมไว้ใน

แผนชุมชนเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับการศึกษาการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสรยุทธ จันสุข (2552: 151) พบว่า ชุมชนต้องมียุทธศาสตร์หลักในการขับเคลื่อนเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันตั้งอยู่ในพื้นที่ของชุมชน และมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาให้ความช่วยเหลือแนะนำอย่างสม่ำเสมอในสิ่งเป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชน

3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการของผู้นำชุมชนในการประสานกับหน่วยงานราชการเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณตามโครงการ และประชาชนให้ความร่วมมือการวิพากษ์วิจารณ์โครงการที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน และมีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิกของโครงการ ร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นอย่างยุติธรรมเพื่อให้หมู่บ้านดำเนินกิจกรรมได้บรรลุตามเป้าหมายโครงการ ขั้นตอนนี้สอดคล้องกับการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของขงยุทธ บุราสิทธิ์ (2548: 13) ที่กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผนเพื่อให้ประชาชนร่วมกันปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ และร่วมกันรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนาหรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและการประเมินผลการจัดทำแผนชุมชน ส่วนใหญ่เป็นบทบาทของผู้นำชุมชน ชาวบ้านให้ความสนใจการติดตามและการประเมินผลโครงการน้อย เนื่องจากต้องให้ความสำคัญกับการประกอบอาชีพของตนและการดำรงชีวิต และอาจจะมีสาเหตุมาจากโครงการที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนหรือโครงการที่ชุมชนดำเนินการเองไม่ได้มีปัญหาเกิดขึ้นในภาพรวมของชุมชนจึงอาจมองว่ายังไม่จำเป็นต้องมีการติดตามและการประเมินผลโครงการในช่วงนี้ ทำให้การติดตามและการประเมินผลโครงการส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของเจ้าของงบประมาณที่ต้องประเมินและรายงานผลให้หน่วยงานทราบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดตามกระบวนการจัดทำแผนชุมชนของสำนักนโยบายยุทธศาสตร์กระทรวงสาธารณสุข (2546) และขนิษฐา กาญจนรังษิณันท์ (2552) โดยขั้นตอนของกระบวนการแผนชุมชนต้องมีการประมวลผลการดำเนินการ โครงการต่าง ๆ เพื่อวิเคราะห์ผลการแก้ไขปัญหาความทุกข์ร้อนของชุมชน และประเมินสถานภาพที่เปลี่ยนแปลงไป พร้อมกับร่วมกันบันทึกความสำเร็จหรือความล้มเหลวเพื่อเป็นบทเรียนของชุมชน

ปัญหาและอุปสรรคของการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว ได้แก่ ปัญหาการเตรียมความพร้อมของคนในชุมชน คนส่วนใหญ่มีความพร้อมน้อยในการเข้าร่วมกิจกรรม สาเหตุเนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่มีการประกอบอาชีพทางการเกษตร ทำให้มีกิจกรรมในการทำงานตลอดเวลาและมีเวลาว่างไม่ตรงกัน ปัญหาการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาและความต้องการของหมู่บ้าน ผู้นำชุมชนยังขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ การจำแนกปัญหา การระบุสาเหตุและความต้องการยังมีความไม่ชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 11

(2551) ซึ่งได้เสนอว่าควรส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในการจัดทำแผนชุมชนอย่างต่อเนื่อง ปัญหาการกำหนดเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน มีการกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาหมู่บ้านกว้างเกินไป ครอบคลุมทุกด้าน ทำให้การพัฒนาต้องใช้ระยะเวลายาวนาน สอดคล้องกับการศึกษาของปราณี พรรณวิเชียร และคณะ (2551) ปัญหาเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ที่ขาดความสอดคล้องกับสภาพชุมชนเป้าหมายของการพัฒนาหมู่บ้านเป็นการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค ในขณะที่สภาพปัญหาของหมู่บ้าน คือ การประกอบอาชีพ การมีงานทำของคนในหมู่บ้าน และ อัตลักษณ์ของหมู่บ้านนี้ คือหมู่บ้านส่งเสริมอาชีพการเกษตร สิ่งเหล่านี้ไม่มีความสอดคล้องกัน ส่งผลให้การพัฒนาไม่บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ สาเหตุอาจเกิดจากการจัดทำแผนชุมชนเป็นเรื่องใหม่สำหรับชุมชน กระบวนการเรียนรู้ของผู้นำชุมชนจึงยังไม่สามารถเข้าใจกระบวนการจัดทำแผนชุมชนได้ทั้งระบบ สอดคล้องกับการศึกษาของศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 11 (2551) ปัญหาขาดการบันทึกเสนอเวทีประชุมประชาคม เพื่อวิเคราะห์ว่าโครงการกิจกรรมใดบ้างที่ชุมชนได้ดำเนินการไปแล้ว โครงการกิจกรรมใดที่ยังไม่ได้ดำเนินการ โครงการที่มีอุปสรรคมีข้อขัดข้อง สาเหตุเนื่องมาจากผู้นำชุมชน ไม่ถนัดในการจดบันทึก และการดำรงชีวิตอยู่ในอดีตใช้การพูดคุยตกลงกัน จึงไม่เกิดความเคยชินและบางครั้งก็ไม่สามารถสรุปประเด็นการประชุมได้ ปัญหาการยึดติดกับรูปแบบของแผนชุมชนที่เป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้โครงการในแผนชุมชนเกิดอุปสรรคในการขับเคลื่อนกิจกรรม สาเหตุเนื่องมาจากระบบการจัดทำแผนเป็นไปตามขั้นตอนที่ได้ศึกษาจากเอกสารและต้องมีการกระบวนการตามที่ทางราชการกำหนด

ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วม ได้แก่ ปัญหาการขาดความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ คณะกรรมการหมู่บ้านที่มีบทบาทหน้าที่ประสานงานติดตามผลการดำเนินกิจกรรม เมื่อถึงเวลาในการปฏิบัติส่วนใหญ่ผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้ดำเนินการประสานงาน แต่กระบวนการมีส่วนร่วมยังถือว่าการจัดทำแผนชุมชน ประชาชนมีส่วนร่วมดำเนินงานกิจกรรมตามแนวคิดของสายทิพย์ สุคติพันธ์ (2534: 92) โดยการมีส่วนร่วมเป็นการคืนอำนาจให้ประชาชน ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการริเริ่มแผนงาน และดำเนินการกิจกรรมที่เกี่ยวข้องได้ด้วยตนเองหรือมอบหมายให้ผู้แทนของตนดำเนินการก็ได้ ปัญหาการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบมีน้อย ทำให้กระบวนการเรียนรู้และการยอมรับผลงานกิจกรรมเกิดปัญหาในการรับรู้และเป็นสาเหตุทำให้ขาดโอกาสได้รับความร่วมมือจากประชาชน จึงต้องสร้างการเรียนรู้กระบวนการจัดทำแผนชุมชนให้เกิดความต่อเนื่อง สอดคล้องกับการศึกษาของศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 11 (2551) ปัญหาการกำหนดนโยบายและโครงการที่มาจากหน่วยงานภาครัฐ ทำให้การพัฒนาไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน หากแผนชุมชนเกิดจากความต้องการของชุมชน จะลดปัญหาการแทรกแซงทางการเมืองในการพัฒนาชุมชน และเป็นการพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไปและมีความยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษา

ของโสฬส ศิริไสย์ และคณะ (2548) และปราณี พรรณวิเชียร และคณะ (2551) ดังนั้น ปัญหาและอุปสรรคการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว จึงเกิดขึ้นในทุกกระบวนการของจัดทำแผนชุมชนและเกิดขึ้นในภาพรวมของกระบวนการด้วย แต่การเกิดปัญหาและอุปสรรคชุมชนสามารถจัดการกับสภาพที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเอง และหมู่บ้านทางยาวมีกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาข้อมเป็นปัจจัยสำคัญในการควบคุมการเกิดปัญหาในอนาคตได้

6. ข้อเสนอแนะ

1. ควรสร้างกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนให้เกิดขึ้น โดยเน้นกระบวนการวิเคราะห์ชุมชนเพื่อให้ทุกคนได้รู้ข้อมูลและมองเห็นสภาพปัญหาของหมู่บ้านที่แท้จริง สามารถวิเคราะห์เหตุการณ์เชื่อมโยงปัญหาสู่ทิศทางการแก้ไขปัญหาได้ถูกต้อง
2. ควรพัฒนากระบวนการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา พร้อมแนวทางแก้ไขปัญหาลงให้ผู้นำชุมชนสามารถจัดลำดับความสำคัญของปัญหาจัดทำแนวทางการแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นระบบ
3. ควรส่งเสริมให้มีการปรับปรุงแผนชุมชนเป็นรายปี ติดตามปัญหาที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข และจัดทำศูนย์เรียนรู้การแก้ไขปัญหาหรือการพัฒนาหมู่บ้านให้ชุมชนได้เกิดการเรียนรู้กระบวนการจัดทำแผนชุมชนอย่างต่อเนื่อง
4. หน่วยงานราชการในระดับอำเภอที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ตำบล หมู่บ้าน ควรนำยุทธศาสตร์ของหน่วยงานและยุทธศาสตร์ของจังหวัดที่มีเป้าหมายการพัฒนาระดับหมู่บ้านเข้าร่วมบูรณาการกับชุมชนเพื่อจัดทำคำของบประมาณในทุกระดับทุกปี

PROCESS OF COMMUNITY PLANNING OF THANG YAO VILLAGE MU 8,
KHLONG KHWAY SUB-DISTRICT, SAMKHOK DISTRICT, PATHUM
THANI PROVINCE

CHADAPRON KAMONKIJPISAL 5037457 LCRU/M

M.A. (RURAL DEVELOPMENT STUDIES)

THESIS ADVISORY COMMITTEE: YONGYUTH BURASITH, M.A.,
IAM THONGDEE, M.A., RENU MUENJANCHOEY, M.A.

EXTENDED SUMMARY

1. Statement of the problem

In the past, community development was operated, controlled and administered by the government sector to make modern changes by focusing on people participation, based on the principle of autarkic community. But results found that such development became weakness of communities. In the past, community development followed the National economic and social development plan and people received for development from activities that government section determined and conducted. People needed assistance for development from the government. Although they could participate in the operation, there was no participation at the initial analysis stage of planning. This caused problems for communities and government in terms of economic, social and environmental problems. Because of these problems, the government sector tried to allow the people to become the planners for their autarky by determining the direction of community development. Such people were formed operation team with cooperation of people in community to think, review the past development, to allow a consolidation of power in the community to create sufficient community strength. However, the present economic and social environment is ill-prepared still not ready to encourage community development and this has led to

weakness in the community. Therefore, community development must be developed by community itself at every step.

The tenth national economic and social development plan (2007 - 2011) focuses on a combination of encouragement for people in the community to perform activities that provide benefits to community, to build immunity within the community, and to prepare them for future change. Potential support for the participation process by government support community development activities harmonized with the sufficiency economy philosophy and durable development, focusing on community participation, autarky and reinforcing community strength to think, perform and solve community problems together to match the area condition and the potential of community to the learning process of community autarky under the good and happy living strategy in order to let people have roles to drive the process, to think plan and make community plan together. By emphasizing on giving people and family the learning process of the real planning, community accompanied to think and determine guideline, community development activity with the principle of autarky from the potential, intellect, way of life, traditions, cultures, resources, and environment in community, reduce the dependence on the outside to solve problems those community can manage without the assistance from outside communities. As a result, make the autarkic plan, change the activities in which those communities can not manage to be the cooperation plan with outside participant or outside development plan or make the requesting plan supporting from the Local Administrative Organization or outside government agencies.

The Department of Community Development, Ministry of the Interior had approved the budget according to the bureaucratic action plan of 2008 with an annual budget to encourage communities to make community plans with efficiency and improve community plans by allocating the budget to provinces. For Pathum Thani Province, some villages planned their community plane alone but lacked supporting from the government and development agencies in terms of suggestions. Community plans lacked the dimension of occupation position specification in the community to offer community development direction. Because of such aforementioned problems caused the community lacked of efficiency and was unable to solve the community problems. The community plan is for Thang Yao Village, Village No.8, Khlong

Khway sub-district , Sam Khok district, Pathum Thani province. It is an excellent (A) level community plan and has covered community problems, suitable in the use as a tool in village development, for sufficiently building power and knowledge for lifetime learning in solutions to community problems. People are regarded at the core of development with the support by the government agencies encouraging people to cope with their problems. The plan is to reinforce the strength of community, and the process of community planning must be performed continuously, bringing people together and participating in community development plan. Not do only once is the community encouraged to plan, and evaluate their work, developing and leveling it up. This was set to happen while community planning was being improved to meet the current situation of the community. Therefore, the researcher was interested in studying the community plan of Thang Yao Village, Village No.8, Khlong Khway Sub-district , Sam Khok District , Pathum Thani Province , and to study the process of community planning , the participation process of the community in community planning , and study on obstacles and problems of the community planning.

2. Research Objectives

1. To study the community planning process of Thang Yao Village.
2. To study the participation process of community in community planning in Thang Yao Village, Village No.8, Khlong Khway Sub-district , Sam Khok District, Pathum Thani Province.
3. To study the obstacles and problems of the community planning process in Thang Yao Village, Village No.8, Khlong Khway Sub-district , Sam Khok District, Pathum Thani Province.

3. Research Methodology

The study is a qualitative research by analysis of the community planning process in Thang Yao Village in Pathum Thani Province, with data collected from studying related documents at the library of Research Institute for Languages and Cultures of Asia, Mahidol University and that of The Department of Community Development, Ministry of the Interior and as well as documents from the Community

Development Office of Pathum Thani Province, the Community Development Office of Sam Khok District and Cultural Office of Pathum Thani Province and also some documents in Thang Yao Village. In-depth interviews were conducted using with structural questionnaires and informal interviews including, participatory observation on behaviors of people in studied area in aspects of occupation , tradition , arts , and the culture etc. related on community planning process, participation of community planning process in area affiliated under Local Administrative Organization of Khlong Khway Sub-district. Target groups were village committees , house group leaders , organization group leaders from the villages and the related officer in Thang Yao Village, Saharatbumroong Temple and the places among the selected group of Thang Yao villagers , the data processing and data analysis , from data studied from interviews and observation, taking photographs , and studied data from a document , analyzed data and explained results by description according to research framework, and concluded with completeness checking step and data classification and synthesis were summarized to present the studies results.

4. Results

Results according to 3 objectives; 1) the community planning process 2) participation process of community in community planning and 3) obstacles and problems of community planning process in Thang Yao Village, Moo 8, Khlong Khway sub-district , Sam Khok district , Pathum Thani province were as follows;

1. The study found that there were 4 steps in Thang yao Village community planning process:

1) The community analysis step; villagers used basic necessity data, basic village level data, basic data of the household and of the community at house group level, requirement data of the community to overcome problems and association data in search of problems at meeting of the community cooperated with officers of the government sectors whereas villagers had analyzed about community potential from the existed data and added search for the decision making.

2) The planning step was to determine visions, development targets, development village strategies, and activity projects, by separating the project into categories based on each aspect for the convenience of integration for support from outside government agencies. The plan was arranged according to the autarkic plan, cooperation plan, and conspiracy support and use community plan as a tool in operating activity of the community development.

3) The operating step, community leader made community plan as a book , induce to ask for cooperation , request the supporting , or put into development plan of government office with regard to relate in the part that is an cooperation plan and the conspiracy support. For the autarkic plan, community committee had meet again to determine project details and authorized to the responsible person to manage.

4) The follow-up and evaluation step , by arranging community meeting on the 5th of month to follow the project, what is the trouble, how is an obstacle, and evaluate the activity to improve the added suitable project framework or plan for such problem and the requirement of people.

2. Participation of Thang Yao villagers according to the community planning process had 4 steps such as;

1) The community analysis step: The village group leader was responsible for problem and needs identification and for the collection of basic data, basic village level data by inquired each the household. Villagers took an interest and actually participated in data informing. Most villagers attended community meetings in order to acknowledge problems and the needs of the community and participation to offer the opinions for the solutions.

2) The planning step: Most villagers attended meetings to offer opinions to determine the vision, development aims, village development strategy, and activity project for seek the way to solve such problem.

3) The operation step: Community leaders were assigned responsibility for coordination and integration of the project with outside government agencies or responsible for the autarkic projects for villagers participating as members of the committee for the project, and participation in operating the project into achievement.

4) The follow-up and evaluation step: Villagers who attended as the project committee complied strictly with the regulations of each of the projects , and the 5th of every month , must participated to follow the progress , problems , an obstacles of the project operation to evaluate success and improve to review the next plan.

3. Problems and obstacles were found in the process of community planning at Thang Yao Village. After data being analyzed, there were problems and obstacles, such as;

1) Each community meeting had to be held on an important or holy day related on a religious ceremony in a village because villagers earned a living through agriculture, and had to work outside the village. The meetings required advance notice to ensure attendance by all.

2) The community leaders lacked skills on community analysis and problem classification so they had spent a lot of time discussing and learning.

3) Planning by the community required experienced government officers to attend the meeting to ensure the project plans. With no officer from the government, the community lacked directions for the projects or ideas.

4) Implementation of the community plan, encountered problems because the project plan did not correspond with the plans of government.

5) Supporting for the project was sometimes received late or, the wrong type of support was offered which could not solve problems.

6) Projects, supported by budgets from outside government agencies, requires strict timeframes so not everyone was able to participate or attend meetings with the time limits stipulated.

7) Community leaders had too many roles, so other villagers didn't dare to show their opinions in the community meeting.

In process of community, there was a factor of cousin community which provoked the communities to have generosity and generosity. It also had seniority system for relieving conflicts. Villagers had participation in community activities for development. The leaders had an authority as a medium in reflecting community problems to the government. The village also had supporting factors to develop

stronger; namely social and community capitals. The success of village development along community planning came in the form of higher income. The villagers also got support in environment conservation, promotion of education, public health, career and community funds.

Process of community planning of Thang Yao Village, there were the related factor of community of the relatives community cause the unity and aid, senior system decreased the community conflict down, and participation of the community received the cooperation in attending activities to develop people in the community, the authority and function of community leader that were media of problem listening, cooperation integration from the outside into the community led a problem of the community went out to government section and the locality, let the community plan to be the development tool and strengthen the community both of social and the community capital, etc. development capital, the success of village development followed community plan made an occupation of household to have high income, there were the activity in aspects of conservation environment community , education promotion, public health , occupational promotion, community funds , at etc. as the capital supported the process participated of the community, and good process of community planning.

5. Conclusion and discussion

There were 4 steps for community planning process of Thang Yao Village, which are community analysis, planning, operating, follow-up and evaluation. In participation aspect, it was found that 1) The community analysis step; most villagers participated in recognizing the state of problems and the requirement of the community including participated by presenting their opinion in high level. 2) The planning step, most villagers attended to determine the visions, strategic targets, and activity project in high level. 3) The operation step, villagers participated to be members or committees and participated to manage projects in high level. 4) The follow-up and evaluation step; villagers participated to be members or committees would perform along according to the regulation and followed up the progress , problems , an obstacles of the project for evaluating success and revise to review plan in low level because they thought that this was leader's duty. The problems and

obstacles in process of community planning of Thang Yao Village were the hardship of holding the meeting because villagers had no time to join, so the meeting must be held on holiday and an appointment had to be made days before. In addition, community leaders lacked skills for community analysis and identification of problems. In community planning process, there should be officers from related government sectors to attend and then the planning could conform to the government's policy. However, some problems could not be solved because the particular project contrasted to the government's plan. Sometimes villagers got support very late or received the support that couldn't solve their problems. Besides, publicizing projects did not cover the whole area and villagers were too cautious to show their opinions in the meeting.

The results of this community planning process matches with Khanitha Kanchanarangsrinon's community planning process (2009) in which 4 components: community analysis, planning, operation, follow up and evaluation.

1) The community analysis step is the collection of data in the village, as village leaders are the chief of working team comprising of village elders. They were appointed to meet at the sermon hall in Saharat Bumrung Temple where things, such as research tools, were set. This step conformed to the Bureau of Policy and Strategy under the Ministry of Public Health (2008), concluding that village leaders had to lead a community meeting and gathered their community's members, exchanging data, researching problems, identifying needs of community by opening a forum for those who wanted to learn and present data. In this process, leaders would cooperate with government representatives in community to join the meeting. The cooperation with the government sector conforms to Sorarith Jansuk (2009, 151), which concluded that the support of community learning should have a main organization responsible for building a learning network in community and government officers had to join force in the process. Sources of data concerning Thang Yao Village consisted of Basic Minimum Need (BMN), and other relevant ones with regard to the village. This method was harmoniously with the study of form and qualitative community planning process of Academic Supporting for Community Development Center in the 8th area (2008). The process should encourage new ideas and promotion of confidence among people with the use of physical, economic, and other community-related data. As

planned, the village was divided to 7 house groups with the community leaders being sent to research the groups in random. The leaders were appointed to serve as collectors of data concerning community problems. They also had been given a chance to present the findings to the meeting. They worked with other members who were responsible for other appointed tasks requested by their community and leader. The division of house groups conformed to Sonthaya Ponlasri's constructional and functional theory (2004, 192), comprising of different sub-systems and functions. The participants in community included children, youth, adults, elders, community leaders, organization leaders, monks, and government officers, joining to analyze community problems and planning of community planning from various sectors. This diverse conformed to Akin Raphipat (1998:30) stating that in a participation process, people had power in making a decision setting social targets to develop and plan a project voluntarily to achieve their goal.

2) The process of community planning of Thang Yao Village was done under the Well-being Strategy Project and set problems from the real state of community in respect to economy, society, culture, public health, drug, basic construction and environment. House group leaders had to adjust their plan in harmony with the strategy project to be given a budget. During the plan under the Well-being Project's framework was in relation to the Ministry of Interior (2007). This project is aimed at developing villages and communities, to eliminate poverty, to create strength, to develop efficiency in community development and improvement of people's well-being based on the Sufficiency Economy. This project determines targets and directions to develop villages by problem analysis and effectiveness of community to set vision for the future of villages with the identity of 'agricultural village'. However, this process conformed with Pranee Punvichien et al. (2007) whose study found that doing community plan had to a survey indicating causes, solutions, future target setting and the direction in developing their community.

There were 3 kinds of project frameworks for finding solutions in community problems. The autarky plan, which is an activity done after the project, in which villagers are able to work with one another to solve community problems. For

example, the making of a household account, and the savings scheme, reduction of household expense by the growing of vegetables, etc. A cooperation with allied organizations could be developed into projects with the financial support by government agencies; projects, such as the building of a project learning center, and the production of garbage containers, etc. Plans for requesting support by government agencies in the project beyond the community's capability include the construction of concrete road and bridge in the village, tap water service, and special training.

Village headmen were appointed the main role in preparing documents, organizing a conference, coordinating with other related agencies, especially government ones for support of the community planning. They were praised for their devotion and strong will in village development for the public are qualifications, being highly respected among villagers and government agencies, as indicated in Sorarit Jansook (2009: 147) which indicates that in coping with community problems, the community leader has to work for the benefits of his community as a whole by being reliable for community members and improving the community plan in relation to national policy.

3) Community plan consisted of planning and organizing activities as mentioned in the aforementioned operation, with the assistance of village headmen and committees in bringing villagers to participate in the Sufficiency Plan and in coordinating with organizations for financial and academic assistance. The plan corresponds to the definition of community development set by Suthi Sornsawan (1995: 16-17), stating that the community's main mission is to develop its surroundings, basically with the help of the members and financially with organizations from the outside. The community leaders devoted themselves in project coordination and communication about problems and obstacles happening in community. They also played an important role in addressing problems to outsiders in different occasions for assistance, instead of waiting solely for government budgetary, like general projects previously done. The leaders also strengthened the bonds between their group and other allied organizations for the analysis and implementation of issues regarding effective development, as well as generating a new community plan in relation to the participatory action plan. In studying the action plan by the Assistance

Development Center 11 (2008), it was found that community leaders, the committees for Sub-district Community Development, high-ranking officers from local government office and development alliance in joining force in implementing interdisciplinary and applied community planning to match their community plan to serve best in its purpose.

4) The follow-up and evaluation of solutions were aimed at managing new problems and changing situations. In case of emerging problems, indicated in the plan, communities could take action immediately and effectively. The changing of the plan was not conceived as important by the committee as it was done once a year. Seen by local government officers as essential for community, the plan was under assistance of the government by being put into national budget planning and under cooperation from other local organizations as well. This trend corresponded with what was found in the follow-up and evaluation of changing strategies of poverty elimination into action, researched by Solot Sirisai et al. (2005), which was found that government organizations could successfully managed useful knowledge to benefit those in community and helped connecting the community plan with other activities implemented by local administration organizations and government policy in rushing the follow-up of project operation on activities indicated in the community plan.

Local villagers often paid little attention. It might be because they did not understand the importance of the follow-up and evaluation and they probably thought that, after receiving the requested budget, it was impossible to get more budget after the two processes as corresponded to the research on participatory action plan in the sub-district level for the sub-district community plan integration, initiated by the Community Academic Development Assistance Center 11 (2007). It was found that communities thought that a community plan had not much importance. There should be an implementation of continuous community plan and the benefits of the plan had to be materialized as widely as possible. With reports and activities being shown, villagers were expected to know better of the importance of the plan. As a result, they would communicate among themselves how good it is. This is better than the presentation of results in conferences or in civil gathering. In each conference, only

big issues would be set for discussion in the making of the future community plan. In other words, people's cooperation is very important in this process, instead of letting them talk about the same issues repeatedly, as found mentioned in the Community Academic Development Assistance Center 8 (2007). It was found that trainers who specialize in community planning should be invited to provide a better understanding of planning and organizing a civil society forum.

According to the study, participation of Thang Yao villagers in a community planning process had 4 steps; including,

1) Analysis of community: village headmen and community leaders were at the core of the arranging of a plan. Their people went along well, but giving a few opinions and suggestions. House group leaders had a chance to provide suggestions and comments. The majority of participants in the plan were considered a good listener. They came into group and had a discussion outside the gathering place. However, agreements made within their gatherings were accepted with no conflict found, unaffecting community planning process. This corresponded to leader building theory in Sriparinya Thoobkrajang's study (1983, 31-34) , stating that leaders could help persuading people to work voluntarily. Leaders are an important factor in public unity, enabling their members to move towards the goals. Leaders also have power to encouraging creativity, participation, collective responsibility. In sum, good leadership leads to good participation in society.

2) Participation in the planning of community project: It was aimed at managing problems and obstacles in the course of 4 year- period, (2008-2011) might be an obstacle to visions set by community. Most of the people went along to attend the activity meeting the community, decision making. Villagers were given the rights to voting in community projects, rearranging the priority, corresponded to system data community education of Opart Panya et al (2001), indicating that the process of participation done by the people began by arranging and analyzing collected data. They also had their role in planning, carrying on the plan in every step. This corresponded to project education by following a strategy in poverty elimination in a study by Sorot Sirisai et al (2005), which found that in doing community planning,

public participation began when one person in the community came to think, participate in doing and decision making. Participation based on community development trend should follow the requirements of community members, by exchanging ideas among members regularly. Community leaders and as well, as other people in general, like to separate problems from their cause. When requirements of community still were not made clear, it should depend on cooperation by officers specializing in community development to encourage the community to see a new way. However, community leaders had a problem understanding and could not determine what to do in community planning well enough. This corresponds to community development education under the philosophy of the Sufficiency Economy in Sorarit Chansuk's study (2009: 151), which found that a community should have its main organization for initiating a learning network in the community with regular assistance from government officers.

3) Community leaders' participation: This concerns the role of leaders as coordinators working in relation to the government sector, requesting a budget supporting their community's project. Villagers also shared ideas, criticized the process, realizing their part as community members and as stakeholders whose gains and losses were seen important. Moreover, this serves as a participatory process for insuring fairness and transparency to achieve the plan's goals in correspondence to Yongyut Burasit's study (2003: 13), mentioning public participation is essential in planning in order to achieve benefits materially and mentally.

4) As participation in the follow-up and evaluation of community plan is concerned, community leaders played an important role in this stage. There were not many villagers interested in the follow-up and evaluation because they had business to take care of and the projects, supported by the communities themselves, did not have serious problems. As a result, they realized that there was no need for any observation. The majority of the projects were subject to involved government agencies' acknowledgement. This corresponds to the idea in community planning guided by the Policy Strategy Office of, Ministry of Public Health (2003), indicating that, during community planning process must have data proceeding project all processing , for

analyzing remedy of the community, and assessing the status being modified to , and accompanying with the record of success or and failure as a lesson of the community. Problems and obstacles of the process of community planning of Thang Yao Village were preparation and readiness of people in dealing with community problems. The majority of people had the low readiness in attending activity, causing with regard to majority of villagers has an occupation earned a living in agriculture. Business took too much time with no free time for participation. As an analysis of data problem was done, it was found that community leaders lacked analysis skills, problem classification, cause specification and the requirement was still unclear. This corresponds to education of the Academic Assistance Center 11 (2008) indicating that there should be an encouragement of a learning process in community planning continuously. Specification aims at coping with problems and development of village had been set too wide, covering all aspects. As a result, it would make the development a long period of time to achievement. This corresponded to the education of the living things of Pranee Panwichien et. al (2008), mentioning problems surrounding visions that do not support or relate to the present state of community. The aim of village development was public utility system development while , the main problem was earning a living , having personal business to take care of and , identity of this village achieved. This is not correspond to the Academic Assistance Center 11 (2008) for its lack of recording presents the stage the community meeting, to analyze activity which project has which project still failed to manage it. The project's obstacles cause objections with regard to community leader refusing not to take notes. Sticking problem to adjoin the format of community plan that the writing , made the project in community plan an obstacle in the driving of the activity. The cause with regard to arrangement system of planning had been in line with steps that were studied from a document and should have a process according to the official determined.

There were problems and obstacles of participating; such as, the lack of responsibility problems. The village committees played the role in coordinating activities and following up previous processes. Village headmen were also assigned the role of operators. However, the process of participation involved only the arrangement of community plans with the people's participation, as indicated in

Saithip Sukhatipan's study (1991: 92) According to this study, public participation was encouraged. The people participated from the beginning of the plan, processing it by themselves and learning how to find others in representing them. With the lack of participatory investigation, learning and acceptance in the process diminished. To make the situation better, a continuous learning process was to be initiated, in relation to the Community Development Assistance Center 11 (2008). In fact, problems, arising from the making of government policy and project initiation, usually failed to response to a community's needs. Reversing this trend means better development and helps decrease political interventions in community development. As a result, carefully proceeding and sustainable development began its course as mentioned in a study by Sorot Sirisai et al (2003) and another done by Pranee Panwichian (2008). Therefore, problems and obstacles in community planning in Thang Yao community emerged in every step of the process. With its continuous learning in dealing with future implications, the community was capable of managing problems and obstacles by themselves.

Suggestions

1. It should have learning process for villagers by emphasizing on community analysis for everyone could know information and could see real state of problems in village. Then they could analyze events and joined problems to solving direction correctly.
2. It should have process for organizing importance of problems and solutions for community leaders. So, they could organize the importance of problems in search of systematic means to solve them.
3. It should have annual improvement for community planning, following up unsolved problems, building of learning center in community, so the people could learn a community-based planning process continually.
4. Government sectors in district that work in sub-districts and villages should bring department and province strategies that have targets on developing villages to integrate with community for asking for annual budgets.

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2547). ระบบและวิธีการทำงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: บริษัท แอล ที เพลส จำกัด.
- _____. (2548). รายงานการวิจัยทิศทางการพัฒนาชุมชนในอนาคต. กรุงเทพฯ: บริษัท บีที เอกเพรส จำกัด.
- _____. (2551). แผนปฏิบัติราชการ 4 ปี (พ.ศ. 2551-2554). กรุงเทพฯ: กองวิชาการและแผนงาน.
- _____. (2551). แผนยุทธศาสตร์กรมการพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2551 – 2554. กรุงเทพฯ: กองวิชาการและแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน.
- กรรณิกา ชมดี. (2524). การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารภี อำเภอลำปาง จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กระทรวงมหาดไทย. (2551). คู่มือการดำเนินงานโครงการภายใต้แผนยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุขระดับจังหวัด. กรุงเทพฯ: [ม.ป.พ.].
- ชนิภูฐา กาญจนรังษิณนท์. (2552). กระบวนการชุมชนสู่ความเข้มแข็งของชุมชน. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน.
- คณะกรรมการพัฒนาอำเภอสยามโลก. (2550). แผนพัฒนาอำเภอสยามโลก พ.ศ. 2551-2555. [ม.ป.ท.]: [ม.ป.พ.].
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ. (2544). วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดปทุมธานี. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ชนิตา รักษ์พลเมือง. (2534). พื้นฐานการศึกษา หลักการ และแนวคิดทางสังคม. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2550). แนวคิดแนวทางการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: บริษัท ราไปเพรส จำกัด.

นเรศ สงเคราะห์สุข. (2541). จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ. เชียงใหม่: สำนักงานโครงการพัฒนาที่สูง
ไทย-เยอรมัน.

ปรานี พรรณวิเชียร และคณะ. (2551). รายงานโครงการติดตามผลการจัดทำแผนชุมชนจังหวัด
ปทุมธานี. ปทุมธานี.

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2546). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ:
อุษาการพิมพ์.

ไพรัตน์ เศษรินทร์. (2527). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภากการพิมพ์.

ขงยุทธ บุราสิทธิ์. (2548). แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาชนบท. เอกสารประกอบการสอนวิชา
แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาชนบท สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท
มหาวิทยาลัยมหิดล.

วัลลภ กันทรัพย์. (2534). แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.

ศรีปริญญา ฐูประจ่าง. (2529). การมีส่วนร่วมของการพัฒนาในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม
ในชนบท. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย มหิดล.

ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 8. (2551). รายงานการวิจัยเรื่องรูปแบบและ
กระบวนการแผนชุมชนที่มีคุณภาพในพื้นที่ความรับผิดชอบ 7 จังหวัด.
นครศรีธรรมราช: [ม.ป.พ.].

ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 11. (2551). รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาวิจัยเชิง
ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการบูรณาการแผนชุมชนระดับตำบลที่มีคุณภาพ.
นครราชสีมา: [ม.ป.พ.].

ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 12. (2551). รายงานการศึกษาวิจัยเรื่องการบริหาร
จัดการกระบวนการจัดทำแผนชุมชนที่มีคุณภาพของจังหวัดในเขตพื้นที่ศูนย์
ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 12. นครสวรรค์: [ม.ป.พ.].

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. (2551). โครงการประเมินคุณภาพแผน
ชุมชน ประจำปี 2551. กรุงเทพฯ: [ม.ป.พ.].

สนธยา พลศรี. (2547). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

สรฤทธ จันสุข. (2552). การศึกษาตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.

วิทยานิพนธ์ปรัชญาคุษฎีบัณฑิต, มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สายทิพย์ สุกดีพันธ์. (2534). อุดมการณ์พัฒนาการสาธารณสุขมูลฐานในประเทศไทย ในปัญหา

ผู้นำกับการกำหนดนโยบายแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). รายงานสถานการณ์ความ

อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). หนทางสร้างสุขของคนใน

ชุมชนและสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานกีฬาและการท่องเที่ยวจังหวัดปทุมธานี. (2550). คู่มือนำเที่ยวจังหวัดปทุมธานี. ปทุมธานี:

สำนักงานกีฬาและการท่องเที่ยวจังหวัดปทุมธานี.

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข. (2546). แผนชุมชนกับการจัดการด้าน

สุขภาพ. กรุงเทพฯ: บริษัท พี วาทิน พรินติ้ง จำกัด.

โสฬส สิริไสย์ และคณะ. (2548). โครงการติดตามประเมินผลการแปลงยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหา

ความยากจนไปสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.

องค์การบริหารส่วนตำบลคลองควาย. แผนพัฒนา 3 ปี พ.ศ. 2553-2555. ปทุมธานี: องค์การบริหาร

ส่วนตำบลคลองควาย.

อภินันท์ ยอดมณี. (2546). การพึ่งตนเองของชุมชนไม่เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.

โอภาส ปัญญา และคณะ. (2544). โครงการวิจัยระบบข้อมูลชุมชน. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยภาษาและ

วัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.

ภาษาอังกฤษ

Ritzer george. (2008). Modern sociological theory. New York: The mcgraw-hill companies.

เว็บไซต์

กาญจนา นาคสกุล. (2552) “กระบวนการ – ขบวนการ” **The Royal Institute – Thailand**. <<http://www.royin.go.th/th/knowledge/detail.php?ID=12>>. เปิดเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2552.

สำนักงานรางวัลคุณภาพแห่งชาติ. (2552). “กระบวนการ - ขบวนการ” **หมวด 6 การจัดการกระบวนการรางวัลคุณภาพแห่งชาติ (Thailand Quality Award)**. <<http://www.tqa.or.th/th/node/702>>. เปิดเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2552.

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

ตาราง 4 รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

ที่	ชื่อ - สกุล	บ้านเลขที่	ตำแหน่ง
1	นายเดชา เครือโชติ	33/2	ผู้ใหญ่บ้านบ้านทางยาว หมู่ที่ 8
2	นายสมศักดิ์ น้าศรี	23/1	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, หัวหน้ากลุ่มบ้านหลังวัด
3	นายประเทือง ทนทะนาน	47/1	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, หัวหน้าบ้านผู้ช่วย
4	นายสุทธิ พักต์เพียงจันทร์	23/3	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, หัวหน้ากลุ่มบ้านป่าตุ
5	นายตำรวจ พันธุ์ฝึก	31/5	ประธานกลุ่มออมทรัพย์และหัวหน้ากลุ่มบ้านหน้าวัด
6	นายตำรวจ ชูทรัพย์	22/2	กรรมการกลุ่มออมทรัพย์ฯ
7	นายวิฒนะ โกษะ	57/5	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
8	นางผ่องทรัพย์ สุขสุแพทย์	31	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
9	นางอำไพ โกษะ	54	อสม., กรรมการกองทุนหมู่บ้าน
10	นายเจิม ถิ่นพ่ายัพ	39/3	อสม.
11	นายสมจิตร ถิ่นพ่ายัพ	39/1	ประธาน ศอช.ต.
12	นางวันเพ็ญ อุ่มญาติ	55	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน
13	นายสน วงศ์ราตรี	60	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน
14	นายสาย วันเพ็ญ	13	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน, กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
15	นายสมจิตร แป้งทา	47	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน, อสม.
16	นายกำจร เชิดชู	18	สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
17	นายสวัสดิ์ พันธุ์ฝึก	31/5	สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
18	นางดาวเรือง วุฒิเศรษฐ์	2/2	กรรมการกลุ่มออมทรัพย์เปิดใจ
19	นางเช้า อ่างบัว	35/1	สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เปิดใจ

ที่	ชื่อ - สกุล	บ้านเลขที่	ตำแหน่ง
20	นางประจวบ ชูเชิด	58	สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เปิดไข่
21	นางสมจิตร พันธุ์ฝัก	31/5	สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เปิดไข่
22	นางมาลัย ถิ่นพ่ายัพ	20/1	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน
23	นางนฤมล ชูทรัพย์	58/2	กรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
24	นางกาญจนา เครือโชติ	33	กรรมการกลุ่มออมทรัพย์เปิดไข่
25	อาจารย์ชะม้อย ฤทธิมังก	33/1	ที่ปรึกษาคณะกรรมการหมู่บ้าน
26	นางสาวสุภาพร โพธิ์สี	40/3	แม่บ้าน
27	นายสมหมาย เสมอหัด	33/4	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน
28	นายสมชาย ชมเพลินใจ	35/3	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน
29	นายสำเภา อัยรา	1/2	สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เปิดไข่, หัวหน้ากลุ่มบ้านผู้ใหญ่เฝือก
30	นางรำพึง สุขสุแพทย์	53/2	คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
31	นายสมนึก สีแก้วอินทร์	56	คณะกรรมการกองทุนน้ำมัน
32	นายวิเชียร อ่างบัว	33	สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เปิดไข่
33	นายสมาน เกิดเอี่ยม	24/2	เกษตรกรเลี้ยงปลาเบญจพันธ์
34	นายสมหมาย วินัย	26/2	สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เปิดไข่
35	นายจำลอง เกิดลาภี	57/2	เกษตรกร
36	นางกุด งามเหมาะ	59/3	เกษตรกร
37	นางสมจิตร เกษร	59/2	สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เปิดไข่, กลุ่มออมทรัพย์ฯ
38	นางสุดใจ เครือโชติ	33/2	กลุ่มข้าวมอลต์
39	นายสำราญ คานอ่อน	35/2	คณะกรรมการ โครงการอยู่ดีมีสุข
40	นางล้วน สุขสุแพทย์	11	แม่ค้า (ค้าขาย)
41	นายสมเกียรติ ภูษาทอง	44	เกษตรกร
42	นายจำเนียร ถิ่นพ่ายัพ	38/1	หัวหน้ากลุ่มบ้านทิดเนียร
43	นายโอภาส อุ่นอม	-	อาจารย์ศิลปวัฒนธรรม
44	พระประวัติวินัยวินชโร		เจ้าอาวาสวัดสหราษฎร์บำรุง

ที่	ชื่อ - สกุล	บ้านเลขที่	ตำแหน่ง
45	นายสกล แก้วปวงคำ		ปลัดอาวุโสอำเภอสามโคก
46	นางสาวอติ ศิลาณรงค์		พัฒนาประสานงานตำบลคลองควาย
47	นางวิมล บุญอนันต์		อาจารย์โรงเรียนสหราษฎร์บำรุง
48	นายมานพ เชื้อไทย		หัวหน้าสถานีอนามัยตำบลบางเตย

ภาคผนวก ข

แผนชุมชน บ้านทางยาว หมู่ที่ 8

ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

ส่วนที่ 1

ลักษณะทั่วไปของชุมชน

ชื่อชุมชน/บ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

*****

1. ประวัติความเป็นมาของชุมชน

เดิมสมัยโบราณเมื่อหลายร้อยปีบ้านทางยาวเป็นถิ่นทุรกันดารมาก การสัญจรไปมาก่อนข้างลำบาก การเดินทางมายังบ้านทางยาวนั้นมาได้ทั้งทางเรือและทางเท้า ใช้เวลาในการเดินทางยาวนานมากจึงเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้าน “บ้านทางยาว”

2. สภาพภูมิศาสตร์

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มในฤดูน้ำหลาก น้ำจะท่วมทุกปี มีน้ำทำการเกษตรตลอดปี จึงเป็นแหล่งน้ำสมบูรณ์ และเหมาะสำหรับเป็นที่เกษตรกรรมเพาะปลูก ทำสวน ทำนา สภาพดินร่วนซุย มีคลองสระไหลผ่านหมู่บ้าน

สภาพดินฟ้าอากาศ เป็นแบบมรสุม มี 3 ฤดู และอยู่ในเกณฑ์ปกติทั่วไป เศรษฐกิจโดยรวมของหมู่บ้าน เป็นลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง มีการทำการเกษตรแบบผสมผสาน ระหว่างการทำนา การทำสวนผลไม้ การทำสวนผัก การเลี้ยงปลาในบ่อ ในร่องสวน และรับจ้างทั่วไป

3. จำนวนครัวเรือน และประชากรแยกตามอายุ

จำนวนครัวเรือน	188	ครัวเรือน
จำนวนประชากรทั้งหมด	815	คน (ชาย <u>422</u> คน หญิง <u>393</u> คน)

จำนวนประชากรแยกตามช่วงอายุ

น้อยกว่า 1 ปีเต็ม	ชาย	6	คน	หญิง	1	คน
1 ปีเต็ม – 2 ปี	ชาย	16	คน	หญิง	3	คน
3 ปีเต็ม – 5 ปี	ชาย	15	คน	หญิง	10	คน
6 ปีเต็ม – 11 ปี	ชาย	40	คน	หญิง	29	คน
12 ปีเต็ม – 14 ปี	ชาย	19	คน	หญิง	13	คน
15 ปีเต็ม – 17 ปี	ชาย	18	คน	หญิง	11	คน
18 ปีเต็ม – 49 ปี	ชาย	232	คน	หญิง	216	คน
50 ปีเต็ม – 60 ปี	ชาย	45	คน	หญิง	73	คน
มากกว่า 60 ปี เต็มขึ้นไป	ชาย	31	คน	หญิง	37	คน
รวมทั้งหมด		422	คน		393	คน

4. อาณาเขต

บ้านทางยาว มีพื้นที่ จำนวน 3,231 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	จด	หมู่ที่ 3 ตำบลโคกช้าง อำเภอบางไทร
ทิศใต้	จด	หมู่ที่ 7 ตำบลคลองควาย
ทิศตะวันออก	จด	หมู่ที่ 3 ตำบลคลองควาย
ทิศตะวันตก	จด	หมู่ที่ 10 ตำบลบางเตย

5. คมนาคม

ใช้เวลาเดินทางโดยพาหนะ รถจักรยาน/รถยนต์ ถึงอำเภอ ระยะ 10 กิโลเมตร ใช้เวลา 20 นาที ราษฎรในหมู่บ้านใช้รถยนต์ รถจักรยานยนต์ เป็นยานพาหนะในการเดินทางคมนาคม ถนนเชื่อมระหว่างหมู่บ้าน ตำบล ส่วนใหญ่เป็นถนนลูกรังใช้การได้ดีในการใช้สัญจรไปมาสะดวก

คอนกรีตเสริมเหล็ก	จำนวน	1	สาย
ถนนลาดยาง	จำนวน	2	สาย
ถนนลูกรัง	จำนวน	2	สาย
ถนนดิน	จำนวน	0	สาย
สะพาน ไม้	จำนวน	1	สาย

6. แหล่งน้ำดื่ม

บ่อบาดาล	จำนวน	1	แห่ง
ประปาหมู่บ้าน	จำนวน	1	แห่ง
บ่อส่วนตัว	จำนวน	0	บ่อ

7. การประกอบอาชีพ และการมีรายได้/การประกอบอาชีพ

อาชีพหลัก	ประกอบอาชีพทำนา/ทำสวน
อาชีพรอง	อาชีพรับจ้าง / ทำงานทั่วไป

8. การมีรายได้

มีรายได้เฉลี่ยครัวเรือนละ	25,211 บาท/คน/ปี
---------------------------	------------------

9. สถิติการชุมชน

9.1 จำนวนครัวเรือนยากจน	0 ครัวเรือน
9.2 จำนวนผู้สูงอายุ	38 คน
9.3 จำนวนผู้พิการ	3 คน
9.4 สนามเด็กเล่น/ที่พักผ่อนหย่อนใจ	จำนวน 0 แห่ง

10. หน่วยงานธุรกิจเอกชนในชุมชน

1. ปั้มน้ำมัน	จำนวน	1	แห่ง
2. โรงบรรจุก๊าซ	จำนวน	0	แห่ง
3. โรงงานอุตสาหกรรม	จำนวน	1	แห่ง

11. ร้านค้าต่างๆ ในชุมชน

1. ร้านขายของชำ หรือขายของเบ็ดเตล็ด	จำนวน	7	แห่ง
2. ร้านขายของปัจจัยการผลิต	จำนวน	1	แห่ง
3. ร้านจำหน่าย หรือซ่อมรถยนต์ รถจักรยานยนต์ รถจักรยาน	จำนวน	-	แห่ง
4. ร้านจำหน่ายหรือซ่อมวิทยุ โทรทัศน์ คอมฯ	จำนวน	1	แห่ง
5. ร้านเชื่อมโลหะ กลึง	จำนวน	-	แห่ง
6. ร้านจำหน่ายวัสดุก่อสร้าง	จำนวน	-	แห่ง

14. ประเพณี/วัฒนธรรมในชุมชน

- ตักบาตรพระร้อย ประเพณีวันสงกรานต์รดน้ำผู้สูงอายุ สงฆ์น้ำพระ ประเพณีทำบุญ ตักบาตรวันเข้าและออกพรรษา และเทศกาลงานสำคัญของศาสนาและราชพิธีอื่นๆ

15. การบริหารสาธารณะในชุมชน

1. ตู้โทรศัพท์
2. ไฟทางสาธารณะ
3. ศาลาประชาคม
4. สนามเด็กเล่น
5. ศูนย์อาสาสมัครสาธารณสุข
6. อาสาสมัครปศุสัตว์
7. ศูนย์กีฬาและนันทนาการ
8. ศูนย์เรียนรู้ชุมชน / ศาลากลางบ้าน
9. ที่ทำการกองทุนหมู่บ้าน

16. สถานที่ท่องเที่ยว/สถานบริการ

สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ วัดสหราษฎร์บำรุง

17. องค์กรต่างๆ ที่มีในชุมชน

1. กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
2. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านทางยาว
3. กลุ่มวิสาหกิจชุมชน “กลุ่มเกษตรกรเฉลิมพระเกียรติบ้านทางยาว”
4. คณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน (กพสม.)
5. อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)
6. อาสาสมัครแก้ไขและป้องกันยาเสพติด (ปปส.) (กองทุนแม่ของแผ่นดิน)
7. คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.)
8. อาสาสมัครตำรวจชุมชน
9. อาสาพัฒนาชุมชน (อช)
10. คณะกรรมการ SML

18. ทักษะฝีมือแรงงานของชุมชน

ชาวบ้านทางยาวส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม

19. ผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจ

ข้าวมอลลี

20. การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ดังนี้

1. มีการอนุรักษ์ธรรมชาติ / สิ่งแวดล้อมเชิงด้านวัฒนธรรมประเพณี
2. ส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตรให้แก่ประชาชนในหมู่บ้าน เช่น ทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์
3. โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมชุมชน
4. โครงการปรับปรุงบ้านเรือนประชาชน
5. ส่งเสริมให้ประชาชนปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้เพื่อลดรายจ่าย
6. ให้ประชาชนจัดทำบัญชีครัวเรือนทุกหลังคาเรือน
7. รณรงค์ให้เกษตรกรทำเกษตรอินทรีย์ ใช้ปุ๋ยชีวภาพ
8. มีกิจกรรมโรงสีชุมชน / กองทุนน้ำมัน
9. กิจกรรมออมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

21. ผลการดำเนินงานที่ได้รับรางวัลดีเด่น

- ได้รับรางวัลเกษตรนาร่องในการทำนาเกษตรอินทรีย์
- ได้รับรางวัลลำดับที่สอง “ศูนย์เรียนรู้ชุมชน”

22. กิจกรรมที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

1. จัดประชาคมหมู่บ้าน/ตำบลเพื่อเอาชนะปัญหาเสพติด
2. จัดประชาคมตำบลเพื่อเอาชนะปัญหาเสพติดอย่างยั่งยืน ประกาศตำบลปลอดยาเสพติด
3. เปิดเวทีชุมชนเพื่อรับทราบปัญหาของเกษตรกรในหมู่บ้านตำบล
4. ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ (จัดงานวันกตัญญู)
5. เปิดเวทีหมู่บ้านเพื่อวางแผนชุมชน
6. เป็นแกนนำในการจัดทำประชาคมเพื่อพบปะพูดคุย เสนอปัญหาและแก้ไขปัญหา

7. ประชาสัมพันธ์ให้กลุ่มองค์กรต่างๆ ในหมู่บ้านได้เข้าใจหลักการ วิธีการ ตลอดจนขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
8. รมรงค์ส่งเสริม สนับสนุนสืบสานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ยืนยาวต่อไป
9. จัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม เช่น วันเด็ก /วันกตัญญู/วันสงกรานต์/วันครอบครัว/วันแม่/วันพ่อ/งานพิธีทางศาสนา งานวันสำคัญต่างๆ
10. ปลูกฝังค่านิยมในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง เห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และร่วมกันดูแลรักษา
11. ร่วมกันสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและรวมกลุ่มกันเพื่อการพึ่งตนเองเป็นสำคัญ รมรงค์และส่งเสริมการจัดตั้งประชาคมท้องถิ่น

23. ด้านโครงสร้างและกระบวนการทำงานและความเชื่อมโยงกับกลุ่ม/องค์กร/เครือข่ายอื่นๆ

1. ร่วมดำเนินการกับองค์กรของรัฐในการวางแผนพัฒนาในชุมชน
2. ร่วมดำเนินการกับเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนในการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจในหมู่บ้านและตำบล
3. แนะนำในการฝึกอาชีพแก่ครัวเรือนเป้าหมายที่ตกเกณฑ์ จปฐ. ครัวเรือนยากจน ได้พบปะ ประชุม เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันตามความเหมาะสม และจัดให้มีการฝึกอบรมเพิ่มพูนความรู้ เพื่อสร้างเครือข่ายในการทำงานในชุมชนและนอกชุมชนให้เกิดความสามัคคี
4. นำการจัดทำเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนเพื่อนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเองและแก้ปัญหาความยากจน
5. เป็นผู้นำในการปฏิบัติงานด้วยความเสียสละ เอื้อเฟื้อแก่การบริการประชาชน เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ นำไปสู่เป้าหมายอันจะเป็นประโยชน์ของท้องถิ่นโดยรวม
6. ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายในชุมชนเพื่อจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดการชุมชน ตลอดจนจัดสวัสดิการให้กับคนด้อยโอกาสและชุมชน

24. ปัจจัยที่ทำให้ประสบผลสำเร็จ

1. ประชาชนและชุมชนจะต้องมีจิตใจพร้อมทุกเมื่อที่จะเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และมีความเชื่อฟังผู้อาวุโส และพระภิกษุ

2. ได้รับความร่วมมือจากชุมชน ทำให้ชุมชนเข้มแข็งมีความสามัคคี รักและผูกพันกัน ทำให้ มีความเป็นเครือญาติ เกิดความเข้มแข็งของชุมชนในท้องถิ่น มีการวางแผนการทำงานไว้อย่างต่อเนื่อง ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และองค์กรท้องถิ่น

3. การฝึกฝนใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ/มีใจรักในการทำงานสามารถค้นคว้า- สร้างและพัฒนาความรู้ นวัตกรรม ที่เกี่ยวข้อง และเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงคุณภาพ และประสิทธิภาพของการดำเนินงานตามหลักการพัฒนาชุมชน

4. ความมีวิสัยทัศน์กว้างไกล มองการไกลถึงปัญหาต่างๆ ในหมู่บ้าน

5. ความร่วมมือของชุมชนทำให้ชุมชนเข้มแข็งด้วยการพัฒนาขีดความสามารถในชุมชน ดังนี้

- ❖ รณรงค์ให้ประชาชน ลด ละเลิก อบายมุข และค่านิยมที่ไม่จำเป็นทางสังคม เช่น การพนัน หวย การเสพของมีเงินเมา และค่านิยมในการจัดงานที่แข่งขันกัน เช่น งานฉลอง ตำแหน่ง งานวันเกิด งานบวช งานแต่งงาน งานศพ

- ❖ รณรงค์ให้ความรู้แก้ไขปัญหาเสพติด ดำเนินการตามแนวทางการป้องกัน และแก้ไขปัญหาเสพติด ด้วยกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

- ❖ ได้พัฒนาภูมิปัญญาของชาวบ้านให้เป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไปได้อย่างกว้างขวาง

- ❖ มีทักษะในการถ่ายทอดความรู้ให้กับองค์กร ประชาชนทั่วไป

- ❖ รณรงค์ให้ชุมชนช่วยเหลือตัวเอง มีความรักความสามัคคีไม่มีความแตกแยก ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ

- ❖ จัดให้มีกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้อยู่เสมอ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม

6. ชุมชนร่วมปลูกจิตสำนึกให้เกิดความรัก และหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และร่วมกันดูแลรักษา

7. ชุมชนประชาสัมพันธให้ความรู้ความเข้าใจในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และร่วมกันดูแลรักษา

8. ทำกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้ชุมชนเกิดความเชื่อมั่นว่าสามารถทำได้จริง และเป็นประโยชน์ โดยเป็นผู้ประสานเชื่อมโยงความสัมพันธของคนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วม ในกิจกรรมของชุมชน การใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจะต้องค่อยเป็นค่อยไปอย่างเร่งรีบ ให้ครัวเรือนมีความพร้อมและอยากให้ทำด้วยตนเองจะได้เกิดความยั่งยืนโดยยึดถือปฏิบัติ

การปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

❖ ยึดความประหยัด คัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพอย่างจริงจัง ดังพระราชดำรัสว่า . . . **ความเป็นอยู่ที่ดีไม่ต้องไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง.**

❖ ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม ดังพระราชดำรัสที่ว่า . . . **ความเจริญของคนทั้งหลายย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบและการหาเลี้ยงชีพ ของตนเป็นหลักสำคัญ.**

❖ ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในทางการค้าขายประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงดังอดีต ซึ่งมีพระราชดำรัสเรื่องนี้ว่า . . . **ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึงความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรมทั้งในเจตนา และการกระทำ ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบัง มาจากผู้อื่น.**

❖ ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางในชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยากครั้งนี้ โดยต้องขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้นจนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ พระราชดำรัสตอนหนึ่งที่ทำให้ความชัดเจนว่า . . . **การที่ต้องการให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้ และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้เพื่อตนเอง เพื่อที่จะให้ตัวเองมีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้า ที่มีความสุข พอมีพอกินเป็นขั้นหนึ่ง และขั้นต่อไป ก็คือให้มีเกียรติว่ายืนได้ด้วยตัวเอง. . .**

❖ ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดีลดละสิ่งชั่วกิเลสให้หมดสิ้นไป ทั้งนี้ด้วยสังคมไทยที่ล่มสลายลงในครั้งนี้ เพราะยังมีบุคคลจำนวนมากมิใช่ผู้น้อยที่ดำเนินการ โดยปราศจากละเอียดอ่อนต่อแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชโองการว่า . . . **พยายามไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่องทำลายตัว ทำลายผู้อื่น พยายามลด พยายามละความชั่วที่ตัวเองมีอยู่ พยายามก่อความดีให้แก่ตัวอยู่เสมอ พยายามรักษา และเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้น ให้จงกามสมบูรณ์ขึ้น. . . ทรงย้ำเน้นว่าคำสำคัญที่สุดคือ คำว่า "พอ" ต้องสร้างความพอที่สมเหตุสมผลให้กับตัวเองให้ได้และเราก็จะพบกับความสุข**

9. ต้องมีผู้นำที่มีความซื่อสัตย์ โปร่งใส ให้ความสำคัญกับคนในชุมชนเท่ากัน มีความเอื้ออาทร ดูแลทุกข์สุขของคนในชุมชนมีแนวคิดในการปฏิบัติงาน ดังนี้

❖ ยึดมั่นในศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรม ประพฤติปฏิบัติงานเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ บุคลากรในองค์กร

❖ มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ ในงานที่รับผิดชอบ

❖ ปฏิบัติงานโดยยึดระเบียบ กฎหมาย เป็นหลักในการบริหารงาน

❖ ปฏิบัติงานด้วยความรับผิดชอบยึดผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลักมีมนุษยสัมพันธ์ สามารถปฏิบัติงานร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างราบรื่น

25. การแก้ไขปัญหา / อุปสรรค

1. ยึดหลักประชาธิปไตย ใช้เหตุผลเป็นหลักในการทำงานที่ถูกต้อง เพื่อประโยชน์ส่วนรวมในการแก้ปัญหา ถ้าแก้ไขปัญหาไม่ได้ ขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. การใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหาต่างๆ เมื่อมีปัญหาอุปสรรคในห้องค์กรในพื้นที่ร่วมกันแก้ไขปัญหา
3. ส่งเสริมให้ชุมชนมีกิจกรรมและพัฒนาความรู้ด้านต่างๆ ตามความเหมาะสม
4. นำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการแก้ไขปัญหาความยากจนเมื่อปฏิบัติแล้ว จะสามารถลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และขยายโอกาส ตลอดจนมีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจอีกด้วย สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยการส่งเสริมบทบาทของภาคเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจการและดำเนินการแก้ไขปัญหาร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลในรูปแบบคิดเอง ทำเอง
5. ในการทำงานหรือการปฏิบัติงานใดๆ ก็ตามทุกอย่างย่อมมีปัญหาและอุปสรรคบ้างเป็นเรื่องธรรมดา ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น ผู้ที่ได้ปฏิบัติงานด้านนี้จะต้องหาความรู้ ประสบการณ์ หรือระเบียบต่างๆ ให้มากขึ้นอยู่เสมอเพื่อใช้เป็นหลักฐานในการอ้างอิง นอกจากนั้นยังต้องอาศัยการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องหรือผู้ร่วมงาน ชุมชน ผู้นำชุมชน อบต. ต้องมีความขยันหมั่นเพียร เอาใจใส่ต่อการทำงานที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติให้สำเร็จลุล่วง มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น มีความเข้มแข็งอดทน ไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่จะเกิด ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นย่อมเป็นกำลังใจที่จะทำให้ปฏิบัติงานนั้นสัมฤทธิ์ผลได้เป็นอย่างดี

26. จุดเด่นของพื้นที่ (ที่เอื้อต่อการพัฒนาตำบล)

ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ปริมณฑล มีเส้นทางคมนาคมที่สะดวก สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเหมาะสมกับการเกษตรกรรม รวมทั้งมีแหล่งน้ำที่สามารถทำการเกษตรได้ตลอดทั้งปี จึงนับว่าเป็นการที่เอื้อต่อการพัฒนาเป็นอย่างยิ่ง

ส่วนที่ 2

สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไข

ชื่อชุมชน/บ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

*****

ข้อมูลการวิเคราะห์ปัญหาจากแต่ละด้าน แนวทางการแก้ไขปัญหา

1) สภาพของปัญหาแผนด้านการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน

1. สภาพปัญหาบุคลากรขาดความรู้ความสามารถเรื่องการพัฒนาศักยภาพชุมชนมาแนะนำให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ กับชาวบ้านในชุมชน เพื่อใช้ในการพัฒนาตนเองและครอบครัว
2. ขาดการส่งเสริมเยาวชนได้มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพเสริม

แนวทางแก้ไขปัญหา

1. ควรให้บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเรื่องการพัฒนาศักยภาพชุมชนมาแนะนำให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ กับชาวบ้านในชุมชน เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาตนเองและครอบครัวและได้ส่งเสริมเยาวชนได้มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพเสริม
2. ต้องมีการพัฒนาทางการศึกษา และพัฒนาเด็ก เพื่อจะทำให้ชุมชนเข้มแข็งต่อไปเมื่อทุกคนมีความรู้และการศึกษาคิดแล้วชุมชนก็มีความเข้มแข็ง ประชาชนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานมากขึ้น

2) สภาพของปัญหาแผนด้านสุขภาพ

สภาพปัญหา

1. ปัญหาโรคติดต่อ ประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนยังขาดความเข้าใจด้านการสาธารณสุขและอนามัยที่ถูกต้อง
2. ประชาชนไม่ให้ความสำคัญในการออกกำลังกาย เพราะไม่เข้าใจถึงประโยชน์ของการออกกำลังกาย
3. ปัญหาของโรคไข้เลือดออกที่เกิดจากยุงลายตามบ้านเรือนและแอ่งน้ำขังต่างๆ มาก และวางไข่ตามแอ่งน้ำและแหล่งเพาะพันธุ์ต่างๆ จึงอาจทำให้เกิดโรคไข้เลือดออกได้
4. ประชาชนและผู้ประกอบการยังขาดความรู้เรื่องอาหารปลอดภัยจึงบริโภคและจำหน่ายอาหารอย่างไม่ถูกสุขลักษณะ

แนวทางแก้ไขปัญหา

1. ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับความรู้ความเข้าใจในเรื่องการป้องกันและหลีกเลี่ยงจากโรคติดต่อเพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีความรู้ในการป้องกันโรคติดต่อ
2. ให้เจ้าหน้าที่อนามัยให้ความรู้ถึงวิธีการดูแลรักษาตนเองเมื่อได้รับโรคติดต่อ
3. ประชาสัมพันธ์ให้เห็นความสำคัญของการออกกำลังกายเพื่อให้ประชาชนเห็นความสำคัญในการออกกำลังกายให้สุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์
4. ส่งเสริมการออกกำลังกายโดยการจัดตั้งกลุ่มผู้นำในการออกกำลังกายเพื่อให้ประชาชนเห็นความสำคัญและหันมาออกกำลังกายมากขึ้น
5. ควรให้อาามัยส่ง อสม. ไปฉีดพ่นสารกำจัดยุงลายตามบ้านเรือน ประชาชน และแหล่งน้ำขังต่างๆ พร้อมกันนี้ประชาชนควรให้ความร่วมมือในการหยอดทรายอบทเพื่อป้องกันการวางไข่ของยุงด้วย
6. ติดต่อประสานงานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยเหลือด้านการกำจัดใช้หัดคนก
7. ควรให้มีการสำรวจสัตว์ปีกต่างๆ เป็นประจำเพื่อให้รู้จำนวนและเฝ้าระวัง
8. ควรให้อาามัยจัดอบรมทำความเข้าใจกับกลุ่มเสี่ยงและเยาวชนในเรื่องของโรคเอดส์และโรคที่แอบแฝงมากับเอดส์ด้วย
9. ขอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนงบประมาณดำเนินการสำรวจและให้แต่ละครอบครัวมีตู้ยาสามัญประจำบ้านเพื่อให้ประชาชนแต่ละครอบครัวมีตู้ยาสามัญประจำบ้าน
10. ขอให้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอบรมความรู้แก่ประชาชนและผู้ประกอบการเรื่องการคุ้มครองผู้บริโภคเพื่อให้ประชาชนสามารถเลือกซื้อสินค้าที่ได้มาตรฐานและผู้ประกอบการร้านค้า/แผงลอยปรับปรุงร้านอาหารให้ได้เกณฑ์มาตรฐานถูกต้อง

3) สภาพของปัญหาแผนด้านการสวัสดิการ

สภาพปัญหา

งบประมาณในการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ด้อยโอกาส มีจำนวนจำกัด ทำให้การสงเคราะห์ไม่ทั่วถึง

แนวทางแก้ไขปัญหา

ขอให้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนงบประมาณดำเนินการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ด้อยโอกาส เพื่อจัดสวัสดิการและสงเคราะห์ผู้สูงอายุ ผู้พิการและผู้ด้อยโอกาส และให้ดำเนินตามกฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับ เพื่อเป็นบรรทัดฐานที่แน่นอนต่อไป

4) สภาพของปัญหาแผนด้านการจัดตั้งกองทุนต่างๆ

สภาพปัญหา

กองทุนในหมู่บ้านเติบโตช้า และไม่ขยายผลครอบคลุมทั้งหมู่บ้าน ทำให้สมาชิกในหมู่บ้านขาดโอกาสเข้าถึงแหล่งทุน

แนวทางแก้ไขปัญหา

ควรมีการประชุมสัมพันธ์รับสมาชิกของแต่ละกลุ่มเพิ่มขึ้นอีกเพื่อจะได้มีเงินทุนหมุนเวียนในกลุ่มและทำให้กลุ่มเติบโตขึ้น และให้สมาชิกในหมู่บ้านกู้ยืมเพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพ เพิ่มรายได้ เพื่อโอกาสให้คนในชุมชนทุกคนเข้าถึงแหล่งทุนและให้มีการออมเพิ่มมากขึ้น

5) สภาพของปัญหาแผนด้านการมีส่วนร่วมการเมืองการปกครอง

สภาพปัญหา

1. ประชาชนขาดการมีส่วนร่วมในกิจการทางการเมืองจากขาดการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง
2. ขาดการรณรงค์ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจการทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง
3. ประชาชนยังไม่เข้าใจระบบการเลือกตั้ง ทำให้ผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งทำบัตรเสียมากกว่าร้อยละ 3
4. ประชาชนขาดการมีส่วนร่วมในกิจการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่ให้ความสำคัญและขาดการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเสนอปัญหาและความต้องการของชุมชน

แนวทางแก้ไขปัญหา

1. ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเมืองการปกครองให้แก่ประชาชนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองเพิ่มมากขึ้น
2. ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องระบบการเลือกตั้งระบบใหม่และปฏิบัติได้ถูกต้อง
3. ส่งเสริมให้ประชาชนได้ทราบถึงสิทธิและหน้าที่ของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย เพื่อให้มีบัตรเสียน้อยลง

6) สภาพของปัญหาแผนด้านการฟื้นฟู วัฒนธรรมประเพณี

สภาพปัญหา

1. ปัญหาขาดบุคลากรเฉพาะด้าน เนื่องจากโรงเรียนไม่มีบุคลากรที่มีความสามารถเฉพาะมาช่วยในการสอนนักเรียนในโรงเรียน

2. นักเรียนขาดแคลนทุนในการศึกษา เนื่องจากผู้ปกครองของนักเรียนส่วนใหญ่มีรายได้น้อย ทำให้ไม่สามารถส่งบุตรหลานเรียนต่อได้ในระดับสูงขึ้น
3. โรงเรียนขาดสื่อการเรียนการสอน งบประมาณส่วนกลางจัดสรรไม่เพียงพอ
4. ชุมชนขาดการอนุรักษ์ส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี เนื่องจากประชาชนไม่เห็นความสำคัญในการอนุรักษ์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และประเพณีต่างๆ

แนวทางแก้ไขปัญหา

1. พัฒนาบุคลากร โดยส่งเข้าฝึกอบรมในหลักสูตรเฉพาะด้าน
2. ขอความร่วมมือจากหน่วยงานเฉพาะด้านที่เกี่ยวข้อง
3. จัดหาสื่อด้านการเทคโนโลยีทางการศึกษาและอินเทอร์เน็ต
4. ขอความอนุเคราะห์จากหน่วยงานภาคเอกชนและบุคคลที่เห็นความสำคัญของการศึกษาและพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเรื่องทุนการศึกษา
5. ประชาสัมพันธ์ให้รู้ถึงความสำคัญของขนบธรรมเนียมประเพณีที่อยู่ในท้องถิ่น
6. ส่งเสริมฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรม การละเล่นและวัฒนธรรมท้องถิ่นเนื่องในวันสำคัญต่างๆ
7. จัดกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ ตามประเพณี

7) สภาพของปัญหาแผนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สภาพปัญหา

1. ประชาชนไม่ให้ความสำคัญในเรื่องการรักษาความสะอาดและสิ่งแวดล้อม ประชาชนขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภายในชุมชนของตนเอง
2. น้ำในคลองเสีย เกษตรกรปล่อยน้ำเสียจากที่นาลงคลอง และมีวัชพืชในลำคลองมาก
3. ประชาชนกำจัดขยะไม่ถูกสุขลักษณะโดยการเผาและฝังกลบเอง

แนวทางแก้ไขปัญหา

1. จัดกิจกรรมรณรงค์ในเรื่องการปลูกต้นไม้ภายในชุมชนเพื่อให้ประชาชนได้ตระหนักถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนของตนเอง
2. ประชาสัมพันธ์ให้คนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง

3. ขุดลอกคูคลองและกำจัดวัชพืชในลำคลองเพื่อให้ประชาชนและเกษตรกรมีน้ำในการอุปโภคและทำการเกษตรกรรมโดยขุดลอกคลองทุกสายให้สะอาด ปราศจากวัชพืช พร้อมทั้งปลูกต้นไม้ให้ครอบคลุมทั้งพื้นที่
4. ประสานงานกับสำนักงานพัฒนาที่ดินเพื่อให้ความรู้ในการใช้ดินให้มีประโยชน์และเพิ่มประสิทธิภาพให้กับดินที่เสื่อมสภาพ
5. ส่งเสริมให้ประชาชนมีวินัยในการกำจัดขยะที่ถูกต้องและถูกสุขลักษณะ โดยให้จัดทิ้งตามที่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกำหนด เพื่อให้จัดรวบรวมขยะมาจัดเก็บให้เรียบร้อย
6. ขอให้หน่วยงานราชการที่รับผิดชอบจัดหาวิทยากรมาแนะนำให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ธรรมชาติอยู่กับประชาชนต่อไป

8) สภาพของปัญหาแผนด้านการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค/โครงสร้างพื้นฐานสภาพ

ปัญหา

1. ถนนชำรุดเป็นหลุมเป็นบ่อ เนื่องจากมีรถบรรทุกดินในหมู่บ้านวิ่งขนส่งทุกวัน วันละหลายรอบ ทำให้เดินทางสัญจรไปมาไม่สะดวก อาจทำให้เกิดอุบัติเหตุได้ โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน
2. การคมนาคมไม่สะดวก
3. ไฟทางสาธารณะไม่เพียงพอ การเดินทางสัญจรในเวลากลางคืนไม่สะดวก เนื่องจากยังขาดไฟทางสาธารณะซึ่งอาจก่อให้เกิดอันตรายในชีวิตและทรัพย์สิน
4. คลองตื้นเขินมีวัชพืช ในช่วงฤดูฝน น้ำจะท่วมขังพื้นที่สวน ไร่นาของเกษตรกร ทำให้ประสบปัญหาในการระบายน้ำท่วมขัง
5. สายไฟฟ้า มีต้นไม้ขึ้นปกคลุมทำให้เกิดอันตรายไฟตกและดับบ่อย
6. ปัญหาปริมาณน้ำประปาบาดาลของหมู่บ้านไม่เพียงพอ ประชาชนประสบปัญหาน้ำใช้ไม่เพียงพอเนื่องจากบ่อผลิตน้ำประปามีไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน
7. ปัญหาลำคลองตื้นเขิน เนื่องจากลำคลองตื้นเขินทำให้น้ำไหลไม่สะดวก ก่อให้เกิดปัญหาน้ำท่วมในช่วงฤดูฝน และในช่วงฤดูแล้ง ทำให้เกษตรกรขาดแคลนน้ำใช้ทางการเกษตร
8. ปัญหาน้ำท่วม เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม จึงทำให้ประสบปัญหาน้ำท่วมในช่วงฤดูฝน

แนวทางแก้ไขปัญหา

1. ขอให้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนงบประมาณดำเนินการก่อสร้างถนนลาดยางรวมทั้งซ่อมแซมถนนที่ชำรุดให้อยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ดี เพื่อให้ประชาชนใช้เส้นทางคมนาคมที่ได้มาตรฐาน รวมทั้งสามารถใช้สัญจรไปมาได้ทุกฤดูกาล ปลอดภัย น้ำไม่ท่วม
2. ขอให้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนงบประมาณดำเนินการขอขยายเขตไฟฟ้าสาธารณะและติดตั้งไฟทางเพื่อให้ประชาชนได้ใช้เส้นทางคมนาคมในเวลากลางคืนได้อย่างสะดวกและมีความปลอดภัย
3. ขอให้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สนับสนุนงบประมาณดำเนินการขุดลอกคลองที่ตื้นเขิน และกำจัดวัชพืชโดยการฉีดฆ่าวัชพืชเพื่อให้น้ำในลำคลองระบายได้สะดวกขึ้น ป้องกันปัญหาน้ำท่วมพื้นที่สวน ไร่นาของเกษตรกร
4. ขอให้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนงบประมาณนำลูกกรังลงซ่อมแซมตามจุดต่างๆ ที่ถนนชำรุด
5. ขอให้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนงบประมาณดำเนินการสร้างประตูกั้นน้ำเพื่อให้ประชาชนมีน้ำอุปโภคและทำการเกษตรในช่วงฤดูแล้งและตลอดทั้งปี
6. ขอให้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนงบประมาณดำเนินการสำรวจพื้นที่ที่เหมาะสมเพื่อขุดเจาะบ่อบาดาล เพื่อให้ประชาชนมีน้ำใช้เพียงพอเพื่อให้ประชาชนมีน้ำประปาใช้ในการอุปโภคบริโภคอย่างเพียงพอ
7. ขอให้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สนับสนุนงบประมาณดำเนินการขุดลอกคูคลองที่ตื้นเขินเพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหาน้ำท่วมขังในพื้นที่สวน ไร่นาของเกษตรกร
8. ขอให้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนงบประมาณดำเนินการขุดเสริมและเพิ่มคันกั้นน้ำเดิมที่ประสบปัญหาเพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหาน้ำท่วมขังในพื้นที่สวน ไร่นาของเกษตรกร

9) สภาพของปัญหาแผนด้านการเกษตรกรรมยั่งยืน

สภาพปัญหา

1. ผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ เกษตรกรขายข้าวได้ในราคาถูก ไม่คุ้มกับการลงทุน เนื่องจากดินที่ทำการเกษตรเสื่อมสภาพ
2. เกษตรกรบางส่วนยังใช้สารเคมีในการเกษตร ต้องรณรงค์ส่งเสริมให้เกษตรกรทำการเกษตรอินทรีย์
3. สภาพดินเสื่อมโทรม เกษตรกรใช้ดินอย่างต่อเนื่องไม่มีการพักดินเพื่อการปรับปรุงสภาพ

4. เกษตรกรยังขาดความรู้ด้านการบริหารจัดการที่ดี ไม่ปฏิบัติตามหลักการบริหารจัดการที่ดี

แนวทางแก้ไขปัญหา

1. ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพิ่มผลทางการเกษตรเพื่อให้เกษตรกรขายข้าวได้ในราคาที่ดีขึ้นกับการลงทุน รวมทั้งให้เกษตรกรผลิตข้าวที่ได้มาตรฐานและเป็นที่ต้องการของตลาด

2. มีการพัฒนาคุณภาพรวมทั้งผลผลิตทางการเกษตรให้ได้มาตรฐาน

3. ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านการตลาด

4. ให้ความรู้แก่เกษตรกรในการทำ ปุ๋ย/ยาจากธรรมชาติโดยมีการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ

5. ทดลองการใช้ปุ๋ยจากธรรมชาติโดยการทำแปลงสาธิต

6. ควรหาวิทยากรมาแนะนำให้เกษตรกรหันมาใช้ปุ๋ยชีวภาพเพราะมีราคาต่ำกว่าปุ๋ยเคมี และได้ผลผลิตที่ดีกว่าปุ๋ยเคมี

7. ส่งเสริมให้เกษตรกรหันมาใช้ปุ๋ย/ยาปราบศัตรูพืชที่ทำมาจากธรรมชาติ เช่น ปุ๋ยอินทรีย์เพื่อเป็นการลดต้นทุนในการผลิตโดยที่ผลผลิตยังได้มาตรฐานและเป็นที่ต้องการของตลาด

8. ให้เกษตรกรที่ว่างจากงานประจำหารายได้เสริมจากวัตถุดิบจากท้องถิ่นหรือในชุมชนนั้นๆ ให้เกิดมูลค่าเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนและมีผลิตภัณฑ์เด่นของชุมชนได้โดยประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลและภาครัฐให้จัดมีการฝึกอบรมให้ความรู้จากผู้เชี่ยวชาญ

9. ผู้ประสานงานกับหน่วยงานภาคการเกษตรเพื่อแก้ปัญหากรณีเกษตรกรมี ปัญหา โดยทำตามแนวทางพระราชทานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชดำริ โดยตลอด เพื่อให้เกษตรกรซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศมีความแข็งแรงก่อนที่จะไปผลิตเพื่อการค้าหรือเชิงพาณิชย์ โดยยึดหลักการ "ทฤษฎีใหม่" 3 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 มีความพอเพียง เลี้ยงตัวเองได้บนพื้นฐานของความประหยัดและขจัดการใช้จ่าย

ขั้นที่ 2 รวมพลังกันในรูปกลุ่ม เพื่อการผลิต การตลาด การจัดการ รวมทั้งด้านสวัสดิการ การศึกษา การพัฒนาสังคม

ขั้นที่ 3 สร้างเครือข่าย กลุ่มอาชีพและขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย โดยประสานความร่วมมือกับภาครัฐกิจ ภาคองค์กร

พัฒนาเอกชน และภาคราชการในด้านเงินทุน การตลาด การผลิต การจัดการและข่าวสารข้อมูล

10) สภาพของปัญหาแผนด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ

สภาพของปัญหา

1. สตริไม่ได้รับการส่งเสริมอาชีพเสริมหลังจากทำงานอาชีพหลัก
2. ครัวเรือนในชุมชนไม่มีการปลูกพืชผักสวนครัวและเลี้ยงสัตว์เพื่อลดรายจ่ายของครอบครัว
3. เกษตรกรยังขาดความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์

แนวทางแก้ไขปัญหา

ต้องการรับการสนับสนุนอาชีพและเงินทุนสำหรับกลุ่มสตริ ส่งเสริมให้ทุกครอบครัวปลูกพืชผักสวนครัว รั้วกินได้ไว้บริโภคและจำหน่ายในครัวเรือน

11) สภาพของปัญหาแผนด้านอื่นๆ

สภาพปัญหา

1. ปัญหายาเสพติด ประชาชนบางส่วนยังเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ทั้งที่รู้เรื่องโทษภัยของยาเสพติด
2. การสงเคราะห์ผู้สูงอายุ คนพิการ และคนด้อยโอกาส ซึ่งคนชรบางส่วนยังขาดผู้อุปการะดูแล เนื่องจากขาดญาติพี่น้อง หรือมีญาติพี่น้องแต่มีฐานะความเป็นอยู่ยากจน จนเป็นภาระให้แก่ญาติ
3. ประชาชนยังขาดวินัยจราจร ไม่ปฏิบัติตามกฎจราจร ทำให้เกิดอุบัติเหตุ
4. ประชาชนมีความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

แนวทางแก้ไขปัญหา

1. ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับความรู้ความเข้าใจในเรื่องการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด
2. สนับสนุนการจัดการแข่งขันกีฬาเพื่อให้เยาวชนมาร่วมกิจกรรมทำใหห่างไกลยาเสพติด
3. มีการร่วมมือกันระหว่างส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ตำรวจในการป้องกันและปราบปราม และแจ้งเบาะแสเกี่ยวกับยาเสพติด

4. ขอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สนับสนุนงบประมาณดำเนินการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ด้อยโอกาส เพื่อจัดสวัสดิการและสงเคราะห์ผู้สูงอายุ ผู้พิการและผู้ด้อยโอกาสภายในชุมชนที่มีฐานะยากจนให้มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ
5. ณรงค์สร้างจิตสำนึกเรื่องความปลอดภัยในการจราจรเพื่อให้ประชาชนได้ขับขี่อย่างปลอดภัยลดการเกิดอุบัติเหตุจากการจราจร
6. ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนให้ระมัดระวังป้องกันภัยจากการโจรกรรมเพื่อให้ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินลดปัญหาการโจรกรรม

ส่วนที่ 3

ศักยภาพหมู่บ้าน และทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน

ชื่อชุมชน/บ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

*****

1. พบว่าหมู่บ้าน/ชุมชน มีจุดอ่อนจุดแข็ง ที่ต้องพัฒนา หรือต่อยอดการพัฒนา
การวิเคราะห์ผลจากการ SWOT ของบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย

การวิเคราะห์ปัจจัยภายใน-จุดแข็ง

1. มีผู้นำที่ดีมีความเข้มแข็ง มีการพัฒนาหมู่บ้านอยู่ตลอดเวลา
2. ประชาชนมีการปลูกต้นไม้ เพื่อรักษาสภาพแวดล้อม
3. มีการขุดลอกคูคลองเพื่อการเกษตร น้ำเพียงพอใช้ตลอด
4. มีจัดเวรยามโดย อปพร. ในการดูแลความปลอดภัยในหมู่บ้าน
5. มีการส่งเสริมการเกษตรเพื่อลดรายจ่าย
6. มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์
7. มีการปลูกผักสวนครัวในหมู่บ้านไว้รับประทาน
8. มีการรวมกลุ่ม เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน
9. มีกองทุนน้ำมัน
10. มีโรงสีข้าว ในหมู่บ้าน
11. ราษฎรมีความพร้อมในการร่วมแก้ไขปัญหาทางสังคม
12. มีกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ที่เข้มแข็งเป็นแหล่งทุนของหมู่บ้าน
13. คนในชุมชนมีความสามัคคี เคารพนับถือซึ่งกันและกัน

การวิเคราะห์ปัจจัยภายใน-จุดอ่อน

1. การคมนาคมไม่ดีเท่าควร ถนนเป็นหลุมเป็นบ่อ จากรถบรรทุกดินวิ่งตลอดทั้งวัน
2. น้ำท่วมพื้นที่ราบลุ่มในฤดูฝน
3. มีขโมยในหมู่บ้าน
4. ไม่มีระบบน้ำประปา และคู่สายโทรศัพท์ยังไม่เพียงพอ

การวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก-โอกาสและอุปสรรค

อุปสรรค

1. ความจำเป็นในภารกิจของชาวบ้าน / ขาดการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
2. การขยายตัวของเมืองใหญ่ๆ ในพื้นที่ใกล้เคียงอาจจะก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา
3. เกษตรกรขาดความรู้เรื่องการตลาด และการปรับปรุงคุณภาพของผลผลิต
4. ชาวบ้านไม่มีประสบการณ์ในการวิเคราะห์ปัญหา

โอกาส

1. แผนยุทธศาสตร์การพัฒนารัฐบาลจังหวัด ในการส่งเสริมสนับสนุนการประกอบอาชีพพัฒนาเกษตรอินทรีย์และ OTOP
2. นโยบายการสงเคราะห์เด็ก สตรี ผู้สูงอายุและ ผู้พิการ
3. การประสานงานและความร่วมมือที่ดีระหว่างหน่วยงานราชการต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาสังคม
4. กระแสการตื่นตัวในการดูแลสุขภาพของประชาชน
5. พื้นที่ตั้งอยู่ในเขตปริมณฑล มีการคมนาคมสะดวกสามารถรองรับและการกระจายความเจริญในทุกด้าน
6. ได้รับงบประมาณโครงการอยู่ดีมีสุข
7. ได้รับงบประมาณจากหน่วยราชการ

การกำหนดเป้าหมาย และทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน (กำหนดวิสัยทัศน์) ปี 2550 – 2554 เพื่อหาจุดขายของชุมชน / หมู่ที่ 8 บ้านทางยาว

วิสัยทัศน์ของหมู่บ้าน “สาธารณูปโภคครบครัน บริหารจัดการด้วยความโปร่งใส บริการประชาชน คือหัวใจ ยกระดับรายได้ให้ประชาชน นำชุมชน/หมู่บ้านให้เข้มแข็ง สร้างเสริมประชาธิปไตย ใส่ใจในการศึกษา อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีไทย มีสุขอนามัยที่ดี วิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง” ยุทธศาสตร์การพัฒนา ก็คือการพัฒนาคน การเพิ่มทางเลือกให้ประชาชน ซึ่งได้แก่

1. การมีรายได้
2. การส่งเสริมความรู้เพิ่มมากขึ้น
3. การได้รับรายได้เพิ่มมากขึ้น
4. มีความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สินมากขึ้น
5. การมีเสรีภาพทางวัฒนธรรมและทางการเมือง

6. ต้องมีการส่งเสริมอาชีพที่ประชาชนสนใจและมีพื้นฐานอยู่แล้ว
7. ให้ประชาชนมีรายได้เสริม
8. ต้องการประหยัดคอคอม
9. ส่งเสริมให้ประชาชนปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้เพื่อลดรายจ่าย
10. ให้ประชาชนจัดทำบัญชีครัวเรือนทุกหลังคาเรือน
11. พัฒนาสินค้าที่มีอยู่แล้วให้ได้มาตรฐานสากลและสามารถส่งออก

2. ศักยภาพของชุมชน

2.1 การกำหนดอัตลักษณ์ (ชุมชน) ตัวตนเฉพาะของชุมชน เพื่อวิเคราะห์ตัวเองของชุมชน เช่น วัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเชื่อ ความเป็นอยู่ เป็นต้น

หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อัตลักษณ์หมู่บ้านคือ ส่งเสริมอาชีพเกษตรกรรม

2.2 กำหนดตำแหน่งของชุมชน (ลู่วางและแนวทางการพัฒนา)

- ศักยภาพของชุมชน โดยมีผู้นำเข้มแข็ง สภาพพื้นที่อำนวย มีทุนทางสังคมที่ดี

2.3 กำหนดตำแหน่งการพัฒนาอาชีพสร้างรายได้ จากจุดขายของชุมชน รายได้ของชุมชน จะมาจากอะไร ใน 5 – 10 ปี ข้างหน้า รายได้ศักยภาพของชุมชน / หมู่บ้าน

- ส่งเสริมสนับสนุนการค้าและการลงทุนทั้งภาคอุตสาหกรรม ธุรกิจขนาดกลาง ขนาดย่อมและวิสาหกิจชุมชนเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการผลิตและการแข่งขันทางการค้าเสรี เพื่อส่งเสริมการลงทุนการพัฒนาและปรับขบวนการผลิตให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น เพื่อผลักดันให้มีการผลิตสินค้าเป็นไปตามมาตรฐานสากล และเป็นแหล่งรองรับผลผลิตทางการเกษตรในท้องถิ่น นำไปสู่มูลค่าเพิ่มก่อให้เกิดการจ้างงานเป็นการกระจายรายได้ และความเจริญมาสู่ท้องถิ่น

แนวทางการพัฒนาในอนาคต

1. การส่งเสริมการลงทุน

- อบรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุน
- สนับสนุนเงินลงทุนให้กับกลุ่มต่างๆ
- สนับสนุนการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร

2. การส่งเสริมการท่องเที่ยว

- จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว และวัฒนธรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
- พัฒนาเส้นทางคมนาคม ทั้งทางบก ทางน้ำ และปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อ

มุ่งสู่แหล่งท่องเที่ยว ได้สะดวก รวดเร็ว และปลอดภัย ฝึกอบรมประชาชนในตำบลให้แสดงความ เป็นเจ้าบ้านที่ดี ต้อนรับนักท่องเที่ยว

- อบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- ปรับปรุงภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยว ในสวยงาม น่าสนใจ ดึงดูดนักท่องเที่ยว
- จัดตั้งศูนย์การท่องเที่ยวระดับตำบล

3. การส่งเสริมอาชีพ

- สนับสนุนกลุ่มอาชีพ กลุ่มสตรีแม่บ้าน
- สนับสนุนการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ตำบล
- จัดตลาดริมน้ำ
- ฝึกอบรมอาชีพและพัฒนาฝีมือแรงงานให้กับประชาชน เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน
- สนับสนุนกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง

4. การพัฒนาเกษตร

- ปรับปรุงโครงการทางการเกษตร
- สนับสนุนการเกษตรทฤษฎีใหม่
- ฝึกอบรมการทำและใช้ปุ๋ยอินทรีย์
- จัดทำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ ย่อยสลายฟาง
- สนับสนุนศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร
- 1 ตำบล 1 ฟาร์ม
- ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชน
  - ความอุดมสมบูรณ์ของชุมชน เช่น ทรัพยากร ป่าไม้ ฯลฯ
  - จำนวนแรงงานในชุมชน
  - ภาวการณ์ทางเศรษฐกิจ
  - ทักษะการประกอบอาชีพ ภูมิปัญญา ผลิตภัณฑ์
  - การจัดระเบียบเศรษฐกิจในชุมชน ระบบกลไกการตลาด

3. การวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชน

3.1 ผลการสำรวจข้อมูล จปฐ. (ตกเกณฑ์กี่ตัว แต่ละตัวแก้ด้วยอะไร)

1. คนในครัวเรือนไม่ติดสุรา
2. คนในครัวเรือนไม่สูบบุหรี่
3. คนอายุ 18 ปีขึ้นไปที่มีสิทธิ์เลือกตั้งไปใช้สิทธิ์เลือกในชุมชน

แก้ไขได้ด้วย

1. การฝึกอบรมให้ความรู้ถึงโทษพิษภัยของการสูบและดื่มสุรา
2. ส่งเสริมให้ออกกำลังกายกลางแจ้ง
3. อบรมให้ความรู้ถึงเรื่องสิทธิมนุษยชนของประชาชนชาวไทย

3.2 ผลการสำรวจข้อมูล กชช.2ค.

สภาพปัญหา	สาเหตุ	แนวทางแก้ไข
<p>1. การประกอบอาชีพและการมีงานทำ</p> <ul style="list-style-type: none"> - การมีงานทำ - การทำงานในสถานที่ประกอบกร 	<ul style="list-style-type: none"> - มีราษฎรสูงอายุมามากไม่มีงานทำ - ประชาชนส่วนใหญ่ไปทำงานนอกพื้นที่ตำบล 	<ul style="list-style-type: none"> - ฝึกอบรมส่งเสริมอาชีพ - ส่งเสริมให้มีอาชีพภายในหมู่บ้าน
<p>2. ด้านความเข้มแข็งของชุมชน</p> <ul style="list-style-type: none"> - การเข้าถึงแหล่งทุนของประชาชน 	<ul style="list-style-type: none"> - ราษฎรบางกลุ่มไม่เป็นสมาชิกกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน, กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและแห่งอื่นๆ 	<ul style="list-style-type: none"> - อบรมให้ความรู้ประชาสัมพันธ์หาสมาชิกเพิ่ม
<p>3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</p> <ul style="list-style-type: none"> - คุณภาพดิน - ขยะ 	<ul style="list-style-type: none"> - ดินเปรี้ยวมีกรดต่าง - ประชาชนทิ้งขยะลงคลองและทิ้งไม่เป็นที่เป็นทาง 	<ul style="list-style-type: none"> - อบรมให้ความรู้ปรับปรุงคุณภาพดิน - อบรม/ทำความเข้าใจ/หาที่ทิ้งขยะ

ส่วนที่ 4

องค์ประกอบแผนชุมชน

ชื่อชุมชน/บ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

*****

1. แผนด้านการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน

ควรให้บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเรื่องการพัฒนาศักยภาพชุมชนมาแนะนำให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ กับชาวบ้านในชุมชน เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาตนเองและครอบครัว และได้ส่งเสริมเยาวชนได้มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพเสริม

ต้องมีการพัฒนาทางการศึกษา และพัฒนาเด็ก เพื่อจะทำให้ชุมชนเข้มแข็งต่อไปเมื่อทุกคนมีความรู้และการศึกษาดีแล้วชุมชนก็มีความเข้มแข็ง ประชาชนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานมากขึ้น

2. แผนด้านสุขภาพ

1. ส่งเสริมให้ประชาชนมีสุขภาพจิตที่ดี สุขภาพร่างกายที่ดี มีร่างกายแข็งแรง โดยให้ความรู้ในเรื่องสุขภาพอนามัย การเลือกรับประทานอาหารที่ถูกต้อง ควรให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขแนะนำ และตรวจสุขภาพให้กับประชาชนในหมู่บ้าน และจัดกิจกรรมการออกกำลังกายทุกวัน ส่งเสริมกีฬา ฯลฯ

2. ส่งเสริมให้คนในชุมชนต้องช่วยกันดูแลคนในชุมชนด้วยกัน และมีการออกกำลังกาย และมีการเฝ้าระวังในเรื่องของโรคต่างๆ และมีการตรวจสุขภาพประจำปี

3. จัดสร้างลานกีฬาเอนกประสงค์เพื่อสนับสนุนการแข่งขันกีฬาและส่งเสริมการสามัคคี

4. ส่งเสริมให้ความรู้แพทย์แผนไทย ในการใช้สมุนไพรเพื่อการรักษา

5. ส่งเสริมให้มีระบบประกันสุขภาพที่เหมาะสมกับทุกกลุ่มประชาชน

6. จัดบริการสาธารณสุขให้แก่ผู้ด้อยโอกาสทางสังคมอย่างเหมาะสม

3. แผนด้านการสวัสดิการ

1. ส่งเสริมให้ประชาชนมีกลุ่มสวัสดิการ เช่น กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ ,กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มอาชีพฯ

2. ส่งเสริมให้ผู้ด้อยโอกาสได้รับการดูแลเพื่อให้ผู้ด้อยโอกาสได้รับการดูแลเพื่อ บรรเทาความเดือดร้อน

4. แผนด้านการจัดตั้งกองทุนต่างๆ

ควรมีการประชาสัมพันธ์รับสมาชิกของแต่ละกลุ่มเพิ่มขึ้นอีกเพื่อจะได้มีเงินทุนหมุนเวียนในกลุ่มและทำให้กลุ่มเติบโตขึ้น และให้สมาชิกในหมู่บ้านกู้ยืมเพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพ เพิ่มรายได้ เพื่อโอกาสให้คนในชุมชนทุกคนเข้าถึงแหล่งทุนและให้มีการออมเพิ่มมากขึ้น

5. แผนด้านการมีส่วนร่วมในการเมือง การปกครอง

ควรประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ความเข้าใจและข้อดีของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมืองการปกครองเรื่องต่างๆ รณรงค์ให้ประชาชนเห็นความสำคัญในการมีส่วนร่วมในการเมือง การปกครองและเปิดโอกาสให้เยาวชนในหมู่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้าน

มีการรณรงค์และให้ความรู้เกี่ยวกับการไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งทุกครั้ง และมีการประชาสัมพันธ์ให้ทราบถึงบทบาทหน้าที่ ที่ทุกคนต้องรับผิดชอบ เพราะมันเกี่ยวข้องกับ การปกครองและการดำรงชีวิตของเราทุกคน

ดำเนินการจัดเวทีชาวบ้านตามโครงการส่งเสริมกิจกรรมทางการเมือง โดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในเรื่องการเมืองการเลือกตั้งตามระบอบ ประชาธิปไตย รวมทั้งจัดกิจกรรมเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเลือกตั้งแก่ประชาชนภายใน ชุมชน

6. แผนด้านการฟื้นฟูวัฒนธรรม ประเพณี

ส่งเสริมให้มีการฟื้นฟูประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อความสามัคคีในชุมชน มีการทำกิจกรรมร่วมกัน สอนให้เด็กๆ รุ่นใหม่และคนในชุมชนให้มีการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ของเดิมไว้ เช่น ประเพณีสงกรานต์ / ตักบาตรพระร้อย ประเพณีรดน้ำคำหัวผู้สูงอายุ การตักบาตรเข้า วัดฟังธรรม การละเล่นในท้องถิ่น เช่น การรื้อข้าวสาร เพลง โนเน เล่นลิเก กลองยาว เป็นต้น

ส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นและประกาศเกียรติคุณยกย่องผู้ทรงคุณวุฒิด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

ส่งเสริมสวัสดิการและนันทนาการภายในชุมชน ส่งผลให้ประชาชนได้มีส่วนร่วม ในการทำกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น เช่น การจัดแข่งขันกีฬาเพื่อเชื่อมความสามัคคีภายในชุมชน การจัด

อบรมให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องการป้องกันและแก้ไขปัญหาสาเหตุคิด รวมทั้งการณรงค์ป้องกันโรคเอดส์

7. แผนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ส่งเสริมให้เกษตรกรหันมาทำเกษตรอินทรีย์เพื่อลดการใช้สารเคมี การทำนาโดยไม่เผาตอซังการให้ความรู้ในการรักษาบำรุงดิน การให้ความรู้ในการคัดแยกและกำจัดขยะจัดให้มีระบบกำจัดขยะให้ถูกวิธีและลดการสร้างขยะในครัวเรือนที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ รณรงค์ให้ประชาชนช่วยกันดูแลรักษาความสะอาด แหล่งน้ำ และเส้นทางสัญจรในหมู่บ้าน การจัดกิจกรรมรณรงค์การปลูกต้นไม้ตามสถานที่ว่างเปล่าต่างๆ โดยจัดทำโครงการปลูกต้นไม้ตามหัวไร่ปลายนา บริเวณริมถนนสาธารณะ รวมทั้งในบริเวณสถานศึกษา ต้องมีการรณรงค์สร้างจิตสำนึกให้แต่ละคนรู้จักรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ โดยไม่ปล่อยน้ำเน่าเสียลงในแม่น้ำลำคลองและไม่ทิ้งขยะลงในแม่น้ำลำคลองเพื่อไม่ให้เกิดโรคต่างๆ ตามมาและน้ำเน่าเหม็น

8. แผนด้านการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค/โครงสร้างพื้นฐาน

ประสานหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทำงบประมาณจัดสร้างและซ่อมแซมถนนในหมู่บ้านที่ทรุดโทรมและเป็นลูกรังให้เป็นถนนลาดยางและถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก จัดตั้งโครงการน้ำดื่มชุมชนเพื่อให้ได้น้ำดื่มที่สะอาดได้มาตรฐาน ดื่ดสุขภาพ ติดไฟฟ้าสาธารณะตามทางเดินเพื่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปรับปรุงเสียงตามสายในหมู่บ้านเพื่อแจ้งข้อมูลข่าวสารต่างๆ เป็นประโยชน์ต่อประชาชน

ดำเนินการพัฒนาในด้านสาธารณูปโภครวมทั้งการอำนวยความสะดวกภายในชุมชน ให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และครอบคลุมทั้งถึงและเพียงพอ

ดำเนินการให้มีสื่อสาธารณะประโยชน์เพื่อชุมชน เช่น หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านและระบบคอมพิวเตอร์ออนไลน์

สร้างระบบป้องกันน้ำท่วมและระบบการกระจายน้ำให้มีประสิทธิภาพและถาวร

9. แผนด้านการเกษตรกรรมยั่งยืน

ส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนตามขบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ของชุมชน

อบรมให้ความรู้ด้านการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยชีวภาพ การทำสารชีวภาพขับไล่แมลงศัตรูพืช และการฟื้นฟูสภาพดิน เพื่อลดต้นทุนการผลิตและมีการรณรงค์ให้มีการปลูกพืชผักสวนครัว

เพื่อใช้บริโภคภายในครอบครัว ส่งเสริมให้ทำการเกษตรปลอดสารพิษเพื่อรักษาสมดุลของระบบนิเวศน์มากขึ้น

ส่งเสริมให้แปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ตั้งศูนย์สาธิตการเกษตร พัฒนาคุณภาพผลผลิตทางการเกษตรให้ได้มาตรฐาน

ส่งเสริมอาชีพรองในช่วงว่างของการทำนา ทำสวน

10. แผนด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ

ประชาชนในหมู่บ้าน มีอาชีพทำนาทำสวนเป็นหลัก ถ้ามีการอบรมให้ความรู้ในการทำนาแบบใช้เกษตรอินทรีย์ กับประชาชนก็จะทำให้เป็นการลดต้นทุนในการทำนา ทำสวนทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ส่งเสริมครอบครัว ประสบความสำเร็จเกิดความรัก ความอบอุ่น พึ่งพาตนเองได้ในการพึ่งพาตนเองและครอบครัวตามแบบพอเพียงและพยายามใช้จ่ายประหยัด ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยในสิ่งที่ไม่จำเป็นและควรทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายครัวเรือน เพื่อจะได้ทราบการใช้จ่ายเงินของแต่ละเดือน

ส่งเสริมให้ประชาชนภายในชุมชนมีการรวมกลุ่มอาชีพสตรี กลุ่มแม่บ้านทางการเกษตร โดยนำผลผลิตทางการมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นการส่งเสริมการประกอบอาชีพและเป็นการยกระดับรายได้ของประชาชนในหมู่บ้านให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

เน้นเศรษฐกิจพอเพียงการพึ่งตนเอง บริหารจัดการให้มีศักยภาพสูง มีงานทำอย่างมั่นคงมีหลักประกันชีวิตและพัฒนาดูแลจัดการบริการด้านสวัสดิการสังคมเพื่อผู้ด้อยโอกาสดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ

แนะนำให้ชุมชนดำเนินกิจกรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงด้วยนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้โดยพื้นฐานคือการพึ่งตนเองเป็นหลัก การทำอะไรอย่างเป็นขั้นเป็นตอนรอบคอบ ระมัดระวัง ถึงความพอดีพอเหมาะพอควรตามหลักการพึ่งตนเอง หากขยายความออกไปอาจจะสามารถยึดหลักสำคัญของความพอดีได้ 5 ประการคือ

ความพอดีด้านจิตใจ : ต้องเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร ประณีประนอม นึกถึงผลประโยชน์ส่วนรวม

ความพอดีด้านสังคม : ต้องมีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน รู้จักผนึกกำลัง และที่สำคัญมีกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากฐานรากที่มั่นคงและแข็งแรง

ความพอดีด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม : รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาดและรอบคอบ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด และที่สำคัญใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในประเทศ เพื่อพัฒนาประเทศให้มั่นคงอยู่เป็นขั้นเป็นตอนไป

ความพอดีด้านเทคโนโลยี : รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมให้สอดคล้องกับความต้องการ และควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้านของเราเอง และสอดคล้องเป็นประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อมของเราเอง

ความพอดีด้านเศรษฐกิจ : เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ดำรงชีวิตอย่างพอควร พออยู่ พอกิน สมควรตามอัตภาพ และฐานะของตน

11. แผนอื่นๆ ตามที่ชุมชนต้องการ จากการวิเคราะห์ข้อมูล

ประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องมาอบรมให้ความรู้ในด้านต่างๆ จัดตั้งเป็นกลุ่มส่งเสริมอาชีพเพื่อเป็นอาชีพเสริมนอกเหนือจากอาชีพหลัก เพื่อเพิ่มรายได้ ช่วยเหลือครอบครัวให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ปลูกฝังเสริมสร้างการพัฒนาความรู้ด้านต่างๆ แก่ประชาชนในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง ลดการเอาเปรียบในสังคม ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในการพัฒนา การแก้ไขปัญหาด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปลูกจิตสำนึกให้เกิดความรักและหวนแหนสาธารณสมบัติและร่วมกันดูแลรักษา เสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้ประชาชนให้ห่างไกลจากยาเสพติด

ส่วนที่ 5

บัญชีแผนชุมชน/โครงการ ม.8 ต.คลองควาย

ที่	โครงการ/กิจกรรม	ระยะเวลา	เป้าหมาย	หน่วยงาน	ลักษณะการดำเนินกิจกรรม			หมายเหตุ
				สนับสนุน	ทำเอง	ทำร่วม	ขอรับการสนับสนุน	
1. ด้านเศรษฐกิจ (อาชีพและเกษตร)								
1	โครงการส่งเสริมการจัดทำบัญชีครัวเรือน	2550-2554	ทุกครัวเรือน	พช./รทส.	/			
2	โครงการส่งเสริมกิจกรรมประหยัดพลังงานเพื่อลดรายจ่าย	2550-2554	ทุกครัวเรือน	พช./การไฟฟ้า	/			
3	โครงการส่งเสริมกิจกรรมปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อลดรายจ่าย	2550-2554	ทุกครัวเรือน	เกษตร/พช.	/			
4	โครงการส่งเสริมการใช้ปุ๋ยชีวภาพและสารอินทรีย์/พืชสมุนไพร	2550-2554	ทุกครัวเรือน	อปท./พช.	/			
5	โครงการส่งเสริมการทำน้ำหมักชีวภาพ	2550-2554	1 กลุ่ม	อปท./เกษตร		/		20,000
2. ด้านความเข้มแข็งของชุมชน (สังคม)								
1	โครงการส่งเสริมให้ครัวเรือนเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพิ่มขึ้น	2550-2554	ร้อยละ 80 ของครัวเรือน	อปท./พช.	/			
2	โครงการส่งเสริมครัวเรือนให้มีออมเงิน	2550-2554	ทุกครัวเรือน	ทุกหน่วยงาน	/			
3	โครงการส่งเสริมครัวเรือนดำรงชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	2550-2554	ทุกครัวเรือน	ยุทธศาสตร์จังหวัด	/			
4	โครงการศูนย์กลางเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง (ไม้ดอกไม้ประดับไม่มงคล)	2550-2554	ปีละ 1 ครั้ง	ยุทธศาสตร์จังหวัด		/		700,000

ที่	โครงการ/กิจกรรม	ระยะเวลา	เป้าหมาย	หน่วยงาน		ลักษณะการดำเนินกิจกรรม			หมายเหตุ
				สนับสนุน	ทำเอง	ทำร่วม	ขอรับการสนับสนุน		
5	โครงการโรงสีชุมชน	2550-2554	1 แห่ง	ยุทธศาสตร์จังหวัด			/	200,000	
6	โครงการสนับสนุนการจัดเก็บข้อมูล จปฐ. และ กชช.2ค.	2550-2554	ทุกครัวเรือน	อปท./พช.		/		8,000	
7	โครงการร้านค้าชุมชน (ซื้อข้าว)	2550-2554	1 แห่ง	จังหวัด			/	200,000	
8	โครงการปู้ยอัดเม็ด	2550-2554	1 แห่ง	จังหวัด (SML)			/	900,000	
9	โครงการปรับแผนชุมชนและบูรณาการแผนชุมชน	2550-2554	ปีละ 1 ครั้ง	ทุกหน่วยงาน	/			5,000	
10	โครงการเลี้ยงปลา	2550-2554	1 กลุ่ม	ทุกหน่วยงาน			/	200,000	
11	โครงการปลูกพืชผักสวนครัว	2550-2554	ทุกครัวเรือน	ทุกหน่วยงาน			/	30,000	
12	โครงการส่งเสริมปรับปรุงคุณภาพข้าว (ข้าวโมดัล)	2550-2554	1 หมู่บ้าน	อปท./เกษตร			/	250,000	
13	โครงการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ภายในศูนย์เรียนรู้ชุมชน	2550-2554	1 แห่ง	ทุกหน่วยงาน			/	30,000	
14	โครงการฟื้นฟูประเพณี และวัฒนธรรม	2550-2554	ทุกครัวเรือน	ทุกหน่วยงาน		/			
15	โครงการอบรมให้ความรู้ด้านกฎหมายทั่วไปแก่ประชาชน	2550-2554	ทุกครัวเรือน	ทุกหน่วยงาน		/			

ที่	โครงการ/กิจกรรม	ระยะเวลา	เป้าหมาย	หน่วยงาน		ลักษณะการดำเนินกิจกรรม			หมายเหตุ
				สนับสนุน	ทำเอง	ทำร่วม	ขอรับการสนับสนุน		
3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม									
1	โครงการรณรงค์การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ	2550-2554	ปีละ 1 ครั้ง	-	/				
2	โครงการฝึกอบรมอาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อม	2550-2554	ปีละ 1 ครั้ง				/	50,000	
3	โครงการปลูกต้นไม้ดูแลความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ	2550	1 หมู่บ้าน	ยุทธศาสตร์จังหวัดฯ			/	160,000	
4	โครงการปลูกต้นไม้ภายในวัดสหราษฎร์บำรุง	2550-2554	1 แห่ง	ทุกหน่วยงาน			/	200,000	
5	โครงการจัดทำที่รองรับขยะ	2550-2554	1 แห่ง	อปท.			/	20,000	
6	โครงการสนับสนุนพันธุ์กล้าไม้ (บ้านละ 2-3 ต้น)	2551-2554	ปีละ 1 ครั้ง	ทุกหน่วยงาน			/	50,000	
7	โครงการขุดลอกคลองสระ	2551-2554	1 แห่ง	ยุทธศาสตร์จังหวัดฯ			/	1,000,000	
8	โครงการรณรงค์ไม่ทิ้งขยะในแม่น้ำ	2551-2554	90 ครั้ง	ประชาชน	/			-	
4. ด้านสาธารณสุข และสวัสดิการ									
1	โครงการตั้งชมรมผู้สูงอายุ	2551-2554	1 กลุ่ม	อปท./สธ.			/	10,000	
2	โครงการกำจัดลูกน้ำยุงลาย	2551-2554	ทุกครัวเรือน	อปท./สธ./พช.	/			5,000	
3	โครงการรณรงค์/อบรมการป้องกันไข้เลือดออก	2550-2554	ปีละ 1 ครั้ง	อปท./สธ.	/			5,000	

ที่	โครงการ/กิจกรรม	ระยะเวลา	เป้าหมาย	หน่วยงาน		ลักษณะการดำเนินกิจกรรม			หมายเหตุ
				สนับสนุน	ทำเอง	ทำร่วม	ขอรับการสนับสนุน		
4	โครงการสนับสนุนศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน	2550-2554	1 แห่ง	อปท./พม.	/				5,000
5	โครงการจัดกิจกรรมวันผู้สูงอายุ	2551-2554	ปีละ 1 ครั้ง	อปท./สธ./พม./			/		15,000
5. ด้านยาเสพติด									
1	โครงการส่งเสริมครัวเรือนปลอดอบายมุข	2551-2554	ทุกครัวเรือน	วัฒนธรรม/พช./พค.	/				
2	โครงการแข่งขันกีฬาต้านยาเสพติด	2551-2554	1 ครั้ง	อปท.		/			20,000
3	โครงการป้องกันอาชญากรรมและยาเสพติด	2551-2554	1 แห่ง	ยุทธศาสตร์จังหวัด			/		500,000
4	โครงการลานกีฬาออกกำลังกาย	2551-2554	1 แห่ง	ยุทธศาสตร์จังหวัด			/		500,000
5	โครงการกองทุนแม่ของแผ่นดิน	2550-2554	1 แห่ง	จังหวัด			/		8,000
6	โครงการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน (ลิเก)	2550-2554	1 แห่ง	ทุกหน่วยงาน					50,000
7	โครงการเฝ้าระวังชุมชน (ความปลอดภัย)	2551-2554	ทุกจุด	ประชาชน	/				
6. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน									
1	โครงการขุดลอกวัชพืชในคลองพระอุดม ระยะทาง 1,800 เมตร	2551-2554	1 สาย	อปท.			/		60,000
2	โครงการปรับปรุงยกระดับถนน ระยะทาง 300 เมตร	2551-2554	1 สาย	อปท.			/		1,300,000

ที่	โครงการ/กิจกรรม	ระยะเวลา	เป้าหมาย	หน่วยงาน		ลักษณะการดำเนินกิจกรรม			หมายเหตุ
				สนับสนุน	ทำเอง	ทำร่วม	ขอรับการสนับสนุน		
3	โครงการเทคอนกรีตคอสะพาน คสล.	2551-2554	1 สาย	อปท.			/	90,000	
4	โครงการสร้างถนน คสล.เลียบบคูคลองยาว 200 เมตร	2551-2554	1 สาย	อปท.			/	1,000,000	
5	โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์วัดสหราษฎร์ และโรงเรียนวัดสหราษฎร์ ระยะทาง 1 กม.	2551-2554	1 แห่ง	ยุทธศาสตร์จังหวัดฯ			/	180,000	
6	โครงการก่อสร้างสะพาน คสล.	2551-2554	1 สาย	อปท.			/	400,000	
7	โครงการคลองสายน้ำใส	2551-2554	1 สาย	อปท.	/				
8	โครงการขุดลอกวัชพืชในคลองคูระยะทาง 1,500 เมตร	2551-2554	1 สาย	อปท.			/	60,000	

ภาคผนวก ค

กิจกรรมของบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

รูปที่ 1 ถนนภายในหมู่บ้าน

รูปที่ 2 คลอง

รูปที่ 3 พระอุโบสถ วัดสหราษฎร์บำรุง

รูปที่ 4 วัดสหราษฎร์บำรุง

รูปที่ 5 ศาลพระภูมิ

รูปที่ 6 ศาลพระภูมิ

รูปที่ 7 โนเน เป็นการละเล่นพื้นบ้าน

รูปที่ 8 โนเนเป็นการละเล่นพื้นบ้าน

รูปที่ 9 การตักบาตรพระร้อย

รูปที่ 10 การตักบาตรพระร้อย

รูปที่ 11 งานประจำปี หลวงพ่อไครรัตน์

รูปที่ 12 ร้านค้าในงานวัด

รูปที่ 15 กิจกรรมการเลี้ยงกบ

รูปที่ 16 การเลี้ยงกบ

รูปที่ 17 การทำการเกษตร (ทำนา)

รูปที่ 18 การทำนา

รูปที่ 19 การเตรียมดินก่อนการเพาะปลูก

รูปที่ 20 การดูแล กำจัดวัชพืช

รูปที่ 21 การเพาะปลูกพืชเกษตร

รูปที่ 22 ผลผลิต (กล้วยน้ำว้า)

รูปที่ 23 โรงทำข้าวมอลลี

รูปที่ 24 การทำข้าวมอลลี

รูปที่ 25 การทำน้ำส้มควันไม้

รูปที่ 26 การทำน้ำส้มควันไม้

รูปที่ 27 การทำปุ๋ยหมัก

รูปที่ 28 กิจกรรมกองทุนแม่ของแผ่นดิน (ลิเก)

รูปที่ 29 การเล่นลิเกเด็ก

รูปที่ 30 การรำกลองยาว

รูปที่ 31 การรำกลองยาว

รูปที่ 32 การเตรียมการจัดเก็บข้อมูล

รูปที่ 33 การเตรียมการจัดเก็บข้อมูล

รูปที่ 34 กิจกรรมประชุมปรึกษาหารือ

รูปที่ 35 กิจกรรมการประชุมปรึกษาหารือ

รูปที่ 36 ภาพถนนที่ชำรุด

รูปที่ 37 ภาพรถบรรทุกที่วิ่งเข้า ออกในหมู่บ้าน

รูปที่ 38 ภาพสะพาน

รูปที่ 39 ภาพเขื่อนรอบวัด

รูปที่ 40 ภาพกิจกรรมส่งเสริมเงินสัจจะ ทุกวันที่ 5 ของเดือน

รูปที่ 41 กิจกรรมส่งเสริมเงินสัจจะ

รูปที่ 42 ภาพกิจกรรมการรับฝากเงินกองทุนหมู่บ้านเดือน

รูปที่ 40 กิจกรรมกองทุนหมู่บ้าน

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล	นางชญาพร กมลกิจไพศาล
วัน เดือน ปีเกิด	วันเสาร์ที่ 10 มีนาคม 2499
สถานที่เกิด	เขตคูสิต กรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	มหาวิทยาลัยรามคำแหง, พ.ศ. 2517 - 2520 ศิลปศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหิดล, พ.ศ. 2550 - 2552 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาชนบทศึกษา
ประวัติการทำงาน	พัฒนาการอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ พ.ศ. 2539 พัฒนาการอำเภอทองแสนขัน จังหวัดอุตรดิตถ์ พ.ศ. 2540 พัฒนาการอำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี พ.ศ. 2541 พัฒนาการอำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2542 - 2544 หัวหน้ากลุ่มงานส่งเสริมและพัฒนา (นักวิชาการพัฒนาชุมชน 7ว) สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดปทุมธานี พ.ศ. 2545 - 2547 หัวหน้ากลุ่มงานแผนและข้อมูล (นักวิชาการพัฒนาชุมชน 8ว) สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดปทุมธานี พ.ศ. 2547-2551 หัวหน้ากลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนารวมชน (นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการพิเศษ) สำนักงานพัฒนา ชุมชนจังหวัดปทุมธานี พ.ศ. 2552 - ปัจจุบัน
ที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 69/54 ถนนรัตนธิเบศร์ ตำบลเสาธงหิน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี 11140 โทรศัพท์. 081-4246667